

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტილინგვური

სამეცნიერო ჟურნალი

„Scripta manent“

საქართველო

№2 (18)

2013

ჟურნალი დაფუძნებულია
ღია დიპლომატიის ასოციაციის მიერ

GEORGIAN TECHNICAL UNIVERSITY
ГРУЗИНСКИЙ ТЕХНИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Multilingual Reviewing International Scientific Magazine
Международный рецензионный мультилингвальный научный журнал

„Scripta manent“

GEORGIA

ГРУЗИЯ

№2 (18)

2013

OPEN DIPLOMATIC ASSOCIATION

АССОЦИАЦИЯ ОТКРЫТОЙ ДИПЛОМАТИИ

ISSN 1987-7390
UDK (უკ) 81+82
S-41

სარედაქციო კოლეგია:

მაია ჩხეიძე
მთავარი რედაქტორი
რუსუდან თაბუკაშვილი
მთავარი რედაქტორის მოადგილე
ია ჩიქვინიძე
პასუხისმგებელი მდივანი

რედაქციის წევრები:

ვიტა ფურცელაძე, ჰანს რუდოლფ ფლუკი, კულაშუ ხეიბიტოვა, სილვია ბოტევა,
ტანია ბრისჰამერი, ქეთევან გაბუნია, ია ბურღული, მარია მიხაილოვა,
ტატიანა მებრელიშვილი, ალბა ბრაცინო, ალესანდრა სპადაფორა, გიორგი ყუფარაძე,
რუსუდან ბოცინიძე.

მისამართი:

საქართველო, თბილისი, 0175, კოსტავას 77, კორპუსი VI, სართული VIII
ტელ. : 236 51 76
E-mail. : r. tabukashvili@gmail. com

ტექნიკური უზრუნველყოფა: კარინა ხარაზიშვილი
E-mail. : k-kharazishvili@mail. ru
scripta.manentmagazine@gmail. com

ჟურნალის ელექტრონული ვერსია განთავსებულია ღია დიპლომატიის ასოციაციის ვებგვერდზე:
[www. odageorgia.ge](http://www.odageorgia.ge)

Editorial Board:

Maia Chkheidze, Viola Purtseladze, Rusudan Tabukashvili, Ia Chikvinidze, Hans Rudiger Fluck,
Kulpash Beibitova, Tania Grieskhammer, Ketevan Gabunia, Ia Bu rduli, Maria Mikhailova,
Silvia Boteva, Tatiana Megrelishvili, Alba Graziano, Alessandra Spadafora, Georgi Kuparadze, Rusudan Gotsiridze

Address: Kostava str. 77, 0175, Tbilisi, Georgia

Tel. : (995 32) 236 51 76

E-mail: r. tabukashvili@gmail. com

Electronic version: [www. odageorgia. ge](http://www.odageorgia.ge)

Редакционная коллегия:

Майя Чхеидзе, Виола Пурцеладзе, Русудан Табукашвили, Ия Чиквинидзе, Ганс Рудигер Флук,
Кульпаш Бейбитова, Таня Грисхаммер, Кетеван Габуня, Ия Бурдули, Мария Михайлова,
Сильвия Ботева, Татьяна Мегрелишвили, Альба Грациано, Алессандра Спадафора, Георгий Купарадзе,
Русудан Гоциридзе

Адрес: Ул. Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия

Тел. : (995 32) 236 51 76

E-mail: r. tabukashvili@gmail. com

Электронная версия: [www. odageorgia. ge](http://www.odageorgia.ge)

რედაქციისაბან

„Scripta manent“ საერთაშორისო რეცენზირებადი მულტილინგუური სამეცნიერო ჟურნალია, რომელიც აქვეყნებს ჰუმანიტარულ, სოციალურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა როგორც ტრადიციულ, ისე თანამედროვეობაზე დაფუძნებულ თეორიულ თუ პრაქტიკულ ნაშრომებს. ამას გარდა, იგი ადგილს უთმობს რეცენზიებს, თარგმანებსა და სხვადასხვა ტიპის შემოქმედებით ნაშრომს.

პროფესიონალთა ნაშრომების გამოქვეყნების გარდა ჟურნალი მიზნად ისახავს ჰუმანიტარულ, სოციალურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა პოპულარიზაციას მომავალ თაობებში. ჟურნალის რედაქციას განსაკუთრებული ინტერესითა და ყურადღებით ეკიდება დოქტორანტთა და ასაღვაწრთა მეცნიერთა ნაშრომებს.

ჟურნალი რეცენზირებადია, უარყოფითი რეცენზიით ნაშრომი ავტორს არ უბრუნდება. ჟურნალის სამუშაო ენებია: ქართული, რუსული, ინგლისური, გერმანული, ფრანგული, ესპანური და იტალიური.

სარედაქციო კოლეგიის წევრები მოღვაწეობენ საქართველოს (თბილისი), გერმანიის (ბონუმი, ბერლინი), რუსეთის (მოსკოვი), ყაზახეთის (ასტანა), ბულგარეთის (სოფია) და იტალიის (ტუსცია) უნივერსიტეტებში.

სარჩევი

ფილოლოგია

ქეთევან გაბუნია

ფოკალიზაცია ტექსტის სტრუქტურაში..... 10

რუსუდან გოცირიძე, ლიანა გედევანიშვილი

ვირტუალური სამყარო და ენის შესწავლა 17

თამილა დავითაძე

ლირიკული ავანგარდიზმი ედუარდ კამინგსის პოეზიაში..... 22

ლამზირა კობაძე

ქართულ-თურქული ფუძეები ფოცხოვის ხეობის გვარ-სახელებში..... 28

ნანა ლომია

იტალიური ემოციური დისკურსი სტრუქტურულ-სემანტიკური თვალსაზრისით 34

ნატალია სალუქვაძე

დისკურსი თანამედროვე ლინგვისტიკაში 40

ქეთევან სურგულაძე

ინგლისური ენის უნარ-ჩვევათა განვითარება აკადემიური კონფერენციისათვის 46

ნატალია სურგულაძე

ზმნური ფე-ზონიშების ნომინაციური ფუნქციები ფრანგულსა და ქართულ ენებში..... 56

მარინა ზორანიანი

სქემის თეორია და მისი გამოყენება კოგნიტურ სტილისტიკაში..... 65

მანანა ივანისელი, თინათინ სინჯიაშვილი

მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნათა კომპონენტური ანალიზი 70

ალა მიშჩენკო

ხეთა პარალელური ბანკების შექმნა გერმანული და უკრაინული ენებისათვის..... 76

ნანა ჩხეიძე

თანამედროვე ინგლისური ნასესხობები ქართულში..... 85

თამარ ქაცანაშვილი

ფსიქოლოგიური პრედიკატები 90

ლოლიტა თაბუაშვილი, ციური ახვლედიანი

გასტრონომიზმები ფრანგული არგოს ფრაზეოლოგიურ სისტემაში..... 97

ნატო თხილავა

ვეროპული მოდერნისტული რომანის ძირითადი საფუძვლები..... 103

ნატო თხილავა

ვეროპის მოდერნისტული ლირიკის სტრუქტურული თავისებურებანი 109

თინათინ ფურცელაძე

ენა, აზროვნება და სინამდვილე. ლინგვისტური ფარდობითობის თეორია
ფემინისტური ლინგვისტიკის ჭრილში 115

სოციალური მეცნიერებები

თინათინ აფხაიძე

ქართული სათვისტომო ქალაქ ხარბინში 122

თამარ გითოლენდია

ქრისტიანული სახისმეტყველება როგორც პოლისემიის სამოტივაციო
მოვლენა ქართულ ენაში 126

Contents

Philology

Ketevan Gabunia Ficalization of Text Structure	10
Rusudan Gotsiridze, Liana Gedevanishvili Virtual World and Language learning	18
Tamila Davitadze Lirical Avangardism in E. E. Cammings' Poetry	22
Lamzira Kobaidze Georgian-Turkish Bases in Names and Surnames of the Potskhovi Canyon People	28
Nana Lomia Structural and Semantic Aspects of Italian Emotional Discourse.....	34
Natalia Salukvadze Discours in the Modern Linguistic	40
Ketevan Surguladze Developing Skills for an English-Medium Academic Conference	46
Natalia Surguladze PE-Zoonyms Nominative Function in Franch and English Languages.....	56
Marina Zoranyan Schema Theory and Its Application to Cognitive Stylistics	65
Manana Ivaniseli, Tinatin Sinjiashvili Component analysis of motion verbs	70
Ala Mishchenko Parralel Tree-bank creation for German and.Ukrainian.languages.....	76
Nana Chkheidze Contemporary English Borrowed Words in the Georgian Language	85
Tamar Katsanashvili Psychological Predicates	90
Lolita Tabuashvili, Tsiuri Akhvlediani Gatrnomisms in Phraseological System of French Argot	97
Nato Tkhilava Bases of the European Modernist Novels.....	103
Nato Tkhilava Structural Uniqueness of European Modernists Lyric Poetry	109
Tinatin Purtseladze Language, thinking and reality. Lingual Theory of Relativity from the feminists linguistic point of view.....	115
Social Sciences	
Tinatin Apkhaidze The Georgians of Harbin	122
Tamar Gitolendia Christian Facial Language as a Fact of Motivation of Polysemy in the Georgian Language	126

Содержание

Филология

Кетеван Габуня Фокализация в структуре текста	10
Русудан Гоциридзе, Лиана Гедеванишвили Виртуальный мир и изучение языка	17
Тамила Давитадзе Лирический авангардизм в поэзии Эдварда Каммингса	22
Ламзира Кобаидзе Грузино-турецкие основы в именах и фамилиях жителей Поцховского ущелья	28
Нана Ломия Структурно-семантический аспект эмотивного дискурса итальянского языка.....	34
Наталья Салуквадзе Дискурс в современной лингвистике	40
Кетеван Сургуладзе Развитие навыков английского языка для академической конференции	46
Наталья Сургуладзе Номинативные функции ФЕ-зоонимов во французском и английском языках	56
Марина Зораня Теория схемы и ее применение в когнитивной стилистике	65
Манана Иванисели, Тинатин Синджиашвили Компонентный анализ глаголов движения	70
Алла Мищенко Создание параллельного банка деревьев для немецкого и украинского языков	76
Нана Чхеидзе Современные английские заимствованные слова в грузинском языке	85
Тамар Кацанашвили Психологические предикаты	90
Лолита Табуашвили, Циури Ахвледиани Гастрономизмы во фразеологической системе французского аргю	97
Нато Тхилава Основы европейских модернистских романов	103
Нато Тхилава Структурные своеобразия европейской модернистской лирики.....	109
Тинатин Пурцеладзе Язык, мышление и реальность. Теория лингвистической относительности в разрезе феминистической лингвистики	115
Социальные науки	
Тинатин Апхаидзе Грузины в Харбине.....	122
Тамар Гитолендия Христианская образность как явление, мотивирующее развитие полисемии в грузинском языке...	126

ფილოლოგია

Philology

Филология

La focalisation dans la structure du texte

Ketevan Gabunia

Université d'Etat Ivané Djavakhichvili de Tbilissi

Faculté des Sciences Humaines

36 av. Tchavtchavadzé , 0179, Tbilissi, Georgie

Tel.: 599 201 099

E-mail: keti_gabunia@yahoo.com

Resumé

L'intention de notre étude est d'examiner le rôle de la focalisation dans la structure du texte. Dans la théorie sémiotique l'alternance des points de vue narratifs s'appelle la focalisation. On reconnaît à travers la focalisation la présence du narrateur, c.a.d. le point de vue qu'il adopte pour développer son récit. Rappelons que le narrateur peut être présent dans la fiction, et donc être homodiegétique, ou absent comme personnage, lors de la fiction et il est alors hétérodiegétique. Selon la position du narrateur on distingue trois types de focalisation : interne, externe et zéro. Quand le narrateur se glisse dans la conscience d'un personnage précis, dont il adopte la vision subjective _ c'est la focalisation interne. Mais, quand le narrateur est extérieur à l'action, est en position de témoin neutre ; tel une caméra objective, il n'a pas accès à la conscience des personnages _ c'est la focalisation externe. Quand le narrateur connaît les tenants et les aboutissants de l'histoire, il a accès à la psychologie de tous les personnages, et peut se déplacer à sa guise dans l'espace et le temps de l'histoire. La recherche met bien en évidence l'importance du rôle de la focalisation dans la structure du texte qui se présente comme un de deux grandes modes essentiels de la représentation narrative.

Mots-clés:

point de vue, information narrative, focalisation zéro, focalisation interne, focalisation externe, texte multi focalisé.

Introduction

La focalisation, comme un de deux grandes modes essentiels de la représentation narrative, concerne le problème des points de vue. Tandis que l'étude de la voix consiste à répondre à la question « Qui raconte? », l'étude de la focalisation tente de répondre à la question « Qui perçoit? ». Les deux questions ne se recoupent pas : le narrateur d'un récit à la troisième personne peut choisir de présenter l'histoire à travers son point de vue, celui d'un personnage, ou encore de façon neutre. Il n'y a pas de lien direct entre la personne qui raconte et le point de vue à partir duquel l'histoire est présentée. Dans *Ce que savait Maisie*, le célèbre nouvelle d'Henry James, ce n'est pas Maisie la narratrice (le roman parle d'elle à la troisième personne), mais l'histoire n'en est pas moins racontée à travers son point de vue : le narrateur s'interdit de rapporter des événements dont l'héroïne n'aurait pas connaissance.

Beaucoup de termes ont été proposés pour traiter de ce qui est réuni ici au titre de la perspective narrative: point de vue, vision, aspect, focalisation. La littérature critique sur le sujet est particulièrement abondante. On peut y distinguer différentes traditions (anglo-saxonne, allemande, française) et des approches diversifiées (poétique, linguistique). Notre étude sera centrée sur la théorie des focalisations proposée par G. Genette. Elle reste l'une des plus opératoires pour la lecture des textes.

Partie principale

La notion de focalisation a été au centre de débats théoriques importants. Ce n'est pas ici le lieu de retracer les étapes d'une discussion entre Mieke Bal (Narratologie) et Genette (Nouveau Discours du récit). Nous nous en tiendrons à la définition classique qui définit la focalisation comme la restriction de champ - ou, plus précisément, la sélection de l'information

narrative - que s'impose un récit en choisissant de présenter l'histoire à partir d'un point de vue particulier. En focalisant son récit sur Maisie, le narrateur de la nouvelle d'Henry James sélectionne, parmi les informations qu'il souhaite délivrer au lecteur, celles autorisées par la situation du personnage.

Ainsi, pour ce qui concerne la représentation littéraire, Genette distingue la narration (l'acte de raconter), le récit (le texte narratif lui-même, seule réalité tangible pour l'analyse) et l'histoire ou diégèse (l'intrigue telle qu'on peut l'abstraire du récit, mais aussi l'univers spatio-temporel où évoluent les personnages). Dans cette triade, ne relève de la représentation que ce qui touche au rapport du récit et de l'histoire. Par exemple, les événements racontés (histoire) peuvent l'être selon un ordre (récit) différent de l'ordre chronologique. De même, ils peuvent être racontés selon tel ou tel point de vue: « [Le récit] peut aussi choisir de régler l'information qu'il livre [...] selon les capacités de connaissance de telle ou telle partie prenante de l'histoire (personnage ou groupe de personnages) » (Genette 1972, 183-84). Le lecteur n'accède à l'histoire que par l'intermédiaire de tel protagoniste, dont le champ perceptif, le champ d'action et le savoir sont limités, ce qui le fait ressembler à « une sorte de goulot d'information » (Genette 1983, 49). Une première définition générale peut donc être donnée: la focalisation désigne le mode d'accès au monde raconté, selon que cet accès est, ou n'est pas, limité par un point de vue particulier.

On distingue trois types de focalisation : la focalisation zéro, la focalisation interne, la focalisation externe.

La description peut concerner un lieu, un paysage, une maison, une pièce, ou encore une personne (auquel cas on parle alors de portrait). On y trouve de nombreux adjectifs et expansions du nom, des indications de lieux, des verbes d'état, des perceptions, des sensations. Elle peut utiliser un ou plusieurs points de vue : focalisation interne, focalisation externe ou encore focalisation zéro. Elle peut avoir pour but de situer l'action, de créer une ambiance

ou pourquoi pas de faire comprendre, de signifier quelque chose (fonction symbolique).

Il existe plusieurs classifications du point de vue. Celle de Genette repose sur une phénoménologie des états de conscience plutôt que sur des considérations linguistiques; elle se donne ouvertement comme une reformulation, notamment de la classification proposée par T. Todorov. Ainsi, premièrement, on appellera avec Genette **focalisation zéro** lorsque le récit n'est focalisé sur aucun personnage. Il s'agit donc d'une absence de focalisation : le narrateur, n'ayant pas à adapter ce qu'il dit au point de vue de telle ou telle figure, ne pratique aucune restriction de champ et n'a donc pas à sélectionner l'information qu'il délivre au lecteur. Le seul point de vue qui, en focalisation zéro, organise le récit est celui du narrateur omniscient.

Exemple :

« *Vers le milieu du mois d'octobre 1829, monsieur Simone Babylas Latournelle, un notaire, montait du Havre à Ingouville, bras dessus bras dessous avec son fils, et accompagné de sa femme, près de laquelle allait, comme un page, le premier clerc de l'Etude, un petit bossu nommé Jean Butscha. Quand ces quatre personnages, dont deux au moins faisaient ce chemin tous les soirs, arrivèrent au coude de la route qui tourne sur elle-même comme celles que les Italiens appellent des corniches le notaire examina si personne ne pouvait l'écouter du haut d'une terrasse, en arrière ou en avant d'eux, et il prit le médium de sa voix par excès de précaution.* »

Balzac, incipit de **Moudeste Mignon**

Genette entend la focalisation zéro de deux manières. La première et la plus évidente est celle qui désigne, par le suffixe -zéro, la non focalisation, l'absence d'un point de vue spécifié - limité par exemple à la conscience d'un personnage, ou à un observateur anonyme. C'est le régime adopté dans les récits classiques, où le narrateur donne une information supposée complète, c'est-à-dire qui ne passe pas par un relais situé à l'intérieur du monde raconté. La prose balzacienne est souvent explicite à cet égard, quand elle insiste par exemple sur l'inégalité

des savoirs respectifs du narrateur et du personnage.

On parlera de **focalisation interne** lorsque le narrateur adapte son récit au point de vue d'un personnage. C'est donc ici qu'il y a restriction de champ et sélection de l'information. Le narrateur ne transmettra au lecteur que le savoir autorisé par la situation du personnage. En focalisation interne, le savoir du lecteur sur l'histoire ne peut excéder celui d'une figure particulière. L'effet habituel de la focalisation interne est une identification au personnage dans la perspective duquel l'histoire est présentée.

Exemple :

« Il la voyait par derrière, dans la glace, entre deux flambeaux. Ses yeux noirs semblaient plus noirs. Ses bandeaux, doucement bombés vers les oreilles, luisaient d'un éclat bleu ; une rose à son chignon tremblait sur une tige mobile, avec des gouttes d'eau factices au bout de ses feuilles. Elle avait une robe de safran pâle, relevée par trois bouquets de roses pompon mêlées de verdure. »

Gustave Flaubert, **Madame Bovary**

Pour Genette, déterminer comment un segment de texte est focalisé revient à savoir « où est le foyer de perception » (Genette 1983, 43). La réponse est la plus claire en focalisation interne dans la mesure où ce foyer coïncide alors avec le champ de conscience d'un personnage. Autrement dit, il y a focalisation interne lorsque le point de vue est celui du personnage.

« Le palais était couvert d'une terrasse que fermait une balustrade en bois de sycomore, où des mâts étaient disposés pour tendre un vélarium. »

Un matin, avant le jour, le Tétrarque Hérode Antipas vint s'y accouder et regarda. Les montagnes, immédiatement sous lui, commençaient à découvrir leurs crêtes, pendant que leur masse, jusqu'au fond des abîmes, était encore dans l'ombre. Un brouillard flottait, il se déchira, et les contours de la mer Morte apparurent. L'aube, qui se levait derrière Machaërous, épandait une rougeur. »

(Flaubert, **Hérodias**)

Dans les premières lignes de cet extrait, le narrateur décrit le lieu où va apparaître le protagoniste.

Il n'y a pas de point de vue particulier. À partir de « Les montagnes... », en revanche, toute l'information qui nous est donnée est déterminée par le regard d'Hérode. C'est par rapport à lui que s'organisent les premiers plans et les arrière-fonds; de même, la progression temporelle est orientée à partir de son arrivée sur la terrasse, « avant le jour ».

Ceci permet de définir les deux sens du mot interne. D'une part, la focalisation est interne parce que le point focal est situé à l'intérieur de la diégèse: quelque chose est perçu dans l'univers de l'histoire. En ce sens (interne au sens diégétique), la focalisation interne s'oppose à la focalisation zéro, où il n'y a pas de point de vue interne à l'histoire, mais un narrateur extradiégétique, qui surplombe l'histoire et qui nous la présente sans restriction de champ - comme dans les premières lignes de l'exemple au-dessus.

D'autre part, la focalisation est interne parce que nous accédons à l'information depuis l'intérieur d'une conscience, en l'occurrence celle d'Hérode. Ici, focalisation interne (interne au sens psychologique) s'entend par opposition à focalisation externe, où un point de vue est bien situé dans l'histoire, mais sans coïncider avec la conscience, l'intériorité d'un personnage.

Nous conviendrons de parler de focalisation interne lorsque ces deux conditions - la seconde pré-supposant la première - sont réunies.

La focalisation interne peut être fixe, variable ou multiple. La focalisation interne est fixe lorsque, dans un texte donné, le point de vue est toujours celui du même personnage. Ainsi dans *L'Éducation sentimentale* de Flaubert, le personnage focal est presque toujours Frédéric Moreau, et le lecteur perçoit comme une infraction tout changement apporté à ce mode dominant.

On parle de focalisation interne variable quand le personnage focal change en cours de récit. Dans *Madame Bovary*, le point de vue est d'abord celui de Charles, puis celui d'Emma, pour revenir au premier à la fin. Ce cas des changements de foyer en cours de route est le plus fréquent.

La focalisation interne multiple est plus rare. Genette invoque l'exemple des romans par lettres. Un même événement est raconté selon des points de vue différents. Mais ici le changement de point de vue est surtout le fruit d'un changement d'énonciateur, puisque les différents correspondants sont autant de narrateurs. Le cinéma offre d'autres exemples. Ainsi, dans le film Jackie Brown de Q. Tarantino, l'épisode crucial de l'échange des 500 000 dollars est présenté à trois reprises: la première fois du point de vue de Jackie, qui cherche à leurrer en même temps Ordell et la police; la deuxième fois du point de vue de Louis et de Melanie (les complices du truand Ordell), et la dernière fois selon l'optique de Max (le complice de Jackie), ce qui permet au narrateur-réalisateur de jouer sur les attentes à chaque fois différentes des protagonistes.

On parlera de **focalisation externe** lorsque l'histoire est racontée d'une façon neutre comme si le récit se confondait avec l'œil d'une caméra. Alors qu'en focalisation zéro le narrateur en sait plus que le personnage et qu'en focalisation interne il en sait autant que lui (mais pas plus), en focalisation externe il en sait moins que lui. Dans ce dernier cas, en effet, le narrateur, incapable de pénétrer les consciences, ne saisit que l'aspect extérieur des êtres et des choses. La restriction de champ et la sélection de l'information sont donc beaucoup plus poussées qu'en focalisation interne.

Exemple :

« Vers une heure du matin, le prétendu colonel Chabert vint frapper à la porte de maître Derville, avoué près le tribunal de première instance du département de la Seine. Le portier lui répondit que M. Derville n'était pas rentré. Le vieillard alléguait le rendez-vous et monta chez ce célèbre légiste, qui, malgré sa jeunesse, passait pour être une des plus fortes têtes du Palais. »

Balzac, *Le Colonel Chabert*

La focalisation externe est une autre façon de produire un effet de point de vue. Au sens strict, elle consiste à situer le foyer focal en un point indéterminé de la diégèse, sans l'identifier avec la conscience

d'un personnage. La scène du fiacre de Madame Bovary en est un bon exemple:

« Et la lourde machine se mit en route.

Elle descendit la rue Grand-Pont, traversa la place des Arts, le quai Napoléon, le pont Neuf et s'arrêta court devant la statue de Pierre Corneille.

- Continuez! fit une voix qui sortait de l'intérieur.

La voiture repartit, et, se laissant, dès le carrefour La Fayette, emporter vers la descente, elle entra au grand galop dans la gare du chemin de fer. »

Dans cet extrait, le narrateur se prive en quelque sorte de l'accès à l'intérieur du fiacre. Tout se passe comme si une caméra suivait la voiture en se bornant à enregistrer ses mouvements. On peut certes imaginer que ceux-ci sont perçus par un personnage anonyme. Mais on précisera alors que ce personnage n'est doté que d'une faculté perceptive, sans dimension cognitive. En l'occurrence, il est incapable

G. Genette remarque avec justesse que « le récit non focalisé peut le plus souvent s'analyser comme un récit multi focalisé ». Le point de vue du narrateur sur ses personnages doit être relié à la mise en scène choisie par l'auteur pour son roman.

La focalisation zéro peut être utilisée par exemple lorsqu'il s'agit de pénétrer dans la pensée d'un personnage et d'en dévoiler des aspects qui échappent au personnage lui-même. C'est le type de focalisation choisi par Balzac pour nombre de portraits :

« Cette figure annonçait une finesse dangereuse, une probité sans chaleur, l'égoïsme d'un homme habitué à concentrer ses sentiments dans la jouissance de l'avarice et sur le seul être qui lui fût réellement de quelque chose, sa fille Eugénie, sa seule héritière. »

La focalisation interne, en épousant le point de vue d'un personnage, offre une vision subjective des événements, comme dans *Un balcon en forêt* de Gracq où la parole intérieure domine, traduisant le sentiment tout personnel que le personnage du lieutenant Grange a sur la période historique de la « drôle de guerre », qui se confond pour lui avec « le temps des grandes vacances ».

La focalisation externe, limitant les informations

données au lecteur, suscite la curiosité de ce dernier et crée un effet d'attente. C'est pourquoi le point de vue extérieur est fréquent dans le début de roman.

Dans le début de roman ou incipit, le héros peut être présenté de l'extérieur et rester dans un premier temps inconnu, comme au début de *La Peau de chagrin* : le lecteur a donc l'impression d'entrer dans l'histoire en même temps que le narrateur. Peut suivre une focalisation zéro, permettant la présentation détaillée du caractère du héros. L'entrée dans l'histoire est alors progressive, la dramatisation est retardée, ce qui produit un effet d'attente tandis que le lecteur acquiert un savoir parfait sur le personnage. Dans nombre de romans balzaciens comme *Le Curé de village*, cette focalisation zéro est immédiate, puisque l'auteur veut insérer ses personnages dans un contexte historique, politique, etc., qui les explique.

Dans d'autre cas, la narration dans l'incipit utilise la focalisation interne. L'information sur le personnage est alors minimale, le lecteur est projeté dans une histoire en cours et l'effet de dramatisation est immédiat :

« En entrant dans la chambre, Roubaud posa sur la table le pain d'une livre, le pâté et la bouteille de vin blanc. Mais, le matin, avant de descendre à son poste, la mère Victoire avait dû couvrir le feu de son poêle, d'un tel poussier, que la chaleur était suffocante. Et le sous-chef de gare, ayant ouvert une fenêtre, s'y accouda. »

Zola, *La Bête humaine*.

La pensée du personnage est soustraite, progressivement, à la capacité d'articulation de celui-ci pour finir en montage romantique. On voit bien comment ce montage est travaillé, combien la tournure de la dernière période cherche à suggérer l'écart entre l'existence ordinaire et les hauteurs du sentiment.

Le passage contient des mots (passion, extase, délire) qui sont l'écho du discours romantico-romanesque dont Emma a pris connaissance dans les livres consommés au couvent et auquel elle adhère entièrement mais dont le narrateur se dissocie ici de manière implicite.

La seconde manière, plus problématique, d'envisager la focalisation zéro est d'y rattacher les textes qu'on dira **multi focalisés**, ceux où le narrateur nous laisse accéder aux pensées conscientes ou inconscientes de plusieurs personnages. Pour Genette, ce voyage dans les consciences est une marque de l'omniscience du narrateur et relève donc de la focalisation zéro. Pour Rabatel, il n'existe pas de différence entre cette multi focalisation et la focalisation interne variable, où dans un même récit, le point de vue se déplace précisément d'un personnage à un autre (Rabatel, 136).

En somme, tandis que la focalisation interne variable a plutôt pour effet de limiter, de fragmenter l'accès au monde raconté en plusieurs points de vue différents, la focalisation zéro, même lorsqu'elle multiplie les points de vue, permet au contraire de donner le sentiment d'une vue complète sur l'histoire. Mais elle ne peut le faire que dans la mesure où elle résulte, au fond, d'une combinaison de plusieurs modalités narratives: omniscience, multi focalisation, interventions explicites du narrateur.

Une bonne façon de saisir intuitivement les différences entre ces trois types de focalisation est de considérer la situation théâtrale.

Au début d'une pièce de théâtre classique, on peut considérer que le spectateur (ou le lecteur) est dans une position de focalisation externe: il en sait moins que n'en sait chacun des personnages. L'exposition est destinée à inverser cette position et à lui donner toutes les informations requises pour la compréhension de la situation dramatique: le spectateur en sait alors plus que tous les personnages pris isolément. Dans *Phèdre*, par exemple, il connaît dès l'Acte I l'amour criminel de l'héroïne pour son beau-fils Hippolyte. Le nœud de la pièce donne à voir des rencontres entre personnages plus ou moins informés. Des dupes sont victimes de roués; la lucidité s'oppose à l'aveuglement; c'est l'empire, en d'autres termes, de la focalisation interne variable. Ainsi Thésée, dans *Phèdre*, va-t-il être le seul à ne rien savoir du crime de l'héroïne: ignorance tragique, puisqu'elle mènera Hippolyte à la mort. Le

dénouement, en principe, rétablit les choses dans leur vérité; il offre à chacun des personnages le point de vue surplombant dont le spectateur jouissait dès l'exposition. Ainsi, à la fin de l'Acte V, un ultime aveu de Phèdre arrache-t-il, trop tard, Thésée à son ignorance.

Conclusion

Le choix par le narrateur de tel ou tel type de focalisation varie souvent selon les passages d'un même récit. Il n'est pas rare que la focalisation zéro cède la place, le temps d'une scène ou d'un chapitre, à la focalisation interne. Cette dernière peut d'ailleurs concerner successivement différents personnages d'un même récit. Madame Bovary, longtemps focalisé sur le personnage de Charles, se focalise ensuite sur le personnage d'Emma. La Condition humaine de Malraux propose une série de focalisation interne sur des personnages différents. Le lecteur, conduit à s'identifier à diverses figures dont il épouse tour à tour le point de vue, perçoit ainsi « de l'intérieur » le cloisonnement des consciences. Le jeu sur les focalisations autorise, on le voit, toutes sortes d'effets de lecture.

Littérature

1. Adam J.-M. (1999): Linguistique textuelle. Des genres de discours aux textes (Fac. Linguistique). Paris : Nathan
2. Marti M. (1996): Nouvelles approches de la voix narrative (Narratologie 5). Paris : L'Harmattan,
3. Maingueneau D. (1996): Les termes clés de l'analyse du discours (Mémo 20). Paris: Seuil
4. Genette G. (2004): Fiction et diction (Seuil. Essais 511). Paris: Seuil
5. Rabatel A. (2001): «Fondus enchaînés énonciatifs. Scénographie énonciative et points de vue ». Poétique 126
6. Rabatel A. (2002): «Point de vue et polypho-

nie dans les textes narratifs », in: idem (éd.), Lire/ écrire le point de vue. Un apprentissage de la lecture littéraire, Lyon : CRDP

7. Rabatel A. (2003): «Le dialogisme du point de vue dans les comptes rendus de perception », Cahiers de praxématique 41

8. Rabatel A. (2005): «Le point de vue, une catégorie transversale». Le français aujourd'hui 151

9. Ricoeur P. (2005): «La fonction narrative», ETR 80

ფოკალიზაცია ტექსტის სტრუქტურაში

ქეთევან გაბუნია

*თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ჭავჭავაძის გამზ. №36, 0179, თბილისი,
საქართველო*

ტელ: 599 201 099

E-mail: keti_gabunia@yahoo.com

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ფოკალიზაციის მნიშვნელოვანი როლი მხატვრული ტექსტის სტრუქტურაში. აღნიშნულია, რომ სემიოტიკურ თეორიაში ნარატიული თვალთახედვების აღტერნაციას ფოკალიზაცია ეწოდება. განხილულია ის შემთხვევები, როდესაც მოხრობელი წარმოდგენილია ფიქციაში და მას ჰომოლიეგეზისური ჰქვია, ანუ როდესაც ის არ არსებობს როგორც პერსონაჟი; ასევე ის შემთხვევები, როდესაც მოხრობელი ფიქციის მიღმაა და მას ჰეტეროლიეგეზისური ეწოდება. მოხრობელის პოზიციის მიხედვით, სტატიაში წარმოდგენილია ფოკალიზაციის სამი ტიპი: შიდა, გარე და ნულოვანი. როდესაც მოხრობელი აღწევს კონკრეტული პერსონაჟის ცნობიერებაში, რომელსაც ის

ანიჭებს სუბიექტურ ხედვას, საქმე გვაქვს შიდა ფოკალიზაციასთან, მაგრამ როდესაც მოხრობელი მოქმედების მიღმა, ის ნეიტრალური მოწმის როლშია და ასეთ შემთხვევაში ის ვერ აღწევს პერსონაჟების ცნობიერებაში, საქმე გვაქვს გარე ფოკალიზაციასთან. როდესაც მოხრობელი ერთნაირად ეხება ყველა პერსონაჟის ფსიქოლოგიას, ის შეიძლება გადაადგილდეს დროსა და სივრცეში. ჩატარებული ანალიზიდან კარგად ჩანს ფოკალიზაციის როგორც ნარატიული რეპრეზენტაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი განზომილების როლი მხატვრული ტექსტის სტრუქტურაში.

საკვანძო სიტყვები:

თვალთახედვა, ნარატიული ინფორმაცია, ნულოვანი ფოკალიზაცია, შიდა ფოკალიზაცია, გარე ფოკალიზაცია, მულტიფოკალიზებული ტექსტი.

гетичным, т. е. когда он не является персонажем рассказа; также те случаи, когда нарратор вне фикции, и он является гетеродиегетическим. Исходя из позиции нарратора, в статье представлены три типа фокализации: внутренний, внешний и нулевой. Когда нарратор достигает сознания персонажа, то это внутренняя фокализация, а в случае, когда он вне действия, то нарратор будет в нейтральном положении и не достигает сознания персонажа и это будет внешней фокализацией. В случае, когда нарратор достигает психологии всех персонажей, он может передвигаться во времени и пространстве. В ходе рассмотрения данного вопроса хорошо видна роль фокализации как нарративной репрезентации в структуре художественного текста.

Ключевые слова:

кругозор, нарративная информация, нарративная фокализация, внутренняя фокализация, внешняя фокализация, мультифокализованный текст.

Фокализация в структуре текста

Габуния Кетеван Учаевна

Тбилисский Государственный Университет

Факультет гуманитарных наук

Пр. Чавчавадзе №236, 0179, Тбилиси, Грузия

Tel.: 599 201 099

E-mail: keti_gabunia@yahoo.com

Резюме

В статье рассмотрена значительная роль фокализации в структуре художественного текста. Показано и то, что фокализацией в семиотической теории называют альтернатию нарративных взглядов. Рассмотрены те случаи, когда нарратор представлен в фикции, и он называется гомодие-

Virtual World and Language Learning

Rusudan Gotsiridze
Georgian Technical University
Department of Liberal Sciences
77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia
Tel.: 593 301 342
E-mail: rusudgo@yahoo.com

Liana Gedevanishvili
Georgian Technical University
Department of Liberal Sciences
77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia
Tel.: 593 935 662
E-mail: lianagedevanishvili@mail.ru

Abstract

Virtual worlds are playing an increasingly important role in education, especially in language learning. Many mainstream language institutes and private language schools are now using 3D virtual environments to support language learning. Students can use virtual worlds to socialize with others and practice their language skills. Virtual worlds allow students to meet with others in a way that is more convenient than real life and perhaps less stressful for more self-conscious students. As a collaborative task this construction work can be language intensive and involve many opportunities to negotiate meaning with other students. Virtual communication becomes an integral part of the 21st century culture. So it becomes a necessity to use it in the process of education. Modern teaching with technologies opens up unprecedented opportunities for teachers and students.

Keywords:

virtual worlds, virtual environments, virtual communication, 3D technology, simulations, didactic process.

Introduction

Virtual worlds date back to the adventure games and simulations of the 1970s. The 3D world of Second Life was launched in 2003. Initially perceived as another role-playing game (RPG), it began to attract the attention of language teachers. 2005 saw the first large-scale language school, LanguageLab.com opened its doors in Second Life. By 2007, audio communication was integrated with Second Life. Prior to that, teachers and students used separate applications for voice chat [Erard M. 2007].

The use of a 3D environment in education may change the didactic process. It is connected mainly with methods of communication, as well as existence in an environment that in many ways differs from the physical world. The users of virtual worlds are leading an alternative life online. On the basis of technology they create a new identity and in fact realize all forms of human activity [De Freitas, S., Rebolledo-Mendez et al. 2010]. Due to their characteristic features, virtual worlds – unlike traditional e-learning – are not only meant to support the process of teaching. The point is to move the whole didactic process to the cyberspace [Swift project. 2011].

Main Body

THE BENEFITS OF USING 3D VIRTUAL WORLDS IN EDUCATION

The use of a 3D environment in education may change the didactic process. It is connected mainly with methods of communication, as well as existence in an environment that in many ways differs from the physical world. The users of virtual worlds are leading an alternative life online. On the basis of technology they create a new identity and in fact realize all forms of human activity [De Freitas, S., Rebolledo-Mendez et al. 2010]. Due to their characteristic features, virtual worlds – unlike traditional e-learning – are not only meant to support the process

of teaching. The point is to move the whole didactic process to the cyberspace [Swift project. 2011].

Almost all virtual world educational projects envisage a blended learning approach whereby the language learners are exposed to a 3D virtual environment for a specific activity or time period. Such approaches may combine the use of virtual worlds with other online and offline tools, such as 2D virtual learning environments or physical classrooms. Virtual worlds such as Second Life are used for the immersive [Canfield, Douglas. 2008], collaborative and task-based, game-like [Chan, James. 2008] opportunities they offer language learners. As such, virtual world language learning can be considered to offer distinct (although combinable) learning experiences. Immersive experiences draw on the ability to be surrounded by a certain (real or fictitious) environment that can stimulate language learning [Jeffery A. & Collins, M. 2008]. Almost all 3D virtual spaces are inherently social environments where language learners can meet others, either to informally practice a language or to participate in more formal classes [Johnson, Laurence. 2011]). A less-developed approach to language learning in virtual worlds is that of constructing objects as part of a language learning activity [Dudeney, Gavin. 2011]. There is currently little documentation of such activities.

Generally virtual worlds are relaxed environments where anyone can go to socialize. However, many businesses and countless educational institutions are using virtual worlds for private meetings, classes and public events. Virtual worlds offer us places to meet others, spaces to create our own reality and locations for us to simply exist in. Language learners can draw on these social, immersive and creative experiences to practice and improve language skills. Learners explore a virtual world's locations and communities as fieldwork for class. Learners work together within a virtual world on collaborative tasks. Learners explore themselves and their identity through their presence in a virtual world, such as through role-play. Learners construct objects within a virtual world. Learners represent activities

within a virtual world to the outside world, through blogs, podcasts, presentations and videos.

A 3D virtual world looks and feels like an online computer game. However, virtual worlds such as Second Life are fundamentally different from games, because there are no specific tasks to complete and the aim is not to compete with other players. Instead, a virtual world is simply a 3D social space. It allows us to meet others around the world in an established online environment.

Virtual worlds lend themselves to location-specific and socially interactive learning opportunities. Students can visit places to see what they look like. Second Life has many islands that are replicas of real life cities. Explorative activities allow students to make the trips of their own by choosing their own locations. Students can also be invited to comment on what they see and do – perhaps considering whether they would like to visit the place in real life and in which circumstances. As the field trips are online students can look up information while they are virtually located somewhere. It is also highly flexible, because the field trip can be paused and restarted at any time (a little difficult on a real life field trip). Students can research a location and give a city tour, acting as a tour guide to others who are new to the area. This can be combined with preparatory tasks to research the location and follow up tasks to document or reflect upon the experience (with recordings, screenshots etc). Students could also give each other directions to direct one another around a location – perhaps a replica of a city.

Virtual worlds offer the possibility of exploring a 3D environment while using the conventional 2D web to research relevant web pages. This could be to understand more about a real location, or to find information to solve a puzzle or quest, or perhaps draw upon everyday information (e.g. timetables or prices) to incorporate into a 3D role play. Exit Reality takes this a step further by allowing users to 'surf' websites with a 3D avatar. Although it is especially intended for creating 3D versions of Facebook pages to share with other avatars it also allows avatars to

wander around conventional websites, where the images are placed in picture frames, the videos in television sets and the text in wall panels.

Students can use virtual worlds to socialize with others and practice their language skills. Students can use Second Life to interview others on a research topic of their choice. Virtual worlds allow students to meet with others in a way that is more convenient than real life and perhaps less stressful for more self-conscious students. Some topics may well be related to specific locations that can be visited in a virtual world (e.g. London or the space museum in Second Life) so that the interviewees are more likely to be interested in the topic.

Students can create their own constructions such as a homes, clothing or landscapes. As a collaborative task this construction work can be language intensive and involve many opportunities to negotiate meaning with other students.

Virtual worlds offer opportunities to stimulate the learners and to allow them to converse with others within the virtual world.

Second Life, as with many other 3D virtual environments has an internal economy based on its own currency. This allows for virtual items (land, buildings, decorations and clothing) to be exchanged and paid for, albeit at very low prices. Land in Second Life can be used in a variety of ways; in some respects the issue of land ownership plays a key role in this. Using one's own space permits much greater control over what happens and who is present. It allows the educator to have specific (perhaps custom made) themes, activities and content. Students can also construct and modify the location if they are given the appropriate rights to change the properties of objects. Publically accessible spaces allow more social experiences than if the activity takes place on privately owned islands. However, publically held activities are less easy to control because other users can interrupt the lesson. Depending on the activity (and the nature of the disturbances), these interruptions could be drawn upon as language learning opportunities in themselves. Public and Private Com-

binations can be achieved by teleporting (moving) between locations (it only takes a few seconds). This allows students to meet others and expand their social activities to include those beyond their fellow students. This approach gives the students access to a wider range of environments. Specific activities can be carried out on the educator's privately owned land.

The benefits of using 3D virtual worlds in education are the following:

- teacher may cooperate with students on less formal basis, and students can choose an individual learning program and establish cooperation with other participants
- the presence of avatars created according to individual needs
- the risks reduction associated with lack of success for the student
- activities may be conducted outside the virtual classroom, for example, in any unreal space or based on real examples
- creating many communication opportunities between the teacher and the student, both in collective and individual mode, in various forms, such as chat, message, e-mail, verbal and visual communication in real time.

Conclusion

Advantages of virtual teaching are:

- Distance learning: students can learn from home
- A lot of language educational applications
- More interesting learning experience
- Integration of different items into the lesson
- Possibilities of simulating real life situations
- It's not boring
- Features like note card and chat can be very helpful in organizing language lessons
- Role playing activities
- Activities include students teaching each other how to do things

- Extensive use of inventory as basis for vocabulary expansion
- All media at hand

The use of 3D technology in linguistic education offers brand new opportunities to the learners. It provides access to many tools, which are unavailable in other forms of e-learning. It also increases the engagement of users in the learning process thanks to immersion and realization of individual needs through creation of virtual identity. It is a way to motivate people of different age and different background to learn.

Literature

1. Erard M. (2007): A Boon to Second Life Language Schools: New Technology will Allow High-Quality Audio in a Virtual World. *Technology Review*. 10 April 2007. Retrieved April 1, 2013 from <http://www.technologyreview.com/Infotech/18510/page1/>
2. De Freitas S., Rebolledo-Mendez G., Liarokapis F., Magoulas G., Poulouvassilis A. (2010): Learning as immersive experiences: Using the four-dimensional framework for designing and evaluating immersive learning experiences in a virtual world. *British Journal of Educational Technology*. Vol 41(1). p. 69–85
3. Swift project. Last accessed on 11/12/2011 at <http://www2.le.ac.uk/departments/genetics/genie/projects/swift>
4. Canfield D. (2008): Using Immersive Learning Environments in Foreign Language Classes: Second Life. Paper presented at CALICO. . <https://www.calico.org/p-398-%20.html>
5. Chan J. (2008): Developing a Meaning-focused and Task-based Virtual Learning Reality. Paper presented at CALICO. <https://www.calico.org/p-398-%20.html>
6. Jeffery A. & Collins M. (2008): Immersive Learning and Role Plays in Second Life. In K. McFerrin et al. (Eds.), *Proceedings of Society for Informa-*

mation Technology & Teacher Education International Conference 2008, p. 2628-2632. Chesapeake, VA: AACE: Retrieved from <http://www.editlib.org/p/27616>, 2011-05-07

7. F. Johnson, Levine A. H/ (2008): Virtual Worlds: Inherently Immersive, Highly Social Learning Spaces. <http://www.mendeley.com/catalog/virtual-worlds-inherently-immersive-highly-social-learning-spaces/>

8. Dudeney G. (2010): A Coffee with Gavin Dudeney. Recording of live event at EduNation in Second Life. <http://www.youtube.com/watch?v=RLpb7f06LmI>

ვირტუალური სამყარო და ენის შესწავლა

რუსუდან გოცირიძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას ქ. 77, 0175, თბილისი, საქართველო
ტელ.: 593 301 342
E-mail: rusudgo@yahoo.com

ლიანა გედევანიშვილი
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას ქ. 77, 0175, თბილისი, საქართველო
ტელ.: 593 935 662
E-mail: lianagedevanishvili@mail.ru

რეზიუმე

სტატიის ძირითადი თემაა ვირტუალური სამყარო და მისი განსაკუთრებული როლი განათლებაში, განსაკუთრებით კი უცხოური ენების შესწავლის პროცესში. სტატიაში გაანალიზებულია ვირტუალური სამყაროს დადებითი მხარეები უცხოური ენების სწავლების პროცესში. ბევრი სასწავლო დაწესებულება უკვე იყენებს 3D ვირტუალურ გარემოს უცხოური ენების სწავლების მიზნით.

ვირტუალური გარემოს გამოყენების გზით სტუდენტებს სოციალიზაციისა და ენის პრაქტიკული გამოყენების საშუალება ეძლევათ. ვირტუალური სამყარო უზრუნველყოფს სტუდენტთა უფრო მოხერხებულ და უფრო სასიამოვნო ურთიერთობას, ვიდრე ეს რეალურ ცხოვრებაში იქნებოდა შესაძლებელი. ვირტუალური კომუნიკაცია XXI საუკუნის კულტურის უმთავრესი ნაწილი ხდება. შესაბამისად, გვერდს ვედარ აუვლით მის გამოყენებას სასწავლო პროცესშიც.

საკვანძო სიტყვები:

ვირტუალური სამყარო, ვირტუალური გარემო, ვირტუალური კომუნიკაცია, 3D ტექნოლოგია, სიმულაციები, დიდაქტიკური პროცესი.

сторон виртуального мира в процессе обучения иностранным языкам. Многие учебные заведения уже используют 3D технологии с целью обучения иностранному языку. С помощью употребления виртуальных сред студенты имеют возможность социализации и практического использования языка. Виртуальная среда обеспечивает студентов более удобными взаимоотношениями, чем это было бы возможно в реальной жизни. Виртуальная коммуникация становится главной частью культуры XXI века. В соответствии с этим его употребление в процессе обучения становится необходимым.

Ключевые слова:

виртуальный мир, виртуальная среда, виртуальная коммуникация, 3D технологии, симуляции, дидактический процесс.

Виртуальный мир и изучение языка

Гоциридзе Русудан Арчиловна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
Ул. Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 593 301 342
E-mail: rusudgo@yahoo.com

Гедеванишвили Лиана Вахтанговна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
Ул. Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 593 935 662
E-mail: lianagedevanishvili@mail.ru

Резюме

В статье рассматривается вопрос виртуального мира и его особенной значимости в образовании, особенно в процессе обучения иностранным языкам. В статье дан анализ позитивных

ლირიკული ავანგარდიზმი ედუარდ კამინგსის პოეზიაში

თამილა დავითაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი

ევროპეისტიკის დეპარტამენტი

ნინოშვილის ქ. 35, 6010, ბათუმი, საქართველო
ტელ.: 593 326 550

E-mail: tamdav7511@mail.ru

რეზიუმე

ედუარდ კამინგსთან ეროტიკას ნატიფი, თამაშის ხასიათი აქვს. ძირითადი ნიშნები, რომელიც მის ლექსებს გამოარჩევს, არის მახვილგონიერება, გამოსატყული რითმითა და ბგერწერული კომბინაციებით, ასევე გამოკვეთილი, განსხვავებული რიტმული მდინარება, ოდნავი ირონია და თვითირონია, რომლის მიღმდინაც გამოსჭვივის მსუბუქი ლირიზმი. ლექსების კითხვისას შეიგრძნობა უჩვეულო მელოდიკა და ინტონაცია.

ამგვარად, თუ დადაისტები, აკმეისტები, იმაჟინისტები და სხვა. ამგვარი სკოლის წარმომადგენლები ნებისმიერ სიტყვათშესამებასა და სპონტანურობას ანიჭებდნენ მთავარ მნიშვნელობას, გრაფიკოსებმა მთლიანად უარყვეს ტექსტის, როგორც ასეთის, დანიშნულება და ყურადღება მთლიანად ფორმისეულ კონცეფციაზე გადაიტანეს, რამაც განაპირობა მათი პოეზიისთვის ერთგვარი დეკორატიული ფუნქციის შექმნა. XX საუკუნის პოეზიას კამინგსმა მიანიჭა ისეთივე დიდი თავისუფლება, როგორც უიტმენმა XIX საუკუნეში. ედუარდ კამინგსის ლექსები უარყოფს ეგრეთწოდებულ კითხვას „ისტორიის“ გულისათვის და კითხვას „აზრის“ გულისათვის, ალტერნატივის სახით კი სთავაზობს კითხვას „თამაშისებური“ ესთეტიკის გულისათვის. თამაშით კითხვის პრინციპი, მიღებული შეგრძნების გამოვლინება, ერთი მხრივ, გვაგონებს პოსტმოდერნიზმს, სხვა მხრივ კი იგი რიგით მკითხველში ავლენს რეკლამურ ესთეტიკას.

საკვანძო სიტყვები:

ავანგარდიზმი, ესთეტიკა, გრაფიკა, ვიზუალური ეფექტი, ექსპერიმენტატორი.

შესავალი

ავანგარდისტული ლიტერატურა, რომლის დროსაც გონების ადგილს ინტუიცია, ვიზუალი, ხილვა იკავებს და აპოკალიფსური, სიმბოლისტური ემოციები, კონფლიქტის, ეგზალტაციის, გამოფიტვის, ემოციური უკიდურესობის ინტონაციები ახასიათებს, სათავეს გერტრუდა სტაინის, ჯოსისის, ბრეტონის, ცარას და სხვათა მემკვიდრეობიდან იღებს. თუმცა, ლიტერატურის თანამედროვე მკვლევარებს მიაჩნიათ, რომ „ამერიკა – ესაა სახელმწიფო, საიდანაც მთელი თანამედროვე კულტურის სულის ინსპირაცია“ ხდებოდა, ამის მაგალითად კი აღან გინზბერგი და კატულუსის შესანიშნავი მთარგმნელი, კამინგსი მოჰყავთ.

ძირითადი ნაწილი

ედუარდ კამინგსის პოეზიის ნიმუშების კითხვისას მკითხველი, რომელიც მის პოეზიას საკუთარი სიამოვნებისთვის ეცნობა, მზად უნდა იყოს ამავედროულად სირთულეების დაძლევისათვის, რომელსაც მისი პოეზიის გაცნობის დროს გადააწყდება, პოეზიისა, სადაც მრავლად შეხვედება ალუზიებს, კალამბურს, განახლებულ კლიშეებს, მრავალმარცვლიან ზედსართავეებს, ახალ და არაფამილარულ სიტყვებს და მეტრიკულ ვარიაციებს. კამინგსის პოეზიის ასევე ერთ-ერთი დამახასიათებელი თვისებათაგანია ანტიკური მითოლოგიის თანამედროვე ეპოქასთან დაკავშირება, რაც მის შემოქმედებას კიდევ უფრო ორიგინალურს ხდის. თუმცა ჩვენს მიზანს ამჯერად მკითხველზე

ეფექტის მოხდენის კამინგისეულ საშუალებათა კვლევა წარმოადგენს. სირთულეს, რომელსაც მკითხველი მისი პოეზიის ნიმუშების კითხვისას ხვდება, დაკავშირებულია არა მხოლოდ მხატვრულ ხერხებსა და ფორმებთან, არამედ, უპირველესად, გრაფიკასა და ვიზუალურ მხარესთან. პოეტური ქმნილების ერთდროულად ფორმითა და შინაარსით მკითხველზე ეფექტის მოხდენა არახალია, მაგრამ თვით ლექსის ფორმა, რომელიც ვიზუალურად განსხვავებულია ჩვეულებრივისაგან, მიუთითებს გრაფიკულის საწყისზე, რომელიც აუცილებლად იპყრობს ყურადღებას და მაღალი ინტერესის საგანი ხდება.

პოეზია შემოქმედების გრძნობების პროექტია, და როგორც კამინგსი წერს („Six nonlextures“. 1952) „პოეზია ხელოვნების სხვა დარგების მსგავსად იყო, არის და იქნება ინდივიდუალურობის მკაცრი და განსაკუთრებული გამოხატულება“. კამინგსმა მოახერხა პოეზიაში გამოეხატა პირადი თავისუფლება. მისი წიგნთა სათაურები არარეალური სიტყვებისაგან შედგება. ის იშვიათად წერდა ასომთავრულით იმ სიტყვებს, რომელთა წერისას ჩვეულებრივ ასომთავრულს ვიყენებთ (მაგალითად, მის სახელს). ხანდახან იგი მას (ასომთავრულს) იყენებდა სიტყვის შუა ნაწილში, ან სიტყვის ბოლოში, რითაც ცდილობდა ცალკეული ასოგერა სიტყვაში ინდივიდუალურად ეჩვენებინა. ამიტომაც მისი პოემები ფურცელზე ძალზე უცნაურად გამოიყურებიან. მასთან ტრადიციული ლექსი უჩვეულოდ პატარ-პატარა ნაწყვეტებადაა დანაწევრებული, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ექსპერიმენტალური ზედაპირის ქვეშ კამინგსის პოეზიის თემები საკმაოდ ტრადიციულია.

კამინგსს ნაკლებად აინტერესებდა თანამედროვე ცხოვრების დიდი მოვლენების, ძალაუფლების მქონე ძალების, პოლიტიკის ან თუნდაც საეკლესიო თემები. ის თავის პოეზიაში ძირითადად საუბრობს სიყვარუ-

ლისგან გამოწვეულ ღრმა გრძნობებზე, რომელთა ჩაწვდომაც ასევე ღრმა ინტელექტუალურ ცოდნას მოითხოვს. იგი ლექსში სიტყვას ხშირად იყენებს არა მნიშვნელობისთვის, არამედ ვიზუალურად ეფექტის მოხდენად და მუსიკალურობისთვის. ეს კი ართულებს მის სწორად გაგებას და აღქმას.

კამინგსის შემოქმედებისთვის დამახასიათებელია ლექსის ვიზუალურ მხარეზე განსაკუთრებული ყურადღების მიქცევა. ეს აიხსნება მისი მრავალმხრივი ნიჭით, რომლითაც იგი იყო დაჯილდოვებული, კამინგსი არა მარტო შესანიშნავი პოეტი, არამედ შეუდარებელი მხატვარიც იყო, და როგორც მისი თანამედროვენი ამბობენ, ხშირად თავდავიწყებით, მთლიანად ეძლეოდა შემოქმედებით წვას, ხოლო ლექსს უფრო მეტად ხატავდა, ვიდრე წერდა. თავად პოეტს სურდა მის შემოქმედებაში დაენახათ პოეზიისა და ფერწერის სინთეზი.

კამინგსის პოეზიის ნიმუშების კითხვისას ერთდროულად თვალწინ წარმოგვიდგება ლექსი, ნახატი, სურათი (პოეტის გამოთქმა – „picturepoems“), როგორც ორი საწყისის – პოეტურისა და ვიზუალურის ექსპერიმენტი, რომელიც თითქოს უახლოვდება და იმავედროულად სცილდება ეზრა პაუნდისა და უილიამ კარლოს უილიამსის მხატვრულ ძიებებს და უმთავრესად დაკავშირებულია არატრადიციულ წერის მანერასთან, დაშიფრულ სიმბოლო-ნიშნებთან, რომლის დროსაც მკითხველი იძულებულია ნაწარმოებს საგულდაგულოდ ჩაუდრმაგდეს და ამოიცნოს. შემთხვევითი არ არის, რომ კამინგსს ერთი ექსპერიმენტის ექსპერიმენტატორს უწოდებდნენ. ყველა მისი პოეტური კრებული ყურადღებას იქცევს ან ფორმის ორიგინალურობითა და ბანალური შინაარსით, ან კიდევ ორიგინალური შინაარსითა და ფორმის ტრადიციულობით.

უპირველესად უნდა შევჩერდეთ კამინგსის გრაფიკულ ექსპერიმენტზე, უფრო ზუსტად, ვიზუალური ეფექტის მოხდენის

მიზნით მის მიერ გამოყენებულ საშუალებებზე. კამინგსის მთავარი მხატვრული საშუალებებია: გამოტოვებული ადგილები, სასვენი ნიშნების უქონლობა, ერთდროულად ასომთავრული და ნუსხური ასობგერების გამოყენება. კამინგსის პოეტური ნიმუშები არ ემორჩილებიან ორთოგრაფიულ ნორმებს. შედეგად კი კარგად ნაცნობი და, უმრავლეს შემთხვევაში, ჩვეულებრივი მნიშვნელობით გამოყენებული სიტყვები ძნელად შესაცნობი ხდებიან, ხოლო ლექსის კითხვის ტემპი ყოვნდება, ნელდება. ამასთან ერთად თვალსაჩინო ხდება ვიზუალური ნიშნები, როგორც ახალ აზრთა წარმოშობის ერთგვარი სპეციფიკური ასპარეზი. აზრის ალოგიკურობას კი ფორმის თავისებურება ამართლებს და დროისა და სივრცის კანონების დარღვევის უფლებასაც ანიჭებს ავტორს.

კამინგსის ლექსებთან მიმართებაში შეიძლება ვისაუბროთ გრაფიკულ ჰიპერბოლაზე, მეტაფორასა და მეტონიმიზზე. ანალიზისთვის ორიგინალის ფორმით მოვიტან ერთ მაგალითს: ლექსი „mOOn Over tOwnsmOOn,, ვკითხულობთ:

mOOn Over tOwnsmOOn
 whisper
 less creature huge grO
 pingness
 whO perfectly whO
 flOat
 newlyalOne is
 dreamest
 oNLY THE MoonNo
VER Towns
 SLowLY SPRoUTING SPIR
 IT
 (No Thanks, 383)

დავაკვირდეთ ასობგერა „O“-ს, რომელიც სტრიქონის სიტყვის თავში კი არაა მოქცეული, არამედ შუაში. ასეთი ბგერწერა პროვოცირებას ახდენს მკითხველის უფრო

ვიზუალურ მხარეზე, ვიდრე შინაარსზე. ასობგერა „O“-ს გრაფიკული სახე ასოცირდება სავსე მთვარესთან. ამასთან ტექსტის კითხვის დროს სტრიქონში სხვა ასობგერები ენაცვლება რა „O“-ს, ჩნდება შეგონება, თითქოს ეს მზერა უძრავია და მიჯაჭვულია დაკვირვების საგანზე (მთვარე), რომელიც თითქოს ხელშესახებად, მინანობს სტრიქონში („mOOn Over tOwnsmOOn“), როგორც მთვარე, რომელიც ხან გამოჩნდება, ხან კი ღრუბლებში იმალება. ლექსის ამგვარი სახე ამყარებს ზმნის მნიშვნელობას – „ცეცებით სიარული“, რიტმი მონაცვლებს, მოკლე და გრძელი სტრიქონების ურთიერთმონაცვლეობის ხარჯზე, ისე, როგორც მთვარის შუქი პოულობს ხვრელებს ღრუბლებს შორის. სინამდვილეში საქმე გვაქვს გადატანით მნიშვნელობასთან, რომლის მიზანიც გრაფიკული სახისა და ობიექტის ურთიერთმიმსგავსებაა, ანუ ჩვენ შეგვიძლია ვისაუბროთ გრაფიკულ მეტონიმიზზე, ამასთან ტექსტის კითხვის დროს სიტყვებისა და ბგერების აღქმისას გვიჩნდება ერთგვარი დაძაბულობა, რაც გამოწვეულია ნაირმრავალმნიშვნელობითა და შესაძლო ასოციაციების სიმრავლით, თუმცა პირველი მიზანმიმართულად იზღუდება, ხაზი ესმება სიტყვის უშუალო, პირდაპირ მნიშვნელობას. ყოველივე ეს აუცილებელი ხდება, მატერიალური სივრცისა და სახის წარმოსახვისათვის, სივრცისა, სადაც იშლება მოქმედება და იქმნება დაწერილისა და აღქმულის მნიშვნელობის მჭიდრო ურთიერთკავშირის ილუზია.

ბგერათა მოსალოდნელი წყობა, თხზვანებისმიერ დროს შეიძლება შეიცვალოს ავტორის თვითნებობით. ეს კი ქმნის ერთგვარ პარადოქსს, საწინააღმდეგო ეფექტს – უშუალოდ გრაფიკულად ხილულისა და წარმოსახულის მჭიდრო ურთიერთკავშირის შეგრძნებას.

ქვემოთ საილუსტრაციოდ მოგვაქვს ლექსი, რომელშიც პოეტი აღწერს მთვარის

გამოჩენას. პოეტის მეგობართაგან ერთ-ერთმა გაიხსენა, რომ მზის ჩასვლის დროს კამინგსთან მრავალრიცხოვანი სტუმარი უნდა შეკრებილიყო, თანაც აუცილებლად ტერასაზე, რათა მასპინძელთან ერთად ეცქირათ ამადღევებული სანახაობისათვის, რომელსაც ამ ლექსის წაკითხვის დროს თვით მკითხველიც უერთდება „this (let’s remember) day died again and again...“

this (let’s remember) day died again and
again; whose golden, crimson dooms conceive
anoceaning abyss of orange dream
larger than sky times earth: a flame beyond
soul immemorially forevering am –
and as collapsing that grey mind by wave
doom disappeared, out of perhaps (who knows?)
eternity floated a blossoming
(while anyone might slowly count to soon)
rose – did you see her? darling, did you (kiss
me) quickly count to never? you were wrong
– then all the way from perfect nowhere came
(as easily as we forget something)
livingest the imaginable moon

(XAIPE, 599)

სირთულე, რომელსაც მკითხველი აქ აწყდება, დაკავშირებულია ხილვის ვიზუალურ მხარესთან. ლექსი აქ თითქოს გამოცანას ემსგავსება, მასში ასახულია რაღაც, რომელსაც ზუსტ სახელს ვერ დაარქმევ-ღირიული გმირი მიმართავს მოსაუბრეს (darling) და უხმობს თავისკენ, რათა ერთად გაიხსენონ რომელიღაც სადამო. ერთი მხრივ, იგი მიანიშნებს ამ სადამოზე, მეორე მხრივ, ცდილობს არაფერი წამოსცდეს მასზე. ამიტომ საერთო სურათი, მიუხედავად მრავალი აბსტრაქტულ-კონკრეტული დეტალისა (ამოუცნობი ობიექტის ფერი, ადგილი, მისი გამოჩენის დრო, და სხვ.), მაინც ბუნდოვანია. ღირიკული გმირის რეპლიკები საკმაოდ ართულებს ხილვის გამოცნობას, მას ხშირად მოსაუბრის (მკითხველის) ყურადღება

სხვაგან გადააქვს და ამოწმებს, – ხომ არ გამოიცნო აღწერილი, ან სულაც მის შეცდომაში შესაყვანად ასოცირებულ პროვოცირებას ახდენს, და როდესაც მკითხველს ჰგონია, რომ თითქოს უკვე მიხვდა, რაზეა საუბარი, მოულოდნელად ღირიული გმირი წარმოთქვამს სიტყვას – „mOOn“ (მთვარეს) – და ყველაფერი ისევ გაუგებრად იქცევა. ეს სიტყვა აკავშირებს „day died“, „ocean“, „wave“, „earth“, „sky“, – რომლებიც მეორეხარისხოვანია და თითქოს ნაკლებად მნიშვნელოვანია სახის ამოსაცნობად, ვიდრე „doom“, „abyss“, „eternity“, „flame“, „soul“, „am“. საბოლოოდ კი აბსტრაქტული არსებითი სახელები კონკრეტულ მნიშვნელობებს იღებენ: „oceaning abyss“ – შეიძლება გავიგოთ როგორც „ზღვა“, ხოლო „orange dream“ – როგორც მზე, „Immemorially forevering am“ – გვახსენებს მზის ბილიკს, რომელიც ჰორიზონტზე (eternity) ეშვება, ხოლო „perfect nowhere“ – სრულ სიბნელეს, საიდანაც ერთსა და იმავე დროს ჩნდება ირეალური („darling, did you... quickly count to never?“) და ამავდროულად რეალური („livingest the imaginable moon“) მთვარე.

კამინგსი „ეთამაშება“ მკითხველის კონცენტრირების უნარს, რომელიც, ერთი მხრივ, ართულებს გამოსახულების აღქმას და მკითხველის მხრიდან მოითხოვს წარმოსახვის უნარის გაძლიერებას, ხოლო მეორე მხრივ, იძულებულს ხდის მიიღოს, ჩათვალოს იგი ჩვეულებრივ მოვლენად, (მთვარის გამოჩენა, ყოველდღიური ცხოვრება და ა.შ.) ყველაფერი, როგორც შემთხვევა (ავანტიურა, თავგადასავალი).

კამინგსის პოეზიაში ყველაზე თვალში-საცემია პუნქტუაციის წესების გამოყენების თავისებურება, მართლწერის თავისებურება, რაც უფრო ამ წესების დარღვევაში, კანონების, შეიძლება ითქვას, უგულებელყოფაში გამოიხატება, რომლის დროსაც სიტყვები, რომლებიც თანმიმდევრობით მიჰყვებიან ერთმანეთს, მოულოდნელად და უეცრად წყდებიან. მაგ.:

one
t
hi
s
snowflake
(a
li
ght
in
g)
is upon a gra
v
es
t
one*

კამინგსი მუდამ იყო დაინტერესებული მოდერნისტული ხელოვნებით, აცნობიერებდა რა, რომ სწორედ ეს იყო მისი მოწოდება, იგი ახლოს ეცნობოდა კუბიზმსა და იმპრესიონისტულ ხელოვნებას. წლების განმავლობაში იგი მისდევდა და განავითარებდა ამ სტილს და დღეს მის ერთ-ერთ საუკეთესო წარმომადგენლად ითვლება. კამინგსი ღრმად აკვირდებოდა საკუთარ მხატვრულ ნამუშევარს, მის თითოეულ სიტყვას თუ სტრიქონს და ისე ამუშავებდა, ხვეწდა, ეპყრობოდა, შეისწავლიდა, განიხილავდა და ბოლოს აღიქვამდა, როგორც ხელოვნების ნიმუშს. იგი, როგორც მსახიობი, ისე კითხულობდა და გამოთქვამდა სიტყვებს, ფრაზებს, აესებდა, აძლიერებდა მათ მიმიკით და აზვიადებდა ხმათა გამეორებით. მაგ.:

l(a
le
af
fa
ll
s)
one
l
iness*

*აკ და ყველგან კამინგსის პოეზიის ნიმუშები მოტანილია კრებულიდან: Cummings E. E. Complete Poems . N.Y.: Harcourt Brace, 1968.

კამინგსის ღრმა ლირიზმსა და ეროტიკული პოეზიის ნიშნებს შეიცავს ლექსი „I Like My Body When It Is With Your ...“. ამ ლექსშიც, ისევე როგორც სხვა ლექსებში, ავტორი იყენებს ნუსხურ ასობგერებს, იმეორებს ფრაზებს, რომელიც განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია და რომელიც ლექსს მუსიკალობას სძენს. ლექსიკური თვალსაზრისით ლექსი მარტივია და ძირითადად შეგრძნებებს წარმოაჩენს:

I Like My Body When It Is With Your ...

i like my body when it is with your
body. It is so quite new a thing.
Muscles better and nerves more.
i like your body. i like what it does,
i like its hows. i like to feel the spine
of your body and its bones, and the trembling
-firm-smoothness and which i will
again and again and again
kiss, i like kissing this and that of you,
i like, slowly stroking the shocking fuzz
of your electric furr and what-is-it comes
over parting flesh....And eyes big love-crumbs,
and possibly i like the thrill
of under me you so quite new *

დასკვნა

ამგვარად, კამინგსმა როგორც გრაფიკოსმა, უარყო ტექსტის, როგორც ასეთის, დანიშნულება და აქცენტი მთლიანად ფორმისეულ კონცეფციაზე გადაიტანა. მისი შემოქმედება, ორი საწყისის – პოეტურისა და ვიზუალურის ექსპერიმენტია. როგორც კვლევოდან ჩანს, კამინგსის პოეტური ნიმუშები არ ემორჩილებიან ორთოგრაფიულ და პუნქტუაციურ ნორმებს; ვიზუალური ეფექტის მოხდენის მიზნით ხშირ შემთხვევაში გამოყენებულია გამოტოვებული ადგილები, ერთდროულად ასომთავრული და ნუსხური ასობგერები; მხატვრული საშუალებებიდან

კი – გრაფიკული ჰიპერბოლა, მეტაფორა და მეტონიმი. ყოველივე ეს ადასტურებს, რომ კამინგის პოეზია წარმოადგენს მოდერნისტული ხელოვნებისა და ლირიკული ავანგარდიზმის ნიმუშს.

ლიტერატურა

1. Cummings E. E. (1968): Complete Poems 1913 – 1962. N.Y.: Harcourt Brace. P. 673 [95 Poems (1958)]
2. Laurence P. (1986): Poetry. The Elements of Poetry. Southern Methodist University

Лирический авангардизм в поэзии Эдварда Каммингса

Давиатадзе Тамила Эмельяновна
Батумский Государственный университет
им. Шота Руставели
Департамент европейстики
ул. Ниношвили 35, 6010, Батуми, Грузия
Тел.: 593 326 550
E-mail: tamdav7511@mail.ru

Резюме

Поэзии XX века Каммингс придал такую же свободу, как Уитмэн в XIX веке. Его стихи отрицают так называемое чтение ради „истории“ и ради „смысла“, альтернативой он предлагает чтение ради „игровой“ эстетики. В поэзии Эдварда Каммингса читатель встречает множество примеров аллюзий, каламбура, обновленных клишэ, многосложных прилагательных, новых и нефамиллярных слов и метрических вариаций. Целью нашей работы является изучение эффекта, оказываемого на читателя, который

связан не только с художественными примерами и формами, а также, в первую очередь, с графикой и визуальной стороной.

Ключевые слова:

авангардизм, эстетика, графика, визуальный эффект, экспериментатор.

Lyrical Avangardism in E. E. Cammings' Poetry

Tamila Davitadze
Shota Rustavelis' University
Europeistics Department
35 Ninoshvili str., 6010, Batumi, Georgia
Tel.: 593 326 550
E-mail: tamdav7511@mail.ru

Abstract

E. E. Cammings gave such freedom to the XX century poetry as W. Whitman did in XIX century. His poetry rejects so called reading for getting known the history and reading for understanding the content. He alternatively suggests readers to read for aesthetic purposes. In E. E. Cammings' poetry one can come across many allusions, puns, genuine clichés, new and unfamiliar words and metrical variations.

Our research paper aims to study how E. E. Cammings makes impact on the readers. The research revealed that he achieves his aim not only with the help of stylistic devices but with its graphical and visual forms.

Keywords:

avantgardism, esthetics, graphics, visual effect, experimenterator.

ქართულ-თურქული ფუძეები ფოცხოვის ხეობის გვარ-სახელებში

კობაიძე ლამზირა

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

შ. რუსთაველის ქ. №106, ქ. ახალციხე,

საქართველო

ტელ.: 599 611 681

E-mail: lamzira.kobaidze@mail.ru

რეზიუმე

ფოცხოვის ხეობის მოსახლეობის გვარ-სახელის ფუძეთა გარკვეული ნაწილი თურქულენოვანი ლექსემების შემცველია, რომლებიც წარმოშობილია საუკუნეთა განმავლობაში პოლიტიკურ-ეკონომიკურ ურთიერთობათა შედეგად. ამიტომაცაა, რომ ამ ანთროპონიმულ არეალში შეინიშნება თურქიზმების სიუხვე, რომელიც აისახება არა მარტო გვარ-სახელებში, არამედ საგვაროვნო სახელწოდებებშიც.

საკვანძო სიტყვები:

ანთროპონიმია, ონომასტიკა, პატრონიმი, საგვაროვნო სახელი, გვარ-სახელი, შტო-გვარი, ეპონიმი.

შესავალი

ქართული ენის ლექსიკური ფონდი დღითიდღე მდიდრდება სიტყვათა მარაგით. მასზე დიდ ზეგავლენას ახდენს უცხო ენობრივი გარემოც, რომელიც თურქულენოვან ხალხთან საუკუნეთა განმავლობაში პოლიტიკურ - ეკონომიკურ ურთიერთობათა შედეგია.

ცნობილია, რომ „სესხებისათვის“ ანთროპონიმია ღია იყო და ამიტომაც ყველა ენაში ეროვნული საკუთარი სახელების გვერდით აღმოჩნდა უცხოური საკუთარი სახელები. გამონაკლისი არც ქართველური ენებია. უცხოური საკუთარი სახელების დამკვიდრე-

ბა უკავშირდება რელიგიას, პოლიტიკურ ვითარებას, ლიტერატურულ გავლენას, ეკონომიკურ-კულტურულ ურთიერთობებს, ხალხთა კონტაქტებს და სხვა. ამიტომ გვხვდება ქართველურ არეალში ასე უხვად ებრაულ-ბერძნულ-რომაული სახელები, რომელთა ძირითადი ფონდის გავრცელება ქრისტიანული რელიგიის დამკვიდრებასთან არის დაკავშირებული. ისტორიულ ურთიერთობათა შედეგია ირანული, თურქული, არაბული სახელები. შედარებით გვიანდელია XIX–XX საუკუნეებისა – რუსული და ევროპული სახელების ფენა [მ. ჯიქია. 2008:4].

ზოგიერთი უცხოური საკუთარი სახელი, დროთა ვითარებაში ენათა ზეგავლენის შედეგად იმდენად მორგებია ქართული ენის სტრუქტურულ მოდელს, რომ ეჭვსაც ვერ შეიტან მის არაქართულობაში. ნასესხებ ანთროპონიმთა ბევრი ნიმუში შესწავლილი აქვს მრავალ მეცნიერს. ამ თემაზე მუშაობდნენ: ივ. ჯავახიშვილი, ნ. მარი, ექვ. თაყაიშვილი, კ. კეკელიძე, ს. ჯიქია, ი. აბულაძე, ალ. ღლონტი, ზ. ჭუმბურიძე, ს. ყაუხჩიშვილი, მ. ანდრონიკაშვილი და ა. შ. ალ. ღლონტის აზრით, „ქართველ ტომებს საკუთარ სახელთა თავიანთი სისტემა შეუქმნიათ ჯერ კიდევ ადრე, მატრიარქატიდან პატრიარქატზე გადასვლის ეპოქაში... უცხოური წარმოშობის ანთროპონიმები ქართველ ტომებს შეუთვისებიათ ხურიტულ, სპარსულ, ბერძნულ, არაბულ და რუსულ ენათა მეშვეობით. [ალ. ღლონტი. 1967: 18-19].

ძირითადი ნაწილი

„ჩვენში ამჟამად გავრცელებული ბევრი სახელი წარმოშობით ქართული არ არის, ნასესხებია. ბევრი მათგანი ასევე ნასესხები აქვს მსოფლიოს სხვა ენასაც. ადამიანის სახელი ასევე შეიძლება გადავიდეს ერთი ხალხიდან მეორეში, როგორც სხვა სიტყვა,

მაგრამ ნასესხებ სიტყვასაც და სახელსაც ეგუება ენა, იცვლება მისი ფონეტიკური კანონების მიხედვით და ძნელი გამოსაცნობიც კი ხდება, რომ სხვადასხვა ხალხში გავრცელებული სახელები ერთი და იგივეა“. [ზ. ჭუმბურიძე. 1966: 14-15].

„XV საუკუნის მეორე ნახევარში სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს დაუმეზობლდა ახალი თურქული სახელმწიფოებრივი წარმონაქმნი – ოსმალეთი. 1799 წლიდან ჭანეთი და აჭარა არაერთგზის დაილაშქრა ოსმალთა მიერ. სამცხის დასავლეთ ნაწილშიც გამონდნენ ოსმალები. 1578 წელს კი, გამოეყო რა ახალციხის საფაშოს ცალკე პოლიტიკურ ერთეულად, შეიქმნა ჩილდირის ვილაიეთი. ისლამი ამ რაიონში სწრაფად გავრცელდა. ოსმალთა და სპარსთა შორის არაერთგზის საომარი მოქმედებების მიუხედავად, ეს კუთხე ოსმალეთის სახელმწიფო ნაწილად რჩებოდა. 1828-1829 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის შემდეგ ახალციხე, ფოთი, ახალქალაქი და სამცხე გამოვიდა ოსმალთა ზედამხედველობის ზონიდან. ბერლინის კონგრესის გადაწყვეტილებით ბათუმი, ყარსი, არტაანი, ართვინი, არტანუჯი, ბორჩხი, შავშეთი და ხოფის ქემალფაშის ნაწილი რუსეთს დარჩა. გამაჰმადიანებულ მოსახლეობას მიეცა არჩევანის უფლება, მიეღო რუსეთის ქვეშევრდომობა ან ოსმალეთში გადასახლებულიყო. ეს პროცესი გრძელდება 1921 წლამდე.

„ყოველივე ამან განაპირობა თურქიზმების სიუხვე ქართველურ ანთროპონიმულ არეალში [მ. ჯიქია. 2008:7-8], განსაკუთრებით კი ვალეში. ვალის გვარები და მეტგვარები საკმაოდ მრავალფეროვანია საგვაროვნო სახელებით. ყველაზე ხშირად გვარ-სახელი ნაწარმოებია სახელისაგან, ცხადია, ასეთ შემთხვევაში აღებულია წინაპრის სახელი, ზოგჯერ – მეტსახელი. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ვალეში გავრცელებული გვარები და მეტგვარები იწარმოება მამაკაცის სახელისაგან (ეპონიმისაგან), ქალისა

– იშვიათია. მხოლოდ რამდენიმე შემთხვევა გვხვდება, მაგ. თამარაშვილი. მეტად საინტერესოა უცხოენოვანი შინაარსის მქონე ფუძე, რომელიც გვარსახელს საფუძვლად ედება და საგვაროვნო სახელშიც აქტიურად იჩენს თავს. ძირითადად, ლექსიკა თურქულია. ეროვნული საკუთარი სახელების გვერდით ყველა ენაშია უცხოური საკუთარი სახელები. გამოდის, რომ თურქული სიტყვა შემოდის მესხეთში და მკვიდრდება როგორც მისი ორგანული ნაწილი. მსგავსი ტიპის გვარსახელებად შეიძლება დასახელდეს გვარები, რომელთაც ფუძე უცხოენოვანი სემანტიკის მქონე აქვთ: **გოზალ-gözal** „**ლამაზი**, **გოზალი** (დოკ. I, 57:დლI, 68). შდრ. გავრცელებული ქართული პატრონიმი გოზალიშვილი (1448. 22226, 1796წ). სიტყვის გახმოვანების მიხედვით ივარაუდება, რომ ის ან აზერბაიჯანიდანაა შემოსული, ან ანატოლიის დიალექტებიდან, რომელთაც ხმოვნის გაფართოება ახასიათებთ (**gözel – gözel**). აღ. დლონტი აღნიშნავს, რომ **გოზალა** შემონახულია ბეიტრიშვილის გვარის სახინჯარში; (დლ, I, 204). **გოზალიშვილის** ფუძე თურქულია და „**ლამაზს**“ უნდა ნიშნავდეს. აქედან შემდეგ ნაწარმოებია საკუთარი სახელი გოზალა, რომელმაც სუფიქსაციის შედეგად გვარსახელი ჩამოაყალიბა. (ბრძ. კილო, II პირის მხოლოდობითი რიცხვის უარყოფითი ფორმა).

გოზალიშვილთა გვარის ერთ-ერთი საგვაროვნო სახელწოდებაა – **აბაზათები**. **აბაზა** – ფორმის გვერდით შესაძლებელია მისი ფონეტიკური ვარიანტი **აბასა**. **აბაზა** საქართველოში, კერძოდ, მესხეთში ფართოდ გავრცელებული, როგორც სახელი, ასევე მეტსახელიც ყოფილა, საიდანაც უნდა მოდიოდეს შტო-გვარი **აბაზათები**. მსგავს ინფორმაციას იძლევა რუსული ლიტერატურაც, სადაც აბაზა თარიღდება 1843 წლიდან. ის მომდინარეობს თურქული „**სულელ**“ სიტყვიდან, რომელიც თვდაპირველად უკავშირდებოდა მეტსახელს, შემდეგ კი გვარად გაფორმდა [Баскаков. 1992:253].

aglamak—თურქული წარმოშობის სიტყვაა და ნიშნავს: **ნუ ტირი** (ბრძ. კილო, II პირის მხოლობითი რიცხვის უარყოფითი ფორმა). **ტირილი, დარდი, წუხილი** [თურქულ-ქართული ლექსიკონი. 2001:32]. ვალეში გვხვდება აგრეთვე გვარი **ადლემაშიელი**, რომელიც არაქართული წარმოშობისაა, მსგავსად თავისივე შტო-გვარებისა: **ირგლიანთი//ირილიანთი** და **ტერნადიანთი**. **ირილი** - **igri** მრუდე, მოგრეხილი, მოხრილი. [თურქულ-ქართული ლექსიკონი. 2001:662].

ინფორმატორები საგვაროვნო სახელწოდებასთან- **igri** დაკავშირებით რამდენიმე ვერსიას გვთავაზობენ: 1) თურქული წარმოშობის სიტყვაა და „დადიანს“ უნდა ნიშნავდეს. 2) ვაჭრები ყოფილან, თურქეთში ჰქონიათ მიმოსვლა და იქ დაურქმევიათ ეს სახელი. 3) კაცს რქმევია **ირილა**, ტუჩის ზედა ნაწილში ჭრილობა ჰქონია და ამიტომ შეარქვეს მეტსახელი. საფიქრებელია, შტო-გვარმა სახელწოდება მიიღო მეტსახელისაგან, პიროვნების გარეგნული ნიშნის მიხედვით. არანაკლებ საინტერესოა ტერნადიანთი - **tirnak** - „ფრჩხილი“, „ბრჭყალი“, „ჩლიქი“. თურქული წარმომავლობის სიტყვაა [თურქ-ქართ. ლექსიკონი. 2001:1364]. ადლემაშიელთა გვარის ერთ-ერთი განაყრის სახელწოდებაა .

ასპან- ფუძედ გვხვდება ასპანიძეთა გვარში. არსებობს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც ეს სიტყვა სპარსულ **asp**-ს უკავშირდება, მაგრამ არაბული ფორმისათვის ამოსავლად მიხნეულია **usping ან spij**.

ასპანას ლეონტი მროველი რამდენჯერმე ხმარობს: „მას ჟამსა იყო ჭაბუკი ერთი მცხეთს ქალაქსა შინა, რომელსა ერქვა სახელი ფარნავაზ. ეს ფარნავაზ იყო მამულად ქართლელი, ნათესავი უფლოსი, მცხეთისოსის ძისა და დედულად სპარსი **ასპანელი**“. „შიელო ჩემო, დაუტევე სამყოფელი მამათა შენთა და წარმიყვანე მამულსა ჩემსას **ასპანს**. „და დაამტკიცეს განზრახვა ესე, წარსვლა ასპანისა“, ქართლის ცხოვრების

„ასპანში იგულისხმება **ისპაპანი**“. ერთ ქართულ ლექსში ვკითხულობთ: „თავფარავნელი ჭაბუკი **ასპანას ქალსა** ჰყვარობდა“.

ს. ჯიქიას სწორ ფორმად მიაჩნდა **ასფარა** და ფიქრობს, რომ **ასპანის** მაგივრად უნდა იყოს **ასფარაო**. რადგან ხალხურ ლექსში ძირითადად ასპანა იხმარება (ექ. თაყაიშვილი, მ. ჩიქოვანი, ვ. კოტეტიშვილი). ჩვენი აზრით, ძირითადი ვარიანტი ასპანა უნდა იყოს. სოფლის სახელად გვხვდება „**ასპარაც**“. ამ სახელის გაჩენის ორი გზა არსებობს: 1) შემოვიდა მზა გეოგრაფიული სახელი ირანიდან, **ისპაანის** სახელი შემოიტანეს, 2) ან ადგილობრივ შეიქმნა და ამოსავალი ფუძე არის სწორედ ზემოთ დასახელებული **asp**. [მ. ბერიძე, 2008:267]. **ი. ახუაშვილი** ასპანიძეთა გვარის წარმომადგენლებს ფანასკერტელებადაც მოიხსენიებს, რადგან ისინი იყვნენ ფანასკერტის მფლობელები [ი. ახუაშვილი. 1994:50].

მეტად საინტერესოა **ბებნაძეთა** გვარსახელის ფუძე „**ბებნა**“, რომლის პარალელურად გვხვდება **ბებან** – წარმოშობით თურქული სიტყვაა და ნიშნავს **უწყლო ადგილს** ან **უდაბნოს**, რომელიც ტოპონიმშია დადასტურებული – „**ბებნისი**“. „**ბებანის-ი**“ „**ბებნ-ის-ი**“, ეს სიტყვა სხვადასხვა ფონეტიკური ვარიაციებით ქართულშიც გვხვდება აღორძინების ეპოქის მწერალთა თარგმანსა და ორიგინალურ თხზულებებში [ქილილა და დამანა], მაგრამ საბოლოოდ მან ფეხი ვერ მოიკიდა და ვერ განდევნა ძველისძველი ქართული სიტყვა „**უდაბნო**“ და თვითონ დატოვა ასპარეზი. დღეისათვის ქართულ ენას შემორჩა მხოლოდ ამ სიტყვისგან ნაწარმოები „**ბებნისი**“, რომლის მნიშვნელობაა „**უწყლო ადგილი**“, „**უდაბნოისი**“. [ზ. ჭუმბურიძე. 1987:431]. დასახელებული ფუძე „**ბებნა**“ აწარმოებს არა მარტო გეოგრაფიულ სახელს, არამედ გვარ-სახელსაც „**ბებნაძესა**“. გვარსახელის ფუძეში დაფიქსირებული თურქულენოვანი ლექსიკა გვხვდება საგვაროვნო სახელწოდებებშიც. მაგ. „**გიორგაძე**“

თა“ გვარის ერთ-ერთი შტო-გვარის სახელწოდებას „პოლიბეგიენთი“.

„პოლიბეგიენთი“ კომპოზიტური წარმოშობისა ჩანს. ინფორმატორთა გადმოცემით, წინაპარს, კერძოდ, პაპას კავშირი ჰქონია მუსლიმანებთან და ნახევრად ბატონი ყოფილაო. აშკარაა, რომ ამგვარი ახსნა შტო-გვარის სახელწოდებისა სარწმუნოდ ვერ მიიჩნევა. სიტყვის მეორე ნაწილის შესახებ ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიაში ვკითხულობთ შემდეგს: „ბეგი-ბეი“ (თურქ. „Beg“, „bey“ – მბრძანებელი, მთავარი, ბატონი, წარჩინებული სხვადასხვა სამოქალაქო და სამხედრო დარგის მაღალი თანამდებობის პირთა საპატიო ტიტული – ესაა ამ ლექსემების ლექსიკონებიდან ამოკრეფილი განმარტებები, ოსმალთა იმპერიაში „bey“ („beg“, – გვიანდელი ფორმა) დაერთვოდა დიპლომატიების, თარჯიმნებისა და დიდი მოხელეების სახელებს. დროთა განმავლობაში იგი მიმართვის ფორმის კომპონენტად იქცა. თანამედროვე თურქულისათვის „beg“ ძველია ან დიალექტისეული, მაშინ როცა ქართულისათვის უპირატესია ფორმა „ბეგი“. ყარაჩაულსა და ბალყარულში კი „bi“ გვაქვს (სჯ. !. 6) [მ. ჯიქია. 2008:66] სავარაუდოა, რომ შტო-გვარის სახელწოდებას მესხმა დაუღო სათავე, რომელსაც კარგი ქონებრივი მდგომარეობის გამო შეარქვეს სახელი „ბეგი“.

„ხითარიშვილთა“ გვარიდან, რომელიც მრავალრიცხოვანია სტატისტიკური მონაცემებით ვალის ისტორიაში, ცალკე გამოიყოფა გვარის ერთ-ერთი განაყოფი, რომელიც **ჩახალიანთების** სახელით არის ცნობილი და დროთა ვითარებაში გვარად ყალიბდება, რაც სიახლედ უნდა ჩაითვალოს. „ჩახალ“ – „çaxel“ თურქული წარმომავლობის სიტყვაა და ქართულად მისი შესატყვისი „ჭრელი“, იქნება. გვარებში ხშირად გვხვდება პიროვნების დახასიათება ფერის მიხედვით, სწორედაც ადვილი შესაძლებელია ამ გვარის მატარებელ პიროვნებას ჭრელი თვალები ჰქონოდა.

ვალეში გვხვდება გვარები, რომლებიც ახასიათებს ადამიანს რაიმე ნიშნის მიხედვით. მაგ. „სარიშვილი“, – „sari“ სიტყვა, არაქართულია, კერძოდ, თურქული ჩანს, რომელიც „ქერას“, „ყვითელს“ უნდა ნიშნავდეს. ასეთი შემთხვევები ხშირია ვალის ონომასტიკისათვის.

უცხო სიტყვა, რომელიც გვარის ფუძედ არის გამოყენებული, სათავეს უდებს ახალი გვარსახელის წარმოებას.

„თელიაშვილთა“ გვარში ვხვდებით თურქული წარმომავლობის შტო-გვარის სახელწოდებებს: „ჩობანიანთი“ და „ზიფირათი“.

„ჩობანი“ – ცხერის მწყემს ნიშნავს, სავარაუდოა, ამ საგვაროვნო სათავეს დამდეგი მწყემსი უნდა ყოფილიყო, რომლის სახელთანაცაა დაკავშირებული ქვეგვარის სახელწოდება.

„ზიფირათი“ – zifir თურქული წარმომავლობისაა და მისი მნიშვნელობა. „დაღვრემილს“, „მოწყენილს“ უნდა უკავშირდებოდეს. ზოგჯერ გვარს საფუძვლად უდევს სიტყვა, რომელიც იძლევა ადამიანის დახასიათებას რაიმე ნიშნის მიხედვით, როგორცაა გარეგნობა, ასაკი, ქონებრივი მდგომარეობა და ასე შემდეგ. [ზ. ჭუმბურიძე. 1987:304].

ცალკე აღსანიშნავია, რომ გვარსახელში „ყულიჯანიშვილი“ ფუძედ შეიძლება გამოიყოს „ყულიჯანა“// „ყულიჯან“, რომელიც თავდაპირველად საკუთარი სახელი ან მეტსახელი უნდა ყოფილიყო, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა საგვაროვნო სახელს. კომპოზიტური აგებულების ანთროპონიმი **ყული+ჯანი+შვილი**, სავარაუდოა, რომ სამი სხვადასხვა კომპონენტისაგან შედგება. პირველ კომპონენტად შეიძლება გამოვყოს „ყული“, არაქართული წარმომავლობისა. თურქული კომპონენტი „ყული“ </kul/ (მონაყული) (პ. ა. ლ. I) ყულა (1793 დოკ. I) ყულები საქართველოში მეფის პირადი მცველი და ზედამდგომელები იყვნენ [გაბაშვილი. 2000]. გვხვდება გვარ-სახელები „ყულასაშვილი“ (1448წ. 1448. 266. III) „ყულაშვილი“, „ყულია-

შვილი“, „ყულოშვილი“ (თბსც). „ყული“ განსაკუთრებით პროდუქტიულია კომპოზიტური წარმოების გვარ-სახელებში. მისი შემცველი ოცდაათამდე თხზული ანთროპონიმი დაგვიდასტურდა. ამათგან „ყული“ მხოლოდ ოთხშია, პირველი კონპონენტად: „ყული ბეგ“ (kuli beg) „მონა მისი ბატონი“. „ყულოღლი“ (kulogli): მონის ვაჟიშვილი“, „ყულიჯანა“ < თსპ. kulizan/ | | „მონა მისი სული“, ყულიჯანაშვილი და ყულარაღსი. მეორე კომპონენტია ამ სიტყვის შემცველ ანთროპონიმთაგან „ღვთის მონა“ გვარში „თანღრიყულაშვილი“ (პ. ა. ლII) და დელი ყული, „deli kulu“ „გიჟის მონა“ [მ. ჯიქია. 2008:268]. რაც შეეხება გვარის მეორე კომპონენტს „ჯანა“, მისი მნიშვნელობა „სული//სულს“ უკავშირდება.

დასკვნა

ვალის მოსახლეობის გვარ-სახელების ფუძეთა გარკვეული ნაწილი თურქულია, რომელიც უკავშირდება საუკუნეთა განმავლობაში პოლიტიკურ – ეკონომიკურ ურთიერთობას თურქულენოვან ხალხთან.

ქართველურ ანთროპონიმიაში უხვადაა დადასტურებული თურქული წარმოშობის ლექსემები, რომლებიც აქტიურად აისახება დღესაც ვალის მოსახლეობის გვარ-სახელებში და საგვაროვნო სახელწოდებებშიც.

ლიტერატურა

1. ი. ახუაშვილი (1994): ქართული გვარ-სახელები. მასალები ქართული გვარების ისტორიისათვის, I თბ. გამომცემლობა „განათლება“
2. მ. ბერიძე (2008): მესხეთის ტოპონიმთა სტრუქტურისა და ისტორიისათვის. თბილისი

3. ზ. ჭუმბურიძე (1966): რა გქვია შენ გამომცემლობა „ნაკადული“. თბილისი

4. ზ. ჭუმბურიძე (1987): დედაენა ქართული. გამომცემლობა „ნაკადული“. თბილისი

5. ალ. ღლონტი (1967): ქართველური საკუთარი სახელები (ანთროპონიმთა ლექსიკონი). გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“. თბილისი

6. მ. ჯიქია (2008): თურქიზმები ქართულ ანთროპონიმიაში. თურქულ-ქართული ლექსიკონი (2001): (ია ჩლაიძის რედაქციით). თბილისი

7. Баскаков Н. А. (1992): Русские фамилии тюркского происхождения. Москва

Грузино-турецкие основы в именах и фамилиях жителей Поцховского ущелья

Кобаидзе Ламзира

Самцхе-Джавахетский государственный университет

Факультет гуманитарных наук

Ул. Ш. Руставели №106, г. Ахалцихе, Грузия

Тел.: 599 611 681

E-mail: lamzira.kobaidze@mail.ru

Резюме

Определенная часть основ фамилий населения Поцховского ущелья включала в себя турецкоязычные лексемы, которые на протяжении веков появились в результате политическо-экономических отношений. Поэтому в этом антропонимическом пространстве можно заметить обилие туркизмов, которые выражены не только в фамилиях, но и в фамильных названиях.

Ключевые слова:

антропонимия, ономастика, патроним, фамильное имя, имя и фамилия, фамильные разветвления, эпоним.

Georgian-Turkish Bases in Names and Surnames of the Potskhovi Canyon People

Lamzira Kobaidze

Samtskhe-Javakheti's National University

Faculty of Humanitarian sciences

106 Shota Rustaveli str., Akhaltsikhe, Georgia

Tel.: 599 611 681

E-mail: lamzira.kobaidze@mail.ru

Abstract

Potskhovi canyon population's surmanes has the specific part which bases includes Turkish lingual

lexemes and during centuries it appears as a result of political-economic relations. Therefore, in this anthroponymic space it is possible to note a lot of Turkisms, which are expressed not only in the surnames, but also in the family name.

Keywords:

anthroponyms, onomastics, patronims, names of the surnames, name and surname, surnames branches, oponyms.

იტალიური ემოციური დისკურსი სტრუქტურ-სემანტიკური თვალსაზრისით

ნანა ლომია
ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იტალიური კულტურის ცენტრი
ქ. ჩოლოყაშვილის N5, 0162, თბილისი,
საქართველო
ტელ. 597 292 960
E-mail: n.lomia@libero.it

რეზიუმე

სტატია ეძღვნება ემოციური დისკურსის კვლევას სტრუქტურულ-სემანტიკური თვალსაზრისით. თუკი ტექსტს ვაღიარებთ ენობრივი კომუნიკაციის სტრუქტურულად და შინაარსობრივად გაფორმებულ ძირითად ერთეულად, მაშინ აუცილებლად უნდა მოვახდინოთ ტექსტის, როგორც შიდა სტრუქტურის, ანალიზი, ასევე იმ ფაქტორების ანალიზი, რომლებიც განსაზღვრავენ კონკრეტული ტექსტის წარმოქმნას რეალური სიტუაციის პირობებში, რომელშიც მოქმედებენ კონკრეტული კომუნიკანტები. ტექსტის სტრუქტურის ძირითადი კატეგორიებია შინაარსი და ფორმა. სტატიაში მოცემული კატეგორიები განიხილება იტალიური მხატვრული ტექსტის მასალაზე.

საკვანძო სიტყვები:

მხატვრული დისკურსი, ემოციური დისკურსი, სემანტიკა, პრაგმატიკა, ემოტივი.

შესავალი

თუკი მხატვრული დისკურსის მიმართ გამოვიყენებთ სემიოტიკურ დაყოფას სემანტიკად, სინტაქტიკად და პრაგმატიკად, შეიძლება შესაბამისად ვიმსჯელოთ ნაწარმოების სემანტიკურ, სინტაქტიკურ და პრაგ-

მატიკულ დონეებზე. სემანტიკური დონე იკვლევს აღწერის ურთიერთობას აღსაწერი სინამდვილისადმი, სინტაქტური დონე იკვლევს აღწერის აგების შიდა სტრუქტურულ კანონზომიერებებს, ხოლო პრაგმატიკული დონე – აღწერის ადამიანთან დამოკიდებულებას, ვისთვისაცაა ის განკუთვნილი [უსპენსკი. 1970:168].

მხატვრული დისკურსის პრაგმატიკული დონე მის სტრუქტურაში რეალიზდება. მხატვრული ტექსტის ავტორის პრაგმატიკული დამოკიდებულება ძირითადად განსაზღვრავს ტექსტის კომპოზიციურ სტრუქტურას, რომელიც გაცილებით რთულია ჩვეულებრივ ენასთან შედარებით.

არსებობს უამრავი მიდგომა მხატვრული დისკურსის განხილვასთან დაკავშირებით. თანამედროვე ლინგვისტიკაში ტექსტის შინაარსის წარმოდგენა სტრუქტურის სახით, უკვე კარგად შემუშავებული ტექსტის კვლევის საშუალებაა [ვინოგრადოვი. 1962; ლოტმანი. 1969; უსპენსკი. 1970; რეფეროვსკაია. 1989].

ამგვარად, ტექსტი როგორც სისტემა, ეფუძნება სტრუქტურირების პრინციპს, რომელიც გულისხმობს როგორც ერთ დონეზე მყოფ, ასევე სხვადასხვა დონეზე მყოფი ტექსტის ერთეულებს შორის კავშირს.

ძირითადი ნაწილი

ტექსტის სტრუქტურის ძირითადი კომპონენტია შინაარსი და ფორმა. შინაარსი, თავის მხრივ, ორ ცნებას გულისხმობს: თემას და თავად შინაარსს. შინაარსი არის თემის მოცემული კონკრეტული გადაწყვეტილება, სინამდვილის მასალა, რომელიც გამოყენებულია თემის გასაშლელად და განისაზ-

ღვრება, როგორც ის ფაქტები, რომლებიც მეტყველებაში დამუშავებას ექვემდებარება (20. გვ. 42).

ნებისმიერი ლიტერატურულ-პროზაული ნაწარმოები მრავალსიტყვიანია და შედგება კომპოზიციური, სტილისტიკური და ფორმალურ-საგნობრივი შრეებისაგან. მხატვრული ნაწარმოების ფორმა იწყება კომპოზიციიდან, რომელიც ყველაზე ღრმა შრეს წარმოადგენს. შუა შრე სტილისტიკურია, ზედა შრე კი - ფორმალურ-საგნობრივი [ბრანდესი. 1968: 457].

ზოგიერთი მეცნიერის აზრით, მხატვრული ტექსტის სტრუქტურის ელემენტებს განეკუთვნება: თემატური შინაარსი, ხატოვანი სისტემა, კომპოზიცია (ზოგჯერ მას უკავშირებენ ასევე სიუჟეტს) და ენა (სტილი), რომელიც მხატვრული ტექსტის პრაგმატიკული რეალიზაციის დონეს განეკუთვნება [დომაშნევი. 1989: 28].

თემატური შინაარსი წარმოადგენს შინაარსის გეგმას, მას ექვემდებარება გამომხატველი ელემენტები (კომპოზიცია და ენა). მხატვრული ნაწარმოების იდეა ესთეტიკურია, რომელიც წარმოადგენს არა განყენებულ აზრს, არამედ შთაბეჭდილებების, გრძნობების, განცდების, განწყობის, ფიქრების ერთობლიობას, ადამიანს რომ უჩნდება მხატვრული ტექსტის აღქმისას. ამავე დროს, მხატვრული ნაწარმოების ესთეტიკური იდეის განსახიერება ხდება კონკრეტულ მხატვრულ ხატში. თანაც იდეა ნაწარმოების ერთიანი არსია, რომელიც წარმოიქმნება თემატური და ემოციური მხარეების შეფასების შედეგად [ლოტმანი. 1970:19; ბრანდესი. 1983: 238].

მხატვრული სისტემის ჩარჩოში, მხატვრული ხატის შინაარსი პრაგმატიკული და აქსიოლოგიური ფუნქციების მატარებელია, რომლებიც მხატვრულ ნაწარმოებში ესთეტიურ/ემოციურ გამოსატყულებას ღებულობს.

როდესაც მხატვრული ტექსტის ენაზე ვსაუბრობთ, უნდა მივუთითოთ იმ ფაქტზე,

რომ მხატვრული ლიტერატურის ენის შესწავლას ორი ძირითადი ასპექტი აქვს – ლინგვისტიკური და ლიტერატურათმცოდნეობითი. ისინი არსებითად განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან. თუმცა როგორც ლინგვისტებს, ისე ლიტერატურათმცოდნეებს, პირველ რიგში, აინტერესებთ ამ მიმართებების და კავშირების საკითხი.

მხატვრული ნაწარმოების კომპოზიცია წარმოადგენს სტრუქტურას, რომელიც შედგება ერთმანეთთან დაკავშირებული კომპონენტებისაგან. ჩვენი აზრით, კომპოზიცია მხატვრული ტექსტის ამ კომპონენტების სტრუქტურული დაკავშირების საშუალებაა, რომელიც აგებულია გარკვეული სქემებით და არეგულირებს ტექსტის შინაარსობრივ-აზრობრივ შიდა კავშირებს.

თემა ერთიანი შეტყობინების კომპონენტია, რომელიც შედგება სხვადასხვა ქვეთემებისაგან. თემა ცენტრია, რომელიც აკავშირებს ქვეთემებს.

ჩვენთვის საინტერესოა ქვეთემების ის კომპოზიციური ნაწილები, რომლებიც ემოციის აღნიშვნას შეიცავენ. მოცემული ქვეთემები წარმოადგენს ემოციურ ქვეთემებს, რომელთა შემადგენლობაში შედის სხვადასხვა სახის მქონე ნომინაციის პარალინგვისტური და ფსიქოფიზიოლოგიური სიგნალები, რომლებიც გამოხატავს ემოციებს: მიმიკები, ქესტები, სხეულის მოძრაობა, პოზა, ფონაციური პარალინგვიზმი და სხვა.

ვინაიდან ჩვენი კვლევის საგანია ადამიანის ემოციური მდგომარეობისა და რეაქციის ნომინაციები, დგება საკითხი, თუ რა ადგილი უჭირავს ემოციას, რა როლს ასრულებს იგი და რა პრაგმატიკული პოტენციალი აქვს მას მხატვრული დისკურსის სტრუქტურაში. საანალიზოდ ვიღებთ მიკროტექსტებს, რომლებშიც ემოცია ან უშუალოდაა გადმოცემული ენობრივი საშუალებებით, ანდა მთელი მიკროტექსტი თავად შეიცავს ემოციას.

ემოციური ქვეთემები, ანუ ტექსტის კომპოზიციური ნაწილები, რომლებიც ემოციას

შეიცავენ, დამოკიდებულია „ავტორის ხატის“ კატეგორიაზე, რომელიც უზრუნველყოფს იმას, რომ მხატვრული ტექსტის ყველა კომპონენტი, რომლებითაც ხდება მისი თემის გაშლა, ფუნქციურად ურთიერთგანპირებებული იყოს.

ემოციური დისკურსის სემანტიკური ანალიზის სპეციფიკა უმეტესწილად დამოკიდებულია ემოციების გამომხატველი სიტყვების ლექსიკური მნიშვნელობის განხილვაზე. ასეთი ლექსემები დისკურში მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. ჩვენი კვლევის საგანია ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფები, რომლებიც ემოციებს გამოხატავენ.

იმ კონტექსტებში, რომლებშიც ემოციის გამომხატველი სიტყვები სუბიექტის ფუნქციას ასრულებენ, დენოტაციურ სიტუაციას ხშირად მოსაუბრე ვარაუდობს. ნომინაცია საშუალებაა, რომ გააზრებულ იქნას პროცესი, რომელსაც მიაწერენ სხვადასხვა თვისებებს, რაც საშუალებას იძლევა დეტალურად იქნას აღწერილი ფსიქიკური ქმედებები.

პროცესი შეიძლება წარმოვიდგინოთ დაუნაწევრებლად, თითქოს განყენებულია იმ ადამიანისაგან, რომელიც იმყოფება ამა თუ იმ ემოციურ მდგომარეობაში, მაგრამ მისგან მოწყვეტილი არ არის. ამ დროს, ემოციის გამომხატველი სიტყვების მნიშვნელობა ხშირად მეტაფორაში გადადის. მაგალითად: **La tristezza mi rode il cuore**-ნალველი გულს მიღრღნის. მაგალითად: **Sentiva proprio che il cuore gli si sfaceva in petto, strizzato dall'angoscia, macerato dalla pena** [პირანდელო. 1992:8]. გრძნობდა, რომ მწუხარებისაგან შეკუმშული, დარდისაგან ტანჯული გული მკერდში უღნებოდა.

ემოციის გამომხატველი სახელები, რომლებიც სუბიექტის სემანტიკურ ფუნქციას ასრულებენ, ხშირად ქვემდებარის პოზიციაში გამოიყენება. მაგალითად: - **La puara s'impadronì di lui** [კალვინო. 1997:34] – შიშმა შეიპყრო იგი.

პრედიკატის ფუნქციაში ემოციის გამომხატველი სახელები წინადადებაში იკავებენ შემასმენლის როლს (ხშირად როგორც აღწერის ხერხი). მაგალითად: **È la gioia, certo, che la fa sbiancare così; ed egli prova un tremito, un desiderio d'inginocchiarsi davanti a lei e dirle: sì, sì, una grande gioia, donna Noemi, piangiamo insieme** [დელედა. 1965:130] – ეს სიხარულია, სიხარულია, რა თქმა უნდა! ეფიქსმა დაუძლეველი სურვილი იგრძნო, დაჩოქილიყო ნოემის წინაშე და ეთქვა: – ბედნიერებაა, სიხარულია, დონა ნოემი, ერთად ვიტერთ! [მთარგმნ. ზარდიაშვილი. 2009: 125].

ყველა ზემოაღნიშნული წინადადებისათვის დამახასიათებელია სიტყვათა პირდაპირი წყობა, რომლის დროსაც თემა (სუბიექტი) წინ უსწრებს რემას. შემასმენლის პრეპოზიციაში გადატანისას, ემოციის გამომხატველი სიტყვა (სუბიექტი) ხდება რემა. მაგალითად: **-Dopo quel fatto, era presa dallo sdegno** [კალვინო. 1997:72] – იმ შემთხვევის შემდეგ, ის გამაოგნებელმა რისხვამ მოიცვა.

წინადადების შედარებით გავრცელებული ტიპი, გასაანალიზებელი ლექსემა ფუნქციონირებს როგორც პროპოზიციული სუბიექტი, ემოციური განცდა გააზრებულია სუბიექტისაგან განყენებულად. ამ შემთხვევაში ემოციური მდგომარეობის აღმნიშვნელი სიტყვა ლეზულობს გადატანით მნიშვნელობას და ხდება მისი „გასაგნობრივება“. მაგალითად: **Dopo la prima sorpresa, una gran risata** [პირანდელო. 1992: 59] -პირველმა გაცეხამ რომ გაუარა, გოგონამ გადაიხარხარა [მთარგმნ. გოგოლაშვილი. 1964:367].

განვიხილოთ დადებითი და უარყოფითი ემოციების გამომხატველი ზოგიერთი ლექსემა. მაგალითად, „შიში“ სუბიექტის ფუნქციით ახდენს თავისი ძირითადი მნიშვნელობის რეალიზებას ძლიერი მღელვარების, წუხილის, სულიერი ადევლების, მოსალოდნელი საფრთხის გამო. სიტყვა შიში, ხშირ შემთხვევაში ადამიანის სხვა მდგომარეობის ან მოქმედების კაუზატორს აღნიშნავს. მაგა-

ლითად: **A Mergherita faceva paura, ma come fa paura un elefante di circo, che viene voglia di toccarlo** [პრატოლინი. 1960:42] – მარგარიტაში იგი უნებურ შიშს იწვევდა, აი, ისეთს, როგორსაც ცირკში ნანახი სპილო იწვევს ხოლმე, თან გეშინია და თან ხელით გინდა შეეხო [მთარგმნ. ერაძე. 1967: 33].

სიტყვას „შიში“ შეუძლია შეინარჩუნოს თავისი ძირითადი მნიშვნელობა და პრედიკატის ფუნქცია. ამ შემთხვევაში ემოციის გამომხატველი სიტყვა გამოიყენება მყარ შესიტყვებებში ისეთ ზმნებთან, როგორებიცაა: „განცდა“, „გრძობა“, „შეგრძნება“, ასევე ზმნასთან „ყოფნა“, ვერბალური ან ნულოვანი ფორმით. მაგალითად: **Era più la paura verso le persone sconosciute** [კალვინო. 1997: 43] – ეს უფრო უცხო ადამიანების მიმართ შიში იყო.

ლექსემა „შიში“ ხშირად ფუნქციონირებს ერთწევრიან ნომინაციურ წინადადებებში. მაგალითად: **-All'improvviso s'impaurì e sentì un vuoto. La paura! La paura!** [კალვინო. 1997: 12]– უცებ მას შეეშინდა და სიცარიელე იგრძნო. შიში!... შიში! [კალვინო. 1997: 6].

სიტყვა „საშინელება“ თავისი ძირითადი მნიშვნელობის რეალიზებას ახდენს ძლიერი შიშისაგან გამოწვეული გრძობითი მდგომარეობით იმ შემთხვევაში, როდესაც წინადადების სუბიექტის როლში გამოდის. მაგალითად: **Stupore, dolore, orrore, vergogna assaltarono e sconvolsero Bebè a questa rivelazione inattesa** [პირანდელი. 1990:96] – „განცვიფრება, ტკივილი, საშინელება, სირცხვილი მოაწვა და შეძრა ბებე ამ მოულოდნელმა აღმოჩენამ“.

არსებითი სახელი „სიხარული“, როგორც დადებითი ემოციის გამომხატველი, შედის წინადადების სტრუქტურაში პრედიკატის სახით უფრო ხშირად, ვიდრე სუბიექტის სახით. მაგალითად: **-È la gioia, certo, che la fa sbiancare così** [დელედა. 1995:130] – ეს სიხარულია, სიხარულია, რა თქმა უნდა! (ზარდია-შვილის თარგმანი); ამ წინადადებაში მოცე-

მული ლექსემის ძირითადი მნიშვნელობის რეალიზება ხდება შემდეგი გრძობებით: სიხარული, კმაყოფილების გრძობა, სასიამოვნო შეგრძნებები და განცდები.

არსებითი სახელი „ტკობა“ იშვიათად გვხვდება სუბიექტის როლში. რომლის დროსაც ხშირად ადგილი აქვს მეტაფორიზაციას. მაგალითად: **-Dal grande piacere provato dalla libertà nascosta il cuore le è salito in gola** [კალვინო. 1997:124]– ფარული თავისუფლებისაგან მიღებული ძლიერი სიამოვნება ყელში ჰქონდა მოწოლილი.

დასკვნა

მხატვრული ტექსტის სტრუქტურაში ემოციის გამომხატვა ძირითადად გვხვდება მოხრობელის მეტყველებაში (დისკურსში), რომელიც ემსახურება დიალოგის ბუნებრივი მსვლელობის აღდგენას, რომელიც მას ავსებს აუცილებელი დეტალებით. ამავე დროს ემოციის გამომხატვა მოხრობელის მეტყველებაში ხელს უწყობს გმირების მრავალფეროვანი მახასიათებლების შექმნას, გვეხმარება შევადწინოთ მათ შინაგან სამყაროში, რაც დაკავშირებულია მხატვრული ტექსტის შეფასებით სემანტიკასთან.

ემოციის გამომხატველი არსებითი სახელების სემანტიკური ანალიზი მნიშვნელოვანია ემოციური დისკურსის კვლევისათვის. ის საშუალებას გვაძლევს გამოვაგლინოთ ემოციების გამომხატველი სახელების აზრობრივი სტრუქტურების ზოგადი და სპეციფიკური ნიშნები. არსებითი სახელების სემანტიკური ანალიზი წარმოადგენს მნიშვნელოვან რგოლს ლექსიკის კვლევის სხვა ეტაპზე, ანუ მისი პრაგმატიკული მახასიათებლების დონეზე.

ლიტერატურა

1. დელედა გ. (2009): ლერწამი ქარში. მთარგმნ. ნ.ზარდიაშვილი. თბილისი: ინტელექტი
2. ეკო უ. (2011): ვარდის სახელი. მთარგმნ. ხ. ცხადაძე. თბილისი: დიოგენე
3. კალვინო ი. (1966): კატა და პოლიციელი. მთარგმნ. ნ. სამუკაშვილი. თბილისი: ნაკადული
4. პირანდელი ლ. (2010): მოთხრობები, მთარგმნ. ნ.ლაღარია. თბილისი: სულაკაური
5. პირანდელი ლ. (1964): ქორწინების დამე (ნოველები). მთარგმნ. ე.გოგოლაშვილი. თბილისი: „ლიტერატურა და ხელოვნება“
6. პრატოლინი ვ. (1967): დარიბ შეყვარებულითა ქრონიკა. მთარგმნ. ლ.ერაძე. თბილისი: ლიტერატურა და ხელოვნება
7. Calvino I. (1997): I racconti. Milano: Oscar Mondadori
8. Deledda G. (1965): Canne al vento. Milano:Arnoldo Mondadori
9. Eco U. (1995): Il nome della rosa. Milano:Fabbri editore
10. Ortony A. and T.J. Turner. (1990) : What`s Basic about Basic Emotions? *Psychological Review*
11. Pirandello L. (1990): Dal naso al cielo. Milano:Arnoldo Mondadori
12. Pirandello L. (1992): L`uomo solo. Milano:Arnoldo Mondadori
13. Poggi I. (1981): Le interiezioni: studio del lingiaggio e analisi della mente. Torino: Boringhieri
14. Pratolini V. (1960): Cronache di poveri amanti. Milano: Arnoldo Mondadori
15. Брандес М. П. (1968): О структуре экспрессивности в художественно-прозаическом произведении. Москва: МПНИИЯ
16. Брандес М. П. (1983): Стилистика немецкого языка. Москва:Высшая школа
17. Виноградов В. В. (1962): О теории поэтической речи. *Вопросы языкознания* №2:3-17
18. Домашнев А. И. (1989): *Интерпретация худ. текста*. Москва: Просвещение
19. Лотман , Ю. М. (1969): О некоторых прин-

ципальных трудностях в структурном описании текста. *Труды по знаковым системам IV*: 478-482

20. Одинцов В.В. (1980): Стилистика текста. Москва:Наука

21. Реферовская Е.А. (1989): Коммуникативная структура текста в лексико-грамматическом аспекте. Л.: Наука

22. Успенский Б. А. (1970): Поэтика композиции: структура художественного текста и типология композиционных форм. Москва: Искусство

23. <http://www.psychology-online.net/articles/doc-1287.html>

24. <http://web.tiscali.it/francescopace/emozione.htm>

Структурно-семантический аспект эмотивного дискурса итальянского языка

Ломия Нана Велодиевна

Государственный университет Ильи

Центр итальянской культуры

Пр. К.Чолокашвили N 5 , 0162 ,Тбилиси, Грузия

Тел.: 897 292 960

E-mail: n.lomia@libero.it

Резюме

В статье рассматривается вопрос о структурном и семантическом аспектах эмотивного дискурса. Так как текст является основной единицей речевой коммуникации, имеющий структурно-содержательную форму, следует изучить именно эти аспекты, как лингвистический, так и литературоведческий. Данные аспекты в статье исследуются на материале итальянской художественной литературы.

Ключевые слова:

художественный дискурс, эмотивный дискурс, семантика, прагматика, эмотив.

Structural and Semantic Aspects of Italian Emotional Discourse

Nana Lomia

Iliia State University

Italian Cultural Center

5 K.Cholokashvili av., 0162 , Tbilisi, Georgia

Tel.: 897 292 960

E-mail: n.lomia@libero.it

Abstract

The article deals with the structural and semantic aspects of emotive discourse. As the text is the

basic unit of the speech communication which has substantial structural form, we should examine both aspects. Du`ring the analys of literatural text, are mandatory to consider two major basic aspects - linguistic and literary. This article dedicate these categories on the materials of Italian literature.

Keywords:

literatural discourse, emotive discourse, semantics, pragmatics, emotive.

Дискурс в современной лингвистике

Салуквадзе Наталья Левановна
Батумский государственный университет
им. Шота Руставели
Департамент европейстики
ул. Ниношвили 35, 6010, Батуми, Грузия
Тел.: 595 348 508
E-mail: batumi27@hotmail.com

Резюме

Несмотря на свою неоднозначность, а так же большое количество научных толкований, дискурс является одним из основных понятий в современной коммуникативной лингвистике. Глобальная смысловая связь дискурса, поддерживаемая единством темы, а так же ее локальная связь - это отношение его единиц и частей. В современной лингвистике текст определяется как абстрактная и формальная конструкция, где в то же время дискурс определяется как разнообразный тип актуализации и его рассматривают с точки зрения ментальных процессов, которые связаны с экстренно-лингвистическими факторами.

Ключевые слова:

дискурс, социолингвистика, контекст, фрейм.

Введение

Изучением дискурса как лингвистического явления занимаются различные дисциплины, каждая из которых подходит к его изучению по-своему.

С точки зрения лингвистики дискурс рассматривается как определенный текст, заключенный в определенную ситуацию общения, может рассматриваться в различных измерениях.

Основная часть

1. Различные подходы по изучению понятия «дискурс»

В своей работе *Studies in the Pragmatics of Discourse* Т. А. Дейк (1981) рассматривает дискурс с прагмалингвистической точки зрения как интерактивную деятельность участников общения, которые обмениваются единицами информации, при этом оказывая друг на друга определенное воздействие, используя различные вербальные и невербальные стратегии в практике общения. В той же работе Дейк утверждает, что функциональный подход предполагает обусловленность анализа функций дискурса изучением функций языка в широком социокультурном контексте. В лингвостилистическом анализе дискурса выделены регистры общения, разграничивается устная и письменная речь по их жанровым разновидностям, изучаются характеристики функциональных стилей, где дискурс определяется с позиции формально или структурно ориентированной лингвистики как язык, стоящий выше уровня предложения или словосочетания. [DijkT.A. 1981: 5].

С точки зрения лингвокультурологии изучение дискурса устанавливает специфику общения в рамках определенного этноса, определяет формульные модели этикета и речевого поведения в целом. [Карасик В.И. 1993: 82]

Социолингвистика, в процессе исследования, дискурса прежде всего анализирует участников общения, так как зачастую они являются представителями различных социальных слоев и групп, а также производит анализ условий, в которых происходит общение в широком социокультурном контексте. Любой коммуникативный акт в рамках спонтанного или организованного дискурса представляет собой реализацию тех или иных коммуникативно-когнитивных структур. Такими когнитивными структурами являются фреймовые модели, содержащие ин-

формацию социокультурного характера. [Тюринна С. 2009:8].

С одной стороны, дискурс связан с прагматической ситуацией, которая привлекается для определения связности дискурса, его коммуникативной адекватности, для выяснения его импликаций и пресуппозиций, для его интерпретации. Функциональный контекст дискурса формируется из «фреймов» (типовых ситуаций) или «сценариев» (делающих акцент на развитии ситуаций). Разработка фреймов и сценариев – важная часть теории дискурса, используемая также в разных направлениях прикладной лингвистики. Другой своей стороной дискурс обращён к ментальным процессам участников коммуникации: этнографическим, психологическим и социокультурным правилам и стратегиям порождения и понимания речи в тех или других условиях (discourse processing), определяющих необходимый темп речи, степень её связности, соотношение общего и конкретного, нового и известного, субъективного (нетривиального) и общепринятого, эксплицитного и имплицитного в содержании дискурса, меру его спонтанности, выбор средств для достижения нужной цели, фиксацию точки зрения говорящего и т. п. (ЛЭС – лингвистический энциклопедический словарь).

Все упомянутые выше подходы к определению понятия „дискурс“ взаимосвязаны между собой. Все разнообразие методики направлений анализа дискурса являются источниками большого числа определений этого понятия.

Известный французский лингвист П. Серио выделяет восемь значений термина «дискурс» [Серио П. 1999: 12-53].

- эквивалент понятия «речь», т.е. любое конкретное высказывание;
- единицу, по размерам превосходящую фразу;
- воздействие высказывания на его получателя с учетом ситуации высказывания (в рамках прагматики);
- беседу как основной тип высказывания;

- употребление единиц языка, их речевую актуализацию;

- социально или идеологически ограниченный тип высказываний, например, феминистский дискурс, административный дискурс;

- теоретический конструкт, предназначенный для исследования условий производства текста.

Согласно Т.А. Ван Дейку, дискурс – это существенная составляющая социокультурного взаимодействия, характерными знаками которого являются интересы, цели и стили.

Американский лингвист Дебора Шифрин, подчеркивая взаимодействие формы и функции, определяет дискурс как высказывание. Это определение подразумевает, что дискурс это не просто набор изолированных единиц языковой структуры «выше предложения», а целостная совокупность функционально организованных, контекстуализованных единиц употребления языка. [Schiffrin D. 1986: 24].

Дискурс, как ситуативное явление определяется в «ЛЭС», как «связный текст в совокупности с экстралингвистическими - прагматическими, социокультурными, психологическими и другими факторами; текст, взятый в событийном аспекте; речь, рассматриваемая как целенаправленное, социальное действие, как компонент, участвующий во взаимодействии людей и механизмах их сознания (когнитивных процессах). Дискурс - это речь, „погруженная в жизнь“ (ЛЭС: лингвистический энциклопедический словарь).

В современной лингвистике термин «дискурс» близок по смыслу к понятию «текст», имеет большое число эквивалентов: дискурс, речь, тип речи, текст, тип текста, связный текст и текст связной речи.

А.И. Варшавская вводит понятие дискурса-текста, трактуя дискурс как процесс языкового мышления, а текст – как результат или продукт этого процесса. [Варшавская А.И. 1984].

По мнению известного английского лингвиста Дж.Лича, текст реализуется в сообщении, посредством которого осуществляется дискурс. [Leech G. N. 1983:250].

В работах русского лингвиста В.В.Богданова, речь и текст рассматриваются, как два аспекта дискурса. Не всякая речь поддается текстовому перекодированию и не любой текст можно «озвучить». Поэтому дискурс понимается широко – как всё, что говорится и пишется, другими словами, как речевая деятельность, являющаяся в то же время и языковым материалом в любой его презентации – звуковой или графической. Текст в узком смысле понимается как «языковой материал, фиксированный на том или ином материальном носителе с помощью начертательного письма. Таким образом, термины речь и текст будут видовыми по отношению к объединяющему их родовому термину дискурс» [Богданов В.В. 1993: 5-6].

Европейские ученые еще в 70-х годах проводили исследования, целью которых была дифференциация понятий текста и дискурса, рассматриваемые в категории ситуации. Дискурс трактовался как «текст плюс ситуация», а текст, соответственно, определялся как «дискурс минус ситуация».

Некоторые ученые трактуют дискурс как интерактивный способ речевого взаимодействия, в противовес тексту, обычно принадлежащему одному автору; это сближает данное противопоставление с традиционной оппозицией диалог vs монолог. Последнее разграничение условно, поскольку даже монолог по-своему диалогичен, он всегда обращен к адресату, реальному или гипотетическому.

Таким образом, рассмотрев выше перечисленные определения мы можем сделать несколько предварительных выводов о том, что в современной лингвистике текст определяется как абстрактная, формальная конструкция, в то время как дискурс определяется как различные виды её актуализации, рассматриваемые с точки зрения ментальных процессов в связи с экстралингвистическими факторами.

Дискурс можно рассматривать в двух измерениях. В широком смысле, он представляет

собой сложное коммуникативное явление, как устное речевое действие, включающее в себя социальный контекст, дающий представление об участниках коммуникации и их характеристиках, и стратегии производства и восприятия сообщения. В узком смысле, дискурс является определенной последовательностью языковых единиц, создаваемой говорящим для слушающего в определенное время, в определенном месте, с определенной целью.

Не менее важен вопрос классификации дискурса: можно ли выделить его типы и разновидности? Ответ на этот вопрос также неоднозначен как и сама природа дискурса. Согласно Т.А. Дейку каждый тип дискурса определяется набором правил, выполнения которых он требует, и протекает в определенной социальной сфере. [Dijk T. A. 1981]

При изучении типов дискурса основной задачей является описание структур наиболее предпочтительных или типичных для дискурса данного вида. [Z. Harris. 1952:120-192]. Так, в официальных ситуациях используется язык официального общения, характеризующийся более сложными, более полными, грамматически более правильными предложениями.

2. Типология дискурса

Типология дискурса определяется прежде всего степенью формальности общения, а также его формой, то есть является ли общение устным или письменным.

На основе типа носителя информации выделяют такие разновидности современного дискурса как радиопередача, печатный дискурс, телефонный разговор, общение при помощи пейджера и автоответчика, переписка по электронной почте, общение в режиме Talk (или Chat). Все разновидности дискурса имеют свои особенности, исследование которых активно занимаются развивающиеся области современного дискурсивного анализа. (Тюрина С.Ю.).

Русский учёный В. И. Карасик выделяет два

особых типа дискурса: персональный (личностно-ориентированный) и институциональный (статусно-ориентированный) дискурс. В первом случае говорящий выступает как личность со своим богатым внутренним миром, во втором случае - как представитель той или иной социальной группы. Персональный дискурс подразделяется на две разновидности: бытовое и бытийное общение. Специфика бытового общения детально отражена в исследованиях разговорной речи. В бытийном дискурсе общение преимущественно монологично и представлено произведениями художественной литературы. Институциональный дискурс представляет собой общение в заданных рамках статусно-ролевых отношений и выделяется на основании двух признаков: цели и участники общения.

Многоаспектную личностно ориентированную модель дискурса построил С.А.Сухих. В его представлении типы дискурса выступают как коммуникативно-прагматические образцы речевого поведения, протекающие в определённой социальной сфере. Последние характеризуются набором некоторых взаимообусловленных переменных; к ним относятся: социальные нормы, ситуативный контекст (место и время речевого события, дистанция общения), социальные отношения и роли общающихся, степень знакомства собеседников, состав участников коммуникации, уровень формальности и др. [Сухих С.А. 1998 :276].

М.Л. Макаров полагает, что управляющие коммуникативным действием когнитивные структуры, как правило, организованы в виде сценариев, отражающих взаимодействие участников коммуникации. Темой сценария взаимодействия является сам тип взаимодействия или общения, т.е. тип дискурса. [Макаров М.Л. 2003:277].

Если рассматривать различия между разновидностями дискурса в частных случаях, то в дискурсе можно выделить различные жанры, то есть в этом случае рассматривать дискурс со

стилистической точки зрения. В настоящее время понятие жанра используется в дискурсивном анализе. Жанр рассматривается как единица дискурса, хотя исчерпывающей классификации жанров не существует. Жанры обладают некоторыми устойчивыми характеристиками, но проблемы языковой специфики жанров разработаны пока недостаточно. [Bhatia V.K. 1993].

3. Структура дискурса

В структуре дискурса различают – макроструктуру или глобальную структуру и микроструктуру или локальную структуру. Макроструктура дискурса – это его членение на крупные составляющие. Внутри крупных фрагментов дискурса наблюдается определённое единство – тематическое, референциальное, временное и т.д. В противоположность макроструктуре, микроструктура дискурса – это членение дискурса на минимальные составляющие, которые относятся к дискурсивному уровню. [Dijk T.A 1981].

Вопросы структуры дискурса связаны с вопросом о его связности. Связность рассматривается как один из основных, важнейших признаков дискурса. Отечественные и зарубежные лингвисты изучают текстовые связи, учитывая их различные параметры, характер и направленность. Первоначально текстовые связи описывались по аналогии со связями внутри предложения. В современных исследованиях рассматривается специфический характер текстовых связей.

Глобальная семантическая связность дискурса обеспечивается единством темы и топики, а локальная связность дискурса – это отношения между минимальными дискурсивными единицами и их частями.

Заключение

В лингвистике существует несколько взаимосвязанных между собой подходов к определению понятия дискурс. Все разнообразие методи-

ки направлений анализа дискурса представляет собой источник большого числа определений этого понятия. Современная лингвистика рассматривает термин „дискурс“ близок по смыслу к понятию „текст“ и имеет большое число эквивалентов. Форма и вид сообщения позволяют выделить различные типы дискурса. Исходя из понятий текстовых связей различают два типа структуры дискурса: макроструктура и микро-структура, рассматриваемые с точки зрения ментальных процессов в связи с экстралингвистическими факторами.

Литература

1. Dijk T.A. (1993): van. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague, 1981; Blakemore D. *Understanding Utterances. An Introduction to Pragmatics*. Cambridge. http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/lingvistika/DISKURS.html?page=0,5
2. Harris Z. (1951): *Methods in Structural Linguistics*. Chicago: University of Chicago Press
3. Варшавская А.И. *Смысловые отношения в структуре языка: (на материале современного английского языка)*. Л., 1984
4. Leech G.N. (1983): *Principles of Pragmatics*. L., <http://ebooksfreedownload.org/2011/01/principles-of-pragmatics.html>
5. Тюрина С. Ю. *Дискурс как объект лингвистического исследования*. http://globalteka.ru/articles/doc_details/11027-----.html
6. (ЛЭС) *Лингвистический энциклопедический словарь* (1990): / Гл. ред. В.Н. Ярцева. М.: Сов. энциклопедия
7. Schiffrin D. (1986): *Discourse markers, Studies in interactional sociolinguistics*, 5., Cambridge [Cambridgeshire], ISBN 978-0-521-30385-9

8. Brown G., Yule G. (1994): *Discourse Analysis*. Cambridge, 1983; Schiffrin D. *Approaches to Discourse*. Oxford

9. Серио П. (1999): *Как читают тексты во Франции // Квадратура смысла. Французская школа анализа дискурса*. М. С. 12-53. <http://aperlov.narod.ru/texts05/serio.pdf>

10. Макаров М.Л. (2003): *Основы теории дискурса*. М.

11. Карасик В. И. (1993): *Указ. соч.*; Bhatia V.K. *Analysing Genre: Language Use in Professional Settings*. L.

12. Богданов, В. В. (1977): *Семантико-синтаксическая организация предложения / В.В. Богданов.* – Л.: Изд-во ЛГУ. - 20 с.

13. Сухих С.А. (1998): *Прагмалингвистическое измерение коммуникативного процесса: Диссертация доктора филологических наук*. Краснодар

Discours in the Modern Linguistic

Natalia Salukvadze

Shota Rustavelis' University

Europeistics Department

35 Ninoshvili str., 6010, Batumi, Georgia

Tel: 595 348 508

E-mail: batumi27@hotmail.com

Abstract

Despite its ambiguity, and a large number of scientific interpretations, the discourse is one of the fundamental concepts in modern communicative linguistics. The global semantic coherence of discourse maintained by the unity of the meaning of the topic, and local connectedness of discourse – is the relationship between the minimal discourse units and their parts. In modern linguistics text is defined as abstract, formal design, while the discourse is defined as the various type of its actualization,

considered from the point of view of the mental processes in connection with extra-linguistic factors.

Keywords:

discourse, sociolinguistic, context, frame.

**დისკურსი თანამედროვე
ლინგვისტიკაში**

ნატალია სალუქვაძე

*ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი*

ევროპეისტიკის მიმართულება

*ნინოშვილის ქ. 35, 6010, ბათუმი, საქართვე-
ლო*

ტელ.: 595 348 508

E-mail: batumi27@hotmail.com

რეზიუმე

არაერთმნიშვნელოვნებისა და ასევე მრავალმხრივი სამეცნიერო განხილვის მიუხედავად, დისკურსი გვევლინება ერთ-ერთ ძირითად ცნებად თანამედროვე კომუნიკაციურ ლინგვისტიკაში. დისკურსის გლობალური აზრობრივი კავშირი, რომელიც თემის ერთიანობითაა განპირობებული, ასევე მისი ლოგიკური კავშირი – ესაა დისკურსის ერთეულებისა და ნაწილების მიმართება. თანამედროვე ლინგვისტიკაში ტექსტი განისაზღვრება როგორც აბსტრაქტული და ოფიციალური გეგმა, სადაც თავის მხრივ დისკურსი განისაზღვრება როგორც აქტუალიზაციის მრავალმხრივი ტიპი და მას განიხილავენ მენტალური პროცესების კუთხით, რომლებიც უკავშირდებიან ექსტრემალურ-ლინგვისტურ ფაქტორებს.

საკვანძო სიტყვები:

დისკურსი, სოციოლინგვისტიკა, კონტექსტი, ფრეიმი.

Developing Skills for an English-Medium Academic Conference

Ketevan Surguladze

Tbilisi State University

Humanitarian Science faculty

36 Chavchavadze av, 0179, Tbilisi, Georgia

Tel. : 593 757 276

E-mail: surguladzek@yahoo.com

Abstract

This article describes an intensive course for improving oral and writing skills of undergraduate students (upper-intermediate level) at physics department in Javakhishvili Tbilisi State University. Observable progress in oral production is usually slow at this level, and students are at a stand still due to their lack of ability to express their feelings in the L2 as naturally as they do in the L1. In order to develop „native speaker insight“ to help produce authentic pieces of English, we designed a new project for our undergraduate students. Our main task was to prepare them for writing scientific papers and to guide them through discussions. For this purpose, we used a conference as a motivation, which has the potential to allow students to choose more creatively the communicative techniques at their disposal and to show their true skills in the use of language.

Keywords:

Interdisciplinary work, conference, motivation, communicative techniques, academic writing.

Introduction

Performance nearly always lags behind competence. Regardless of students' language level, at some point their discourse is faltering and hesitating. They spend time searching for words, and under such conditions discourse can become frustration for them. Students may doubt their expressive abilities

and consider speaking as a 'pain rather than a pleasure' [Eggers. 1987].

To provide performance-raising discourse opportunities and improve writing skills, a new project was designed by the EFL teachers and content professors. The project was based on specific objectives and interdisciplinary work and included preparing the students in choosing the topic, seeking for research material and planning their research; also, writing a report in the way that is responsive to the requirements of academic writing and presenting it orally before the audience.

The plan and teaching methodology of the course was carried out with the help of 6 EFL teachers, myself included, and two physics teachers. We formed 8 groups out of 15 students from each group (four classes all in all), and agreed that they would choose one presenter among those who volunteered to be the spokesmen. During the workshops, the students were initiated to suggest their versions and give their opinions on the topic. In some cases such discussions led to the change of the topic or the title altogether. This way the students get rid of the specialization complex and have the feeling that they are the team who not only compete, but also complete each other.

Similar cross-disciplinary alliances could be conducted at secondary schools. However, at some point, the EFL teachers may feel apprehensive about content teachers whose involvement might not be available. In such cases, they could give more freedom to their students and have them choose a topic they have been researching in one of their major-subject classes. This is much easier at schools where ESP is included in the curriculum and where the basics of physics, alongside with the physics textbooks in Georgian, is offered in the English Language.

Mainbody

For motivational purposes, at the beginning of the term, a conference was announced to be held

by the end of the semester. The teachers familiarized their classes with the requirements of the conference. Since university courses contain a compulsory language program, we decided on the days for practicing on the course (one afternoon a week for two hours). Eight teachers were to control the students' progress and stimulate their independence. It is essential to form a compatible team, nurture effective professional relationships, work to find common ground and reach consensus when pursuing interdisciplinary goals [Horn, Stoller and Robinson. 2008]. We already had the experience of working on interdisciplinary projects. As we taught a special English for physicists, who need to understand technical manuals in English, we had developed an interdisciplinary course and had written two textbooks [see Jashi. 1995; Surguladze. 2004] with the help of a professor in physics. Besides texts relevant to physics students, and specific vocabulary covering the terminology from the textbooks, the books also entailed grammar, situational dialogs and some useful phrases and expressions. But the students had never been trained in writing an academic paper and presenting it in English, and physics teachers were really concerned about the lack of such abilities. Therefore, to our great delight, they were eager to contribute to our project and form cross-disciplinary alliances.

Specialists form such alliances, as Barron has stated, have diverse ways of teaching, thinking about teaching, and talking about teaching (2002). Some physics teachers, for instance, neglect grammar, claiming that their students need to understand specific texts and develop skills in expressing their thoughts in English. As for grammar, they consider that words would find their places naturally, through practice. We argue away, saying that certainly, the final purpose of teaching is to help students express their thoughts, but grammar is essential to express those thoughts clearly.

The course was to stretch over two months. The schedule was mutually convenient for both the students and the teachers. About a week after the stu-

dents were chosen, and once the dean had granted his permission, the conference was officially announced and the posters had been pinned at different places. To understand the seriousness of the affair, the students were actively involved in printing and delivering the invitation cards. One teacher served as a supervisor who was responsible for controlling the progress of the project. She was in charge of organizing schedule, award ceremony and other issues connected with the project.

At our first meeting we discussed the program and analyzed its possible results. We made all necessary preparations for the conference, and call it a „Science Student English-Language Conference“. The conference had some features of competition, as it included the evaluative aspects which resulted in giving awards to the best participants, but to make it more significant, to enhance the feeling of responsibility and to improve their skills in research work, we call it a conference. The more so, as we didn't require just summarizing the source material. We required using this material in making a research on the topic.

As the presenters were chosen according to their wish, those who undertook this responsibility were strongly motivated to do their work well. A week before the date of the conference, we printed the program with the titles of the themes, the names of the speakers and the teachers who were in charge of their work. The most promising effect of the whole experience was the atmosphere of real enthusiasm. The entire activity gave the students a taste of novelty and encouraged them to be as self-reliant as possible.

Preliminary Procedure. In order to help the students choose the theme, we provided a list of 10-15 topics from the material studied at the physics classes and encouraged the students to look for diversities of ideas or researches on the same topic. The primary objective was to have the students use information from a variety of sources into a coherent written presentation. It is also important to teach the students

how to use source materials and how to do a bibliography or a footnote in order not to get plagiarized papers. A minimum of three sources allows the student to measure opinions of others [Miller. 1987]. We advised them to digest and understand the material in depth to avoid just paraphrasing the original documents, and this way outline the useful information and generate their own ideas on the topic. The physics teacher, during their individual consultations, limited the topics and pointed to relevant books or journals from the library. Considering the wealth of articles on computer sites, the teacher advised them to skim the headlines quickly to decide what to read in more depth, and keep a file of the articles to be discussed in their working groups. Reading becomes more focused when students have specific quest. In this case it is more motivating for them to read a lot of material, the more especially as background knowledge of the topic by all means facilitates reading comprehension, and those who read widely increase proficiency not only in oral production but in writing as well, and improve in grammar and usage.

After preliminary discussions, we made a schedule convenient for both, the students and the teachers. Though we knew that it was an extra task to our busy schedule, the success of the project in many respects depended on contributions of everyone involved. Besides, our investment of time in this task encouraged the students to see their work as worthwhile and to put their energy in it.

Discussing the content of a report; developing critical thinking. The first teacher the students met on a scheduled day was the teacher from their subject area who had a good command of English. He consulted them on the topic they had chosen and proved or disapproved of its importance. The students were to indicate the textual evidence for their point of view. The discussions allowed them to work out their thoughts and impressions and progress in the exploration of new ideas. The teacher did not evaluate or correct but rather respond to the context, asked questions for clarification and expansion, en-

couraged students to think critically and consider the subject from other perspectives.

Critical thinking is a social practice. Thinking skills are a form of culturally learned behaviors, which cannot be taught, but students can be apprenticed to this sort of practice. It is this apprenticeship into new discourse communities that seems to be the ultimate goal of L2 teaching practices. Cognitive apprenticeships are useful notion for designing learning environments, with critical thinking being one of the crucial skills that make up the content of the learning within these environments [Hawkins. 1998]. Therefore, we should think of the ways of bringing creativity and critical thinking approaches to our teaching situations.

Scenario 1: One of my students, Mariam, chose a topic on „Cosmology'. In her report she viewed cosmology from religious point of view and compared physical cosmology with Christian cosmology. When she finished her reading, one of the students asked her about Hindu cosmology .The new view proved to be as interesting as the one already discussed, and the idea about broadening the report from this new point arose at once. Meanwhile, another student questioned her on Buddhist cosmology and stated his view on this issue. To develop the debate further and promote discussion, the physics teacher interfered and asked the students more general questions: Why do you choose the report about Christian Cosmology? Could you accept the principles that cannot be justified by scientific arguments? Such questions need going in more depth and discussing the subject from a different point. In the teachers' attempt to apprentice students into the privileged ways of using English in an academic setting, the students were encouraged to think critically, and their healthy skepticism not to believe everything they read enabled them to uncover and debate taken-for-granted assumptions

By openly questioning or critiquing their teens, the learners who vary in their viewpoint come together to discover the richness of a language they use and of the scientific world they research in. At their

ordinary classes, on the other hand, we have special textbooks with grammar and vocabulary and we try hard to have students use them in specially created situations for different purposes, which turn out to be very artificial. In above discussions in the class, on the contrary, we didn't have to create a real situation, it was already very real. Further on, in a pilot study using critical thinking essay test, a group of Japanese college students receiving supplemental instruction in critical thinking skills significantly outperformed those receiving only content-based, intensive academic English instruction [Davidson and Dunham. 1997].

During their individual consultations, the teacher helped the students practice in steering the discussion in the direction of their strong points. The development of this skill would by no means be of great help in their future career. In addition, they were encouraged to perform research and find the precise terminology they needed while working on their report. This way the teacher generated the students' research instincts and the lessons were conducted as an extension of science education where English was naturally generated by the specific purposes.

Before making the first draft, the students were provided with a manual which had a detailed direction on the requirements of a good report [Davis and Liss. 2006], and were familiarized with the key points of the structure of a report: drafting a plan, thinking of the main and the supporting arguments, deciding which of the arguments are the most relevant, and putting them in correct order. Also, they were advised to use heading and numbered points, an introduction - giving a background to the report, and a conclusion which mainly include recommendations, and all these was to be done in formal English.

During the course, out of teachers' reach, the students feel free to make their own decisions, certainly, with the help of the teacher but not imposed by the teacher. Socrates led students to critical thinking – students' questions and comments were met with his own questions which pushed the students

to logically explore their own assertions. Similar practice was conducted by the physics teachers who tried to elicit questions from the students and provide them with contrary questions and arguments for further discussions. The same techniques that are used in most theoretical disciplines were adopted here: comparison of various theoretical views, finding examples for the concepts explained, suggest alternatives, and criticize.

Practicing for presentation; Language preparation. One of the main parts of working with the source material was enhancing students' lexis. The teacher advised them to write out difficult words they came across in concise phrases and learn them. As linguistic difficulties are often compensated for by familiarity with the context, students should be encouraged to guess at the meaning of unknown vocabulary items and not use dictionary as far as they come to a point where they feel they have lost the thread. Guessing is a more useful skill to develop than learning a list of new words, and as the meaning identification is very important in reading comprehension, we used the Cloze Procedure to develop this skill: we gave the students a passage with deleted words and they had to understand the meaning of the sentence to identify the missing word. When students are familiar with the context, they get less frustrated while doing the tasks from the sphere they already know.

Another activity we used within this course was finding and learning Georgian equivalents of some English expressions. While working on their report, the students were advised to write out some expressions they had come across and found interesting. Then we helped them to translate them into Georgian and, later on, we asked them to say the same expressions in English as they read their Georgian translation. This way they had semantic equivalents of both English and Georgian versions. In their spare time, they put those expressions and terminology on cards or in their note-books and learn them - successful learners usually have their own self-

teaching techniques. As a result, they stored up quite a number of English equivalents of the Georgian expressions and used them freely whenever necessary. Translation is widely used as a pedagogical tool in order to facilitate language acquisition, especially in courses that aim at optimizing students' access to information in a foreign language [Costa. 1988]. To develop this skill, the next lesson we provided them with a Georgian text on similar subject with the expressions that were almost the same they had already been familiarized with, and asked them to translate it into English. For example, one of the students presented a report on a „Black Hole’. We suggested similar topic from a different aspect – „General Arguments for Existence of Black Holes’ and asked them first for the Georgian and then for the English equivalents of the expressions from the text – angular momentum, in-falling material, oscillations, star clusters. To my great satisfaction, they did the task with much more ease and confidence.

Such results stimulated us to use these activities at our usual classes with the rest of the students. When language one is common to teacher, it can be utilized as an effective tool in teaching English. For a number of reasons, the use of the native language at the English lessons has relatively been restricted in non-English speaking countries. However, as Ridjanovic argued, you can throw the native language out of the classroom, but you can never throw it out of students' heads. The process of production of the FL very often consists of subconscious translation of the appropriate sentence content from the native into the foreign language [Ridjanovic. 1983]. Therefore, translation has proved to be useful tool in EFL teaching. Human languages are fairly similar, and EFL teachers often facilitate the learning process by pointing out where the FL differs from the students' native language. Consequently, bilingual teachers are supposed to teach much more within a much shorter time period than monolingual teachers [Ridjanovic. 1983].

As the students were to produce orally what they had written, for a lively presentation they

were provided with a vocabulary sheet of necessary phrases: 1. How to start - ‘May I have your attention, please’... 2. Introduction - ‘When we face the problem’, ‘One way to solve it’... 3. Advantages ‘It offers wonderful opportunities to’,...4. Addition - ‘What’s more’, ‘Further on’...5. Graphs - indicates, reveals, a gradual/rapid decline/growth...The students were asked to speak clear and articulate English and were exposed to a variety of registers - multiplicity of types of spoken English (‘Here it goes’..., ‘It goes like this’...), and as they were required to use visuals, they were trained to comment on a graph or a pie-chart.

Teaching grammatical structures. As grammar is included in the compulsory course, our main concern within this course was to familiarize students with some important issues necessary for comprehension and production. The students were practised to make guesses based on grammatical functions. For example, a word with -ly suffix is often an adverb and does not affect the basic idea. We made them aware of prefixes that help to define the meaning of the word (for instance, re-(back) - reconsider; counter-(against) - counteract; de-(down) - decomposition; ir-, un-, in-, im- (not) - impossible, irrational..., and suffixes that change the grammatical function of a word. They should also be aware of some helpful tips.

Episode 1 (from scenario 1): Mariam, in her topic on „Cosmology’, came across the phrase: the energy released expanded the gas... which she found difficult to translate. As I understood from the class, nobody could help her. So, I explained that when two words with -ed suffix are put together, only the second one is the verb. Such helpful tips are made only after the students' endeavor to find the correct answer. This encourages students to investigate grammar: compare the structure with the L1, make judgments, and inductively formulate a rule. ”Inductively learned material is etched deeper in students' minds” [Borg. 1998].

While listening to the students' report, we indicated grammatical errors but did not correct them. We discarded some slips which we did not think were important or corrected by rephrasing in a sound way their faulty speech: students unconsciously pick up phrases repeated by the teacher. In some cases, we photocopied the sheet with errors, distributed copies to the students who examined the errors and discussed them with each other. The teacher intervened only as the last available source for clarification and didn't correct unless students make some global mistakes that affect the overall understanding of the sentence. Students' self-correction may do more to reduce errors than teacher correction [Cohen. 1975]. Bailey (1976:8) warned of the danger of causing negative feeling through correcting too much. Moreover, 'what students ask to know generally leads to much more efficient learning than what the teacher wants to teach' [Cora Hahn. 1987].

Episode 2 (from scenario 1): Another mistake which Mariam made several times was „On the picture“. This is an example of influence from the L1 (interference), and I jotted the error down. While discussing, I asked the students to identify other interference mistakes. They easily found such examples as: „on the tree“, instead of „in the tree“. Such errors might become the basis for teaching. 'Learners need to see for themselves what has gone wrong in the operating conditions in which they went wrong' [Johnson. 1988]. Within the course, we tried to elicit questions and trace of each student's progress: we jotted down our impressions and explained afterwards what went well or worse. Once in a while, we met to evaluate our work and suggest whatever improvement we thought was necessary.

Group work. One week before the date of the conference, the students were to perform their final report before their classmates. They had to reproduce orally their written report and speak only from notes to help them remember the sequence of the contents. This stage was not less important than the previous ones. It enhanced the opportunity for student interaction. The best way for communica-

tion is 'to provide ample opportunity for student participation' [Celce-Murcia. 1984]. The objectives of the activity were to improve the standard of presentation and interpersonal communication, and to adapt to unforeseen elements occurring in spontaneous speech. Although the students' presentation at the first stage was faulty and they felt nervous, they managed to give a detailed account of their work, and we witnessed a marked improvement throughout the 2-3 lesson courses, which was very gratifying for us as teachers.

Scenario 2: Another topic was presented by Giorgi, my 3rd year student. The topic he chose was „Dark Energy'. Students, as I noticed, took great interest in astrology and knew this sphere very well, and that was great, as all of them would like to show their knowledge and exchange the information they had and what could be a greater motivation? We didn't have to think of situations in order to have them talk. They created such situations themselves with great pleasure. Giorgi went through all the stages: discussing the title with his group (preliminary work), presenting the 1st draft to his physics teacher (1st -2nd weeks), working with the language teacher (3rd-7th weeks), discussing the second draft with the physics teacher (8th week) and doing additional activities with his FL teacher (9th-10th weeks), reading the 3rd draft (individual work with both teachers, 11th week), and presenting the final report in the class (12th week).

While discussing, the students sometimes forget the adequate lexis and ask me for help. But whenever I offer them an English equivalent of the word, they usually forget it very soon after they use it and might ask me for the same word the very next moment. Therefore, I have them find synonyms or other phrases to express their thoughts without my help. Students communicate only when they themselves find the words and structures they need to express their opinion [Prator. 1965]. This way students activate their vocabulary to a much higher degree. Sometimes the class discussions were held during

the usual classes, as we were not sure that the whole group would come for the activities at scheduled time after their regular classes. Our main task was to provide students with an opportunity to speak English in front of the whole class and help them overcome their nervousness and reluctance to speak a foreign language.

The activities proved to be beneficial for the rest of the class as well. The students were engaged in the meaningful exchange of information. They not just reported their thoughts but they explored them and discovered new ideas, tried to deduce different author's views and point out their own view. This way they inspired more reluctant students to participate actively in the discussions. Group work leads students from an attitude of competition, which is very significant by itself, to one of cooperation [Armanet and Obese-Jecty. 1983]. The class questioned the speaker on the topic, expanded on the subject by presenting some of their ideas and defended these ideas against the criticism from others. The result was a lively classroom, and the novelty factor brought forth a second benefit: the students used English as the medium of communication in the areas they had not been accustomed to venturing within. An additional benefit was the use of spontaneous, rather than preplanned English and this on-the-spot use of English was particularly helpful. „Words gain their meaning from how they are used in a language game’, Wittgenstein stated it in his *Philosophical Investigations* („From Socrates to Sartre’. 1984). The use of authentic material had a favorable affect on the student's motivation and opened them up to the language use on broader levels.

During the course, we were highly motivated because, in addition to our primary objectives of improving the students' speech, we were discovering a mysterious new field. Teachers should not be embarrassed by their ignorance while working with science students. On the contrary, the students are delighted to explain unusual phenomena from their sphere and teachers could exploit this as an extra opportunity to use English as a means of commu-

nication. The learners' motivation was even higher: we did not see any absenteeism for three months. Also, this kind of lively presentation enhanced the activity so much that if not reminded, they often forgot about the ten minute break between the compulsory lessons.

At the Conference. After preliminary negotiations with the authorities, we were given a large auditorium specially intended for such occasions. It could hold a great number of people. Therefore, we were not limited in inviting not only students and university officials but also people from outside the university. Eight students took part at the conference. Each of them had to speak for not more than 15 minutes. If we add the questions that might be put after their speech, the opening remark, the introductory part and the conclusion (performed by the supervisor), the conference continued for approximately 2 hours.

The students presented their report in a special order preliminarily defined by the organizer of the course. They were put questions from the audience, among whom their classmates were the ones to be most active, as they had already been familiarized with the topics. After a week from the conference, a special committee announced the winners. They were chosen according to how well they had synthesized and analyzed the source materials and what new ideas they had suggested in their report.

Conclusion

The results of such courses were very satisfactory. We noticed a great improvement in the students' mastery of the language not only in oral skills but in written work as well. After a preliminary familiarization period of several weeks, the students attained an intensive work rhythm in which the help of the teacher was less and less required. A significant benefit of the course was the development of a sense of responsibility. Also, the students were

encouraged for independent thought and sensible management of time. Further on, they were allowed freedom of choice within the area of their interest and since high-interest material is better comprehended, the students strengthened their reading skills a lot and improved writing style. Moreover, the activities brought all their potential into play and the students assumed responsibility for their own growth, fulfilling two goals - learning English and learning the subject matter.

As we have already mentioned, only a minority of students actually entered the course, and a still smaller number managed to write really good stuff at the first stage. However, they became authorities in their areas and those students who did not show enthusiasm to take part in this course from the very start, expressed their satisfaction and the next year we had practically whole groups willing to participate the course. All things considered, I think that such courses should be requirements in an overall undergraduate program. Modifying the syllabus and using conference as a motivation represent an opportunity for stimulating discussions and writing, and can serve as the focal point in enriching a foreign language program a lot.

Literature

1. Armanet C. M. M. and K. Obese-Jecty (1987): Introducing autonomy in an English course for engineering students. *English Teaching Forum*, v. 21, No. 1, 37

2. Bailey N., Einstein M. and Madden C. (1976): The development of wh-questions in adult second language learners. In „On TESOL’, 76, ed. J. Fanselow and R. Cymes. Washington, D.C.: TESOL.

3. Barron C. (2002): Problem solving and EAP. Themes and issues in a collaborative teaching venture. *English for Specific Purposes*, 22(3): 297-314

4. Beretta A. (1989): Attention to form or meaning? Error treatment in the Bangalore Project. *TESOL Quarterly*, 23, 283-303

5. Borg S. (1998): Teachers’ pedagogical sys-

tems and grammar teaching: a qualitative study, *TESOL Quarterly*, v. 32, No. 2, 9-32 (15-16)

6. Burt M. (1977): Error analysis in the adult EFL classroom. In „The factors in ESL“, ed. J. Alatis and R. Crymes. Washington, D.C.: TESOL

7. Celce-Murcia M. (1984): Interaction and communication in the ESOL classroom. *English Teaching Forum*, v. 22, No. 2, 3-7

8. Cohen A. (1975): Error correction and the training of language teachers. „*Modern Language Journal*“, 59, 414-22

9. Costa Silvia B. A. Becher (1988): Adding variety in translation courses, v. 26, No. 1, 9-12

10. Davidson B., and Dunham R. (1997): Assessing EFL student progress in critical thinking with the Ennis-Weir Critical Thinking Essay test. *JALT Journal*, 19, 43-57

11. Davis J. and Liss R. (2006): *Effective Academic Writing* (3), Oxford University Press

12. Eggers P. (1987): Guided oral discourse for beginners: What for and how to. *English Teaching Forum*, v. 25, No. 3, 2-7

13. From Socrates to Sartre: the Philosophic Quest (1984): Bantam Books, the USA, 405

14. Hahn C. (1987): Trial and error. *English Teaching Forum*. v. 25, No. 3, 8-11

15. Hawkins M. R. (1998): Apprenticing nonnative speakers to new discourse, *TESOL Quarterly*, v. 32, No. 1, 129-132

16. Horn B., Stoller F., and Marin S. Robinson (2008): Interdisciplinary collaboration: Two heads are better than one. *English Teaching Forum*, No. 2, 2-13

17. Jashi T. and Chichua N. (1995): *Practice in Scientific English for Students of Physics*, Tbilisi University Press, Georgia

18. Jonson K. (1988): Mistake correction, *English Language teaching Journal*, 42, 89-101

19. Miller J. R. (1987): Teaching term-paper skills to university students. *English Teaching Forum*, v. 29, No. 2, 13-17

20. *New Scientist – the science and technology news magazine*, www.newscientist.com

21. Prator C. H. (1965): Development of a ma-

nipulation-communications scale, NAFSA Studies and Papers, English language Series, No. 10

22. Ridjanovic M. (1983): How to learn a language, say English, in a couple of months. English Teaching Forum, v. 21, No. 1, 8-13.

23. Surguladze K. (2004): English for Physicists, Tbilisi University Press, Georgia

Развитие навыков английского языка для академической конференции

Сургуладзе Кетеван Ивановна
Тбилисский государственный университет
Факультет гуманитарных наук
Центр иностранных языков
Пр. И. Чавчавадзе №36, 0179, Тбилиси, Грузия
Тел. : 593 757 276
E-mail: surguladzek@yahoo.com

Резюме

В статье описан интенсивный курс по улучшению устных и письменных навыков для студентов бакалавриата факультета физики Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили (высшая ступень среднего уровня). Изучение и улучшение знаний языка на этом уровне проходит медленно и все это у студентов происходит потому, что они не имеют навыков для выражения мысли на иностранном языке также, как на родном языке. Для развития „интуитивных навыков“, присущих носителям языка, был разработан проект для студентов бакалавриата факультета физики нашего университета. Главной задачей для нас являлась их подготовка к написанию научных статей и ведения дискуссий. С этой целью была использована конференция, которая дала студентам возможность манипулировать всеми коммуникативными методами и проявить свои реальные навыки языка.

Ключевые слова:

междисциплинарная работа, конференция, мотивация, коммуникативные методы, академическое письмо.

ინგლისური ენის უნარ-ჩვევათა განვითარება აკადემიური კონფერენციისათვის

ქეთევან სურგულაძე
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ენების ცენტრი
ჭავჭავაძის გამზ. 36, 0179, თბილისი,
საქართველო
ტელ: 593 757 276
E-mail: surguladzek@yahoo.com

რეზიუმე

სტატიაში აღწერილია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფიზიკის ფაკულტეტის საბაკალავრიატო საფეხურის სტუდენტებისათვის განკუთვნილი ზეპირი და წერიტი უნარების გასაუმჯობესებელი ინტენსიური კურსი (საშუალო დონის მაღალი საფეხური). ენის შესწავლის ამ დონეზე ზეპირი პროდუქციების საგრძნობი გაუმჯობესება, ჩვეულებრივ, ნელა ხდება და სტუდენტებს აფერხებს სათანადო უნარის უქონლობა, ისევე ბუნებრივად გამოხატონ აზრი უცხო ენაზე, როგორც მშობლიურ ენაზე. ინგლისურ ენაზე „ენის მატარებლისათვის დამახასიათებელი ინტუიციური წვდომის უნარის“ გამომუშავების ხელშესაწყობად, შევიმუშავეთ ახალი პროექტი ჩვენი უნივერსიტეტის ბაკალავრიატის საფეხურის სტუდენტებისათვის. ჩვენი

მთავარი ამოცანა იყო მათი მომზადება სამეცნიერო სტატიების წერისათვის და ამ პროცესის წარმართვა დისკუსიების ფორმით. ამისათვის სამოტივაციო საშუალებად გამოვიყენეთ კონფერენცია, რომელიც სტუდენტებს საშუალებას აძლევს უფრო შემოქმედებითად აირჩიონ მათ ხელთ არსებული კომუნიკა-

ციური საშუალებები და გამოავლინონ ენის გამოყენების რეალური უნარები.

საკვანძო სიტყვები:

დისციპლინათაშორისი მუშაობა, კონფერენცია, მოტივაცია, კომუნიკაციური მეთოდები, აკადემიური წერა.

ზმნური ფე-ზოლონიმების ნომინაციური ფუნქციები ფრანგულსა და ქართულ ენებში

ნატალია სურგულაძე
ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი
ევროპეისტიკის დეპარტამენტი
ნინოშვილის ქ. №35, 6010, ბათუმი
საქართველო
E-mail: n.surguladze@yahoo.fr

რეზიუმე

ცხოველთა სამყაროსთან დაკავშირებული ფრაზეოლოგიური ერთეულების (ფე-ზოლონიმების) ონომასიოლოგიურ პლანში შესწავლა გულისხმობს ენობრივ ერთეულთა შინაარსობრივი ასპექტის შესწავლას, როდესაც აქცენტი გადატანილია იმ ელემენტებზე, რომლებიც განსაზღვრავენ ნომინაციური ნიშნების მადეტერმინირებულ სემანტიკას და ხდება მთელი რიგი ფაქტების ვარირება, რომლებიც ახდენენ სამეტყველო ერთეულთა სემიოზისის კონსტრუქციას. ენის არც ერთ სფეროში ასე მკაფიოდ არ ვლინდება ენობრივი ნიშნის ასიმეტრია, როგორც ფრაზეოლოგიაში. ირიბი ნომინაცია როგორც ახალი ენობრივი ერთეულების წარმოქმნის ერთ-ერთი უნივერსალური საშუალება, უფრო მეტი სპეციფიკურობითა და მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ფრაზეოლოგიაში.

მოცემულ სტატიაში სუბსტანტიურ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა (ფე-ზოლონიმების) ზედმიწევნითი ანალიზის საფუძველზე მოცემულია აღნიშნულ ერთეულთა ფუნქციონალურ-სემანტიკური კლასიფიკაცია, რომელიც ერთი მხრივ, ეყრდნობა „ფრაზეოლოგიის ხატის“ ცნებას, ხოლო მეორე მხრივ, ამ „ხატის“ ფუნქციონალურ ინტერპრეტაციას.

საკვანძო სიტყვები:

ფე-ზოლონიმები, ნომინაცია, ხატი, შეპირისპირება.

შესავალი

ნომინაციის აქტი წარმოადგენს სინამდვილის შერჩეული მოვლენების დაფიქსირებას ენობრივი საშუალებების დახმარებით. ენობრივი აღნიშვნის ცნება უნდა გვესმოდეს როგორც ენობრივი ერთეულისათვის (ელემენტისათვის), ამა თუ იმ ენის სისტემის ჩარჩოებში გარკვეული შინაარსის (სემიოლოგიური ნიშნადობის) მინიჭება, რომელიც ენობრივი კოლექტივის ყველა წევრის მიერ აღიქმება როგორც მასზე მიმავრებული, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი მნიშვნელობა. ამ განსაზღვრებიდან ნათლად გამომდინარეობს, რომ სახელდების აქტებში გამოიყოფა რამდენიმე ეტაპი: გამოყოფა და დაფიქსირება იმისა, რომ ექვემდებარება აღნიშვნას; ადეკვატური ენობრივი საშუალებებისა და თვით დასახელების შერჩევა; უფრო მჭიდრო და მუდმივი კავშირის დამყარება აღსანიშნსა და აღმნიშვნელს შორის; მოცემული ენობრივი მონაკვეთის მიმართ განსაზღვრული შინაარსის მიმავრება და სხვ. ამგვარად, საგნის სახელდებით მიიღწევა სინამდვილის გარკვეული ობიექტივაცია ენაში და, იმავდროულად, მისი ერთგვარი გაუცხოებაც. საგნის სახელწოდება, იქცევა რა საგნის ნიშნად და მის ენობრივ შემცვლელად (მონაცვლედ), თითქოს ობიექტურს ხდის მოცემული საგნის გამოცალკევებას ყველა სხვა საგნისაგან, ხაზს უსვამს განცალკევებულობას და განკერძოებულობას, ასახავს ამ საგანს როგორც რაიმე ცალკე არსებულს და როგორც ასეთივე საგნების კლასის წარმომადგენელსაც. ამიტომ, შეიძლება ვთქვათ, რომ ნომინაცია აკავშირებს სინამდვილის სამყაროს ენის სამყაროსთან, ადგენს კორელაციას საგანსა და მისი სახელწოდებისათვის შერჩეულ ენობრივ მო-

ნაკვეთს შორის, აერთიანებს ექსტრალინგვისტური სივრცის წერტილს ენობრივი სივრცის წერტილთან. ნომინაცია წარმოადგენს აღსანიშნისა და აღმნიშვნელის მიმართებას, როგორც მიმართებას შესაბამის ენობრივ ერთეულსა და მის მიერ რეალურად აღნიშნულ საგანს შორის.

ამასთან სიტყვიერი ნიშნები, ისევე როგორც ნებისმიერი სხვა სახელწოდებები, აღსანიშნის მიმართ შეიძლება ჩაითვალოს არა მარტო მათი როგორც გამორჩეული საგნების დასახელებად, არამედ აგრეთვე ამ საგნების შესახებ არსებული წარმოდგენების (ცნებების) დასახელებებადაც [Picoche J. 1992: 130-132].

ნებისმიერი ენობრივი ერთეული, რომელსაც შინაარსი გააჩნია და რომელიც მუდმივ მიმართებაშია რომელიმე ექსტრალინგვისტურ ობიექტთან, თავისი ნიშნადობის წყალობით ნომინაციურ ფუნქციას ასრულებს – იგი ასახელებს რაიმეს. არცთუ იშვიათად, ამის გამო ამტკიცებენ, რომ დასახელებად, ნომინაციურ ნიშნად ან ერთეულად შეიძლება ჩაითვალოს ნებისმიერი ერთეული, რომელითაც „აზრობრივი მნიშვნელობა“ გადმოიცემა. თუმცა, ნომინაციური ერთეულების უფრო ზუსტი განსაზღვრისათვის საჭიროა აღინიშნოს, რომ ერთეულის ნომინაციური ფასეულობა არ არის განპირობებული სწორხაზოვნად მისი აზრობრივი სტრუქტურით, მიუხედავად იმისა, რომ დამყარებულია მასზე და რომ მნიშვნელობის გადმოცემა ჯერ კიდევ არ არის საკმარისი იმისათვის, რომ ერთეული ფუნქციის შემსრულებლად იქცეს.

ნიშნადი ელემენტის მიერ ნომინაციური ფუნქციის შესრულების პირობას წარმოადგენს არა მარტო მისი შინაარსიანობა, არამედ აგრეთვე მიზნობრივი მიმართება გარკვეული ინფორმაციის ექსპლიციტური გამოხატვისადმი.

ირიბი ნომინაცია, როგორც ახალი ენობრივი ერთეულების წარმოქმნის ერთ-ერთი

უნივერსალური საშუალება, უფრო მეტი სპეციფიკურობითა და მრავალფეროვნებით გამოირჩევა ფრაზეოლოგიურ სისტემაში.

ძირითადი ნაწილი

თვით რეალურ სინამდვილეში საგნები ამოიცნობა არა ისე, როგორც მოქმედებები ან პროცესები, უკანასკნელნი კი – არა ისე, როგორც საგნების თვისებები ან დამახასიათებელი ნიშნები. ობიექტთა თითოეულ ამ კლასს თავისი საკუთარი საზომი ერთეულები, არსებობისა და ფუნქციონირების თავისი განსაკუთრებული ფორმები აქვს. ბუნებრივია, რომ ობიექტთა ამ კლასების გამომსახველ სიტყვებსაც თავიანთი საკუთარი დამახასიათებელი ნიშნები გააჩნია. მაგალითად, საგნობრივი სამყაროსადმი არსებითი სახელები ხასიათდება საგნობრივი მნიშვნელობებით. ზმნა, რომელიც, პირველყოფლისა, მიმართულია მატერიის ეგზისტენციის ფორმებისადმი, დროსა და სივრცეში მოძრაობისადმი, თავისი ძირითადი ცნებითი ნიშნის საფუძველზე წარმოქმნის მნიშვნელობებს, რომლებიც არსებითად განსხვავდებიან საგნობრივი მნიშვნელობებისაგან. მოქმედებებისა და მდგომარეობების ნომინაციისას, ზმნა ხასიათდება ისეთი მნიშვნელობებით, რომლებიც ასახავენ მოქმედების ხასიათს, აღნიშნული პროცესების მსვლელობის თავისებურებებს, მისი განხორციელების ხერხს, მის წყაროსა და საბოლოო შედეგს. „მაშინ, როდესაც არსებითი სახელები სივრცეში ყოფიერების მქონედ მოჩანან, ზმნები, დაკონკრეტებისას, დროში მოიაზრებიან“ – შენიშნავს უ. ჩეიფი. [Чейф. 1975: 101].

ზმნების სემანტიკა და, მაშასადამე, ზმნასთან დაკავშირებულ დასახელებათა წრედ დიდ სირთულეს ქმნიან მათი აღწერისას. ამას რამდენიმე მიზეზი აქვს. ერთი მხრივ, ბევრი ზმნის რეფერენციის სფერო მეტისმეტად ფართოა და ამიტომ საკმაოდ გაუ-

რკვეველიცაა. ჯერ კიდევ ვ.ვ. ვინოგრადოვი უსვამდა ხაზს ზმნური სიტყვის შინაარსის გასაოცარ ტევადობას. მეორე მხრივ, ზმნის რეფერენტული სფეროს არასაგნობრიობა და მისი მიმართება საგნებს შორის ურთიერთობათა კონსტატაციისადმი მოითხოვს ისეთი რთული და მრავალსახოვანი კატეგორიის ანალიზს, როგორცაა ურთიერთობა, კავშირი, დამოკიდებულება, მიმართება და ბოლოს, ზმნების საგნებს შორის კავშირების გამოხატვა მაინც აუცილებლად გვაბრუნებს საგნობრივ სამყაროსთან. ბევრი მოქმედება და მდგომარეობა გაიაზრება არა აბსოლუტურად, არა სრულიად მოწყვეტილად იმ საგნებისადმი, რომლებშიც ისინი შეიმჩნევიან, არამედ, პირიქით, იმ საგნებთან მიმართებაში, რომლებიც ამ მოქმედებებს განიცდიან. მაგრამ ზმნის ნომინაციური ფუნქციების აღწერის მთავარი სირთულე, როგორც ჩანს, ისაა, რომ გამონათქვამში ზმნის განსაკუთრებული როლის წყალობით იგი თავის თავზე იღებს ისეთ ფუნქციურ დატვირთვას, რომელიც მის ყველა სხვა ფუნქციას უკანა პლანზე გადასწევს.

კარგადაა ცნობილი, რომ სიტყვის იგივეობა მნიშვნელოვანწილად ეფუძნება რეფერენციის საზღვრებს. არსებით სახელს, რომელიც, პირველყოვლისა, გვევლინება მაიდენტიფიცირებელ ნიშნად, არ შეუძლია ჰქონდეს გაურკვეველობის მეტისმეტად ფართო ზონა მისი გამოყენებისას. ზმნის გაურკვეველობის ზონას გაფართოების ტენდენცია გააჩნია, ხოლო ზმნების გადატანითი მნიშვნელობები მის საზღვრებს კიდევ უფრო აფართოვებს. თუმცა, თუკი ზმნების ერთი ჯგუფის რეფერენციის ზონა გაურკვეველია და ამ ზმნებით გამოხატული მოქმედებები შეიძლება ეხებოდეს ობიექტთა მეტისმეტად ფართო კლასს, გამოიყოფა მეორე, რეფერენტულად შეზღუდული ზმნების ჯგუფიც. ამ ტიპის ზმნები ახასიათებენ ნიშან-თვისებას, რომელიც მოიაზრება მხოლოდ საგანთა მცირე რიცხვის მიმართ.

სხვადასხვა ზმნების რეფერენციის სფეროთა არასტანდარტულობა ქმნის ზმნათა ნომინაციური ფუნქციების არასტანდარტულობის გარკვეულ წანამძღვრებს.

ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულების თემატური კლასიფიკაცია.

მოქმედება

1. Etre boeuf (იყო ხარი) - მუქთად მუშაობა
2. Secouer les puces à qn (რწვილები დაუბერტყო ვინმეს) - დაუფრთხო ვინმეს ანგელოზები
3. Tomber sur le poil de qn (ვინმეს თმაზე მივარდნა) - თავდასხმა ვინმეზე
4. Arrêter au poil (ბეწვზე გაჩერება) - ბოლო წუთში, ბოლო მომენტში დაპატიმრება, დატუსაღება
5. Piquer un chien (ძაღლის ჩხველტა) - ჩათვლემა, წაძინება
6. Etriller qn en chien courtaud (ყურებდაჭრილი და კუდმოჭრილი ძაღლივით ცემა) - მიბეგვა, ცემა
7. Prendre des chemins de chèvre (თხის გზაზე გაყოლა) - აბობღება, აცოცება, ცოცვით ასვლა ციცაბო კლდეზე

ამორალური საქციელი

1. Se servir de la patte du chat pour tirer les marrons du feu (კატის თათის გამოყენება ცეცხლიდან წაბლის ამოსაღებად) - სხვისი ხელით ნარის გლეჯა
2. Hausser la peau (სხვისი ტყავის ჩამოკონწიალება) - სხვის ტყავში შეძრომა
3. Ajouter les queues aux zéros (გაუკეთონულებს კუდები) - დამახინჯება, გაყალბება (ინტელ.)
4. Flanquer (ficher) un poil à qn (გადაუგდო ვინმეს ბეწვი) - საყვედურის თქმა, ლანძღვაგინება, თათხვა
5. Jeter le chat aux jambes de qn (კატის ფეხებში მოგდება) - ვინმეს მოტყუება, გაცურება, უსიამოვნების მიყენება

6. Plumer un pigeon (მტრედის გაპუტვა, გაბდღვნა) – გულუბრყვილო, მიამიტი ადამიანის გაძარცვა

ფსიქიკური ზემოქმედება.

1. Boucler (clouer, clore, fermer) le bec (ნისკარტის შეკერა) - ხმის გაკმეღინება, ხმის ჩაწყვეტინება
2. Découvrir la peau (ტყავის გამომზეურება) - ვინმეს გამოტყება
3. Etre le dindon de farce (ფარსის ინდაური) - გასულელება, გაბრიყვება

მორალური თვისება

უარყოფითი მორალური თვისება

1. Avoir bon bec (კარგი ნისკარტის ქონა) - ენამწარე, ენაკვიმატი
2. N'avoir que (de) gueule (ცარიელი / პირი/, ენა) - ენაბრტყელი, ბევრს ლაპარაკობს და ცოტას აკეთებს
3. Avoir un aplomb bœuf (ხარის რიხის, ფახის ქონა) - მეტისმეტად თავდაჯერებული

დადებითი მორალური თვისება

1. Tenir le bec hors de l'eau (ნისკარტით წყლის ზევით) - სულის სიძლიერე, სულით არ დაცემა
2. Avoir du sang (dans les veines, aux ongles, sous les ongles, au bout des ongles) sous la peau (სისხლი ვენებში, ფრჩხილებში, ფრჩხილებქვეშ /ბრტყალებქვეშ/, ფრჩხილების წვერზე, სისხლი ტყავის ქვეშ) – იყო გაბედული, გულადი
3. Monter à poil (ბალანზე, ბეწვზე ასვლა) - უუნაგირო ცხენზე ჯდომა, თავგანწირვა, სიმამაცე
4. Avoir du chien dans le ventre (მუცელში ძაღლის ყოლა) - გამბედავი, მამაცი

ფიზიოლოგიური მოქმედება

1. Se refaire le bec (ნისკარტის ხელახლა გაკეთება) - დანაყრება, მუცლის ამოდღომა

ერთი ადამიანის დამოკიდებულება მეორესადმი

1. Avoir la peau trop courte (ძალიან მოკლე ტყავის ქონა) - ვინმეს ყოლა სულში (გულში), შეყვარება
2. Prendre (attraper) les mouches avec du vinaigre (ბუზების დაჭერა ძმრით) - ადამიანთა დაპყრობის მცდელობა ენაგესლიანობით და არა სიტყვატკბილობით
3. Fréquenter le chien et le chat (იმეგობრო ძაღლთან და კატასთან) - საერთო ენის გამონახვა ყველასთან.

ცხოვრების წესი

1. Faire peau de tambour (დოლის ტყავის გაკეთება) - ცუდმადობს, ჩხირკედელაობს, უსაქმურობს

ფსიქიკური მდგომარეობა

1. Jeter la peau d'âne au vent (ვირის ტყავი ქარს გაატანა, გააყოლა) – ყველაფერზე ხელი ჩაიქნია. უიმედობა, სასოება
2. Faire l'ours en cage (დათვი გალიაში) – შფოთვა, ბორბვა, ნერვიულად წინ და უკან სიარული. ემოციური, სულიერი მდგომარეობა
3. Se faire un sang de canard (იხვის სისხლი) - განერვიულება, აღელვება, აფექტური მდგომარეობა
4. Avoir un chien pour qn (ვინმესთვის ძაღლის ყოლა) – შეყვარება, ემოციური მდგომარეობა
5. Ne trouver plus la pie au nid (ვეღარ ნახეს კაჭკაჭი ბუდეში) – ჩიტი გაფრინდა – იმედგაცრუება

შედეგი

1. Rendre un oiseau (une pie) au nid (ჩიტის, კაჭკაჭის ბუდიდან აყვანა) – დანაშაულის აღგილზე წასწრება. წარმატებული შედეგი
2. Avoir un coup de chien (ძაღლის დარტყმა) - მარცხის განცდა. მოულოდნელი ფატერაკი

3. Avoir le poil à qn (ვინმეს ბეწვის ქონა) - აჯობო ვინმეს (ჯობნა) — სასურველი შედეგი

4. Se mettre dans le bœuf (ხარში ჩაჯდომა) - გაკოტრება, გაღატაკება - საკვალალო შედეგი.

5. Tomber dans (sous) la griffe (les griffes) de qn – ვინმეს კლანჭებში ჩავარდნა - უსიამოვნო შედეგი

6. Laisser sa peau (ტყავის დატოვება) - კისერი მოიტეხა, ძვლები იქ დატოვა. საბედისწერო შედეგი

მატერიალური მდგომარეობა

1. N'en avoir pas la queue d'un (არანაირი კუდის ქონა) - ჯიბგახვრეტილი

2. Tirer le diable par queue (ეშმაკის კუდით თრევა) - ჭაპანწყვეტით ცხოვრება

3. Manger du boeuf (ხარის ჭამა) - უბედურებაში, გაჭირვებაში ყოფნა

გონებრივი და ფსიქიკური მოქმედება

1. Vendre la peau de l'ours (ცოცხალი დათვის ტყავის გაყიდვა) - ზეცას წერო მიფრინავდა, ძირს შამფურსა თლიდნენო. ფუჭი ოცნება

2. Chasser deux lièvres à la fois (ინადირორ კურდღელზე ერთდროულად) - ერთი და იმავე მიზნისკენ ლტოლვა. მიზანსწრაფვა, მიზანდასახულობა

3. Lever le lièvre (კურდღლის წამოფრთხობა) - მტკივნეული, საჩოთირო საკითხის შესება, ძნელი საკითხის დასმა. სირთულე, სიძნელე

4. Rejeter le moucheron et avaler le chameau (მუშლის გადაგდება და აქლემის გადაყლაპვა) - ყურადღება მიაქციო არა ძირითადს, არამედ ნაკლებად მნიშვნელოვან რაიმეს

შინაგანი თვისება

1. Vivre dans sa peau (საკუთარ ტყავში ცხოვრება) - იყო ის, რაც ხარ. თავისთავადობა, ბუნებრიობა

2. Avoir du poil quelque part (ბეწვის, ბალნის ქონა სადმე) - ფხიანი, მარჯვე, მოხერხებული

3. Donner sa langue au (x) chat (s) an (jeter) au (x) chien (s) – გადაუგლო ენა კატას (კატებს) ან ძაღლს (ძაღლებს) - აღიარო გადაწყვეტილების მიღების უუნარობა. უუნარობა და თავდაუწყვერებლობა

4. Avoir un caractère de chien (ძაღლის ხასიათის ქონა) - უხასიათო, უკმური ადამიანი.

5. Il aimerait une chèvre (une chienne) (თხასაც /ძუენასაც/ კი შეიყვარებს) - ნებისმიერს გაეარშიყება. უგემოვნო ადამიანი

6. Dormir en lièvre (კურდღელივით ძილი) - ფხიზლად ძილი

7. Avoir une chienne de tête (ძაღლის თავის ქონა) - თავქარიანი

ლოკალურობა

1. N'y voir que peau (მხოლოდ ტყავის დანახვა) - იქ ეშმაკიც კი ფეხს წაიმტვრევს - გაურკვევლობა, ბუნდოვანება

ემოციების ფიზიკური გამოვლინება

1. Avoir des nerfs à fleur de peau (ტყავის /კანის/ ზედაპირზე ამოსული ნერვები) - მეტისმეტად გულფიცხი - გულფიცხობა

გარეგნული იერი

1. Avoir de la gueule (პირისახე) - მომხიბვლელი, შთამბეჭდავი. – ეფექტურობა, მომხიბვლელობა

2. N'avoir pas un seul poil sur le caillou (რიყის ქვაზე ერთი ბეწვიც არ არის) - მოლიპული რიყის ქვა, თავმოტვლეპილი (პორტრეტ)

3. Avoir du chien - ეშხიანი, მარილიანი <<+>> (პორტრეტი)

სხვადასხვა ტიპის მოქმედება

1. Sacquer un bœuf (ხარის გაძევება) - სამსახურიდან გაძევება, გაგდება. – აფექტური მდგომარეობა

2. Emporter le chat (კატის წაყვანა) - 1. გაქცევა; 2. სხვაგან გადასვლა, გადასახლება - ადგილმდებარეობის შეცვლა

3. Eveiller le chat qui dort (მძინარე კატის გაღვიძება) - ძველი ჭრილობის გამოხეხება. მივიწყებული უსიამოვნების განახლება

4. Envoyer à l'ours (დათვთან გაგზავნა) - გაგდება, გაძევება

5. Passer du coq à l'âne (მამლიდან ვირზე გადასტომა) - ერთი თემიდან მეორეზე უცრად გადასვლა, სხვა თემაზე ლაპარაკის დაწყება

ადამიანის გარკვეული ფსიქიკური მდგომარეობა

1. N'avoir pas un seul poil de sec (თმის ერთი ღერიც კი არ აქვს მშრალი) - 1. ოფლდასხმული; 2. ძლიერ შეშინებული, დაფეთებული. ფიზიკური შეგრძნება

2. Avoir une mine de chat fâché (გაბრაზებული კატის სახის ქონა) — გააფთრებული, გაცოფებული

მეტყველების ნაკლი

1. Avoir de la bouille du chat (კატის ფაფა აქვს პირში) - თითქოს ცხელი კარტოფილი უღევს პირში. მეტყველების ნაკლი

ფიზიკური ნაკლი

1. Avoir un oeil à la poêle et l'autre au chat (ერთი თვალი ტაფისკენ აქვს, მეორე კი კატისკენ) - ელამი. ფიზიკური ნაკლი.

ადგილმდებარეობა

1. envoyer (garder) les dindons (ინდაურების სამწყემსავად გაგზავნა) - სოფელში გაგზავნა

2. Nous n'avons pas garde les dindons ensemble (ინდაურები ერთად არ გვიმწყემსია) - ცუდად ვიცნობთ ერთმანეთს. ურთიერთმომართება

3. Prendre un oiseau (une pie) au nid – (ჩიტის /კატკაჭის ბუდიდან აყვანა) - დანაშაულის ადგილზე წასწრება

4. N'y voir que peau (მხოლოდ ტყავის დანახვა) - იქ ეშმაკიც კი ფეხს წაიმტვრევს. გაურკვევლობა, ბუნდოვანება.

ფართოდ გაიშალა ზმნური ფე-ზონიუმების ნომინაციური შესაძლებლობები ქართულშიც. მათ შეუძლიათ გამოსატონ სხვადასხვა ტიპის მოქმედებები, სახელდობრ:

- დიდი მატერიალური ზარალის მიყენება: რქა-დეკეულის წაგვრა;

- ვინმეზე ფსიქიკური ზემოქმედება (შეშინება): დააძებნინო ვინმეს თაგვის სორო;

- მშვიდობიანი დამოკიდებულება, ურთიერთმეგობრობა, ურთიერთმაძიებლობა:

თხა და მგელი ერთად სძოვდა;

- კეთილგონიერება: ეშმაკის ცხენიდან ჩამოსვლა (გონებას მოუხმო, ჭკუა ისწავლა);

- საქმისადმი ზედაპირული დამოკიდებულება: ხოსობს ბოლოზე ეკიდება;

- ხელში ჩაგდება, დაპატრონება: მკედარი ვირი ჩვენს ხელშია;

- ტყუილში დაჭერა: კუღზე ფეხის დადგმა;

- ამორალური, ანტისაზოგადოებრივი მოქმედება: ვირზე შესმა - საჯაროდ შერცხვენა, აქლემის გაკეთება - მოტყუება, ვინმეს გაცურება;

- ადამიანზე ფიზიკური ზემოქმედება: ზურგზე ტყავის აძრობა, უმოწყალოდ ცემა;

- დაზარალება, გაჩინაგება, გაპარტახება: ვირი ააგორეს;

- ფიზიკური და ფსიქიკური ზემოქმედება ადამიანზე: ცხენის კუდით თრევილება – ვინმეს უზომოდ ტანჯვა;

- დაცინვა, მასხრად აგდება: ვირს წამოვასხი მისი ქურქი;

- სავარაუდო მიზანდასახული მოქმედება: ძაღლის ფეხი გამოიბა (ადამიანის შესახებ, რომელიც ძაღლის მსგავსად დასწანწალებს, იქნებ რამე საკბილოს წავაწყდეთ!);

- ფსიქიკური ზემოქმედების შედეგი: გველი შემიწვა (დამიშავა, დამღუპა, საქმე გამიფუჭა);

- ადამიანის უზომოდ გამწარება, დადარდიანება: გველის კბენა;

- დაზარალება, დასუსტება: ბუზები დამახვიეს თავზე; დამზარალებ, ლემს დამამს-გავსეს ისე, რომ ბუზები მეხვევა და მათი მოგერიების თავიც არ მაქვს;

- შეუძლებლის გაკეთება: ბრჭყალით ქვის ჭრა;

- მოვალეობის მოხდა: მე ჩემი კალო გამიღეწია, ხარები გადამიყენებია;

- სავალალო შედეგი: ჭიანჭველას ფრთები გამოუვიდა, ვერაფერი უშველის (ითქმის იმ შემთხვევაში, როცა კაცი მონდომებს იმას, რისთვისაც ხელი არ მიუწვდება, განდიდებას მონდომებს და იმის ღონე არ შესწევს); (თ.სახოკია);

- წარმატებული შედეგი: ჯორიდან ჩამოსვლა - სიჯიუტეზე ხელის აღება, ახირების მიტოვება;

- დასამალავი ამბის გახშიანება: სანამ ყვავსა და ყორანს ფრთებზე არ დაუჯდებოდათ;

- ხასიათის გარეგნული გამოვლინება: ხიდან ყვავს ჩამოაგდებს, ისეთი ენა აქვს (მეტად მოქარგული ლაპარაკი იცის, ვის არ შეაძლებს მისი ენა, ყველას მოატყუებს); გამოუქნელი მოზვერი, ხარი - ფიცხი, მოურიღებელი;

- ემოციის ფიზიკური გამოვლინება: მწყერების გამორეკვა, ცემით ჭკუის სწავლება, სისულელეზე ხელის აღებინება;

- ცხოვრებით ტკობა: ჭიის გახარება, სიამოვნებით ცხოვრება, კმაყოფილება, უდარდელიობა.

ზმნური ფე-ზოონიმები მიუთითებენ:

- საგნის სენსორულ თვისებაზე: ყვავთან მწყერალად არის - მომჟავოა (იტყვიან ღვინის შესახებ, რათა გამოხატონ მისი ნაკლოვანება);

- ვარცხნილობაზე: ყვავის ბუდეს დაემსგავსება (თმის უწესრიგოდ აბურბგნა);

- ფორმაზე: უღვაშზე ბუზი აეცმება - გაბზეკილი აქვს უღვაში;

- მატერიალურ მდგომარეობაზე: კატაც ვერ გაძლებს მის ოჯახში, კუდამდე გატყავებული (ხელმოკლე, ღატაკი);

- ემოციურ მდგომარეობაზე: ბალნის აშვება - აღრენა, აღელვება, გაბრაზება; ბრჭყალების მალვა. უღმობელობა, გააფთრება;

- უბეში ჩიტი უზის - უხარია, ბედნიერი;

- ინტელექტუალურ თვისებაზე: კამეჩის რქაში ჯდომა;

- დროზე: ძაღლის აღიონზე ამდგარი - ძაღზე აღრე ამდგარი;

- მორალურ თვისებაზე: სიძუნწე - რწყილს გაატყავებს;

- თავდაუზოგველობა: თითზე შეწვა ქათმისა;

- ამპარტავნობა: ყავარზე კუდის გაღება;

- მომხვეჭველობა: კლანჭის გამოკვრა, კუდით დაბმა - წართმევა, მოტაცება, ხელში ჩაგდება, დაპატრონება;

ზმნური ფე-ზოონიმები ახდენენ ურთიერთმიმართების, სახელდობრ, როგორც კეთილგანწყობისა და ახლობლობის - ჩვენს მამალს თქვენს ეზოზე გაუფლია, ჩვენი ვირი თქვენს სანაცრეზე გაგორებულა, ჩვენი ვირი იმათ ბანზე გაგორებულა - (ერთმანეთის ახლობლები გაემხდარვართ); ასევე ნათესაური კავშირის არარსებობის, სიშორის ნომინაციას: თხა და ცხვარია ერთმანეთისათვის; ყვავი ჩხიკვის მამიდა (არავითარი ნათესაობა, ერთმანეთს არ ენათესავენებინ).

დასკვნა

ამდენად, ზმნურ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა (ფე-ზოონიმების) თემატური კლასიფიკაციის საფუძველზე ფრანგულსა და ქართულ ენებში, რომელიც ეყრდნობა „ფრაზეოლოგიის ხატის“ ცნებას და ამ „ხატის“ ფუნქციურ ტრანსფორმაციას, გამოიკვეთა,

რომ ზმნის სემანტიკას აქვს გაფართოების ტენდენცია, ხოლო ზმნების გადატანითი მნიშვნელობა მის საზღვრებს კიდევ უფრო აფართოებს.

ლიტერატურა

1. თაყაიშვილი ა. (1961): ქართული ფრაზეოლოგიის საკითხები. თბ.
2. კუბრიაკოვა ე. ს. (1978): Части речи в ономаσιологическом освещении. ВШ. М.
3. ნაზარიანი ა. გ. (1976): Фразеология современного французского языка
4. Picoche J. (1992): Précis de lexicologie française. Paris
5. რეცკერი ი. (1963): Французско-русский фразеологический словарь, под. ред. Я. Рецкера. М.
6. სახოკია თ. (1979): ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. „მერანი“. თბ.
7. ფოხსუა ბ. (1974): ქართული ენის ლექსიკოლოგია. თბ.
8. ქადეიშვილი ნ. (1999-2000): ნ. ქადეიშვილი, ც. ახვლედიანი, ნ. წულაძე-კალატოზიშვილი. ფრანგულ-ქართული ლექსიკონი. თბილისი.
9. Чейф У. (1975): Знание и структура языка. ВШ. М.
10. ღლონტი ალ. (1964): ქართული ლექსიკოლოგია. თბ.

PE-Zoonyms Nominative Function in Franch and English Languages

Natalia Surguladze
Shota Rustaveli State University
Europeistics Department
35 Ninoshvili str., 6010, Batumi, Georgia
Tel. : 593 394 181

E-mail: n.surguladze@yahoo.com

Abstract

The study of the zoonym's phraseological units in the onomasiological plan means the study of the lexical units in the semantic aspect, when we accentuate on those elements, which determine determinative semantics of nominative signs and occurs the variation of a number of the facts, which carry out the statement of semiosis of speech units. No one sphere of language is not so obviously lingual asymmetry as in phraseology, indirect nomination, as one of the universal means of the production of new lingual units is separated in phraseology by large specificity and variety.

The conducted research for the functional interpretation purpose „phraseological icon“ showed the wide nominative possibilities of verbal zoonyms both in the French and in the Georgian languages.

Keywords:

PE-zoonyms, nomination, icon, comparison.

Номинативные функции ФЕ-зоонимов во французском и английском языках

Сургуладзе Наталья Автандиловна
Батумский Государственный Университет
им. Шота Руставели
Департамент европеистики
ул. Ниношвили №35, 6010, Батуми, Грузия
Тел.: 593 394 181
E-mail: n.surguladze@yahoo.com

Резюме

Изучение зоонимных фразеологических единиц в ономасиологическом плане подразумевает

изучение лексических единиц в семантическом аспекте, когда акцент переносится на тех элементах, которые определяют детерминативную семантику номинативных знаков и происходит варьирование ряда фактов, которые проводят констатацию семиозиса речевых единиц. Не в одной сфере языка не проявляется так очевидно языковая асимметрия, как во фразеологии, косвенная номинация, как один из универсальных средств производства новых языковых единиц,

которые выделяются в фразеологии большой специфичностью и многообразием.

Проведенное исследование с целью функциональной интерпретации «фразеологической иконы» показало широкие номинативные возможности глагольных зоонимов как во французском, так и в грузинском языках.

Ключевые слова:

ФЕ-зоонимы, номинация, икона, сопоставление.

Schema Theory and Its Application to Cognitive Stylistics

Marina Zoranyan
Georgian Technical University
Department of Liberal Sciences
77 Kostava st., 0175, Tbilisi, Georgia
Tel. : 593 783 342
E-mail: marinaziger@gmail.com

Abstract

The article views schema theory as a means of explaining the ways in which readers' background knowledge is triggered for use in the interpretation of texts. Introduced by Jean Piaget schema theory states that all knowledge is organized in brain into units. Within these units of knowledge, or schemata, information is stored. While *schema* is a general term for an element of background knowledge, some writers prefer alternative terms in order to mark the varied nature of schemas. Schank and Abelson introduce the term script, explaining that scripts are composed of schematic information about complex sequences of events. They propose that scripts are triggered by headers – i.e., textual cues that relate to elements of the script. There are four types of headers: precondition, instrumental, locale, and internal conceptualization headers. At least two headers are required to illustrate a schema.

Keywords:

schema theory, background knowledge, schema triggering, script, memory organization packets, thematic organization points.

Introduction

Schema theory is one of the **basic (main)** cognitive theories used in cognitive stylistics to explain the active role that readers take in interpreting texts. Schema theory suggests that readers' schemata (or background knowledge) helps them in text comprehension.

The term **schema** (plural: schemata) was introduced by a Swiss psychologist, Jean Piaget, in 1926 and has been used to understand the interaction of key factors affecting the comprehension process.

Schema theory states that all knowledge is organized in brain into units. Within these units of knowledge, or schemata, information is stored. A schema, then, is a generalized description or a conceptual system for understanding knowledge - how knowledge is represented in brain and how it is used.

According to this theory, schemata represent knowledge about concepts: objects and the relationships they have with other objects, situations, events, sequences of events, actions, and sequences of actions. A simple example is the **schema for dog**. Within that schema you have knowledge about dogs in general (bark, four legs, teeth, hair, tail) and probably information about specific dogs, such as collies (long hair, large, Lassie). You may also think of dogs within the greater context of animals and other living things; that is, dogs breathe, need food, and reproduce. Your knowledge of dogs might also include the fact that they are mammals and thus are warm-blooded and bear their young as opposed to laying eggs. Depending upon your personal experience, the knowledge of a dog as a pet (domesticated and loyal) or as an animal to fear (likely to bite or attack) may be a part of your schema. And so it goes with the development of a schema. Each new experience adds more information to one's schema.

Individuals have schemata for everything. Long before students come to school, they develop schemata (units of knowledge) about everything they experience. Schemata become theories about reality. These theories not only affect the way information is interpreted, thus affecting comprehension, but also continue to change as new information is received.

Main Body

The importance of schema theory to reading

comprehension lies in how the readers use schemata, how the real-life schematic knowledge helps them in the interpretation of texts.

Some researchers (e.g. Cook, 1994) has claimed that one of the distinctive features of literary works relates to the effect that they have on the perceptions of the reader. To the extent that they change the reader's „schemata“- or standard ways of understanding the world – they are more or less „literary“ in effect. This viewpoint has been debated (Jeffries, 2001; Semino, 2001), but it points to one of the useful and productive features of a stylistic study, which is the ability to advance thinking about literary value as well as processes of reading and discussing meaning. Cognitive stylistics is based on the notion that readers are actively involved in the process of meaning-making. Meaning is not located solely in the formal structures of the text but is, in a sense, achieved as a result of readers utilizing aspects of their pre-existing background knowledge of the real world as they read.

In a discussion of how readers make sense of the fictional worlds of poems Semino (1997: 125) makes a useful distinction between what she terms **projection** and **construction**. Texts project meaning while readers construct it. That is, texts contain triggers which activate aspects of reader's background knowledge. This then allows readers to construct mental representation of the world of the text.

A useful and related notion is the psychological distinction between **bottom-up processing** and **top-down processing**. Used in relation to the text comprehension, bottom-up processing refers to the practice of inferring meaning from textual hints while the term top-down-processing describes the practice of utilizing background knowledge to aid understanding.

Bottom-up processing maps onto the notion of projection, since both refer to the means by which meanings are drawn from a text by the reader. Top-down processing maps on to the notion of construction, since both these terms refer to readers utilizing pre-existing world knowledge to make sense of what they read. In practice, reading a text involves engag-

ing in bottom-up and top-down processing simultaneously.

The term schema refers to an element of background knowledge about a particular aspect of the world. We have schemas for people, objects, situations and events. As an example, most people will have a **job interview schema**, which they will use to help them navigate their way through such a situation. This schema may include such information as how the interview room is likely to be set out, how many people are likely to be on the interview panel, what is expected of the candidate, etc. Schemas (or schemata) also encompass linguistic behaviour. For instance, anyone with a well-developed job interview schema will be aware that it is common practice to such a situation for interviewees to **violate** the Gricean maxim of quantity [Grice. 1975: 45].

The Gricean maxim of quantity says: „Make your contribution as informative as is required. Do not make your contribution more informative than is required.“ But some interviewees attempt to provide as much information about themselves as is possible. Thus they flout the Maxim of Quantity and trying to show themselves in the best possible way give a great deal of unnecessary information.

While *schema* is a general term for an element of background knowledge, some writers prefer alternative terms in order to mark the varied nature of schemas. Minsky (1975), for example, uses the term **frame** to describe knowledge related to visual perception (e.g. background knowledge about different kinds of buildings). Schank and Abelson (1977) introduce the term **script**, explaining that scripts are composed of schematic information about complex sequences of events.

The schemas are derived from our past experiences. Nevertheless, we do not have to have experienced something directly in order to build a schematic conception of it. For example, it is likely that most people have a script for a murder investigation, though only a few people will have constructed this schema from direct experience. For the majority of people such a script will have been composed from

watching television police dramas and reading crime novels.

It follows too that schemas are not static. Rather they are dynamic, in the sense that they develop as a result of experience. E.g., a football supporter's FOOTBALL TEAM schema may be developed if the team acquires a new player. This kind of schema development is referred to by Rumelhart (1980) as **accretion**; that is the new information extends the schema but requires no fundamental change to it. **Tuning**, on the other hand, refers to the modification of an existing schema to take account of new experiences. E.g., floppy disks have now been replaced by hard drives as the primary means of storing electronic data, and this development will have involved a modification to the WORD-PROCESSING schema of anyone familiar with the old way of saving documents. Finally, **restructuring** refers to the generation of new schemas. New schemas may be based on pre-existing ones (a person new to flying might generate an AIRPORT schema out of a BUS STATION schema) or may, theoretically, be induced solely through experience, though this latter type of schema creation is arguably much rarer.

While reading texts we bring our schematic knowledge to bear, and the issue which is important to consider is how schemas are triggered.

Schank and Abelson (1977) propose that **scripts** are triggered by **headers** – that is, textual cues that relate to elements of the script - and that at least two headers are required to illustrate a schema. Headers come in the following four types:

1. Precondition headers refer to a necessary precondition for the application of the script. E.g., „Dan was feeling ill“ may work as the precondition for the triggering of a DOCTOR/PATIENT INTERVIEW script.

2. Instrumental headers refer to actions that may lead to the invocation of a particular script. „Dan entered the doctor's surgery“ may be instrumental in triggering the DOCTOR/PATIENT INTERVIEW script.

3. Locale headers are references to locations

where the script is likely to be activated. „The doctor's surgery was a cold and forbidding place“ provides a scene wherein we might expect the DOCTOR/PATIENT INTERVIEW script to be illustrated.

4. Internal conceptualization headers are references to actions or roles from the script. „The doctor asked Dan how he was feeling“ includes reference to both a role („the doctor“) and an action (asking how the patient feels), both of which are likely to illustrate the script.

One issue with schema theory concerns our capacity for confusing elements of our various schemas. E.g., a child who accidentally calls her school teacher „mummy“ is clearly mixing up her TEACHER and PARENT schemas. If schemas are discreet, why should such slips-up occur?

Schank (1982) proposes an explanation for such occurrences by postulating the existence of what he calls **memory organization packets** or **MOPs**. A MOP consists of scenes directed towards the achievement of a goal. He suggests that specific schemas have a **subordinate relationship** to more general schemas. E.g., a DOCTOR/PATIENT INTERVIEW script will be embedded within a higher-level INTERVIEW schema. Schank refers to this superordinate schema as a **scene**. He proposes MOPs act as organizing structures for particular groups of scenes, all of which are oriented towards the achievement of some particular goal. E.g., experimental knowledge concerning going to an academic conference is encapsulated in a CONFERENCE MOP (M-CONFERENCE). Such a MOP might incorporate the following scenes: PLAN + SUBMIT ABSTRACT + BOOK ACCOMMODATION + PAY REGISTRATION FEE + TRAVEL TO CONFERENCE + CHECK IN + REGISTER + PRESENT PAPER, etc.

What is significant about MOPs is that some of their constituent scenes may be shared by other MOPs. So, the REGISTRATION scene that is a part of M-CONFERENCE may also be found in M-MARATHON RACE, M-DANCE COMPETITION, M-CONVENTION, and others.

Thus in the example of the school pupil mistak-

ing her teacher for her mother, one potential reason for this might be that the activity in which the child is engaged when she makes the mistake is a scene that is a constituent part both of a MOP that is appropriate to school and one that is appropriate to home –say, READING A BOOK.

In addition to MOPs, Schank also proposes the notion of **TOPs**, or **thematic organization points** (a kind of a schema which deals with the topic/theme of the text). TOPs can explain why it is that we see similarities between different events or experiences. For instance, some viewers may see a similarity between the Francis Ford Coppola film „Apocalypse Now“ and the Joseph Conrad novel „Heart of Darkness“. The concept of MOPs cannot explain this, whereas the notion of a TOP can. The reason for seeing similarities between „Apocalypse Now“ and „Heart of Darkness“ is that both share goals (exploration), conditions (brutality, imperial adventure) and features (exploitation of another culture, madness) that taken together constitute a TOP.

Conclusion

Thus we have considered schema theory as a means of explaining the ways in which readers' background knowledge is triggered for use in the interpretation of texts. Explaining the active role of readers in interpreting texts schema theory suggests that readers make extensive use of pre-existing world knowledge to make the processes of communication and interpretation efficient. Schema theory provides a useful theoretical base both for understanding text-types and for identifying the local effects that are generated in particular texts.

Literature

1. Cook G. (1994): Discourse and Literature: The Interplay of Form and Mind. Oxford : Oxford University Press

2. Jeffries L. (2001): Schema theory and White Asparagus: cultural multilingualism among readers of texts, *Language and Literature*. 10 (4): 325-43

3. Semino E. (2001): On readings, literariness and schema theory: a reply to Jeffries, *Language and Literature*. 10 (4): 345-55

4. Semino E. (1997): *Language and World Creation in Other Texts*. London: Longman

5. Grice H. P. (1975): Logic and conversation, in Cole, P. and Morgan, J. L. (eds.) *Syntax and Semantics 3: Speech Acts*: 41-58. New York: Academic

6. Minsky M. (1975): A framework for representing knowledge, in Winston P. I. (ed.) *The Psychology of Computer Vision*:221-77. New York: McGraw-Hill

7. Schank R. C. and Abelson R. (1977): *Scripts, Plans, Goals and Understanding*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates

8. Rumelhart D. E. (1980): Schemata: the building blocks of cognition, in Spiro, R.J., Bruce, B. C. and Brewer, W. F. (eds.) *Theoretical Issues in Reading Comprehension*: 38-58. Hillsdale. NJ: Erlbaum

9. Schank R. C. (1982): *Dynamic Memory: A Theory of Reminding and Learning in Computers and People*. Cambridge: Cambridge University Press

Теория схемы и ее применение в когнитивной стилистике

Зоранян Марина Георгиевна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
Ул. Костава, 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 593 783 826
E-mail: marinaziger@gmail.com

Резюме

Статья рассматривает теорию схемы как способ объяснения того, каким путем запуск фоно-

ვოგო ზნანია (ილი სხემა) ჩიტათელი ისპოლუეტა პრი ინტერპრეტაცია ტექსტა. პრედლოჟენა ჯანომ პიაჟე თეორია სხემა უტურჟდაეტ, ჭო ვსე ზნანია ორგანიზოვანა ვ მოზგუ ვ ვიდე ბლოკვ. ვნუტრი ეტიჟ ბლოკვ ზნანიი ილი სხემა ჰრანიტა ინფორმაცია. ვ თო ვრეა ჯაკ სხემა ჯაღლეტა ობჟიმ ტერმინომ, ოპრედელაჟიმ ფონოვო ზნანო, ნეკოტორე ავტორე პრედპოჩიტაეტ ალტერნატივნიე ტერმინე დღა თოგო, ჭოტობი პოდჩერკნუტუ რაზნოსტრონნიუ პრიოდუ სხემ. ტაკ, ნაპრიერ, შენკ ი აბელსონ პრედლაგაეტ ტერმინ სენარიი, ობჟანაჟი, ჭო სენარიი სოსტავლაჟეტა იზ სხემატიკოსი ინფორმაცია ო სოვოკუპნოსი პოსლედოვატელნოსი სობუტიაი. ონი პრედპოლაგაეტ, ჭო სენარიი ჯაპუსაკაეტა ტექსტოვიი ჯლუჩაი, კოტორე იმეეტ ოტნოშენო კ ელემენტა სენარია. სუსტავლეტა ჭეტურე ტიპა ჯაგოლვოკვ, ტ.ე. ჯლუჩეი: პრედვარიტელნო ობუსლოვლენნი, ინსტრუმენტალნი, მესტნი ი ვნუტრენნი კონცეპტუალნი ჯაგოლვოკ. ნეობჟიოდო პო კრაინეი მერე დვა ჯაგოლვოკა, ჭოტობი პროილლუსტრიროვოტ სხემუ.

Ключевые слова:

თეორია სხემა, ფონოვო ზნანო, ჯაპუსაკ სხემა, სენარიი, პაკეტ ორგანიზაცია პამატი, ასპექტე თემატიკოსი ორგანიზაცია.

სქემის თეორია და მისი გამოყენება კოგნიტიურ სტილისტიკაში

მარინა ზორანიანი

*საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერულ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას ქ. 77, 0175, თბილისი, საქართველო
ტელ.: 593 783 826*

E-mail: marinaziger@gmail.com

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია სქემის თეორია

როგორც იმ გზათა ახსნის საშუალება, რომლებშიც მკითხველის ფონური ცოდნა ერთვება ტექსტის ინტერპრეტაციაში. ჟან პიაჟეს მიერ შემოტანილი სქემის თეორიის შესაბამისად, მთელი ცოდნა ორგანიზებულია ტვიინის ერთეულებში, ანუ სქემებში. თუ სქემა ზოგადი ტერმინია ფონური ცოდნის ელემენტისათვის, ზოგიერთ ავტორს უჩვენია ალტერნატიული ტერმინები გამოიყენოს სქემის მრავალმხრივი ბუნების აღსანიშნავად. შანკმა და აბელსონმა შემოიტანეს ტერმინი სცენარი, ისინი განმარტავენ, რომ სცენარი შედგება სქემატური ინფორმაციისგან მოვლენათა რთული თანმიმდევრობის შესახებ. მათ მიაჩნიათ, რომ სცენარი ჩართვება ტექსტური მისახვედრი სიტყვებით, რომლებიც მკითხველის ყურადღებას ამახვილებენ სცენარის გარკვეულ ელემენტებზე. არსებობს ოთხი ტიპის სათაური, ე. წ. გასაღები: წინასწარგანსაზღვრული, ინსტრუმენტული, ადგილობრივი და შიდა კონცეპტუალური სათაური. სქემის საილუსტრაციოდ საჭიროა ორი მათგანი მაინც.

საკვანძო სიტყვები:

სქემის თეორია, ფონური ცოდნა, სქემის ჩართვა, სცენარი, მეხსიერების ორგანიზების პაკეტი, თემატური ორგანიზების ასპექტები.

მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნათა კომპონენტური ანალიზი

მანანა ივანისელი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას 77, 0175, თბილისი, საქართველო
ტელ: 551 118 489

E-mail: ivaniseli.manana@yandex.ru

თინათინ სინჯიაშვილი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას 77, 0175, თბილისი, საქართველო
ტელ: 551 113 220

E-mail: tinikosin@yahoo.com

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია კომპონენტური ანალიზი როგორც მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნათა შესწავლის საშუალება. მოცემული ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფებისათვის გამოყოფილია შესაბამისი სემანტიკური ერთეულები – სემები.

აღნიშნული ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფის ზმნები შესაძლოა დავახასიათოთ ექვსი სემის საშუალებით. ასეთი სემები შესაძლოა იყოს: „გარემო“, „საშუალება“, „ხასიათი“, „ინტენსიურობა“, „დამახასიათებელი თვისება“, „სუბიექტი“.

მოცემულ ლექსიკურ-სემანტიკურ ჯგუფში ყველა ზმნა გაერთიანებულია საერთო კატეგორიულ სემის ბაზაზე, რომელიც „გადაადგილება სივრცეში“.

ინტეგრალური სემები სხვადასხვა ზმნებში რეალიზებულია კონკრეტულ დიფერენციალურ ნიშნებში. მოცემული ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფის ზმნების შერჩევითის კრიტერიუმად გვევლინება ზმნა „გადაადგილება“, რომელიც იკითხება აღნიშნული ჯგუფის ყოველი ზმნის სემანტიკაში.

მოცემული ტიპის ანალიზი სრულყოფილად ახასიათებს ზმნის სემანტიკას.

საკვანძო სიტყვები:

ზმნა, გადაადგილება, სემა, სემანტიკური სტრუქტურა, გარემო, ნიშანი.

შესავალი

ენის ყველა სფეროში და მათ შორის სემანტიკაშიც მიმდინარეობს სისტემის ელემენტარული „უჯრედის“, ე.ი. „უმარტივესი წარმონაქმნის“ ძიება, რომლიდანაც მიზანშეწონილია მთლიანი სისტემის კვლევის დაწყება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, სემანტოლოგები ეძიებენ იმას, რაც ფიზიკური ატომის ან ბიოლოგიური უჯრედის ტოლფასი იქნება. ასეთი ძიება გამართლებულია, რადგან ნებისმიერი წარმონაქმნის სტრუქტურის აღწერისათვის (სიტყვის მნიშვნელობიდან მთლიანად ლექსიკონამდე), საჭიროა გამოვავლინოთ ძირითადი ერთეულები, მათი შემადგენელი ნაწილები და აღვწეროთ მათ შორის არსებული დამოკიდებულება და კავშირი.

ლექსიკურ-სემანტიკური გამოკვლევების თეორიასა და პრაქტიკაში შეიქმნა თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც სემანტიკური იარუსის ძირითადი კონკრეტული ერთეული არის სემემა. ის წარმოადგენს სიტყვის „შინაგან აზრს“. სემემა სიტყვაფორმის აზრის მქონე ანალოგია, რომელსაც გააჩნია ლექსიკურ-გრამატიკული სტრატუმის ძირითადი ერთეულის სემანტიკური ფუნქცია. მაგალითად, მრავალმნიშვნელობიან სიტყვას იმდენი სემემა გააჩნია, რამდენი მნიშვნელობაც აქვს. გამოსატყვის თვალსაზრისით სემემას ანალოგია ლექსემა - სიტყვის რეპრეზენტანტი ლექსიკონში. შესაძლებელია დავეთანხმოთ იმ მოსაზრებას, რომ სემემას ანალოგი ენის ფორმალურ პლანში არის სიტყვაფორმა (ვინაიდან სიტყვაფორმასა და სემემას შორის ჩანს აბსტრაქციის ერთი და იგივე ხარისხი, ისევე, როგორც ლექსემასა

და სემანტიკას შორის), თუმცაღა სემემა არ არის მინიმალური განუყოფელი სემანტიკური ერთეული. უკიდურეს ერთეულად სემანტიკაში აღიარებულია სემა (სემანტიკური კომპონენტი, სემანტიკური ნიშანი).

ძირითადი ნაწილი

თუ გავითვალისწინებთ, რამდენად მნიშვნელოვანია სიტყვისშიდა პარადიგმის ანალიზისათვის სემანტიკური კომპონენტების ზუსტი დანაწევრება და აღწერა, მოგვიწვევს შევჩერდეთ უკანასკნელზე უფრო დეტალურად. მ. დ. სტეპანოვა და ვ. ფლეიშერი იძლევიან მინიმალური სემანტიკური ერთეულის შემდეგ განსაზღვრებას: „სემა – ეს არის მნიშვნელობის უმცირესი ელემენტი, რომელიც შეგვიძლია გამოვყოთ ენის ამა თუ იმ ერთეულის ინფორმაციის შემადგენლობაში. ამგვარად სემა არის აზრის ერთეული, რომელიც მორფემისაგან განსხვავებით არ არის დაკავშირებული განსაზღვრულ სტრუქტურასთან“.

ბევრი სემა ენისგარე სინამდვილის რეალურ ასპექტებს ასახავს, ამიტომ მათი გამოვლენა ინტუიტიურად არის შესაძლებელი. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს პრაქტიკა არ არის მოკლებული გარკვეულ სუბიექტივიზმს. მიაჩნიათ, რომ უფრო საიმედო საშუალებაა ენის მთლიანი ლექსიკურ-სემანტიკური ქვესისტემის ფარგლებში ოპოზიტიური ურთიერთდაპირისპირების საშუალებით რელევანტური სემანტიკური ნიშნების გამოყოფა. დაპირისპირების ობიექტები შესაძლებელია გახდნენ ენის ერთი და იგივე დონის (იარუსის) ერთეულები, ჰომოგენური შემადგენლობის და სიტყვათა ერთი და იგივე კლასის ერთეულები. სემების ურთიერთდაპირისპირების საფუძველს წარმოადგენს მათი საერთო, უფრო აბსტრაქტული შინაარსი, რომელსაც ვ. გ. გაკი აბსტრაქტულ-სემანტიკურ კატეგორიად მოიხსენიებს. მაგალითად,

აბსტრაქტულ-სემანტიკური კატეგორიის საფუძველზე ფრაზაში „გადაადგილების გარემო“ შესაძლოა გამოვავლინოთ სემანტიკური კომპონენტები: მყარ ზედაპირზე, ჰაერში, წყალზე/ში, რომლებიც იმპლიცირებულია სემებში – სვლა-სიარული, ფრენა, ცურვა.

გამოხატვის ფორმის შესაბამის ერთეულებთან მიმართებაში განასხვავებენ ლექსიკური, სიტყვათმაწარმოებელი და გრამატიკული ხასიათის სემებს. ლექსიკურ და გრამატიკულ სემებს გამოხატვის ფორმის სტრუქტურულ ერთეულებში არ გააჩნიათ სპეციალური ანალოგიები. სიტყვაწარმოების სემები აუცილებლად პოულობენ გამოხატულებას სიტყვის ფორმალურ სტრუქტურაში, იქნება ეს სიტყვათმაწარმოებელი თუ ფორმალური.

სინტაგმატური და პარადიგმული სემები გამოიყოფიან იმის მიხედვით, თუ რა ტიპისაა ის ურთიერთობა, რომლის საფუძველსაც ისინი გამოხატავენ. „დომინირებისა და დამოკიდებულების“ სემების ოპოზიცია ასახავს მათ დაპირისპირებას მნიშვნელობის თვალსაზრისით სემემას შემადგენლობაში, რაც მათ იერარქიულ სტრუქტურაზე მეტყველებს. აღსანიშნავია, რომ ერთი და იგივე კომპონენტი სხვადასხვა სემემას შემადგენლობაში შეიძლება იყოს დომინანტურიც და დამოკიდებულიც. ამიტომ, რომელიმე სემემას დომინანტური ან დამოკიდებული ფუნქციის შესახებ ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ სიტყვების განსაზღვრულ კლასთან მიმართებაში.

იდენტიფიკაციის და დიფერენციაციის ფუნქციის შესრულება მხოლოდ პარადიგმატულ სემას შეუძლია. იდენტიფიკაციის სემებს, რომელთა საფუძველზეც ხდება კლასის განსაზღვრა, ხან არქისემებს, ხან კი ინტეგრალურ სემებს უწოდებენ. უფრო კონკრეტულ სემებს, რომლებიც განასხვავებენ სიტყვის ინდივიდუალურ მნიშვნელობას მასთან დაპირისპირებული სხვა მნიშვნელობებისაგან, დიფერენციაციის სემები

ეწოდებათ. ვინაიდან არქისემებს ასევე უწოდებენ უფრო მაღალი დონის განზოგადების სემებს, ანუ კლასემებს, რომლებსაც უკიდურესი აბსტრაქტულობა ახასიათებს, თავს იჩენს ტერმინოლოგიური სახის გაურკვევლობა. მაგალითად, ი.ვ. არნოლდი არქისემად თვლის მხოლოდ მეტყველების ნაწილის სემას, ხოლო ვ. გ. გაკი კი არქისემის ცნებაში გულისხმობს ნებისმიერ სემანტიკურ ნიშანს.

გამოყოფენ ბირთვულ და პერიფერიულ სემებს ამა თუ იმ სემანტიკური კლასის მაიდენტიფიცირებელ მნიშვნელობასთან მიმართებაში. ბირთვული კომპონენტები სემანტიკური კლასის ინვარიანტულ მნიშვნელობას წარმოქმნიან (სემანტიკური ველის ბირთვი), პერიფერიული კომპონენტები კი უსაზღვრო რაოდენობით შეიძლება ვარირებდნენ მის შემადგენლობაში; რეალურად ისინი მხოლოდ მისი ზოგიერთი ერთეულის შემადგენლობაში შედიან. არსებობს ასევე დამატებითი სემის მნიშვნელობა, ისინი ობიექტურ სამყაროსა და სხვადასხვა საგნებს შეიძლება ასახავდნენ. მაგალითად, დამატებით სემებად შეიძლება ისეთი ზმნების მარკირება, როგორცაა to drag, to march, to crawl ზმნა to go-სთან მიმართებაში.

ლექსიკურ-სემანტიკურ პარადიგმებში დამატებითი სემების მქონე ერთეულები მხოლოდ წინამორბედი სემანტიკური დერივაციის საფეხურის ერთეულებს უკავშირდებიან.

გარდა სემანტიკური ნიშნებისა, სიტყვათა მნიშვნელობების ცალკეული მხარეები ანვითარებენ ასოციაციური ნიშნების მთელ რიგს, რომლებიც იმ სიტყვების ასოციაციურ აურას ქმნიან და საფუძველს წარმოადგენენ ახალი მნიშვნელობების წარმოქმნისათვის. ასოციაცია გულისხმობს კავშირს, რომელიც წარმოიქმნება განსაზღვრულ პირობებში ორ ან მეტ იერარქიულ შეგარძნებას, მოძრაობის აქტს, იდეას ან წარმოდგენას შორის. ასეთ ნიშნებს ხშირად პოტენციურ ნიშნებს უწოდებენ.

ლექსიკური მნიშვნელობების შემადგენლობაში აგრეთვე შეიძლება შედიოდეს ისეთი სემები, რომლებიც ასახავენ არა რეალური ენობრივი სიტუაციის ნიშნებს (დენოტაციის ნიშნები), არამედ დენოტატის მიერ გამოწვეულ სუბიექტურ შთაბეჭდილებებს, მის ემოციონალურ და რაციონალურ შეფასებას, იმ ასოციაციების ლოგიკურ გააზრებას, რომლებიც დენოტატის მიერ არის გამოწვეული, დენოტატის გააზრების ხერხებს ენაში და ა.შ.

როგორც კონოტატიური, ისე დენოტატიური ხასიათის ინფორმაცია არაერთგვაროვანია. თავად ცნება „კონოტაცია“ დიდი ხნის განმავლობაში გაუმართლებლად მიაჩნდათ ლინგვისტური თვალსაზრისით. ის დღემდე საკმაოდ ბუნდოვანია მოცულობისა და შინაარსის თვალსაზრისით. დღესდღეობით ეს ტერმინი გამოიყენება როგორც ფართე მნიშვნელობით, როდესაც კონოტაცია მოიცავს ენაში არსებულ ასოციაციებისა და ცნებების თითქმის განუსაზღვრელ რაოდენობას, ასევე ვიწრო თვალსაზრისით, როდესაც კონოტაცია განიხილება, როგორც დამატებითი აზრი, დამატებითი ინფორმაცია, იმასთან ერთად, რასაც გამოხატავს დენოტატიური მაკროელემენტი და ერთობლიობაში წარმოადგენს ექსპრესიულ, ემოციონალურ და შეფასების სემებს ერთად აღებული. კონოტაციას ნამდვილად ესაჭიროება საყოველთაოდ მიღებული ტერმინოლოგიური აღნიშვნა, ვინაიდან ის არის ლექსიკურ-სემანტიკური პარადიგმის ელემენტების დამატებითი დიფერენციაციის საშუალება. თუმცა ითვლება, რომ კონოტაციური ინფორმაცია არ შედის სიტყვის მნიშვნელობათა იერარქიის შემადგენლობაში.

ბევრი მეცნიერი სემების გვერდით გამოყოფს სემურ ბლოკებს - მთლიან წარმონაქმნებს, რომლებსაც სემანტიკურ მამრავლებს ან სემანტიკურ ნიშნებს უწოდებენ. მათი ცალკე გამოყოფა კონკრეტულ მკვლევარებს მიზანშეწონილად მიაჩნიათ იმიტომ, რომ

ის ენობრივი ერთეულების აღწერას უფრო ეკონომიურს ხდის და ამასთან ერთად, სხვადასხვა ერთეულებს შორის დამოკიდებულებაც უფრო თვალსაჩინოა.

მოძრაობის აღმნიშვნელი ზმნების, როგორც განსაზღვრული ლექსიკურ-სემანტიკური პარადიგმის წევრების ანალიზი უნდა ემყარებოდეს ზმნური სიტყვის ბუნების მნიშვნელობის გაგებას. მეცნიერები აღნიშნავენ, რომ ზმნა სემანტიკურობის თვალსაზრისით სიტყვათა ყველაზე მეტად მომცველობითი და რთული კატეგორიაა. ზმნური სემანტიკის თავისებურება გამოხატულებას პოვებს სირთულეში, მრავალკომპონენტურობაში და სემანტიკური სტრუქტურის მაღალი დონის იერარქიულობაში.

ინგლისურ ენაში მოძრაობისა თუ გადაადგილების გამომხატველი ზმნების ანალიზისას ნ.ლ. შამნე თავის მონოგრაფიაში ლინგვოკულტურულ პლანში, ანუ დაპირისპირების ასპექტში განიხილავს გერმანული და ინგლისური ენების მოძრაობის აღმნიშვნელ ზმნებს. იგი ასევე დეტალურად აანალიზებს ზმნების სემანტიკურ სტრუქტურას.

დასკვნა

მოცემული მიდგომიდან გამომდინარე, სიტყვის სემანტიკურ სტრუქტურად შეიძლება მივიჩნიოთ ურთიერთქმედებაში მყოფი სხვადასხვა მნიშვნელობების მქონე ერთობა, რომელიც ორგანიზებულია კონკრეტული სიტყვის ფარგლებში მოცემული ენის სისტემის შესაბამისი ხერხით და ა.შ. სისტემის მეტყველებაში ფუნქციონირების კანონზომიერებებით.

ინგლისური ენის მოძრაობის აღმნიშვნელ იმ ზმნების სემანტიკურ სტრუქტურაში, რომლებიც პირდაპირი მნიშვნელობით ფუნქციონირებენ, გამოიყოფა საერთო კატეგორიულ სემა „სივრცეში გადაადგილება“, რომელიც ლექსიკურ დონეზე

რეალიზაციას ახდენს ისეთ ინტეგრალურ სემებში, როგორიცაა „გადაადგილების გარემო“, „გადაადგილების საშუალება“, „გადაადგილების ხასიათი“, „გადაადგილების ინტენსიურობა“, გრამატიკულ დონეზე – ინტეგრალურ სემაში „სუბიექტის ხასიათი“. თავის მხრივ, ინტეგრალური სემები კონკრეტდებიან მთელ რიგ დიფერენციალურ ნიშნებში.

ლიტერატურა

1. Гак В. Г. (1971): К проблеме семантической синтагмации // Проблемы структурной лингвистики. –М.
2. Збугинцев В. А (1957): Семасиология. М.: Изд- во МГУ
3. Попова З. Д., Стренин И. А. (1984): Лексическая система языка. Воронеж

Компонентный анализ глаголов движения

Иванисели Манана Шотаевна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
ул.Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 551 118 489
E-mail: ivaniseli.manana@yandex.ru

Синджиашвили Тинатин Валерьяновна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
ул.Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 551 113 220
E-mail: tinikosin@yahoo.com

Резюме

В статье рассматривается компонентный анализ как способ изучения глаголов движения. Выделены релевантные семантические единицы-семы для данной лексико-семантической группы.

Глаголы в данной лексико-семантической группе могут быть охарактеризованы при помощи шести сем. Такими семами являются: среда, способ, характер, интенсивность, характерная черта, субъект.

Все глаголы в лексико-семантической группе объединяются на основе категориальной семы – «перемещение в пространстве».

Интегральные семы в различных глаголах реализуются в конкретных дифференциальных признаках. Критерием для подбора глаголов в данной лексико-семантической группе является глагол «движение», который присутствует в семантике каждого глагола данной группы.

Данный тип анализа полностью характеризует семантику глагола.

Ключевые слова:

глагол, движение, сема, семантическая структура, среда, признак.

The article studies component analysis as a method of studying motion verbs. Relevant minimal semantic units or semes have been differentiated for this lexical-semantic group.

Verbs in this lexical-semantic group can be characterized by six semes. They are: environment, method, character, intensity, characteristic feature, subject.

All the verbs in the lexical-semantic group are united on common categorical seme basis is the „movement in space“.

Integral semes in different verbs are realized in particular differential signs. The criterion for word selection in this lexical-semantic group is the verb „move“ which is present in the semantics of each verb.

This type of analysis can completely characterize the semantics of a verb.

Keywords:

verb, movement, seme, semantic, structure, medium, sign.

Component analysis of motion verbs

Manana Ivaniseli

Georgian Technical University

Department of Liberal Sciences

77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia

Tel.: 551 118 489

E-mail: ivaniseli.manana@yandex.ru

Tinatin Sinjiashvili

Georgian Technical University

Department of Liberal Sciences

77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia

Tel.: 551 113 220

E-mail: tinikosin@yahoo.com

Abstract

Entwicklung einer parallelen Baumbank für Deutsch und Ukrainisch

Alla Mishchenko

Wolodymyr-Wynnytschenko-Pädagogische Universität
I Schevtschenko vul., 25001, Kirowohrad, Ukraine
E-mail: alla.mishchenko@gmail.com

Zusammenfassung

Eine Baumbank ist ein Textkorpus, in dem jeder Satz syntaktisch annotiert ist. Parallele Baumbanken werden heute als effiziente Ressourcen in der Korpuslinguistik für die Erforschung syntaktischer Phänomene von Sprachen, in der Computerlinguistik für das Training und Evaluierung von Parsern und in der Translationslehre für die bildliche Veranschaulichung kontrastiver Phänomene von Sprachen angesehen. Dies hat uns inspiriert ein Experiment durchzuführen, das den Aufbau einer parallelen Baumbank für die ressourcenarme Sprache Ukrainisch und eine der mächtigsten Sprachen in der NLP-Welt Deutsch erzielen sollte. Für das Experiment wurden die Sätze annotiert, monolinguale und bilinguale Bäume auf der terminal sowie nonterminal Ebenen aligniert und anschließend mit Softwaren Synpathy und Stockholm TreeAligner visualisiert.

Stichwörter:

Treebank, Annotation, Syntactic Parse, Tree-to-Tree Alignment, Äquivalente, Visualisierung.

Einführung

Ukrainisch ist eine ressourcenarme Sprache, d.h., eine Sprache, der wenige Werkzeuge für die linguistische Datenverarbeitung zur Verfügung stehen, und die in der internationalen linguistischen Literatur eher selten behandelt wird. Aufgrund technologischer Entwicklungen steigt der Bedarf an Lösung sprachtechnologischer Probleme zusehends. In diesem Zusammenhang ist es von einiger praktischer Bedeutung, rasch brauchbare Werkzeuge zur automatischen und halbautomatischen Analyse bisher wenig berücksichtigter Sprachen zu erstellen, was

die Durchführung dieses Experiments inspiriert hat.

Der Fokus der vorliegenden Arbeit richtet sich auf die Beschreibung des Experiments, das den Aufbau einer zweisprachlichen Baumbank für Ukrainisch und Deutsch erzielen sollte. Parallele Baumbanken können in der Translationslehre, in der Korpuslinguistik sowie in der Computerlinguistik verwendet werden. Im Rahmen der Übersetzerausbildung sind sie von großer Relevanz für die bildliche Veranschaulichung kontrastiver Phänomene von Sprachen. Bedeutung erlangen sie zudem als effiziente Ressourcen für die Untersuchung syntaktischer Strukturen kontrastiver Sprachpaare im Bereich der Korpuslinguistik. In computerlinguistischen Anwendungen werden parallele Baumbanken dieser Art des Weiteren als wichtige Ressourcen für das Parser-Training sowie -Evaluierung angesehen.

Für das Experiment wurden einem Lexikon 40 Sätze auf Deutsch entnommen, das im Rahmen des GREG-Projektes zusammengestellt worden war (Kapanadze et al., 2002; Kapanadze, 2010). Diese Sätze wurden schon im Voraus linguistisch annotiert, analysiert und mit dem Synpathy-Tool (Smith, 2003) grafisch dargestellt. Anschließend wurden die Sätzen ins Ukrainische übersetzt und dabei die linguistischen Phänomene der ukrainischen Sprache entsprechend manuell annotiert. Besondere Erwähnung verdient dabei die Tatsache, dass die manuelle linguistische Annotierung außergewöhnlich zeitaufwendig war und dabei zahlreiche Widersprüche auftraten.

Hauptteil

Für die Erstellung einer automatisch alignierten Baumbank ist die Herausarbeitung von Parser-Bäumen von zentraler Bedeutung. Da Ukrainisch zu den ressourcenarmen Sprachen zu zählen ist, standen für die automatische Annotierung keine entsprechenden Ressourcen zur Verfügung, die anschließend mit den oben erwähnten Tools bearbeitet und für die

Erstellung der Baumbanken hätten angepasst werden könnten. Daher war es nicht möglich, alignierte Baumbanken aus parallelen Texten automatisch zu generieren. Da aber die Idee einer automatischen Generierung alignierter Baumbanken als attraktiv und Erfolg versprechend angesehen wird, hatten wir vor Folgendes zu prüfen:

1. die Eignung der Sprachen mit kyrillischen Schriftzeichen wie Ukrainisch zur Bearbeitung mit dem Synphaty und TreeAligner, die als unerlässliche Tools für die Erstellung und die Visualisierung von Baumbanken konzipiert werden;

2. die Potenzialitäten für die Erstellung paralleler Baumbanken für Deutsch und Ukrainisch unter Berücksichtigung ihrer strukturellen sowie morphologischen Divergenzen.

Dafür waren die folgenden Arbeitsschritte erforderlich:

a) das Erstellen des kompatibelen Tagsets für Ukrainisch sowie die Einführung spezifischer syntaktischer Kategorien auf Bedarf;

b) die manuelle Lemmatisation und das Tagging von Token für Ukrainisch sowie ihre Repräsentation mit terminalen Knoten;

c) die Erstellung einer monolingualen Baumbank für Ukrainisch und seine Visualisierung mit dem Synpathy-Tool;

d) die Alignierung der deutschen und ukrainischen Baumbanken, ihre manuelle Korrektur sowie die Visualisierung der äquivalenten ukrainischen und deutschen Sätze mit Stockholm TreeAligner.

Die verwendeten Tools lassen sich dabei wie folgt skizzieren:

Im Stockholm TreeAligner wurden die Sätze aligniert, als xml-Datei ausgegeben und dadurch für den anschließenden Export in gängige TMS vorbereitet. Zuvor wurden sie aber als annotierte Baumstrukturen in Synpathy vorbereitet.

Synpathy ist ein Tool zur Visualisierung linguistisch annotierter Sätze. Es gründet sich auf dem für das TIGER-Forschungsprojekt kreierten Syn-

taxViewer (Institut für Maschinelle Sprachverarbeitung, Universität Stuttgart), der Baumgraphen als eine interaktive Schnittstelle repräsentiert und ihre manuelle Nachbearbeitung („rebuilding“ and „retagging“) nicht ausschließt. Jedes annotierte Element des Satzes wird als ein Knoten des syntaktischen Graphes mit seinem Annotationsfeld und seiner syntaktischen Funktion dargestellt. Synpathy wurde im Max-Planck-Institut für Psycholinguistik in Nijmegen (Niederlande) entwickelt, ist für nichtkommerzielle Institutionen frei zugänglich und wurde für die Betriebssysteme Windows, MAC OS sowie Linux konzipiert. Die detaillierten Informationen über das Tool sind auf der Homepage des Max-Planck-Instituts für Psycholinguistik unter <http://www.mpi.nl/tools/synpathy.html> zu finden.

Das Synpathy-Output-Format ist TIGER-XML format (.tig extension). Dies Treebank-Exchange-Format wurde für den reibungslosen Datenaustausch entwickelt, was die Bearbeitung von Sprachen mit unterschiedlichen Schriftzeichen: kyrillisch, lateinisch, georgisch u.a. gewährleistet.

Das TIGER-XML-Format besteht aus einem „Header“ und einem „Body“. Der „Header“ enthält Meta-Informationen wie z.B. die Korpusbezeichnung, das Datum, den Autor sowie Erklärungen für verwendete Tags, Knoten und Kanten. Der „Body“-Teil enthält: 1) Terminals, vertreten durch einzelne Wörter, ihr Part-of-Speech-Tagging und Attribute mit entsprechenden Werten; 2) Non-terminals, die die entsprechenden Knoten und Kanten enthalten, welche die Wörrereinordnung in einem Satz codieren. Da Non-terminals kontextabhängig und benutzerdefiniert sind, ist eine breite Palette von linguistischen Deskriptionen zu vermitteln: syntaktische Strukturen, funktionale Strukturen, Prädikat-Argument-Strukturen, Dependenzsyntax etc.

Ein Beispiel für linguistisch annotierte Sätze, die mit dem Synphaty im TIGER-XML-Format (.tig) für ihre Visualisierung vorbereitet sind, lässt sich anhand vom Listing unten bildhaft veranschaulichen:

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8" standalone="no"?>
<corpus xmlns:xsi="http://www.3.org/2001/XMLSchema-instance" xsi:noNamespaceSchemaLocation="http://www.ims.uni-stuttgart.de/projekte/TIGER/TIGERSearch/public/TigerXML.xsd" id="corpus_id">
```

```

<body>
<s id="s71">
  <graph>
    <terminals>
<t id="s71_1" word="Die" pos="ART" morph="Def.Fem.Nom.Sg." />
<t id="s71_2" word="Katze" pos="NN" morph="Fem.Nom.Sg." />
<t id="s71_3" word="fängt" pos="VVFIN" morph="3.Pl.Pres.Ind." />
<t id="s71_4" word="Mäuse" pos="NN" morph="Akk.Pl." />
<t id="s71_5" word="." pos="$. " morph="--" />
</terminals>
  <nonterminals>
<nt id="s71_501" cat="S">
<edge label="SB" idref="s71_502" />
  <edge label="HD" idref="s71_3" />
  <edge label="OA" idref="s71_4" />
</nt>
<nt id="s71_502" cat="NP">
<edge label="NK" idref="s71_1" />
  <edge label="NK" idref="s71_2" />
</nt>
<nt id="s71_VROOT" cat="VROOT">
  <edge label="--" idref="s71_501" />
  <edge label="--" idref="s71_5" />
</nt>
</nonterminals>
</graph>
</s>
</body>
</corpus>

```

Abb. 1: ein im TIGER-XML-Format codierter Satz

Die Annotation selbst besteht demnach aus zwei Schritten:

1) Jedem Wort werden kontextspezifische Informationen zugewiesen, die im umfangreichen Tagset vorhanden sind.

2) Die syntaktische Struktur wird in Form eines baumähnlichen Graphen mit Knoten und Kanten codiert, die über die Wörter gebildet werden.

Sowohl für Synphathy als auch für TreeAligner wurde der für die NEGRA-Treebank entwickelte Stuttgart-Tübinger Tagset, STTS verwendet (Smith, 2003), der elf syntaktische Hauptkategorien umfasst:

Nouns N	Adverbs ADV
Verbs V	Conjunctions KO
Articles ART	Adpositions AP
Adjectives ADJ	Interjections IT
Pronouns P	Particles PTK
Cardinal Numbers CARD	

Diesen Hauptkategorien sind Subkategorien untergeordnet. Die Subkategorien für Verben werden in der folgenden Tabelle veranschaulicht:

Part of Speech	Typ des Verbes	Finiteness	Beispiele
V	A Auxiliar	FIN finit	VAFIN (Verb, Auxiliar, finit) - have
		INF infinit	
		IMP Imperativ	VAIMP (Verb, Auxiliar, Imperativ) - be
		PP Partizip Perfekt	VAPP(Verb, Auxiliar, Partizip Perfekt) - had
	M Modal	FIN finit	VMFIN könnte
		INF infinit	VMINF können
		PP Partizip Perfekt	VMPP gekonnt
	F Full	FIN finit	VFFIN gibt ... ab
		INF infinit	VFINF abgeben
		IZU Infinitiv mit zu	VFIZU abzugeben
		IMP imperativ	VFIMP gib ... zu
		PP Partizip Perfekt	VFPP abzugegeben

Tab. 1: Subkategorien für Verben

Das POS-Tagging (Terminals) auf der Satzebene illustriert der folgende Beispielsatz:

Jetzt	solle	erneut	eine	Erklärung	abgegeben	werden .
ADV	VMFIN	ADJD	ART	NN	VVPP	VAINF \$.

Den getaggten Terminals werden die entsprechenden Attribute mit bestimmten Werten zugewiesen. Die folgende Tabelle zeigt ausgewählte Beispiele

le dieser Attribute, des Weiteren die Werte, die sie annehmen können, sowie POS-Tags, bei denen sie vorkommen können:

Attribute	Werte	POS-Tags
Genus	Masc, Fem, Neut	ADJA, ART, APPRART, NE, NN, PDS, PDAT, PIAT, PIS, PPER, PPOSAT, PPOSS, PRELS, PRELAT, PWAT, PWS
Kasus	Nom, Gen, Dat, Acc.	ADJA, ART, APPRART, NE, NN, PDAT, PDS, PIAT, PIS, PPER, PPOSAT, PPOSS, PRELS, PRELAT, PRF, PWAT, PWS
Numerus	Sg, Pl	ADJ, ART, APPRART, NE, NN, PDAT, PDS, PIAT, PIS, PPER, PPOSAT, PPOSS, PRELS, PRELAT, PRF, PWAT, PWS, V.FIN, V.IMP
Grad	Pos, Comp, Sup	ADJA, ADJD
Person	1, 2, 3	VVFIN, VAFIN, VMFIN, PPER, PRF
Tempus	Pres, Past	VVFIN, VAFIN, VMFIN
Modus	Ind, Subj	VVFIN, VAFIN, VMFIN
Nichtfinitheit	Inf, Psp, Imp, Infzu	VVINF, VAINF, VMINF, VVPP, VAPP, VMPP, VVIMP, VAIMP, VVIZU

Tab. 2: Liste von POS-Tags mit möglichen Attributen und ihren Werten

Für die Annotierung der in germanischen Sprachen fehlenden grammatikalischen Kategorien wurden lateinische Bezeichnungen verwendet. Ein anschauliches Beispiel für derartige Sprachdivergenzen bilden die Deklinationssysteme: Das Deklinationssystem für Substantive im Ukrainischen besteht aus sieben Kasus, im Deutschen demgegenüber nur

aus vier. Für die Annotierung solcher Fälle wurden die Kategorien „casus locativus“ und „casus ablativus“ verwendet.

Die Visualisierung von annotierten Sätzen sowie von Informationen über Baumgraphen in TIGER-XML-Format (.tig) lässt sich mit einem Synphaty-Output-Screenshot veranschaulichen:

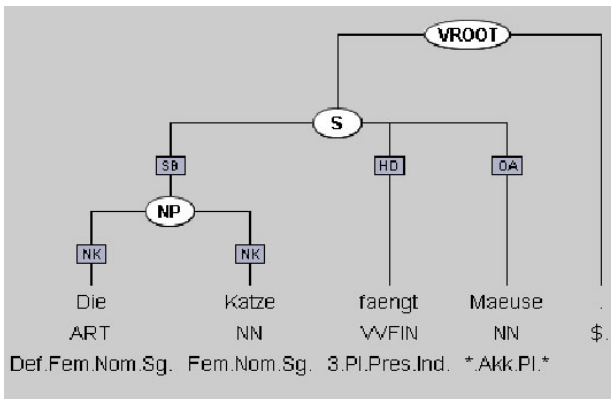

Abb. 2: Beispiel für Synphathy-Output

Wie die Abbildung deutlich zeigt, werden die Wörter im Satz mit dem POS-Verfahren getaggt. Die Knoten der Bäume werden aufgrund der Konstituentenkategorien etikettiert. Die Etikettierung von

Kanten wird durch ihre Kinder-Funktion in Bezug auf die entsprechenden Eltern-Knoten determiniert.

Der Java-basierte graphische Syntax-Viewer veranschaulicht dem Benutzer die syntaktischen Strukturen der Sätze und erlaubt es ihm, sie manuell zu ändern („re-buildung“ und „re-tagging“). Die Bearbeitung kann für Terminals sowie Non-terminals erfolgen. Für die anschließende Nachbearbeitung beispielsweise von Terminals muss das Fenster für „Terminals-Verwaltung“ geöffnet werden. Mit den entsprechenden Menü-Tasten können erforderlichenfalls des Eintrags umbenannt oder gelöscht werden. Anschließend kann das Ergebnis als neue Version gespeichert und je nach Bedarf als Bild oder Datei exportiert werden. Diese Option lässt sich in der folgenden Abbildung illustrieren:

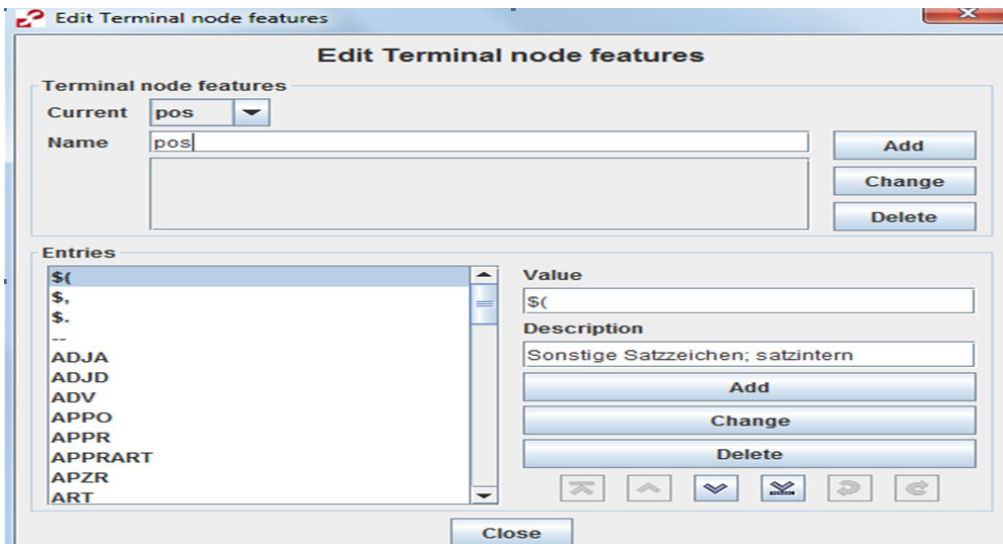

Abb. 3: Optionen für Bearbeitung von Terminals

In unserem Experiment wurden die deutschen und ukrainischen äquivalenten Sätze nach ihrer linguistischen Annotierung mit dem Stockholm Tree-Aligner manuell aligniert. Die visualisierte Ausgabe der Alignment-Ergebnisse erlaubt es, für das untersuchte Sprachpaar einzelne strukturelle Divergenzen zu skizzieren:

Die normative Grammatik der deutschen Sprache stellt die Anordnung für die Satzglieder wie Subjekt, Objekt, finites Verb sowie prädikativ verwendete Partizipien fest. Im Gegensatz dazu ist die Wortstellung im Ukrainischen relativ frei und ist überwiegend durch die funktionale Satzperspektive bedingt, der zwei renommierte Theorien zugrunde liegen:

- 1) die Sprechaktentheorie, die beweist, dass unsere Äußerungen bestimmte willentlich determinierte Handlungen nachvollziehen (Austin, 2005; Searle, 2005)
- 2) die Thema-Rhema-Theorie, die sich auf die Ansicht gründet, dass die lineare Abfolge der Satzglieder der Richtung unseren Denkens unterordnet ist, vom „Bekanntem“ (Thema) zum „Unbekanntem“ (Rhema) geht und durch Faktoren wie die Kommunikationssituation, den sprachlichen Kontext sowie die Sender-Adressaten-Beziehungen gesteuert wird und darüber hinaus für die Gewährleistung erfolgreicher Kommunikation unerlässlich ist (Lutz, 1981).

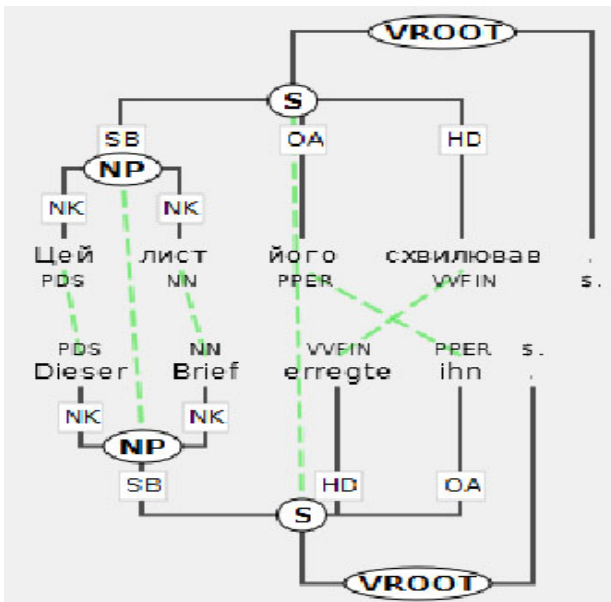

Abb. 4: Divergenzen auf der Ebene der Wortstellung

Das Genus wird im Deutschen unter anderem mit Artikeln festgelegt. Der Artikel als grammatische Kategorie existiert im Ukrainischen nicht. Seine identifizierenden, individualisierenden sowie generalisierenden Funktionen übernehmen lexikalische Mittel (Pronomen) sowie grammatische Mittel (formbildende Morpheme).

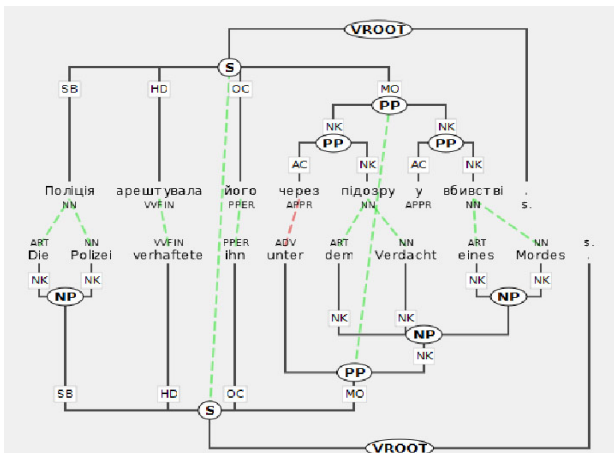

Abb. 5: Grammatische Divergenzen

Wie bereits oben erörtert, enthält das ukrainische Deklinationssystem für Substantive sieben Kasus: Nominativ, Genitiv, Dativ, Akkusativ, Ablativ, Lokativ und Vokativ. Deswegen werden deutsche Präpositionalobjekte im Dativ oder Akkusativ, die der Bezeichnung von Richtungen und Instrumenten dienen, im Ukrainischen durch äquivalente direkte oder indirekte Objekte sowie durch Präpositionalobjekte im Lokativ oder Ablativ wiedergeben.

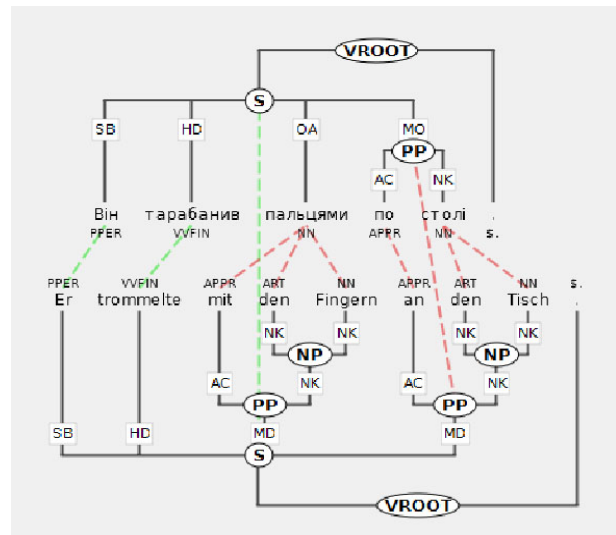

Abb. 6: Divergenzen auf der Ebene des synthetischen Sprachbaus

Für den deutschen Satz sind drei Eigenschaften typisch:

- 1) die Zweigliedrigkeit (zwei Hauptglieder: das Subjekt und das Prädikat);
- 2) der verbale Charakter (das Prädikat, auch das nominale, das immer ein Verb einschließt);
- 3) die feste Stellung des Prädikats je nach der Art des Satzes (Aussagesatz, Fragesatz, Aufforderungssatz).

Keine dieser Eigenschaften ist für die ukrainische Sprache verbindlich. Deswegen kann das Prädikat im Ukrainischen durch non-verbale Mittel ausgedrückt werden oder eine andere Struktur aufweisen. Als sprachlich gut formuliert gelten im Ukrainischen etwa die folgenden Sätze:

Ukr. «Відлига» – Dt. *, „Taut.“ statt „Es taut.“

Ukr. «Це стіл» – Dt. *, „Dies Tisch.“ statt „Das ist ein Tisch.“

In der Abb. 7 wird das Prädikat im Ukrainischen durch ein Vollverb ausgedrückt, im deutschen Satz dagegen durch Hilfsverb + Adjektiv.

Abb. 8 veranschaulicht, dass manche ukrainische Verben im Deutschen durch Nomen-Verb-Verbindungen wiedergeben werden, z.B.:

Ukr. „Об’єднуються“ – Dt. „Verbindungen eingehen“;

Ukr. „Ризикують“ – Dt. „Risiken eingehen“.

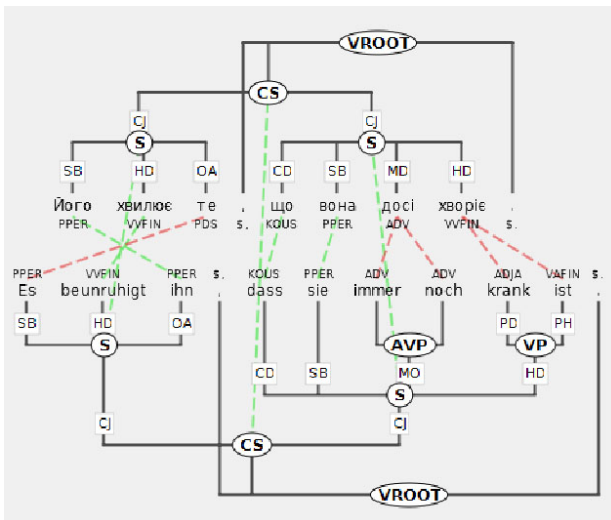

Abb. 7: Divergenzen auf der Ebene der Prädikation

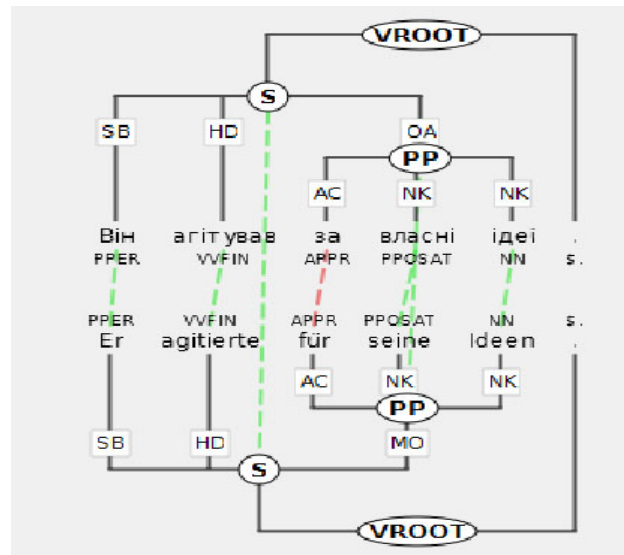

Abb. 9: Divergenzen auf der Ebene der Possessivitätsrepräsentation

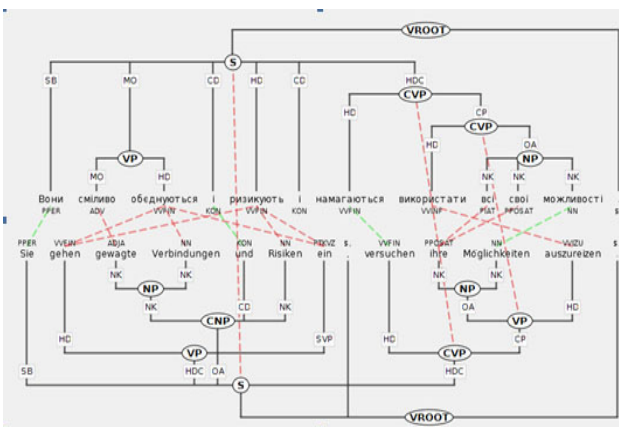

Abb. 8: Divergenzen auf der Ebene der Prädikation

Das Possessivpronomen drückt im Deutschen eine Zugehörigkeit, Zuordnung oder Verbundenheit aus. Es steht vor dem Substantiv und antwortet auf die Frage „Wessen?“ Jedem Personalpronomen entspricht ein Possessivpronomen, das in Kasus, Numerus (Zahl) und Genus (Geschlecht) mit dem Substantiv übereinstimmt, vor dem es steht. Außerdem wird es dekliniert. Im Ukrainischen wird das Possessivpronomen zwar auch dekliniert, hat aber keine Entsprechungen in Bezug auf Personalpronomen. Deswegen wird es nur in einer Form verwendet:

Ukr. „свій“ – Dt. „mein“, „dein“, „sein“ usw.

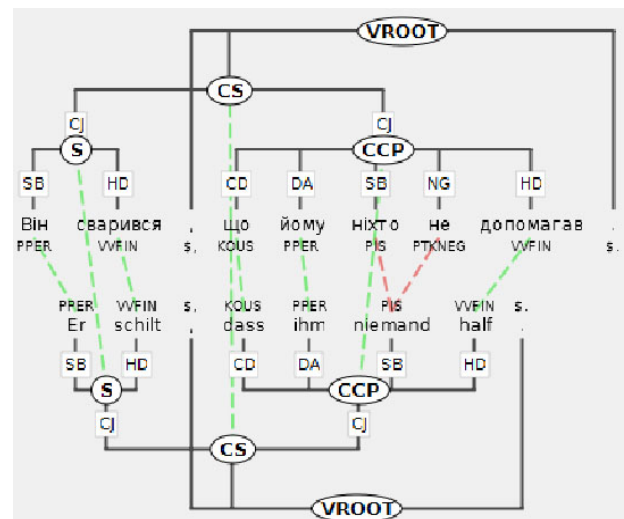
Abb. 10: Divergenzen auf der Ebene der Negation

Die Verneinung (Negation) kann im deutschen Satz durch vielfältige lexikalische Mittel ausgedrückt werden:

1. durch den verneinenden Partikel „nicht“;
2. durch die Pronomen „kein“, „keiner“, „niemand“, „nichts“;
3. durch die Adverbien „nirgends“, „niemals“, „nie“, „nimmer“, „nirgendwo“;
4. durch die Konjunktion „weder...noch“;
5. durch die verneinenden Präfixe: „un-“, „miss-“, „a-“, „il-“ u.a.;
6. durch die Satzäquivalente „nein“, „doch“.

Im Ukrainischen sind die meisten Äquivalente vorhanden, aber auch eine doppelte Verneinung ist nicht ausgeschlossen, z.B.

Ukr. „ніхто не“ – Dt. „niemand“.

In manchen Fällen sind die konventionell geprägten Formulierungen in beiden Sprachen so unterschiedlich, dass sie mit äquivalenten lexikalischen Mitteln nicht übersetzt werden können und für die Bedeutungswiedergabe in der Target-Sprache umformuliert werden müssen. Ein solches Beispiel demonstriert Abb. 11:

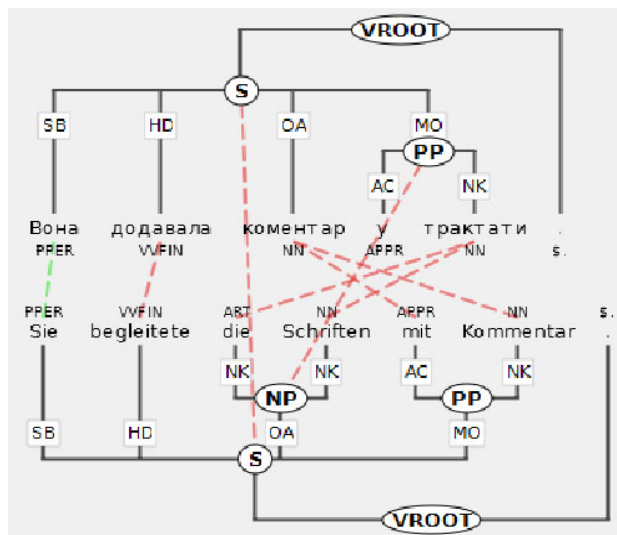

Abb. 11: Divergenzen auf der Ebene der Konventionalitätsausdruck

Schlussfolgerungen

Im Artikel wurde der Aufbau einer zweisprachlichen Baumbank für Ukrainisch und Deutsch behandelt. Am Beispiel von alignierten Baumstrukturen wurden ausgewählte sprachliche Divergenzen skizziert. Ungeachtet dieser Divergenzen auf morphologischer, syntaktischer, lexikalischer und semantischer Ebenen können diese Tools für die Erstellung von Baumbanken auch für das Sprachpaar De-Ua verwendet werden. Das Verfahren könnte durch den Ansatz von neulich angebotenen statistischen Methoden optimiert werden (Samuelsson Yvonne / Volk, Martin, 2006; Samuelsson Yvonne / Volk, Martin, 2007; Killer, Markus / Sennrich, Rico / Volk, Martin, 2011), was eine manuell alignierte parallele Baumbank für Toolbox-Training erfordert. Dieses Verfahren verspricht künftig sprachtechnologische Res-

ourcen in Echtzeit zu schaffen. Die Entwicklung solcher linguistischen Ressourcen ist von großer Bedeutung für Lehre, Forschung und praktische Anwendungen im beruflichen Alltag. In der Lehre können sie als Demonstrationsmaterialien verwendet werden, weil moderne effiziente Veranschaulichungs- und Visualisierungsmethoden dort nicht mehr wegzudenken sind. Für Forschungsprojekte können sie als Basis für weitere Anwendungen genutzt werden. Für die Übersetzung haben Baumbanken im Vergleich zum statistisch hergestellten Translation Memory den wesentlichen Vorteil, dass sie in eine linguistische Intelligenz eingebettet sind. Das verspricht einen qualitativen Output mit automatischer Übersetzung unter Einsatz von einschlägigen linguistischen Ressourcen. Zugleich wird dadurch ein wesentlicher Beitrag zur Konsistenz sowie Standardisierung und Auflösung von Ambiguitäten der zu übersetzenden Texte geleistet.

Literature

1. Austin J. L. (2005): How to do things with words. – 2. rev. ed. – Cambridge
2. Kapanadze O. / Kapanadze N. / Wanner L. / Klatt S. (2002): Towards A Semantically Motivated Organization of A Valency Lexicon for Natural Language Processing: A GREG Proposal. Proceedings of the EURALEX conference. Copenhagen
3. Kapanadze O. (2010): Verbal Valency in Multilingual Lexica. In: Workshop Abstracts of the 7th Language Resources and Evaluation Conference-LREC2010. Valletta
4. Killer M. / Sennrich R. / Volk M. (2011): From Multilingual Web-Archives to Parallel Treebanks in Five Minutes. In Proceedings of the Conference of the German Society for Computational Linguistics and Language Technology (GSCL). Hamburg.
5. Lutz L. (1981): Zum Thema „Thema : Einführung in die Thema-Rhema-Theorie. Hamburg
6. Samuelsson Y. / Volk M. (2006): Phrase align-

ment in parallel treebanks. In Proceedings of 5th Workshop on Treebanks and Linguistic Theories Prague

7. Samuelsson Y. / Volk M. (2007): Alignment Tools for Parallel Treebanks. In Proceedings of the GLDV. Frühjahrstagung, Tübingen

8. Searle J. R. (2005): Speech acts : an essay in the philosophy of language. Cambridge

9. Smith G. (2003): A Brief Introduction to the TIGER Treebank. Potsdam

10. Synpathy: Syntax Editor (2006): Manual. Nijmegen

Создание параллельного банка деревьев для немецкого и украинского языков

Мищенко Алла Леонидовна
Педагогический университет им. Владимира Винниченко
Ул. Шевченко №1, 25001, Кировоград, Украина
E-mail: alla.mishchenko@gmail.com

Резюме

Банк деревьев – это корпус предложений, аннотированных на уровне синтаксической структуры. Банки деревьев рассматриваются сегодня как важные ресурсы в корпусной лингвистике для исследования синтаксических феноменов языков, в компьютерной лингвистике для тренировки и оценивания парсеров, а также в обучении переводу для наглядной демонстрации контрастных феноменов языков. Поэтому мы провели эксперимент по созданию параллельного банка деревьев для бедного на ресурсы украинского языка и одного из самых важных языков в области обработки природного языка - немецкого. Цель эксперимента состояла в аннотирова-

нии предложений, выравнивании монолингвальных деревьев на уровне терминальных и нетерминальных символов и визуализации монолингвальных и билингвальных деревьев при помощи программ *Synpathy* и *Stockholm TreeAligner*.

Ключевые слова:

Банки деревьев, аннотация, синтаксический парсинг, выравнивание монолингвальных деревьев, эквиваленты, визуализация.

სეთა პარალელური ბანკების შექმნა გერმანული და უკრაინული ენებისათვის

ალა მიშჩენკო
კიროვოგრადის ვლ. ვინიჩენკოს
პედაგოგიური უნივერსიტეტი
შეჟენკოს ქ. №1, 25001, კიროვოგრადი, უკრაინა
E-mail: alla.mishchenko@gmail.com

რეზიუმე

„სეთა ბანკი“ სინტაქსური სტრუქტურის დონეზე ანოტირებულ წინადადებათა კორპუსია, რომელიც მოიაზრება როგორც ენათა სინტაქსური ფენომენის საკვლევი მნიშვნელოვანი კორპუსი კომპიუტერულ ლინგვისტიკაში პარსერებზე სავარჯიშოდ და მათ შესასწავლად. იგი ასევე გამოიყენება თარგმანის შესწავლის პროცესში ენათა კონტრასტულ ფენომენტთა თვალსაჩინოებისათვის. ამასთან დაკავშირებით ჩატარდა ექსპერიმენტი პარალელურ „სეთა ბანკის“ შესაქმნელად რესურსებით ღარიბი უკრაინული ენისათვის და მასთან ერთად ასევე გერმანული ენისათვის, რომელიც ძა-

ლზე მნიშვნელოვანია ბუნებრივი ენის დამუშავების თვალსაზრისით. ექსპერიმენტის მიზანი იყო წინადადებათა ანოტირებაში მონოლინგუურ ხეთა გათანაბრება ტერმინალურ და არატერმინალურ სიმბოლოთა დონეზე და მონოლინგუურ და ბილინგუურ

ხეთა ვიზუალიზაცია „Synpathy da Stockholm TreeAligner“ პროგრამების დახმარებით.

საკვანძო სიტყვები:

ხეთა ბანკები, ანოტაცია, სინტაქსური პარსინგი, მონოლინგუურ ხეთა გათანაბრება, ეკვივალენტები, ვიზუალიზაცია.

თანამედროვე ინგლისური ნასესხობები ქართულში

ნანა ჩხეიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას 77, 0175, თბილისი, საქართველო
ტელ: 555 257 167

E-mail: davidchkheidze@hotmail.com

რეზიუმე

ქართული ენა და მასზე მოლაპარაკე ერი განსაკუთრებული ადგილის გამო ძალზე მდიდარია შემოსული ნასესხობებით. ქართულ ენაში მრავლადაა ძველი ირანული, ბერძნული, არაბული და ა. შ. სიტყვები. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ რუსული ენის გავლენის შემცირების გამო მის ადგილს თანდათანობით იკავებს ინგლისური ენა. დღეს სხვადასხვა ცნებების აღმნიშვნელ ინგლისური წარმოშობის სიტყვათა უმრავლესობას იოლად ითვისებს ქართული ენა. სტატია ეძღვნება იმის გარკვევას, თუ რა თვისებებით ხასიათდება ქართული ენის მიერ ინგლისური ენის სიტყვათა შესახების ლინგვისტური პროცესი, ანუ რატომ და როგორ ხდება ტერმინოლოგიის ათვისება, ლექსიკურ-მორფოლოგიური ელემენტების შეთავსება მეორე ენასთან. კვლევის მონაცემების მიხედვით გამოიკვეთა, რომ ნასესხობათა რაოდენობის ზრდა პირდაპირ განპირობებულია ეკონომიკური და კულტურული ხასიათის გავლენებით, რაც თავის მხრივ ქართულ საზოგადოებას უყენებს როგორც ენობრივ, ასევე სოციალურ გამოწვევებს – ხელი შეუწყოს ენის გამდიდრებას, იმავედროულად შეუნარჩუნოს ქართულ ენას თვითმყოფადობა და თვისობრიობა.

საკვანძო სიტყვები:

ასიმილაცია, ტრანსკრიფცია, წარმოთქმა, ვარიაცია, ფონეტიკა.

შესავალი

ქართულ ენაზე მოსაუბრე ერის განსახლების ადგილმა და მოსახლეობის შედარებითმა სიმცირემ მეტწილად განაპირობა ქართულ ენაში უცხო ნასესხობათა სიუხვე. ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ ქართული სხვა ენებისგან განსხვავებით მდიდარია ნასესხობებით სხვადასხვა ენებიდან. მაგალითად, ცნობილია, რომ ინგლისური სიტყვების 30% ფრანგული წარმოშობისაა [1]. მრავლად არის ინგლისურში აგრეთვე ლათინური სიტყვაც, მაგრამ ქართულში გვხვდება ურარტული (ზღვა, არალე...), ძველი სპარსული (დასტური, ანდერძი...) არაბული (ალაფი, შუღლი...), ბერძნული (ეკლესია, აიაზმა...) და სხვა, როგორც ლექსიკური, ისე მორფოლოგიური (სუფიქსები -დან, -ნაირ) ელემენტები. შეიძლება ითქვას, რომ ქართული სხვა ენებთან შედარებით მისი მატარებელი ერის მატთანაც არის.

ძირითადი ნაწილი

ერთი ენის მიერ მეორისგან სიტყვის მითვისება ხასიათდება გარკვეული კანონზომიერებებით. უპირველეს ყოვლისა, ერი გამოიყენებს უცხო წარმოშობის სიტყვას ისეთი ცნების ან საგნის აღსანიშნავად, რომელიც მანამდე არ არსებობდა ენის სემანტიკურ ველში. მაგალითად, ქართულში ძველი სპარსულიდან შემოსულია მრავალი რელიგიური შინაარსის ავესტური სიტყვა (ტაძარი, კერპი, ზვარაკი, ეშმა, ჯოჯოხეთი, მართალი, წარმართი, ბაგინი... [2]) რაც ნაწილობრივ აიხსნება ზოროასტრული რელიგიური კერების სიმრავლით ადრეფეოდალური ქართლის ტერიტორიაზე (დედოფლის მინდორი, უფლისციხე). ენობრივი ნასესხობა მიბმულია საგარეო, კულტურულ,

პოლიტიკურ, სარწმუნოებრივ გავლენებზე. შესაბამისად, ქართველთა საცხოვრისის მდებარეობიდან გამომდინარე, რომელიც საუკუნეების განმავლობაში გარემოცული იყო სხვადასხვა ენობრივი და კულტურული მახასიათებლების მქონე უძლიერესი და უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფოებით, ქართულ ენაში მრავალფეროვანი ლექსიკური მარაგის არსებობა რთული ასახსნელი არ უნდა იყოს.

რელიგიური გავლენის გარდა ენობრივი მონაცემების სახესხვაობას განაპირობებს აგრეთვე დიდ ეკონომიკურ გაერთიანებებთან მჭიდრო სავაჭრო ურთიერთობებიც. ამის დასტურად გამოდგება ქართულში არაბულიდან მომდინარე ხელოსნობასთან, ვაჭრობასთან და მისთ. დაკავშირებული ტერმინები (ხაბაზი, დალაქი, ექიმი), რაც ცხადყოფს შუა საუკუნეებში საქართველოს და არაბეთს შორის როგორც ძლიერი ეკონომიკური კავშირების, ისე აღმოსავლეთ საქართველოში არაბული სახელმწიფო წყობილების არსებობას (მარზპანი, ჯაშუში, ზარაფი...) [3]

ზემოთ მოყვანილი შემთხვევები მეტწილად ენაში შემოდის ამა თუ იმ საქმიანობით დაკავებული ადამიანების სასაუბრო ენის მეშვეობით; უცხო წარმომავლობის რელიგიურ ტერმინოლოგიას გამოიყენებენ უწინარესად სასულიერო პირები (მოგვები, ავესტური ცნებების შემთხვევაში), ოსტატები, შეგირდები (ამქრები, ვაჭართა წრეები), საიდანაც შემდეგ უკვე ვრცელდება საზოგადოების ფართო ფენებში. თუმცადა, არსებობს საპირისპირო პროცესებიც; მაგალითად, თუ ქალაქის, მხარის ან სხვა ტერიტორიული ერთეულის მოსახლეობა ეთნიკურად (ენობრივად) ჭრელია, ხდება პირდაპირი შეხება განსხვავებულ ენობრივ ჯგუფებს შორის. აღნიშნული მოვლენის დასახასიათებლად გამოდგება ლექსიკური ებრაიზმები ქართულ ქალაქურ ჟარგონში (გოიმი, დაითრია, დაიდა, ითოხლავა...), რომლებიც

არ განეკუთვნება ვიწრო პროფესიულ ლექსიკას. [4]

ამ თვალსაზრისით არ არის გამონაკლისი ანგლიციზმების სიმრავლეც ქართულ ენაში. საბჭოთა კავშირის დაშლის შედეგად შემცირდა რუსული ენის გავლენა ქართულ საზოგადოებაზე; რუსული ენის ადგილს თანდათან იკავებს ამერიკული ინგლისური [5]. უმეტესწილად, ამითაა განპირობებული ინგლისურ სიტყვათა უხვი შემოდინება ქართულ სალაპარაკო და უკვე სალიტერატურო ენაში. (აქვე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ მანამდე ლექსიკური კავშირი ქართულ და ინგლისურ ენებს შორის ძირითადად რუსული ენის გზით ხორციელდებოდა და შესაბამისად, ბევრი სიტყვა ნასესხებია რუსული ფონეტიკური ფორმის გავლენით. რუსული, თავის მხრივ, განსაკუთრებით ივსება ამერიკული/ინგლისური ლექსიკით გასული საუკუნის 20-30-იან წლებში).

ამერიკის შეერთებული შტატების პოლიტიკური, ეკონომიკური, კულტურული მნიშვნელობის ზრდამ კიდევ უფრო გააფართოვა ბრიტანეთის იმპერიის მიერ დამკვიდრებული ინგლისური ენის ადგილი და როლი თანამედროვე მსოფლიოში. დღეს ფაქტიურად ინგლისური lingua franca-ადაც შეიძლება იქნას მიჩნეული. შესაბამისად, ქართულში შემოსული ბევრი ინგლისური სიტყვა არა უშუალოდ ინგლისური ნასესხობის, არამედ უფრო ხშირად საერთაშორისო ნეოლოგიზმის ხასიათს ატარებს [radar (1944), internet (1974), blog (1990s)] და ახალია თვითონ ინგლისური ენისთვისაც.

XXI საუკუნის დასაწყისიდან საქართველოს განსაკუთრებულმა დაახლოებამ ამერიკის შეერთებულ შტატებთან კიდევ უფრო გაზარდა ამერიკული ინგლისურის როლი. დაიწყო ბევრი ანგლიციზმის გამოყენება ერთდროულად მეცნიერების, პოლიტიკის, ეკონომიკის, კულტურისა და მათ შორის, გასტრონომიის მიმართულებებითაც. სანამ მოვიყვანდეთ თითოეული სფეროს მაგ-

ალითს, გვინდა რამდენიმე სიტყვით შევეხოთ სესხების ზოგად შიდაენობრივ მიზეზებსაც – იმას, თუ ლინგვისტურად რამ განაპირობა ინგლისური ელემენტების ამდენად გახშირება ქართულში. 1. ენა ითვისებს ისეთ სიტყვას, რომლისთვისაც თვითონ არ გააჩნია ეკვივალენტი. მაგალითად, Web-site, Browser. ხშირად ასეთი უცხო სიტყვის გამოყენების აუცილებლობა დგება სხვადასხვა დარგებში ახალი ტერმინოლოგიის გაჩენასთან ერთად, რაც თავის მხრივ, დაკავშირებულია კვლევის გადმავებასთან, ახალ აღმოჩენებთან, გამოგონებებთან (computer, Iphone, Ipad). 2. აზრის დაზუსტებისათვის – disinformation – ინფორმაცია, რომელიც არ შეესაბამება სიმართლეს, მაგრამ აქვს გარკვეული მიზანი; permanent – მუდმივი (დაჟინებული ძალისხმევა) 3. აზრის გაშლა ბაღებს ლაკონიზმის აუცილებლობას, რომ თავიდან იქნას აცილებული აღწერილობითი სტილი. მაგალითად, briefing – შეხვედრა პრესისა და მედიის წარმომადგენლებთან, summit – მაღალი დონის პოლიტიკური შეხვედრა, retail – საცალო ვაჭრობა და მისთ. 4. ნასესხობა გამოიყენება მშობლიური (ე.ი. გათავისებული) ენისთვის მეტი გამომსახველობის (ექსპრესიულობის) შემატების მიზნით. მაგალითად, shopping – საყიდლების ყიდვა, service – მომსახურება, looser – წარუმატებელი ადამიანი... [6].

ენაში უცხო სიტყვათა სესხების აუცილებლობით არის განპირობებული ასიმილაციის სხვადასხვა გზები, ფორმები, ესენია: 1. პირდაპირი სესხება. მაგალითად, weekend, facebook; 2. ჰიბრიდი. მაგალითად, გააჯაზა, გარაპა; 3. კალკა, როდესაც სიტყვა სრულად ინარჩუნებს ფონეტიკურ ჟღერადობას. მაგალითად, menu, disc, virus; 4. ე. წ. „გზოტიზმები“ – სიტყვები, რომლებიც ასახავენ ერთი ენისთვის სრულიად უცხო სინამდვილეს. მაგალითად, cheeseburger, hot-dog, chips; 5. არის შემთხვევები, როდესაც ხდება არა ცალკეული სიტყვის, არამედ მთლიანი კომპოზიტების გადმოღება. მაგალითად, second-

hand, video-salon; 6. ბარბარიზმი, რომელიც შედის და მკვიდრდება ენაში ამ ენისათვის შეუსაბამო ფონეტიკური და ხშირად გრაფიკული ფორმითაც. მაგალითად, happy end, face control, know how. თანამედროვე ქართულში ინგლისურიდან შემოსული ბარბარიზმების ძირითადი წყაროა სატელევიზიო გადაცემები, უცხოური კომპანიები და სხვა მისთ. მაგალითად, talk show, show business, fan club, call centre.

ქართულში ანგლიციზმების სიუხვიდან გამომდინარე შესაძლებელი ხდება მათი დაჯგუფება მეცნიერებისა და საზოგადოებრივი საქმიანობის სხვა სფეროების მიხედვით.

ეკონომიკა: სოციალისტური ეკონომიკის მოშლამ და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლამ გამოიწვია წარმოების ამ წესისათვის დამახასიათებელი ტერმინოლოგიის არნახული სიჭარბით შემოჭრა ქართულ სამეცნიერო და საქმიან ლექსიკაში, მაგალითად, marketing, management, clearing. **პოლიტიკა:** საქართველოს როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფოს გასვლამ საერთაშორისო ასპარეზზე, ქართული დიპლომატიის და პოლიტიკის ენის განვითარებამ ბუნებრივად გაზარდა ინგლისური ენიდან, და ზოგადად, მსოფლიო პოლიტიკის ენიდან სხვადასხვა ფორმისა და შინაარსის ნასესხობათა რაოდენობის ზრდა, მაგალითად, rating, electorate, speaker.

კულტურა: ხელოვნების ახალმა მიმდინარეობებმა, სპეციალობებმა, დარგებმა და დასავლური მასობრივი კულტურის წარმატებამ გააჩინა ახალი ცნებები/ტერმინები, როგორებიცაა: triller, clipmaker, designer.

გასტრონომია: უცხოური დასახელების პროდუქციის მატების გამო და ქართულ სავაჭრო ქსელებში დიდი სავაჭრო ცენტრების (supermarket, market) გახსნის შედეგად მომხმარებელს უშუალო შეხება აქვს უცხოურ, მეტწილად კი – ინგლისური დასახელების ნაწარმთან, რაც აისახა კიდევ ქართული ენის ლექსიკაზე. მაგალითად, catch up, muffin.

ქართულში ინგლისურ ნასესხობებს არ აქვთ მხოლოდ ფონეტიკური ან ლექსიკური ფორმა. თუ ქართული ენის უნივერსალური ფონეტიკური შესაძლებლობები იძლევა საშუალებას, რომ ზედმიწევნით გამოითქვას ინგლისური წარმომავლობის სიტყვები ქართული ანბანის ასო-ბგერების (ფ, ზ, ჭ) საშუალებით, მათი ზუსტი გრაფიკული გამოსახვა უფრო რთულდება (რაც ადვილი შესამჩნევია მაღაზიების, კომპანიების სახელწოდებების, სარეკლამო აბრების ლათინური ანბანით შესრულებულ ინგლისურ წარწერებში). ლექსიკასთან ერთად ქართულ ენაში სულ უფრო მეტად იკიდებს ფეხს აგრეთვე მორფოლოგიური ნასესხობები (მაგალითად, ინგლისური სუფიქსით „-ing“ ნაწარმოები არსებითი სახელები *bowling, rolling*) ზემოწამოთვლილი შემთხვევების მსგავსად ანგლიციზმები ქართულში მკვიდრდება როგორც ბიზნესმენების (*businessman, manager*), მეცნიერთა, ცალკეული დარგის სპეციალისტთა წრეებიდან (*fiction, blogbaster, monitor*) ასევე განსაკუთრებით მოსწავლე-ახალგაზრდობის (*teenager*) სასაუბრო ენიდან. უცხოეთში სასწავლებლად წასულ ქართველებს, უცხოური სახელმძღვანელობით დაინტერესებულ სტუდენტობას განსაკუთრებით ხშირი შეხება აქვთ თანამედროვე ინგლისურთან, ამიტომ ათვისების ტენდენცია უფრო ზრდადია, ვიდრე კლებადი, რაც თავის მხრივ ამყარებს ვარაუდს, რომ ინგლისურ ნასესხობათა რაოდენობა მომავალში კიდევ უფრო გაიზრდება. ბუნებრივია, აღნიშნული გარემოება ქართულის, როგორც სალიტერატურო ისე სალაპარაკო ენის წინაშე აყენებს ახალ ამოცანებს. ერთი მხრივ, გამდიდრდეს ქართული სათანადო ლექსიკით (და შეუძლებელიც არის ხელოვნურად აღნიშნული პროცესის შეჩერება), ხოლო მეორე მხრივ, ენამ არ დაკარგოს თვითმყოფადი სახე და მისთვის ჩვეული გამომსახველობა.

დასკვნა

ამდენად ქართული სასაუბრო მეტყველებაზე, ასევე სამწერლო-სალიტერატურო ენაზე და დარგობრივ ენებზე აშკარაა ამერიკული ინგლისური ენის გავლენა და ინგლისურ ლექსიკურ ერთეულთა ქართულ ენაში შეჭრისა და დამკვიდრების მზარდი ტენდენცია. ამის მიზეზად ქართველთა განსახლების ადგილი, მოსახლეობის შედარებითი სიმრავლე და პოლიტიკურ-ეკონომიკური პროცესები სახელდება.

ქართულ ენაში შემოსული ინგლისური ნასესხობები ხშირად საერთაშორისო ნეოლოგიზმად იწოდება. ისინი სხვადასხვა თანაფარდობითა და ემოციულობით დამკვიდრდა ქართულ ენაში. განსაკუთრებით გამოიყოფა ისეთი მიმართულებები, როგორც ბიციცა: პოლიტიკა, კულტურა და გასტრონომია.

ლიტერატურა

1. Webster's Dictionary (2010): online
2. Robert Le Petit Robert (2009): Paris
3. Crystal D. (1997): A Dictionary of Language and Phonetics. 4th edition. Blackwell Publishers Ltd
4. Larousse (1994) : Dictionnaire de Linguistique et des Sciences du Langage. Paris

Современные английские заимствованные слова в грузинском языке

Чхеидзе Нана Георгиевна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
ул.Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 555 257 167
E-mail: davidchkheidze@hotmail.com

Резюме

Грузинский язык из-за особого места расселения говорящего на этом языке народа очень богат внешними заимствованиями. В грузинском языке много древнеперсидских, греческих, арабских... слов. В результате распада Советского Союза и сокращения влияния русского языка его место постепенно занимает английский язык. Сегодня очень большое количество слов английского происхождения, обозначающих разные понятия и вещи, усваиваются грузинским языком. Наша статья в основном посвящена выяснению, какими особенностями характеризуется сам лингвистический процесс заимствования грузинским языком слов английского происхождения, т. е. почему и каким образом усваивается терминология, лексические и морфологические элементы одного языка другим. По данным исследования оказывается, что рост количества заимствований напрямую обусловлен влиянием, политического экономического и культурного характера, что в свою очередь ставит новые, как языковые, так и социальные задачи перед грузинским обществом - поддерживать не только богатство языка, но и сохранить его самобытность и свойства.

Ключевые слова:

ассимиляция транскрипция, произношение, вариация, фонетика.

Contemporary English Borrowed Words in the Georgian Language

Nana Chkheidze
Georgian Technical University
Department of Liberal Sciences
77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia
Tel.:555 257 167
E-mail: davidchkheidze@hotmail.com

Abstract

Borrowings under the influence of the phonetic system of borrower language are gradually changed which is thoroughly depicted through transcription in the dictionaries. In other words, phonetic assimilation is accompanied by variations in pronunciation. The object of our research in the presented article is English borrowings in French and French borrowings in English. According to the degree of assimilation, borrowings can be divided into two groups: completely assimilated and partially assimilated. Borrowing and assimilation process is more vividly reflected in English dictionaries rather than in the French ones. The speedy process to determine the norm of the standard pronunciation of a French word can not to be reflected in French publishings, whereas in English the adoption process of borrowings seems to be far longer and that's why English dictionaries are able to fix all pronunciation changes through transcription.

Keywords:

assimilation, transcription, pronunciation, variation, phonetic.

ფსიქოლოგიური პრედიკატები

თამარ ქაცანაშვილი
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ი. ჭავჭავაძის გამზ. 36, 0179, თბილისი,
საქართველო
ტელ: 595 223 723
E-mail: t_katsanashvili@yahoo.fr

რეზიუმე

ფსიქოლოგიურ ზმნებსა და ფსიქომოდ-რაობის ცნებას სხვადასხვაგვარად აანა-ლიზებენ ლინგვისტები. ისინი მათ მართ-ვისა და ბმის თეორიის, ტრანსფორმაცი-ული კონცეფციის, სემანტიკური და თემა-ტური ანალიზის პოზიციიდან განიხილავენ. თითოეულ მიდგომას თავისი მომხრეები და მოწინააღმდეგეები ჰყავს.

სტატიაში წარმოდგენილია ცნობილი ლინგვისტების: ბელეტისა და რიზის, გრიმ-შოუს, პესეცის, რიუვეს, პოსტალის, გუბერ-ის, ჯეკენდროფის, ფილმორისა და ბურციოს მოსაზრებები იმ პრობლემატურ საკითხებ-თან დაკავშირებით, რაც ფსიქოლოგიური პრედიკატების თემატური როლების დის-ტრიბუციას უკავშირდება ფრანგულ ენაში.

საკვანძო სიტყვები:

ფსიქოლოგიური ზმნები, ექსპერიენცერი, თემა, თეტა როლების ვარიაციები, ფსიქო-მოდრაობა.

შესავალი

ფსიქოლოგიური ზმნები ხუთი ნიშნით განსხვავდებიან ტიპური აგენტური ზმნები-საგან : თეტა როლების განაწილებით, ინ-ტერპრეტაციისა და მნიშვნელობათა ცვა-ლებადობით, სუბიექტის არათემატურობით, ბრუნვის გაუქმებითა და უკუანაფორით. ზმ-ნები ხილული თემატური როლების განსხ-

ვავებულ კონფიგურაციას გვთავაზობენ. ამ როლების სახელდება დღემდე სადავოა და პირობითად მათ ექსპერიენცერი/თემა ეწო-დება.

ძირითადი ნაწილი

თემატური (თეტა) როლის მატარებელი არგუმენტის, იგივე ექსპერიენცერის (Su- jet d'expérience (ფრ.), Experiencer (ინგლ.), დისტრიბუციის მიხედვით, ფსიქოლოგიური ზმნები სამ ჯგუფად იყოფა :

1. გარდამავალი ფსიქოლოგიური ზმნე-ბი;
2. არამიცემითი ფსიქოლოგიური ზმნე-ბი;
3. არაკუზატიური ფსიქოლოგიური ზმნები.

გარდამავალ ფსიქოლოგიურ ზმნათა ჯგუფში შედის ზმნები: admirer, adorer, aimer, apprécier, déplorer, détester, estimer, mépriser, redouter, regretter, supporter, craindre...

ისეთი გარდამავალი ფსიქოლოგიური ზმნები, როგორცაა adorer, craindre détest- er ზედაპირულ სუბიექტად ექსპერიენცერს, ხოლო პირდაპირ ობიექტად თემას ფლობენ. ისინი ისე იქცევიან, როგორც ტიპური გარ- დამავალი ზმნები, რომლებსაც სუბიექტად აგენტი-ექსპერიენცერი, ხოლო პირდაპირ ობიექტად თემა აქვთ. მაგალითად :

- a. **Paul** (ექსპერიენცერი) aime Barbara.
- b. **Paul** (ექსპერიენცერი) déteste Barbara.

არამიცემით ფსიქოლოგიურ ზმნათა ჯგუფში ერთიანდება amuser, dégouter, préoc- cuper, effrayer, agacer, ennuyer, étonner, gêner, horrifier, humilier, impressionner, intéresser, sur- prendre, terrifier და ა.შ. ზმნები. ისინი თეტა როლების დისტრიბუციით უპირისპირდებიან გარდამავალ ფსიქოლოგიურ ზმნათა კლასს და სუბიექტად – თემა, ხოლო პირდაპირ დამატებად პაციენსი აქვთ. არამიცემითებს

ხშირად უკუქცევითი ფორმაც გააჩნიათ. უკუქცევითი ვარიანტი პაციენს სუბიექტად, ხოლო თემას ხშირად წინდებუდიან ობიექტად წარმოადგენს. Se, რომელიც, რეფერენციის თვალსაზრისით, სუბიექტის იდენტურია, ძნელად დასადგენია, რომელ თემატურ როლს შეესაბამება:

- a. Le spectacle amuse **Paul** (ექსპერიენცერი).
- b. La soupe dégoûte **Marie** (ექსპერიენცერი).
- c. Le son de la cloche a effrayé **les enfants** (ექსპერიენცერი).
- d. La philosophie préoccupe **Paul** (ექსპერიენცერი).

არაკუზატიური ზმნები ფსიქოლოგიური ზმნების მესამე ჯგუფს წარმოადგენენ. აქ შედის : manquer, plaire, aller (bien), appartenir, arriver, déplaire, importer, manquer, dis/ap/paraître, répugner, rester, souffrir, tomber, sur/re/par/venir–ს ტიპის ზმნები. აღნიშნულ ზმნებთან თემატური პაციენსის ზედაპირული სტრუქტურა მიცემითია, ხოლო მათი თემა ხშირად სუბიექტია:

- a. Le gâteau plait à **Paul** (ექსპერიენცერი).
- b. Ce travail déplaît à **Barbara** (ექსპერიენცერი).

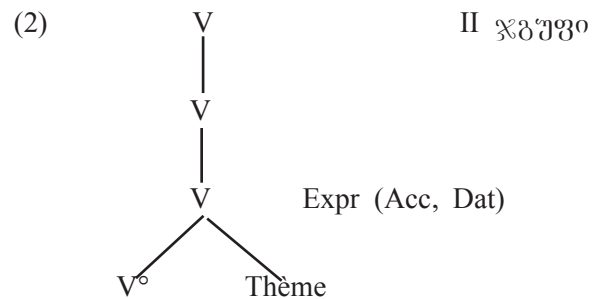
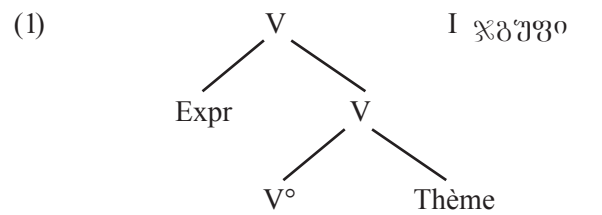
მიცემითი პაციენსი აუცილებელია შესაბამისი ინტერპრეტაციისათვის. წინადადება არ არის უპირო, თუმცა თემა ხშირად სპეციფიკურია. ზემოთ მოყვანილი პირველი მაგალითი უფრო კონკრეტული ინტერპრეტაციის შემცველია, ვიდრე მეორე. არაკუზატიური ფსიქოლოგიური ზმნები, ძირითადად, ფიგურალურად იხმარებიან, ვიდრე პირდაპირი მნიშვნელობით. ამ ზმნებს ეხედებით უპირო კონსტრუქციებში ზმნის მომდევნო თემით (პოტენციური პარტიცივით en). მათი თემა ზოგჯერ სუბიექტის პოზიციას იკავებს. მრავალი არაკუზატიური ზმნა იხმარება დამხმარე ზმნა être-თან ერთად. აღსანიშნავია, რომ ფრანგულ ენაში

დამხმარე ზმნის სელექცია არ გამოდგება არაკუზატიურობის დასადგენად.

ფსიქოლოგიურ ზმნებსა და ფსიქომოდრობის ცნებას სხვადასხვაგვარად აანალიზებენ ლინგვისტები. ისინი ფსიქოზმნებს განიხილავენ, როგორც მართვისა და ბმის თეორიის, ასევე ტრანსფორმაციული კონცეფციისა და სემანტიკური ან თემატური ანალიზის პოზიციიდან. თითოეულ მიდგომას თავისი მომხრეები და მოწინააღმდეგეები ჰყავს.

ბელეტი და რიზი (1988) აღიარებენ ტრადიციული თემა როლების სამწევრა დისტრიბუციას და მიაჩნიათ, რომ თემა და პაციენსი ორივე, VP-ს შიდა შემადგენლობაა D სტრუქტურაში; ისინი წერენ, რომ არაკუზატიურ და არამიცემით ფსიქოლოგიურ ზმნებს აქვთ არათემატური გარეარგუმენტი და თემა მიიწვეს სუბიექტის პოზიციისაკენ. უკუანაფორა მათ სინტაქსურ ანომალიად მიაჩნიათ და გამოსავალს ბრუნვის გაუქმებაში ხედავენ.

ფსიქოლოგიური ზმნების სამი ჯგუფის წარმოსადგენად, ბელეტი და რიზი შემდეგ კონფიგურაციებს გვთავაზობენ :

პირველ კონფიგურაციაში თემა გენერაციულ პოზიციას იკავებს, ხოლო ექსპერიენცერი ფრაზის თავში ექცევა. მეორეში თემა საწყის პოზიციაშია და სახელობით

ბრუნვას იწერს, გენერაციულ პოზიციაში მყოფი ექსპერიენცერი კი ბრადლებით (II კლასი) ან მიცემით (III კლასი) ბრუნვებს იღებს.

ბელეტი და რიზი იტალიური ენისათვის შესაფერის არგუმენტებს ასახელებენ, სადაც ზედაპირული სტრუქტურის სუბიექტი მეორე ჯგუფში შემავალ წინადადებათა მსგავსად პასიური ან არააკუზატიური ზმნების ქვემდებარეს წარმოადგენს, პირველ ჯგუფში გაერთიანებულ სტრუქტურათა ქვემდებარეების საპირისპიროდ. ამგვარი არგუმენტები, ხშირ შემთხვევაში, არ გამოდგება ფრანგული ენისათვის. მაგალითად, **მერვე (8) მაგალითის** ტიპის ფრაზები არაგრამატიკულად ითვლება ფრანგულში, რაც იმას ნიშნავს, რომ le plat გარე არგუმენტს არ წარმოადგენს:

- a. Jean aime Marie.
- b. Marie a été aimé par Jean.
- a. Le plat dégoûte Marie.
- b. Marie a été dégoûtée par le plat.

ერთადერთი სწორი სტრუქტურა ფრანგულ ენაში, სადაც მეორე კლასში შემავალი ფსიქოლოგიური ზმნების ზედაპირული სუბიექტი ფრაზის თავში ექცევა, ასე გამოიყურება :

- a. [Ces rumeurs sur lui] ont préoccupé Jean.
- b. *[Ces rumeurs sur lui] ont décrit Jean.

პირველი (a) ფრაზის სისწორე იხსნება იმით, რომ ექსპერიენცერი Jean აბამს ანაფორას lui (სიღრმის სტრუქტურაში) მსგავსად ზემოთ მოყვანილი მეორე სქემისა, სადაც ექსპერიენცერი (Expr) მართავს (c-command) თემას. რაც შეეხება მეორე ფრაზას (b), არგუმენტი Ces rumeurs sur lui ამოსულია იმ პოზიციიდან, რომელიც მართავს არგუმენტს Jean. შესაბამისად, ანაფორა, სიღრმის სტრუქტურაში, არ არის დაბმული.

მაშასადამე, განსხვავება იმაში მდგომარეობს, რომ ზმნას décrire შეუძლია აირჩიოს როგორც გარე (Ces rumeurs sur lui), ასევე შიდა (Jean) არგუმენტი, ხოლო préoccupe-ს ტიპის ზმნები (ბელეტისა და რიზის

თქმით), მხოლოდ ორ შიდა არგუმენტს ირჩევენ (იხ. სქემა 2).

გრამშოუ ფსიქოზმნების თემატური დისტრიბუციის ვარიაციების კვლევისას მიმართავს როგორც სინტაქსურ სტრუქტურებს, ასევე სემანტიკურ მოსაზრებებს. იგი ფიქრობს, რომ თემატური სტრუქტურების სინტაქსურ სტრუქტურებში მოქცევა ორი განზომილების – თემატურის და ასპექტურის ფუნქციაა, რითაც შეიძლება აიხსნას განსხვავება წყვილში fear (ინგლ. „შიშის ქონა“)/frighten (ინგლ. „შეშინება“). დისტრიბუცია მომდინარეობს უშუალოდ თემატური იერარქიიდან (პაციენსი ხდება სუბიექტი). Frighten-ის სინტაქსური **შეტრიალება** გამოწვეულია თემატური და ასპექტური განზომილებების არასწორი განლაგებით. არამიცემითები არ არიან არააკუზატიურების მსგავსნი და არ აქვთ არათემატური გარეარგუმენტები. აქ არ განიხილება უკუანაფორის საკითხი.

პესეცკი როლების კლასიფიკაციის დახვეწის საკითხში სემანტიკას ეყრდნობა. მეცნიერს მიაჩნია, რომ განსხვავებას fear და frighten-ს შორის, მათი თემატური როლების სხვადასხვაობა იწვევს. მისი ანალიზის თანახმად, ზმნებს, რომლებიც უკავშირდებიან პაციენს ობიექტებს, ე.წ. c კაუზატივის ნულოვან მორფემას, რომელიც ზმნის სიღრმისეულ მნიშვნელობას ემატება. ამდენად, fear – მარტივი, ხოლო frighten – რთული ზმნაა, რომელსაც აქვს აღნიშნულ მორფემა. პესეცკი აღიარებს უკუანაფორის ანალიზს, მაგრამ უარყოფს არამიცემითებისადმი არათემატურ მიდგომას.

რიუვეს მიაჩნია, რომ თემატური როლების თანკვეთა მხოლოდ გარეგნულია, ხოლო თითოეული კლასის სელექციური შეზღუდვები არ ემთხვევა ერთმანეთს. ლინგვისტი ემხრობა ჯეკენდროფისეულ თემატურ იერარქიას სინტაქსური იერარქიის საპირისპიროდ. ლინგვისტი ფიქრობს, რომ მართვის ანომალიები უნდა განიხილებოდეს პრაგმატიკის ცნებებზე და არა სინტაქსზე

დაყრდნობით. უკუანაფორებს რიუვე აუხსნელ პრობლემათა რიგს მიაკუთვნებს.

ტრანსფორმაციული გრამატიკა ფსიქოლოგიური ზმნების ანალიზისას ე.წ. „ფსიქიკური გადაადგილების“ ტრანსფორმაციას იყენებს და ამბობს, რომ დასახელებული ზმნები აღიჭურვებიან [+PSYCH – MVT]-ის წესის მახასიათებელი ნიშნით. **ფსიქო-** მოძრაობის ტრანსფორმაციის გამოყენებას მხარს უჭერდა **პოსტალი**. მის ძირითად ამოსავალ დებულებას წარმოადგენს ბუნებრივი კავშირის არსებობა NP-სა და სიღრმის სუბიექტის პოზიციას შორის. საერთო მახასიათებლის ქვეშ სიღრმის სუბიექტის, აგენტისა და NP-ს გაერთიანება არ აღმოჩნდა საკმარისი ფსიქო-მოძრაობის პრინციპის ერთმნიშვნელოვნად აღსადიარებლად, ვინაიდან აღნიშნული კავშირი ხშირად ირღვევა და სუბიექტი არ ინტერპრეტირდება როგორც აგენტი. მოცემული თეორია ვერც ზოგიერთი ზმნიშედის (მაგ.: „personnellement“) დისტრიბუციის საკითხს წყვეტს, როდესაც ეს უკანასკნელი სიღრმისულ სტრუქტურაში სუბიექტს, ხოლო ზედაპირზე ობიექტს უკავშირდება.

ტრანსფორმაციულ ანალიზს უპირისპირდება **სემანტიკური, იგივე თემატური ანალიზი**, კერძოდ კი **გუბერის, ჯეკენდროფისა და ფილმორის** კონცეფციები, რომელთა თანახმად, სემანტიკურად მსგავსი და ხშირად ომონიმური ზმნები ორ დიდ ჯგუფად იყოფა. პირველი (A) ჯგუფი ზმნის „mépriser“-ს, ხოლო მეორე (B) – „dégouter“-ს მსგავსად იქცევა. ტრანსფორმაციული მიდგომის მიხედვით, განსხვავებები, ძირითადად, ზედაპირული სტრუქტურის დონეზე აისახება.

თემატური ჰიპოთეზის მიხედვით კი, ყველა განსხვავება სიღრმის სტრუქტურაში აისახება და ზმნის მკაცრი ქვეკატეგორიზაციის მახასიათებლებზე დაყრდნობით მუშავდება. A და B კლასის ზმნებს შორის არსებული ურთიერთმიმართება გამოხატავს

პროცესს, რომლის NP სუბიექტი მოცემული პროცესის მიზეზია, თვით პროცესი კი NP-თი გამოხატულ ობიექტზე ახდენს გავლენას. A ჯგუფში ზემოქმედება ფიზიკურია, ხოლო B ჯგუფში – ფსიქოლოგიური, მენტალური. მაგრამ, საგულისხმოა, რომ აღნიშნულ ჯგუფებს შორის არსებული მკაფიო დიქტომია ხშირად ირღვევა სემანტიკურად გარდამავალი ზონების არსებობით.

ფილმორი ზმნათა შორის სემანტიკურ განსხვავებებს ბრუნვათა თეორიის ფარგლებში იხილავს. მეცნიერი A ჯგუფის ანუ ფიზიკური მოქმედების ზმნების კლასში ორ სემანტიკურ კლასს გამოიყოფს. ესენია: „მდგომარეობის შეცვლის ზმნები,“ (როდესაც ობიექტი იცვლის მდგომარეობას) და „ზედაპირთან შეხების ზმნები“. პირველი ჯგუფის ზმნებს კაუზატიური ხასიათი აქვთ და საქმე „ობიექტურ“ ბრუნვას, ხოლო დანარჩენ შემთხვევებში – „ლოკატივს“ ეხება. დიქტომია დასახელებულ კლასებს შორის ნაკლებ მკვეთრია, ვინაიდან საერთო მახასიათებლები და განსხვავებები ორივე კლასში მოიპოვება. A ტიპის ზმნები ხშირად იყენებენ წინდებულებიან ლოკატივებს, ხოლო B ტიპისა – ნაკლებად. თუმცა, ზოგჯერ, A ტიპის „ზედაპირის კონტაქტის,“ გამომხატველ და „მდგომარეობის შეცვლის,“ ზმნებს შორის განსხვავების პოვნა საკმაოდ ჭირს და ბრუნვათა შორის, ან თემატური განსხვავებანი ხშირად იშლება.

რიუვე არსებული მდგომარეობიდან გამოსავალს ე.წ. მარკირების თეორიაში ხედავს, რომლის არსი იმაში მდგომარეობს, რომ ყველა ზმნას მიეწერება თავისი ლექსიკური რუბრიკა და ცვლადი ან არაცვლადი [F/UF] მახასიათებელი. აღნიშნული თეორიის მიხედვით:

1. თუ ლექსიკაში არსებობს ფიზიკური ქმედების მქონე გარდამავალი ზმნა, მაშინ არსებობს ფსიქოლოგიური ზმნა – ომონიმიც;

2. თუ ლექსიკაში არსებობს ზმნა, რომლის ობიექტი არის „ადგილი“, არსე-

ბობს ზმნა-ომონიმიც, რომელიც აღნიშნავს მდგომარეობის შეცვლას;

3. ფსიქოლოგიური ზმნა ამავე დროს მდგომარეობის შეცვლის ზმნაც არის.

4. ფსიქოლოგიური ზმნისთვის ნორმალურია ფიგურირებდეს NP1 être [Avant][pour NP2] ჩარჩოში.

აღსანიშნავია, რომ მოცემული თეორია მხედველობაში არ იღებს „ფსიქოლოგიური“ ზმნების მეტაფორულ და არამეტაფორულ მნიშვნელობას.

ზმნები „amuser“ და „manquer“ ირჩევენ არათემატურ გარეარგუმენტს. დამხმარე ზმნის სელექცია არ განიხილება, ვინაიდან ამ ტიპის ყველა ზმნა იუღლება ზმნით „avoir“. უპირო გამოთქმა აიგება არათემატური გარეარგუმენტით, რომლის ადგილი უჭირავს ცარიელ il-ს. გარდამავალი და არაერგატიული კონსტრუქციები არაგრამატიკულია, რადგან ორივეს აქვს თემატური გარეარგუმენტები. უპირო გამოთქმა სწორია არააკუზატივებითა და პასიური ფორმით.

ბურციო მიუთითებს, რომ il-იანი უპირო კონსტრუქციები დასაშვებია მხოლოდ არათემატურ გარე არგუმენტიან ზმნებთან. პრეზენტატივები შეიძლება აიგონ CP დამატებით:

- a. Il m'ennuie de partager avec les filles.
- b. Il m'étonne que M.Mauriac vous représente un idéologue.

ვინაიდან CP-ები არ არიან ბრუნვით მარკირებულნი, მეორე შინაგანი ბრუნვის არქონას არ მოაქვს შედეგი CP დამატებებისათვის.

თავისუფალი on არაგრამატიკულია manquer/amuser-სთან, quelqu'un (n'importe qui)-ის მნიშვნელობით. Nous-ს ინტერპრეტაცია ხშირად მისაღებია და არა თავისუფალი:

- a. Dans ce pays lointain, on adore les idoles.
- b. On a bien amusé les enfants hier soir.

გამორიცხული არ არის თავისუფალი ინტერპრეტაცია კონტექსტის არაარსებითი შეცვლით:

a. On ne manque jamais de respect à sa mère.

b. On amuse les enfants si on ne veut pas qu'ils soient désagréables.

მხოლოდ თემატური გარეარგუმენტები მართავენ უკუქცევითებს. გამონაკლისია ზმნები „manquer“ და „amuser“ :

- a. Les enfants se lavent les uns les autres.
- b. Les païens s'adorent les uns les autres.
- a. *Les enfants se manquent les uns les autres.
- b. *Les enfants s'amuse les uns les autres.

ფრანგულ ენაში ნამდვილი გარდამავალი და გარდაუვალი (არაერგატიული) ზმნები კაუზატიურ კონსტრუქციებში არგუმენტის გარეშე ჩაერთვებიან.

დასკვნა

ფსიქოლოგიური ზმნების ანალიზის პროცესში ენათმეცნიერთა ყურადღება შემდეგმა თავისებურებებმა მიიპყრო:

1. ფსიქოლოგიური ზმნები მიაწერენ თემატურ როლს პაციენსს, ხოლო თემას – ობიექტს. საკმაოდ ბუნდოვანია, თუ რატომ ნაწილდებიან სხვადასხვა ადგილებზე მოცემული როლების მატარებელი არგუმენტები. მეტად გაჭირდება დასახელება სხვა ზმნური კონსტრუქციისა, სადაც ზედაპირულ სტრუქტურაში, აგენტის როლის მქონე არგუმენტი ხან ქვემდებარის ხან პირდაპირი ან ირიბი დამატების ადგილს დაიკავებს.

2. ზოგიერთმა ლინგვისტმა (ლაკოფი, პოსტალი) შენიშნა, რომ პირველ და მეორე კლასში გაერთიანებული ზმნები სემანტიკური არგუმენტების დისტრიბუციით, ხშირად, ერთნაირები არიან. ზოგიერთი ზმნა სხვა ზმნის თემატურ შებრუნებას წარმოადგენს, ზოგიერთ ზმნას კი თავად გააჩნია ცვლადი მნიშვნელობა. მნიშვნელობის ცვლა და თემა როლების დისტრიბუცია პრობლემურს ხდის თემატური და არგუმენტული სტრუქტურების ურთიერთდაკავშირებას.

3. ფსიქოლოგიურ ზმნებზე დაკვირვების პროცესში მეტად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა გარეარგუმენტთა არათემატურობის საკითხი, ვინაიდან ფსიქოლოგიური ზმნების შემცველ წინადადებათა არცერთი არგუმენტი არ წარმოადგენს ნამდვილ აგენტს და თემატურ იერარქიაში, თითოეული არგუმენტის თემა როლი აგენტის როლზე დაბლა დგას.

4. არააკუზატიურ ზმნათა არათემატურობა ისევე იქნა აღიარებული, როგორც გარდამავალ ზმნათა გარეარგუმენტის თემატურობა. არამიცემითი ზმნების სუბიექტის არათემატურობა კი პირდაპირ კავშირშია ბრუნვის შეწყვეტის საკითხთან, რაც ბურციოს განზოგადების ძირითადი დებულებაა.

უკუანაფორა წლების მანძილზე წარმოადგენდა ლინგვისტთა დავის საგანს. ზოგიერთი ზმნა (მაგალითად, amuser) ეგუება ისეთი ანაფორის ხმარებას, რომელსაც შეიცავს სუბიექტი და აბამს ირიბი ან პირდაპირი ობიექტი, რითაც ირღვევა c- command-ის შეზღუდვა, ტიპური გარდამავლების საპირისპიროდ.

ლიტერატურა

1. Belletti A. and Rizzi L. (1988): Psych Verbs and Theta Theory. *Natural Language and Linguistic Theory* 6 :291-352
2. Burzio L. (1986): Italian Syntax. Dordrecht: Kluwer
3. Jackendoff R. (1987): The status of thematic relations in linguistic theory. *Linguistic Inquiry* 18, 369-412
4. Grimshaw J. (1990): Argument Structure. Cambridge, Mass: MIT Press
5. Pesetsky D. (1995): Zero Syntax - Experiences and Cascades. Cambridge, Mass: MIT Press
6. Postal P. (1971): Crossover Phenomena. New York: Holt, Reinhart and Winston

7. Ruwet N. (1972): Theorie syntaxique et syntaxe du français. Paris: Editions du Seuil

Psychological Predicates

Tamar Katsanashvili

Tbilisi State University

Faculty of Humanitarian science

36 Chavchavadze aven., 0179. Tbilisi, Georgia

Tel.: 595 223 723

E-mail : t_katsanashvili@yahoo.fr

Abstract

Linguists examine psychological verbs and concept of psycho-motion in different ways. They examine them from the point of view of transformative concept, from the semantic position and subject analysis. Each approach has its supporters and its enemies.

This article represents the reasons of the well-known linguists: Beletti and Rizzi, Grimshaw, Pesetski, Ruve, Postal, Huber, Jekendorf, Filmor and Burcio, connected with those problematic questions, which relate to distribution of the psychological predicates subject roles in French language.

Keywords:

psychological verbs, experiencer, subject, variation, subject roles, psycho-motion.

Психологические предикаты

Кацанаშვილი Тамара Демуриевна

Тбилисский государственный университет

Факультет гуманитарных наук

пр. Чавчавадзе №36, 0179, Тбилиси, Грузия

Тел : 595 223 723

E-mail : t_katsanashvili@yahoo.fr

Резюме

Лингвисты по разному рассматривают психологические глаголы и понятие психодвижения. Они рассматривают их с точки зрения трансформативной концепции, с позиции семантического и тематического анализа. Каждый подход имеет своих сторонников и своих противников.

В статье представлены доводы известных лингвистов: Белетти и Ризи, Гримшоу, Песецкого, Рюве, Посталя, Губера, Джекендрофа, Филь-

мора и Бурцио, связанные с теми проблемными вопросами, которые относятся к дистрибуции тематических ролей психологических предикатов во французском языке.

Ключевые слова :

психологические глаголы, экспиенцер, тема, вариации тематических ролей, психодвижение.

გასტრონომიზმები ფრანგული არგოს ფრაზეოლოგიურ სისტემაში

ლოლიტა თაბუაშვილი
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ჭავჭავაძის გამზ. №36, 0179, თბილისი,
საქართველო
ტელ.: 599 468 184
E-mail: ltabuashvili@yahoo.fr

ციური ახვლედიანი
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ჭავჭავაძის გამზ. №36, 0179, თბილისი,
საქართველო
ტელ. 599 508 607
E-mail: tsiuriakhvlediavi@yahoo.com

რეზიუმე

ფრანგულ სამწერლო-სალიტერატურო ენაში მიმდინარეობს არგოს ელემენტთა შეჭრის მზარდი პროცესი. ლინგვისტთა აზრით, არგო, თავისი არსით, მეტაფორული ლექსიკონია და უპირატესად მეტაფორულ ფუნქციებს ასრულებს ენაში: ქმნის ისეთ ლექსემებს, რომელთა ეკვივალენტებიც არ გააჩნია სალიტერატურო ენას; აძლიერებს ენის ექსპრესიულობას; ასრულებს განზრახვათა ირიბი გადაცემის ფუნქციას და სხვა.

ცნობილია, რომ ფრანგები მნიშვნელოვან ყურადღებას უთმობენ გასტრონომიას. ეს ეროვნული მახასიათებელი ნიშანი ფართოდაა ასახული არგოში; მრავალი არგოტიკული ფრაზეოლოგიზმი შეიცავს გასტრონომიულ სახელწოდებათა კომპონენტებს. გასტრონომიზმებში იგულისხმება ბოსტნეულის, ხილის, კვების პროდუქტების, სასმელებისა და კერძების დასახელებათა შემცველი ლექსიკური ერთეულები.

გასტრონომიზმები ხშირად ასრულებენ კომპარატივულ ელემენტთა როლს, განსაკუთრებით ფრაზეოლოგიზმთა თემატურ ჯგუფებში: ადამიანის ფიზიოლოგიური და ფიზიკური მდგომარეობა, ემოციურ – ფსიქოლოგიური მდგომარეობა, ინტელექტუალური თვისებები და სხვ.

საკვანძო სიტყვები:

გასტრონომიზმები, არგო, მეტაფორა, ფრაზეოლოგიზმები.

შესავალი

მიუხედავად იმისა, რომ ლექსიკური და ფრაზეოლოგიური არგოტიკული ერთეულების შექმნაში ასევე მონაწილეობს მეტონიმია და ჰიპერბოლა, მეცნიერთა აზრით, ყველაზე მნიშვნელოვანი როლი მეტაფორას აკისრია. მეტაფორული არგოს მეტყველებაში გამოყენების წყალობით, ხორციელდება მეტყველების ექსპრესიული გაჯერება და მაქსიმალური ლაკონურობა. თვით მეტაფორა ასახავს იმ მსოფლმხედველობას, ფსიქოლოგიასა და ფსიქიკას, რომელსაც ადამიანი იყენებს მეტყველებაში.

ძირითადი ნაწილი

ფრანგების დიდი ინტერესი გასტრონომიისადმი, რაც ეროვნული ნიშან-თვისების რანგშია აყვანილი, ნათლადაა ასახული არგოშიც. ადამიანის მახასიათებელი სემანტიკის მქონე მრავალი არგოტიკული ფრაზეოლოგიზმი შეიცავს გასტრონომიულ დასახელების კომპონენტს. გასტრონომიულ

მეტაფორათა როლი ფრანგული არგოს სახასითო ფრაზეოლოგიზმთა შექმნაში უზარმაზარია.

გასტრონომიულ ფრაზეოლექსემებს შესაძლებელია არ ჰქონდეთ არავითარი კავშირი ფრაზეოლოგიზმთა მნიშვნელობასთან, ასეთ შემთხვევაში ისინი წარმოადგენენ ფრაზეოლოგიურ შეზრდას; მაგალითად, არგოტიკულ ფრაზეოლოგიურ შეზრდათა **sentir l'ail, manger de l'ail** სემანტიკა შეუთავსებელია სიტყვების - **sentir** „გრძნობა“, **manger** „ჭამა“, **l'ail** „ნიორი“ – მნიშვნელობასთან, რადგან აღნიშნული ფრაზეოლოგიზმები გამოიყენება ადამიანის სექსუალური ორიენტაციის მახასიათებლებად, მნიშვნელობით « ლესბოსელი ».

ძალიან ხშირად გასტრონომიული სახელწოდებები შეადგენენ ფრაზეოლოგიზმთა ხატოვან „საყრდენს“, ანუ წარმოადგენენ არგოტიკულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა შექმნის პროდუქტიულ წყაროს. ამასთანავე, გასტრონომიულმა ერთეულებმა შეიძლება შექმნან არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმთა ხატოვანი საფუძველი როგორც პირდაპირი გასტრონომიული მნიშვნელობით, ასევე ახლებურად გააზრებული (გადააზრებული) არგოტიკული მნიშვნელობითაც; მაგალითად, ხილთა მრავალი სახელწოდება გამოიყენება არგოში ქალთა სასქესო ორგანოს (**abricot** „გარგარი“ – არგო: „ქალის სასქესო ორგანო“) და ქალის მკერდის (**ananas** „ანანასი“ – არგო: „ქალის მკერდი“; **orange** „ფორთოხალი“, **mandarine** „მანდარინი“ – არგო: „ქალის პატარა მკერდი“) გამოსახატავად. ამასთან დაკავშირებით, მრავალი გასტრონომიული ფემინინური ფრაზეოლოგიზმი, ანუ ისინი, რომლებიც გამოიყენებიან მხოლოდ ქალთა მახასიათებელ ნიშან-თვისებათა გადმოცემისას, არიან ორხატოვანი: **avoir l'abricot en folie** – 1). სიტყვასიტყვით: „გარგარის ქონა სიგიჟეში“ 2). „ქალის სასქესო ორგანოს ქონა სიგიჟეში“ – „სექსუალურად აღზნებული ქალი“; **avoir**

des oranges (des mandarines) sur l'étagère (sur la cheminée) – 1). სიტყვასიტყვით: ფორთოხლების (ან მანდარინების) ქონა თაროზე (ან ბუხარზე), 2). პატარა მკერდის ქონა თაროზე (ან ბუხარზე) – „პატარა მკერივი მკერდის ქონა“.

ორხატოვან ფუძის მქონე არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმთა ერთ-ერთ სპეციფიკურ თავისებურებას წარმოადგენს ის, რომ მეორადი ხატი შეიძლება დაემთხვეს ფრაზეოლექსემის მნიშვნელობას; მაგალითად: **être une poire molle** – 1). სიტყვასიტყვით: „რბილ მსხლად ყოფნა“, 2). „დოყლაპიად ყოფნა“ – „ჩვარი, უნებისყოფო ადამიანი“.

გასტრონომიზმები ზოგჯერ განიცდიან სტრუქტურულ მოდიფიკაციებს (დამახინჯებას, წაკვეთას, რედუქციაციას). ასეთ მოდიფიცირებულ სახელწოდებებს აქვთ, როგორც წესი, განსაზღვრული არგოტიკული მნიშვნელობები, რომლებიც ქმნიან ფრაზეოლოგიზმთა მეორად ხატს: **extrait de naveton** (**naveton** არგო: „ტუტუცი, რეგენი, ხეპრე“ < **nave** ნეიტრ. „თაღგამი“) – „გამოუსწორებელი ტუტუცი, საშინელი ხეპრე“. ამასთანავე, მოდიფიცირებულ გასტრონომიზმებიანი ფრაზეოლოგიზმები გამოიყენებიან პროტოტიპულ გასტრონომიზმებიან ფრაზეოლოგიზმებთან ერთად.

გასტრონომიულ არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმთა დიდი რაოდენობა შეინიშნება ფრაზეოლოგიურ-თემატურ ჯგუფში „ადამიანის გარეგნული იერი, სახე“. ადამიანის გარეგნული მომხიბვლელობის გადმოსაცემად გამოიყენება ფრაზეოლოგიზმები გასტროსემით **jus** „წვენი“: **jeter du (son) jus** – „შთაბეჭდილების მოხდენა; შნოიანად, მოხდენილად, პეწიანად, ბრწყინვალედ ყოფნა“.

ადამიანის კანის ფერის ამსახველ ფრაზეოლოგიზმებში, საყრდენ კომპონენტებს წარმოადგენენ კვების იმ სხვადასხვა პროდუქტების აღმნიშვნელი ლექსიკური ერთეულები, რომელთაც აქვთ თეთრი ან ძალიან ბაცი ფერი: **être bronzé comme un pot**

de crème fraîche – (სიტყვასიტყვით: „გარუჯული როგორც არაქნიანი ქოთან“) – „ძალიან თეთრი კანის ქონა“. მაღალ ადამიანს ადარებენ **სატაცურს: asperge montée (en graine)** – (სიტყვასიტყვით: „დიდი ან გრძელი სატაცური“) – „მაღალი ტანის მქონე ადამიანი“. უსიამოვნო, საძაგელი, აუტანელი სახის გადმოსაცემად გამოიყენება სხვადასხვა გასტრონომიული მეტაფორა: **face de crabe (de navet, d'œuf, de lard)** – (სიტყვასიტყვით: „კიბოს [თაღგამის, კვერცხის, ღორის ქონის) სახე“ – „საზიზღარი სიფათი“. დიდ ცხვირს ადარებენ ბრის (ფრანგული ყველის) მეოთხედს: **quart de brie** – „უზარმაზარი ცხვირი, სარჩილავი“. ადამიანის სიმსუქნე გადმოიცემა წვნიანით კუჭის ამოვსების ხატი: **(un gros) plein de soupe** – (სიტყვასიტყვით: „[სქელი] წვნიანით სავსე“) – „ქონიანი, ჩასუქებული, სქელი ადამიანი“.

ფრაზეოლოგიურ-თემატური ჯგუფის – „ადამიანის გარეგნული იერი, შესახედაობა“ – ფემინინურ ფრაზეოლოგიზმებში, გასტრონომიული მეტაფორა გამოიყენება ქალის მკერდის დახასიათების გადმოსაცემად; ამისათვის ამჯობინებენ სხვადასხვა კერძების ხატებს, მათ შორის ყველაზე ხშირად კვერცხისაგან მომზადებული კერძებისა: **oeufs sur le plat** – (სიტყვასიტყვით: „აუთქვეფელი ერბო-კვერცხი“) – „ქალის პატარა, ბრტყელი (მიტყეპნილი) მკერდი“.

მრავალი მასკულინური ფრაზეოლოგიზმი, ანუ ისეთი ფრაზეოლოგიზმები, რომლებიც იხმარება მხოლოდ მამაკაცთა დასახასიათებლად, აგებულია გასტრონომიულ ხატებაზე. გაუპარსავი ან ცუდად გაპარსული სახისათვის იყენებენ ორცხობილის ხატს: **rasé à la (avec une) biscotte** – (სიტყვასიტყვით: „ორცხობილით გაპარსული“) – „გაუპარსავი ან ცუდად გაპარსული“. მელოტი თავის მახასიათებლად გამოიყენება ნესვის ან ქოქოსის ხატი: **avoir le melon (le coco) déplumé** – (სიტყვასიტყვით: „გაპუტული, ბეწვაცლილი ნესვის [ან ქოქოსის] ქონა“;

„გაპუტული თავის ქონა“ – „გამელოტება“.

გასტრონომიული თემატიკის ერთეულები ასევე პროდუქტიულია ფრაზეოლოგიურ-თემატური ჯგუფის – „ადამიანის ინდივიდუალურ-პიროვნული ნიშნები“ – არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმებში. უარყოფით ნიშანთა შორის დომინირებს **სიხარბე: verser (servir) le potage à la seringue** (სიტყვასიტყვით: „დაასხა (მიართვა) წვნიანი შპრიცით“) – „სიხარბე; კანკალი თითოეულ წვეთზე, თითოეულ ნამცეცხზე“; **chercher à (trouver à) tondre (sur) un œuf (sur les œufs)** – (სიტყვასიტყვით: „ეკებო [ან იპოვო] შესაძლებლობა, რომ კვერცხიდან მატყლი მოკრიჭო“) – „ძუნწობა, ძუნწობით ეკონომიის გაკეთება ყველაფერზე“; **pain dur** (სიტყვასიტყვით: „სმელი, გამსმარი პური“) – „ძუნწი ადამიანი“.

ადამიანის დადებით ნიშან-თვისებებს შორის, რომლებიც გადმოიცემა გასტრონომიული მეტაფორის საშუალებით, ჭარბობს **სიკეთე: une bonne (la meilleure, une excellente) pâte d'homme** (სიტყვასიტყვით: „კარგი [ან უკეთესი, საუკეთესო] ცომი ადამიანისა“) – „გულკეთილი, გულთბილი ადამიანი“.

არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმებში, **სიმხდალე** ასოცირდება **თაღგამთან: avoir du sang de navet** (სიტყვასიტყვით: „თაღგამის სისხლის ქონა“) – „სულმოკლე, ლახარი ადამიანი“.

ფრაზეოლოგიურ-თემატური ჯგუფის – „ადამიანის ინტელექტუალური თვისებები“ – ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა მნიშვნელოვანი ნაწილი ასევე შეიცავს გასტრონომიულ ელემენტებს, რომელთაგან მრავალი წარმოადგენს არგოტიკულ სუბსტიტუტს ლექსიკური ერთეულისა – **თავი: avoir le coco** – (სიტყვასიტყვით: „ქოქოსის ქონა“) – „ჭკუაზე არ მყოფი, შეშლილი“; **(l'autre) pomme à l'huile (à l'eau)** – (სიტყვასიტყვით: „(მეორე) ვაშლი ზეთში (წყალში“) – „სულ მთლად სულელი“; **en avoir dans le chou** – (სიტყვასიტყვით: „მისი (თავის) ქონა კომბოსტოს თავში“), **avoir du chou** – (სიტყვა-

სიტყვით: „კომბოსტოს ქონა, თავის ქონა“) – „საზრიანი, თავიანი ადამიანი“.

ადამიანის გონებრივი შესაძლებლობების უარყოფითი მახასიათებლების გადმომცემი ფრაზეოლოგიზმების წარმოებაში პროდუქტიულია თავში **ღაბა-სხმულის** არსებობის ხატი და არა ტვინისა: **avoir de la galantine dans la boîte crânienne** - (სიტყვასიტყვით: „ღაბა-სხმულის ქონა თავის ქალის კოლოფში“) – „სულელი, უტვინო, ინტელექტუალურად შეზღუდული“. გადამწიფებული მარწყვის ხატება გამოიყენება ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში, რომლებიც გადმოსცემენ მნიშვნელობას „მარაზმში ჩავარდნა, სადად აზროვნება-განსჯის უნარის დაკარგვა“: **sucrer des (les) fraises** (სიტყვასიტყვით: „მარწყვის დაშაქრვა“.

დადებითი კონოტაციის მქონე ფრაზეოლოგიზმები ხშირადაა აგებული ჭკვიანი (გონიერი) ადამიანის თავის ფორმის შედარებით კვერცხთან: **tête d'œuf** - (სიტყვასიტყვით: „კვერცხის თავი“) – „ინტელექტუალი, ერუდიტი“.

გასტრონომიული ერთეულები პროდუქტიულია ჩაკეტილ სტრუქტურაზე, პრედიკატულ არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმთა აგებისას, როდესაც ისინი გადმოსცემენ ადამიანის ინტელექტუალური თავისებურებების უარყოფით მახასიათებლებს: **il s'(y) entend comme à ramer des choux** (სიტყვასიტყვით: „მას ეს ისევე ესმის, როგორც კომბოსტოს მოსავლის ამღებს“) – „მას არაფერი არ ესმის ამ საქმისა, ვერ აზროვნებს“. ასეთ ერთეულთა შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს ძახით ფრაზეოლოგიზმებს: **quelle truffe!** (სიტყვასიტყვით: „რა ტრიუფელია (სოკო)!“), **quel œuf!** (სიტყვასიტყვით: „რა კვერცხია!“) – „აი სულელი! აი რეგენი!“.

ფრაზეოლოგიურ-თემატური ჯგუფი – „ადამიანის ფიზიოლოგიური და ფიზიკური მდგომარეობა“ შეიცავს მრავალ ისეთ გასტრონომიულ არგოტიკულ ფრაზეოლოგიურ ერთეულს, რომლებიც გამოხატავენ სექ-

სუალური აღგზნების მდგომარეობას. ასეთ ფრაზეოლოგიზმებში, ძირითადად, გამოიყენება ისეთი გასტრონომიული სახელწოდებები, რომლებიც ფორმით გვაგონებენ სასქესო ორგანოებს: **avoir la banane** (სიტყვასიტყვით: „ბანანის ქონა“), **avoir le bambou** (სიტყვასიტყვით: „ბამბუკის ქონა“) – „აღგზნებულ მდგომარეობაში ყოფნა (მამაკაცის შესახებ)“; **avoir (mettre) le haricot à la portiere** (სიტყვასიტყვით: „კართან ლობიოს ქონა (დადება)“), **avoir le flageolet à la portiere** (სიტყვასიტყვით: „კართან (გარეთ) ფლაჟოლეს (ლობიოს სახეობა) ქონა“) - „სექსუალურად აღგზნებულ მდგომარეობაში ყოფნა (ქალის შესახებ)“. ორსულ ქალბატონს აკავშირებენ ფუმფულა ომლეტთან: **omelette soufflé** (სიტყვასიტყვით: „ფუმფულა ომლეტი“) – „ორსული ქალბატონი“.

გასტრონომიული სახელწოდებები ხშირად გვხვდება კომპარატივულ ელემენტთა სახით, განსაკუთრებით ფრაზეოლოგიურ-თემატური ჯგუფის – „ადამიანის ფიზიოლოგიური და ფიზიკური მდგომარეობა“ – იმ ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში, რომლებიც აღნიშნავენ ალკოჰოლური თრობის მაღალ ხარისხს: **bourré(plein) comme une andouille(tte) (un boudin, un œuf)** - (სიტყვასიტყვით: „გატენილი (სავსე) როგორც სოსისი (ან სისხლიანი ძეხვი, კვერცხი“) – „გაღებული მთვრალი“. კომპარატივული გასტრონომიული ფრაზეოლოგიზმები განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენენ ფრაზეოლოგიურ-თემატური ჯგუფისა „ემოციურ-ფსიქოლოგიური მდგომარეობა“, კერძოდ, ფრაზეოლოგიურ-სემანტიკური ქვეჯგუფისა - **გაკვირვება-გაოცება: (en) rester (être) comme deux ronds (sous) de flan (de frites)** - (სიტყვასიტყვით: „დარჩე (ან იყო) როგორც ორი მრგვალი ღვეხელი ნაღული კრემით (ან ორი კვერი შემწვარი კარტოფილისა)“, **en être (rester) comme une saucisse (une tomate, une tourte)** - (სიტყვასიტყვით: „იყო (ან დარჩე) ამისაგან როგორც სოსისი (ან პომიდორი, ღვეხელი)“ – „გაოცებისაგან, განცვიფრებისაგან გაშტერება“.

გასტრონომიული მეტაფორა პროდუქტიულია პოლისემიური მახასიათებელი ელემენტების შექმნისას, რადგან გასტრონომიული ხატი, საკმაოდ ხშირად, ბევრის მომცველია. პოლისემიური გასტრონომიული არგოტიკული ფრაზეოლოგიზმების ანალიზმა მათში გამოავლინა სემანტიკის როგორც დავიწროების, ასევე გაფართოების ტენდენციები. მაგ., ფრაზეოლოგიზმში - **être dans le (en plein) potage** (სიტყვასიტყვით: „ყოფნა (სავსე, სრულ) წვნიანში“) - 1). „გაურკვევლობაში ყოფნა“, 2). „მძიმე მდგომარეობაში ყოფნა“, 3). „გონების დაკარგვა, გულის შეღონება, გულის წასვლა“ - მესამე მნიშვნელობა დაყვანილია ადამიანის მაქსიმალურად ვიწრო დახასიათებამდე. ფრაზეოლოგიზმთა მნიშვნელობების დავიწროება შეიძლება დავიდეს ამ არგოტიკულ ერთეულთა გენდერულ არჩევითობამდე, მათი განსაზღვრული მნიშვნელობით; მაგ., ფრაზეოლოგიზმის - **faire sa poire** - (სიტყვასიტყვით: „საკუთარი მსხლის გაკეთება“, „საკუთარი სახის გაკეთება“) სამი მნიშვნელობიდან - პირველი ორი მნიშვნელობა: - 1). „ყველაფრით უკმაყოფილება, ბუზღუნი, ჯუჯღუნი“, 2). „ცხვირის აწევა, დიდი წარმოდგენის ქონა საკუთარ თავზე“ - ორიენტირებულია ორივე სქესის პიროვნებათა დახასიათებაზე, მესამე მნიშვნელობა კი - 3). „უკარებად წარმოადგინო საკუთარი თავი (ქალის შესახებ)“ - გაცილებით ვიწროა პირველ ორ მნიშვნელობასთან შედარებით, რადგან მას გააჩნია დამატებითი ფრაზეოსემა - **მდედრობითი სქესი**.

გასტრონომიზმები წარმოადგენენ არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმთა ინტენსიფიკატორების პროდუქტიულ წყაროს; მაგ., ფრაზეოლოგიზმში - **bicher comme un pou dans la crème fraîche** - (სიტყვასიტყვით: „გიხაროდეს როგორც ტილს არაქანში“) - „ხარობდე, სიხარულისაგან თავი აღარ გახსოვდეს; იყო მეშვიდე (მეცხრე) ცაზე“ - გასტრონომიზმი **crème fraîche** მხოლოდ

ინტენსიფიკატორის როლს ასრულებს, რადგან ფრაზეოლოგიზმი **bicher comme un pou** თავისთავად გადმოსცემს მნიშვნელობას „ხარობდე, სიხარულისაგან თავი აღარ გახსოვდეს; იყო მეშვიდე (მეცხრე) ცაზე“.

დასკვნა

ფრანგული არგოტიკული ფრაზეოლოგიური სისტემის განვითარება, გასტრონომიულ მეტაფორათა პროდუქტიულობის ხარჯზე, დაკავშირებულია იმ ექსპრესიულობასთან, რომელსაც წარმოსახავს გასტრონომიული სახელწოდებები. გასტრონომიზმები ყველაზე მეტად პროდუქტიულია არგოტიკულ ფრაზეოლოგიზმთა შექმნის პროცესში, რადგან ისინი გადმოსცემენ ადამიანის გარეგნული სახის, ინდივიდუალურ-პიროვნული ნიშნების, ინტელექტუალურ თვისებათა, ფიზიოლოგიური და ფიზიკური მდგომარეობის მახასიათებლებს. არგოტიკული ფრაზეოლოგიზმები, რომლებშიც გასტრონომიული სახელწოდებები წარმოადგენენ კომპარატივულ ფრაზეოლექსებს, როგორც წესი, გადმოსცემენ ალკოჰოლური თრობის ხარისხსა და გოცება-განცვიფრების ემოციურ-ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას. გასტრონომიზმები ასევე ასრულებენ ინტენსიფიკატორთა როლს ფრანგული არგოს ფრაზეოლოგიურ ერთეულებში.

ლიტერატურა

1. Collin J.-P., Mével J.-P., Leclère Chr (2011): Dictionnaire de l'argot français et de ses origines. Paris
2. Rigaud A. (1971): La langue populaire. Vie et langage. N233

Gastronomisms in Phraseological System of French Argot

Lolita Tabuashvili
Tbilisi State University
Humanitarian science faculty
36, Chavchavadze ave., 0179, Tbilisi, Georgia
Tel.: 599 468 184
E-mail: ltabuashvili@yahoo.fr

Tsiuri Akhvlediani
Tbilisi State University
Humanitarian science faculty
36, Chavchavadze ave., 0179, Tbilisi, Georgia
Tel.: 599 508 607
E-mail: tsiuriakhvlediavi@yahoo.com

Abstract

The increasing process of the penetration of the elements of slang occurs in the French written literary language. By the linguists opinion argo in its essence is metaphorical vocabulary and are fulfilled in the language the predominantly metaphorical functions: created such lexemes, which has no equivalents in the literary language; increase expressiveness of language; it fulfills the function of the indirect transfer of intentions and etc.

It is widely-known that the Frenchmen focus significant attention on delicatessen. This national feature is widely reflected in the argot. Most of argot phraseologisms have gastronomical designations in their component. Gastronomisms are lexical units with the of vegetables, fruits, food products, beverages and dishes values. They frequently come out as the comparative elements, especially in the subject groups of the phraseologisms: „Physiological and physical state of man“, „is emotional - psychological state“, „intellectual characteristics“ and etc.

Keywords:

gastronomisms, argot, metaphor, phraseologisms.

Гастрономизмы во фразеологической системе французского аргю

Табуашвили Лолита Константиновна
Тбилисский государственный университет
Факультет гуманитарных наук
пр. И. Чавчавадзе 36, 0179, Тбилиси, Грузия
Тел.: 599 468 184
E-mail: ltabuashvili@yahoo.fr

Ахвледиани Циури Александревна
Тбилисский государственный университет
Факультет гуманитарных наук
пр. И. Чавчавадзе 36, 0179, Тбилиси, Грузия
Тел.: 599 508 607
E-mail: tsiuriakhvlediavi@yahoo.com

Резюме

Во французском письменно-литературном языке происходит нарастающий процесс проникновения элементов аргю. По мнению лингвистов, аргю по своей сути представляет собой метафорический „вокабуляр“ и выполняет в языке преимущественно метафорические функции: создает такие лексемы, для которых нет эквивалентов в литературном языке; усиляет экспрессивность языка; исполняет функцию косвенной передачи намерений и др.

Общеизвестно, что французы обращают значительное внимание на гастрономию. Эта национальная черта широко отражена в аргю. Многие арготические фразеологизмы имеют в своем компонентном составе гастрономические наименования. Под гастрономизмами понимаются лексические единицы со значением овощей, фруктов, продуктов питания, напитков и блюд. Гастрономизмы часто выступают в качестве компаративных элементов, особенно в тематических группах фразеологизмов: „Физиологическое и физическое состояние человека“, „Эмоционально – психологическое состояние“, „Интеллектуальные свойства“ и др.

Ключевые слова:

гастрономизм, аргю, метафора, фразеологизмы.

ევროპული მოდერნისტული რომანის ძირითადი საფუძვლები

ნატო თხილავა

თბილისის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტი
ევროპეისტიკის დეპარტამენტი
ჩოლოყაშვილის გამზ. №53, 0113, თბილისი,
საქართველო
ტელ: 595 746 415
E-mail: meri.meri_001@yahoo.com

რეზიუმე

მოდერნისტული რომანი უწინ არსებული რომანის სხვა ტიპებისგან იმით განსხვავდება, რომ მასში შეხედულება სამყაროზე პერსონაჟების ცნობიერებაში იკვეთება და არა სამყაროსადმი მათ უშუალო დამოკიდებულებაში.

ბიურგერობა მოდერნისტული რომანის გარემოა და მისადმი მიმართებაში ახალი სუბიექტი აგებს ახალ ტრანსცენდენტს, სადაც იხსნება სამყაროს არა მხოლოდ ნათელი, რაციონალისტური შრეები, არამედ „სიბნელეც“. აქ გმირს შეუძლია სინამდვილეს გაექცეს... ასეთი რომანტიკა ერთ-ერთი ნიშანია მოდერნისტული რომანისა. ეს რომანტიკა ხსნას არ გვიხატავს. ის ხშირად მელანქოლიის გამომხატველია და აღძრავს უპერსპექტივობის განცდას.

საკვანძო სიტყვები:

პოეტური შიფრები, სიბნელე, რომანტიკა, ახალი ტრანსცენდენტი, ტოტალურობის რეპრეზენტაცია.

შესავალი

რომანის ჟანრს განვითარების ვრცელი ისტორია აქვს. ევროპული ლიტერატურის დინამიკიდან გამომდინარე, განსხვავებულ ეპოქებში ის სხვადასხვა ნიშან-თვისებებით ხასიათდება. მაინც რით განსხვავდება ევროპის მოდერნისტული რომანი სხვა ტი-

პის რომანისაგან?! ამ შეკითხვას ერთმნიშვნელოვნად ვერ ვუპასუხებთ. საკითხი ისე მრავალმხრივად შეიძლება იქნას გარჩეული, რომ ჩვენმა მოკრძალებულმა წერილმა ვერც კი დაიტიოს. ჩვენი აზრით, უმთავრესი საკითხის დასმაა და პასუხის გარკვეული სისტემიდან ძიება. ასეთ შემთხვევებში პრობლემას ხშირად შეპირისპირებითი ანალიზი ჰყენს ხოლმე ნათელს. მოდერნისტული რომანის ერთი მთავარი ნიშან-თვისების გამოსაკვეთად, ის, როგორც ჟანრი, შევადაროთ მანამდე ჩამოყალიბებული რომანის ნებისმიერ სახეობას. ვიდრე შევეცდებით ამ ამოცანისთვის თავის გართმევას, გვსურს აღვნიშნოთ: XVII-XVIII საუკუნეების მიჯნაზე მოდერნი აღიქმება როგორც სიახლე, რაც ხელოვნების ანტიკურობისგან „გათავისუფლებას“ ნიშნავდა.

ძირითადი ნაწილი

კატეგორია მოდერნი შეიძლება წარმოვიდგინოთ როგორც სტილი და ის მხოლოდ ამდენად აღვიქვათ ჟანრის განმსაზღვრელად. ფრიდრიხ შლეგელი 1797 წელს ნაშრომში „სწავლება ბერძნულ პოეზიაზე“ მოდერნსა და ანტიკურობას ერთმანეთისაგან სილამაზის აღქმით განასხვავებს. შლეგელი ხაზს უსვამს, რომ ანტიკურობისთვის სილამაზე ობიექტურად აღქმადია, ხოლო მოდერნში ესთეტიკურ ძალას სუბიექტი ამჟღავნებს. აქვე მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ მოდერნი როგორც სტილი და მეთოდი, უფრო ადრეც ჩამოყალიბდა, ხოლო როგორც სკოლამ, მოგვიანებით მოიკიდა ფეხი. კლასიკური მოდერნისტული რომანებია: გუსტავ ფლობერის „მადამ ბოვარი“, ალფრედ დიობლინის „ბერლინ ალექსანდერ-პლატც“, ფრანც კაფკას „პროცესი“, მარსელ პრუსტის „ახალი დროის საძიებლად“.

ახლა შეპირისპირებით ანალიზს მივუბრუნდეთ. სიტყვა „romanz“-ი (ლათინურად – romanice) გულისხმობდა ლექსად ან პროზად ფრანგულ ხალხურ ენაზე დაწერილ მოთხრობას, რომლის ცენტრშიაც წარმოჩნდებოდა სასიყვარულო ისტორია. ამგვარი რომანები, პიერ დანიელ ჰუეტის (1630–1721) აზრით, საღალბოდ, მკითხველის „თვალთ გასართველად“ იყო გამიზნული; ფრიდრიხ ფონ ბლანკენბურგი თხზულებაში „მცდელობა რომანზე“ (1774) აღნიშნავს, რომ ეპოსისგან განსხვავებით, – რომელშიც ყურადღება ექცევა სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკურ ვითარებას, – სასიყვარულო რომანები ე. წ. „შიდა ისტორიებს“ ავითარებენ და ყურადღებას ადამიანის სიღრმისეულ განცდებზე ამახვილებენ. ბლანკენბურგი გამოკვლევაში „მცდელობა რომანზე“ გვეუბნება: „რომანის ავტორი ადამიანის ხასიათის სიღრმეებს თუ ვერ ჩასწვდა, შეიძლება ითქვას, რომ ის ტყუილუბრალოდ გარჯილა“.

ამრიგად, რომანის როგორც ჟანრის თავისებურება გახლავთ ის, რომ იგი ადამიანის აზრებს, გრძნობებს, ოცნებებს წარმოადგენს, ვით სულის ისტორიას, როგორც „მე“-ს მიერ განცდილ სინამდვილეს. ზოგადად, რომანში სუბიექტური ფაქტორი უფრო მეტ მნიშვნელობას იძენს, ვიდრე ეპოსის შემთხვევაში; ხემოთქმული სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ რომანში სუბიექტური ფაქტორი აუცილებლად უნდა ჭარბობდეს ობიექტურ ფენომენს, – საქმე ეხება სუბიექტური აზრების აქტუალიზებას, ფსიქოლოგიურ წვდომას ადამიანის სულის სიღრმეებში.

მოდერნისტულ რომანში თხრობის განსხვავებული დონეებიდან აიგება ტრანსცენდენტი: ასე მაგალითად, რაინერ მარია რილკეს რომანში „მალტე ლაურიდს ბრიგეს ჩანაწერები“, ასევე პრუსტის რომანში „ახალი დროის საძიებლად“ მოდერნისტული რომანის ფიქტიურ რეალობას „მე“ მოხრობელი ააგებს. პრუსტი რეალობას მოგონე-

ბიდან გვიხატავს. კაფკას რომანში „პროცესი“ იოზეფ K პრეინდუსტრიული სამყაროს მსხვერპლიც არის და ამ სამყაროს ნაწილიც... დიობლინის „ბერლინ ალექსანდერ-პლატც“ – ტიპიურ ბერლინური რომანია.

თავდაპირველ რომანებში სასიყვარულო ისტორია გადმოცემულია მოვლენათა თანმიმდევრული განვითარების კასკადში და მკითხველის გართობას ისახავს მიზნად. მოდერნისტული რომანი უფრო სხვა დატვირთვას იძენს, იმის მიუხედავად, რომ მასში სუბიექტურ ფაქტორს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება. მოდერნისტული რომანი სასიყვარულო ისტორიების გამოხატვას არ უარყოფს. მაინც რით განირჩევა ის რომანის სხვა ტიპებისგან?

პირვანდელი რომანი ობიექტურ ვითარებაზე უშუალოდაა ორიენტირებული. მოდერნისტული რომანი, განსხვავებით სათავგადასავლო რომანისა და ეპოსისგან, აღარ წარმოგვიდგენს მგზავრის თვალთ დანახულ სამყაროს; მისთვის სამყარო ცნობიერების გამონაშუქია. მოდერნისტული რომანისთვის სამყარო ყოველი პერსონაჟისთვის საერთო ფენომენს აღარ წარმოადგენს; მოდერნისტული რომანის ყველა მოქმედ გმირს არ გააჩნია საერთო ინტერესი: რომანის ამ ახალ ტიპში თავს იჩენს გაუცხოების ელემენტი. გაუცხოება ხშირად რომანის მთავარ თემადაც კი წარმოგვიდგება. საზოგადოებრივი განპირობებულობა „მე“-ს პერსპექტივიდანაა დანახული. მოდერნისტული რომანში „მე“ ფილოსოფიურ-რაციონალური „მე“-სგან განსხვავებულია, – იგი ინტერესს სამყაროს ირაციონალური შრეებისადმიც ავლენს. შევტესბერი გამოკვლევაში „საუბარი საკუთარ არსებასთან“ ხაზს გაუსვამს: „რომანის ავტორმა ადამიანის გულის საიდუმლო უნდა ამოიკითხოს, თუ ის ადამიანის დამოკიდებულებების, მისწრაფებების, სულიერი ცვლილებების შესწავლას დაისახავს მიზნად.“

შევიცარიელი თეოლოგი გოტჰარდ ჰაიდუ-

გერი 1698 წელს თხზულებაში – „რომანტიკის მითოსკოპია ანუ დისკურსი რომანზე“ აღნიშნავდა: „რომანი ატყვევებს ადამიანის გონებას და მომწესხველ განცდებს იწვევს, ხოლო ეს რომანის რევოლუციური ბუნების, მასში გამოხატული თავისუფალი შეხედულებების, ცეცხლოვანი გამონათქვამების, თავისუფალი წარმოდგენების შედეგია, რომლებმაც შესაძლოა თავიანთი ზემოქმედების ძალით მკითხველს ჯანმრთელობაც კი დაუზიანონ; ბევრს ძილიც გასტყდომია და ჭამის მადაც დაუკარგავს რომანების კითხვის შედეგად.“

მოდერნისტულ რომანში ობიექტზე სუბიექტის თვალსაწიერიდან წარმოებს თხრობა; მაგრამ მთავარი მაინც ის არის, რომ მოდერნისტული რომანი ხშირად მკითხველის განცდათა სტიმულატორადაც გვევლინება და ზოგჯერ დეპრესიაშიც კი აგდებს მკითხველს.

1856 წელს, როცა „მაღამ ბოვარი“ გამოიცა, კრიტიკოსები ფლობერს თავს დაესხნენ: ისინი თითქმის ერთხმად საყვედურობდნენ ავტორს „ადამიანური ბუნებისადმი“ მახინჯი მიდგომის გამო. აკრიტიკებდნენ ფლობერს იმ პესიმიზმის, ცხოვრებაზე იმ შავ-ბნელი წარმოდგენების გამო, რაც, მათი აზრით, რომანიდან გამოსჭვიოდა. იქამდე სასამართლოში საქმეც კი აღიძრა „მაღამ ბოვარის“ წინააღმდეგ. ავტორის გარდა, გამომცემლებიც კი წარუდგნენ სასამართლოს. ფლობერი ზემოხსენებულ რომანთან დაკავშირებით წერდა: „დღევანდელი დროიდან გამომდინარე ყოველი გამოსახულება სატირად აღიქმება, ხოლო რომანში ასახული ისტორიები კი ბრალდებად.“

„მაღამ ბოვარი“ მეღანქოლია აღძრა მკითხველში; მრავალმა რომანიდან ბრალმდებლური პათოსი შეიგრძნო, – დიდი იყო რომანიდან მიღებული შთაბეჭდილება; მაგრამ ეს შთაბეჭდილება არ აღმოჩნდა „ნათელი“. აქვე განვმარტოთ, რას ვგულისხმობთ კატეგორიაში – „ნათელი“; რენე დეკარტი

(1596-1650) ადამიანს რაციონალური შემეცნების ცენტრში მოიაზრებს. დეკარტის ფილოსოფიის მიხედვით, ობიექტის შეცნობის მეთოდოლოგია ეფუძნება „მე“-ს, რომელშიც ფიქსირებულია „ნათელი“ იდეები. დეკარტის მიხედვით, ყოველივე რაციონალური „ნათელია“. მოდერნისტულ რომანში მთხრობელის ენა სამყაროს ირაციონალურ, „ბნელ“ ზონებშიც შეიჭრება; გმირთა აზრებისა და ქმედებების „ბუნდოვანებას“ წარმოგვიდგენს. ასეთი ენა, პოეტური განცდებითა და რომანტიკით, „მაღამ ბოვარის“ რომანპაროდიად წარმოაჩენს. აქ ჩვენ სიტყვა – „ბიურგერი“ ვახსენეთ. აღსანიშნავია, რომ ვილჰელმ ჰეგელი რომანს უწოდებს „მოდერნისტულ-ბიურგერულ ეპოპეას“. ჩვენთვის საინტერესოა ტერმინი – „ბიურგერული“ და ასევე ისიც, თუ რა მიმართება აქვს ამ კატეგორიას მოდერნისტულ რომანთან. ჰეგელის მრწამსით, რომანი ყოველისმომცველობით, პოლიპერსპექტიულობით, ტოტალურობით არის – ეპოპეა, ოღონდ ბიურგერული. გეორგ ლუკაჩი 1920 წელს გამოსცემს ნაშრომს „რომანის თეორია“, სადაც რომანისა და ეპოსის შედარებისას, ეპოსის განსაკუთრებულობას უსვამს ხაზს. ლუკაჩის შეხედულებით, ეპოსი მითიურ სამყაროს გვიხატავს ანუ ისეთ სამყაროს, სადაც დემურები, დემონები, ჯუჯები, ადამიანები, გველეშაპები და სხვ. თანხმობით არსებობენ; ეპოსი შემოქმედებით იმპულსებს სამყაროს უძველესი, პოეტური ვითარებიდან მოიხვეჭს, მოდერნისტული რომანი კი – პროზაულ, პოეზიისაგან დაშრეტილ ვითარებას წარმოადგენს. ბიურგერობა არის გარემო მოდერნისტული რომანისთვის. მოდერნისტულ რომანში ბიურგერობაა ტოტალურობის რეპრეზენტაცია, ხოლო ინდივიდი (მაღამ ბოვარი) დეზილუზიურად აღიქვამს ასეთ სამყაროს. მოდერნისტულ რომანში იკვეთება ის, რომ სამყაროს აღქმის ძველებური ფორმები დარღვეულია, თუმცა ადამიანს აღარ შესწევს უნარი სიახლისათვის

ობრძოლოს. ლუკაჩი მის თხზულებაში „რომანის თეორია“ აღნიშნავს: „ჩვენსავე არსში უნდა მოვიძიოთ ჭეშმარიტების სუბსტანცია.“ მკითხველს „მადამ ბოვარის“ წაკითხვისას მეღანქოლია ეუფლება, რამეთუ ანტიკური ეპოსის პოეტურ-მითური, ნათელი, რაციონალური განცდების ნაცვლად, აქ იგი „ბნელი“ ენობრივი შიფრებით ინდივიდის ბიურგერულ სამყაროსთან მიმართებას ეცნობა. რომანიდან მიღებული შთაბეჭდილება ასახული სამყაროს ანალოგიურია და ამ სამყაროს მკითხველი საკუთარ განაჩენად აღიქვამს. ემა ბოვარის სიყვარული სასახლეების აივნებთან, აბრეშუმის ფარდიან ბუდეურებთან, ხალიჩებით მოფენილ დარბაზებთან ასოცირდება. ემასათვის სიყვარული მატერიალურ კეთილდღეობას უკავშირდება. არსებულ გარემოში ფლობერი ვერაფერს ხედავდა დამაიმედებელს და სანუგეშოს. ამის საბაბს არ იძლეოდა არც რომანში დახატული „სიყვარულის რომანტიკა“.

რომანტიკა მოდერნისტული რომანის ერთ-ერთ ნიშნადაა მიჩნეული, მაგრამ ის არ უნდა აღვიქვათ, როგორც პერსპექტივა, როგორც სულის შემსუთველი გარემოდან ხსნა. მარსელ პრუსტი თავის რომანში „ახალი დროის საძიებლად“ პრეინდუსტრიულ საფრანგეთს გვიხატავს. რაინერ მარია რილკეს მოდერნისტულ რომანში „მალტე ლაურიდს ბრიგეს ჩანაწერები“ დიდი ქალაქის სივრცეში გადაჰყავს მკითხველი. იოზეფ K კაფკას მოდერნისტულ რომანში ბანკის თანამშრომელია და ჩინოვნიკური სამყაროს შეზღუდულობას გამოხატავს. დიობლინის ბერლინური რომანი – „ბერლინ ალექსანდერპლატც“ ბერლინის სივრცეს გვიჩვენებს.

მოდერნი საზოგადოებაში ახალი სუბიექტის დამკვიდრებასაც გულისხმობს – დიდი ქალაქის ცხოვრებაში კომუნიკაციის ახალი ფორმებია შეჭრილი: ტელეფონი, ტელეგრაფი, რკინიგზა, მანქანები, მასობრივი პრესა, ახალი მედიასაშუალებები და სხვ. მოდერნი შეიძლება აღვიქვათ, როგორც

ახალი სუბიექტების მენტალობის ცვლილება პრეინდუსტრიულ ევროპულ საზოგადოებაში. გასული საუკუნის ოციანი წლებიდან „მოდერნი“ ფილოსოფიის, სოციოლოგიის, ესთეტიკის, ლიტერატურული თეორიის ცენტრალურ ცნებადაც წარმოდგება.

ზოგი კრიტიკოსი, მაგალითად, ტალკოტ პარსონი, ზემიურ მარტინ ლიპსენი და სხვ. მოდერნის თემას მეორე მსოფლიო ომის შემდგომ განვითარებულ ინდუსტრიულ სამყაროსთან აკავშირებენ. მოდერნს უკავშირებენ სიმდიდრის აკუმულაციას, სოციალურ დიფერენციაციას და სხვა. მოდერნულ ეპოქას რევილუციურს, გლობალურს უწოდებს ჰანს ულრიხ ველერი წიგნში – „მოდერნიზმის თეორია და ისტორია“. ველერის აზრით, მოდერნისტული ეპოქა ისტორიულ ცვლილებათა პერმანენტულ პროცესს გამოხატავს.

მოდერნი ისტორიულ ცვლილებებს ასახავს და ამ ცვლილებებს, როგორც სისტემათა ერთობლიობას, საკუთარ არსში მოიაზრებს. ლიტერატურული მოდერნი აერთიანებს: ნატურალიზმს, სიმბოლიზმს, ფუტურიზმს, ექსპრესიონიზმს და სხვა ავანგარდისტულ მიმდინარეობებსაც.

ევროპის მოდერნისტული რომანის განმასხვავებელი ნიშანი სუბიექტურობაა. რეალობა „თავისთავადი“ მოვლენაა და მისი გამოხატვა შეუძლებელი იქნებოდა სუბიექტური აღქმის გარეშე. ადამიანს სამყაროსეული ცოდნა აღქმიდან აქვს მიღებული.

იოჰან გოტლიბ ფიხტე (1762-1814) „მე“-ს აღიარებს შემეცნების ცენტრად. მისი აზრით, ნაღდი და ჭეშმარიტია ის, რის შეცნობაც შეიძლება. სხვა დანარჩენი, იმანუელ კანტის შეხედულებით, „წმინდა გონების კრიტიკაა“ – ანუ ის, რის შესახებაც შეუძლებელია რაიმე ცნობა გაგვაჩნდეს. კანტი გონის ფილოსოფიის თვითრეფლექსირებად მიმართებას აყალიბებს და მას უწოდებს კატეგორიას. ადამიანის შემეცნება მსოფლმხედველობრივ სტრუქტურებს რეფლექსუ-

რად მოიაზრებს. თხზვას აწარმოებს აღქმადი, შეცნობადი, შემგრძნები სუბიექტი.

ნოვალისი (1772-1801) „მე“-ს თანამედროვე ესთეტიკის ამოსავალ პრინციპად აღიარებს. ეს „მე“ გამოსახატავ ობიექტზე კი არ მიანიშნებს, არამედ იგი ამსახველი „მე“ არის. „მე“ არის ქმნადობის განმსაზღვრელი. ეს „მე“ მოდერნისტულ რომანში მოხრობელი „მე“-ა, რომელიც განიცდის და ამავე დროს აკვირდება მოქმედებას. მოხრობელი, როგორც პიროვნება, ილუზიას აღძრავს – თითქოსდა იგი იმყოფებოდეს მოქმედების არეალში. მოდერნისტული რომანის მოხრობელი „მე“ ცნობიერებაში ირეკლავს მოქმედებას. მოდერნისტულ რომანში თხრობა შეიძლება წარმოებდეს სხვადასხვა დონეზე. თხრობის მოდერნისტული სტილი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს დროსა და სივრცეს. „მე“ თავად წარმოადგენს სივრცეს, საიდანაც გრძნობები იფრქვევა. სივრცე ზოგჯერ დროსთან არის შერწყმული და გამოსატავს კატეგორიას – „არსად“. „არსად“ არის ის სავანე, სადაც ადამიანს შეუძლია იყოს ბედნიერი.

პრუსტი თავის მოდერნისტულ რომანში – „დაკარგული დროის საძიებლად“ პრეისტორიულ საფრანგეთს მოგონების პერსპექტივიდან ხატავს; მალტე – რაინერ მარია რილკეს რომანიდან „მალტე ლაურიდს ბრიგეს ჩანაწერები“ დაკვირვების პერსპექტივიდან გვიხატავს საფრანგეთის დიდი ქალაქის სივრცეს. ამ სივრციდან წარმოდგებიან მარტოობის შიფრირებული ხატები. შეეჭვება აღიქმება გრძნობადობის მახასიათებლად. თხრობის პერსპექტივით სამყაროს განსხვავებული ტიპები ყალიბდება: სამყარო, რაც რეალურადაა აღქმადი და სამყარო, რაც განკუთვნილია ასოციაციებისთვის. სწორედ მოხრობელის ხმა შეიტანს კრიტიკულ შენიშვნას გმირთა მიერ აღქმულ სამყაროში; მოხრობელი „მე“ რეფლექსიებშია დამონტაჟებული კაფკას რომანში „პროცესი“. რობერტ მუზილის რომანში

„უთვისებო კაცი“ ჰეტეროგენული თხრობა წარმოებს. ეს თხრობის ის სახეა, როცა პერსონაჟი ისეა გატაცებული თხრობით, რომ აქტიურად აღარ მოქმედებს. გოეთეს „ახალგაზრდა ვერთერის ვნებანი“ მოდერნისტულ მსოფლადქმაზე ემოციურად გვაუწყებს. აქ, ისევე, როგორც რილკეს „მალტეში“, „მე“ მოხრობელი საკუთარი თხრობით ააგებს ფიქტიურ სინამდვილეს. თომას მანის „ჯადოსნურ მთაში“ დრო და სივრცე ერთმანეთს ერწყმის და გამოიხატება მთის სიმბოლიკით. „დაბლობში“ სხვა დროსა და სივრცეს ვხვდებით.

დასკვნა

მოდერნისტული რომანის სივრცეში ავტორის მიერ აიგება იმგვარი ფიქცია, სადაც „მე“ მოხრობელი თამაშით შემოდის. ამგვარი ხერხით ავტორი საკუთარ თავს ფიქციად აქცევს. მოხრობელი ხშირად თავად მოქმედებს, ხოლო ნეიტრალური მოხრობელი მოქმედ ფიგურას არ წარმოადგენს. მოდერნისტულ რომანში ფიქცია აგებულია ფაქტებიდან. რომანის ფიქტიური სამყარო სინამდვილიდანაა ნაწარმოები. მოდერნისტულ რომანში შემოჭრილია ადამიანის დაპირისპირება სამომხმარებლო, ინდუსტრიულ საზოგადოებასთან. ინდივიდი წარმოდგება როგორც მსხვერპლი, ვინაიდან მას არა აქვს შესაძლებლობა, შეიტანოს წვლილი საერთო სასიკეთო საქმეში.

ლიტერატურა

1. Bachtin M. (1985): Formen der Zeit im Roman. Untersuchungen zur historischen Poetik. Übers. Von Adelheid Schramm. Frankfurt a.M.
2. Hegel G. W. F. Ästhetik. 2Bde. Mit einer Einführung von Georg Lukacs. Frankfurt a.M.o.J
3. Lukacs G. (1963): Die Theorie des Romans. Ein geschichtphilosophischer Versuch über die

Formen der großen Epik. Neudruck Neuwied

4. Martinez M. und Scheffel m. (2005): Einführung in die Erzähltheorie. München (6. Aufl.)

5. Novalis (d.i Friedrich von Hardenberg): Das philosophische Werk I. Hg. von Richard Saumel in Zusammenarbeit mit Hans-Joachim Mähl und Gerhard Schulz. Stuttgart 1965, Dritte, erweiterte und verbesserte Auflage 1981 (HKA II = Historisch Kritische Ausgabe, Bd. II)

6. Shaftesbury A. Cooper A. (1981): Third Earl of Shaftesbury: Selbstgespräch. In: Sämtliche Werke, ausgewählte Briefe und nachgelassene Schriften. In englischer Sprache mit paralleler deutscher Übersetzung. Hg., übersetzt und kommentiert von Gerd Hemmerich und Wolfgang Benda. Bd. I.1. Stuttgart. S. 35ff.

7. Wolf S. (2002): Der Beobachter im Gehirn. Essays zur Hirnforschung. Frankfurt

Основы европейских модернистских романов

Тхилава Нато Отаровна

Грузинский гуманитарный университет

Департамент европеистики

Пр. Чолокашвили №53, 0113, Тбилиси, Грузия

Тел.: 595 746 415

E-mail: meri.meri_001@yahoo.com

Резюме

Модернистский роман от типов ранее существующего романа отличается тем, что в нем понятие о вселенной отражается в сознании персонажей, а не в их прямом соотношении с миром.

Сферой модернистического романа является бюргерство, субъект создает новый трансцендент, где раскрываются не только светлые, рационалистические уровни вселенной, но и „темнота“, где герой может сбежать от реальности...

Такая романтика один из признаков модернистического романа; она часто выражает меланхолию и создает чувства бесперспективности.

Ключевые слова:

поэтические шифры, темнота, романтика, новый трансцендент, репрезентация тотальности.

Bases of the European Modernist Novels

Nato Tkhilava

Georgian Humanitaria University

Department of European studies

53 Cholokashvili av., 0113, Tbilisi, Georgia

Tel.: 595 746 415

E-mail: meri.meri_001@yahoo.com

Abstract

Modernists novel type is differed from the types of earlier existing with the fact that the universe meaning mirrors in characters consciousness but not in their direct relations with the peace.

The modernists novel subject is Buerger subject creates new transcendent and it hides not only bright and rationalistic levels of the universe, but also „the darkness,, where the hero can escape reality ... This kind of romantic is one of the modernists novels signs; usually it express melancholy and creates not availability feelings.

Keywords:

poetic codes, the darkness, romantic, new transcendent, the representation of totality.

ევროპის მოდერნისტული ლირიკის სტრუქტურული თავისებურებანი

ნატო თხილავა
თბილისის პუმანიტარული უნივერსიტეტი
ევროპისტიკის დეპარტამენტი
ჩოლოყაშვილის გამზ. №53, 0113, თბილისი,
საქართველო
ტელ: 595 746 415
E-mail: meri.meri_001@yahoo.com

რეზიუმე

მოდერნისტი ლირიკოსები: ვალერი, ვერ-ლენი, რემბო, აპოლინერი, სენ-ჟონ პერსი, გარსია ლორკა და სხვ. თავიანთი ლექსის სტრუქტურას აგებენ ახალი პოეტური შიფრებით: ჰერმეტიზმი, სიბნელე, სიტყვათა და წინადადებათა დანაწევრება და სხვა.

მოდერნისტი პოეტები თავიანთი პოეზიით აგებდნენ „ახალ“ ტრანსცენდენტს, სადაც თხრობით ან აღწერით ნაწარმოები რეალობა კი არაა პოეტურად ამალღებული, არამედ იქ აღძრულია ასოციაციური, შიშისაგან და ცხოვრებისეული ტკივილებისაგან თავისუფალი ახალი შუქი – შუქი სიბნელისა, სადაც „პოეზიის ვარდი იწყებს ყვავილობას.“

მოდერნისტული პოეზია უარყოფს, გაურბის სევდას და იმ ყველაფერს, რაც ადამიანის ტკივილს უკავშირდება. ეს პოეზია გამოხატავს უშინაარსობას, სიცარიელეს, ღირებულებათა კვდომას.

საკვანძო სიტყვები:

ტრანსცენდენტი, პოეტური ნიშნები, სამყაროსეული ხატ-სურათები, მოდერნისტული ლირიკა.

შესავალი

ევროპული ლირიკის წიაღში XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან ლექსის ახალი ტიპი

იკვეთება. ამ სიახლეს თვალსაჩინოდ ავლენს შარლ ბოდლერი. რემბო და მაღარმე ბოდლერის მიმდევრები არიან; ხსენებული პოეტები საკუთარი პოეზიით გამოხატავენ საერთო ხედვას და მისი ასახვისთვის მსგავს თემებს შეარჩევენ; მათი ლექსები სტილისტურადაც ერთმანეთის მსგავსია, – იდენტურია ცხოვრებისადმი სიმპტომატური დამოკიდებულებაც. ევროპულ ლიტერატურაში მოდერნიზმი იწყებს ფეხის მოკიდებას; მოდერნისტი პოეტებისათვის ამერიკელი ედგარ პო და გერმანელი ნოვალისი არიან მისაბამნი.

ძირითადი ნაწილი

ესპანელი კრიტიკოსი რ. გომეს დე ლა სერნა 1943 წელს ლიტერატურული წერილების მთელ სერიას აქვეყნებს სათაურით – Ismos; კრიტიკოსი მოდერნისტებად იხსენიებს იმ პოეტებს, რომლებიც თავიანთი პოეზიით მარადისობას კი არ მიეძღვნებიან, არამედ გაურკვეველ მომავალზე წერენ. მოდერნისტი პოეტთა მიერ წარსულიდან მომავლის ჭვრეტა ატარებს ექსპერიმენტის ხასიათს. ამრიგად, მოდერნისტები ევროპის ლიტერატურულ სივრცეს, გარკვეული თვალსაზრისით, ექსპერიმენტატორებად ევლინებიან. ცნება – „მოდერნიზმი“ სიმბოლიზმის შემდეგ განვითარებულ უამრავ სტილს, სკოლასა და მიმართულებას აერთიანებს.

იმის მიუხედავად, რომ მოდერნისტული ლირიკისათვის საერთო სტილია დამახასიათებელი, მის წიაღში ურთიერთსაპირისპირო ტენდენციებიც თავს იჩენენ. ასეთი დაპირისპირება შეინიშნება რემბოსა და მაღარმეს ესთეტიკურ აზროვნებაში; რემბოს ლირიკა ფორმის თავისუფლებას გამოხატავს და გამოირჩევა ალოგიკურობით, ხოლო

მაღარმე კი უდიდეს მნიშვნელობას ანიჭებს ფორმას და გარდა ამისა, მისთვის უაღრესად მნიშვნელოვანია ინტელექტიც.

პოლ ვალერი ნაშრომში „სიურრეალიზმის რევიუ“ 1929 წელს მოდერნისტული პოეზიის შესახებ თავის შეხედულებას ასე გამოხატავს: „მოდერნისტულმა ლექსმა ინტელექტის რღვევა უნდა გამოიწვიოს (...) სრულყოფილება ლირიკისა სიზარმაცის ნიშანი გახლავთ.“ ამრიგად, ვალერი ემხრობა მოდერნისტული ლირიკის რემბოსეულ ხაზს.

მოდერნიზმში ინერგება მისწრაფება ლექსის ავტონომიურობისადმი; მოდერნისტი პოეტისათვის ლექსი უნდა წარმოადგენდეს დამოუკიდებელ ხატ-სურათს, რომელიც თვითვე ზრუნავს ფიქციური სინამდვილის წარმოებაზე; მოდერნისტული ლექსის შინაარსი ენობრივი თამაშით, ვიწრო ფანტაზიით, ირეალური მეოცნებეობით უნდა გამოიხატოს; მოდერნისტული პოეზია უარყოფს სენტიმენტებს, ის განუდგება საგნობრივ სამყაროს, რითაც უარიყოფა შეზღუდული მსოფლადქმა, – მოდერნისტულ პოეზიაში გრძნობათა ამოფრქვევა სამყაროსეული ხატ-სურათების ჩვენებისას მიმდინარეობს.

ხსენებულ მოთხოვნათა შესატყვისად, რემბოს პოეზიის ირეალურობა განფენილია „დიად რეალურ“ და „დიად აბსტრაქტულ“ ფენომენებს შორის.

მოდერნიზმი სტილისტურ ანალოგიებს ნერგავს ხელოვნების განსხვავებულ დარგებში და ამიტომაც, კრიტიკოსი ვ. ჰაუპტმანი ესეიში – „მეოცე საუკუნის მხატვრობა“ მოდერნისტ მხატვრებსა და პოეტებს ერთმანეთისაგან გაუმიჯნავად ასახელებს; კრიტიკოსი ჰენრი რუსოს, აპოლინერის, მაქს ჟაკობის, პიკასოს, ბრაზის, გარსია ლორკას, საღვადორ დალის მოდერნისტულ სტილზე საუბრობს.

მოდერნიზმის საერთო ნიშნად აღიარებულია „შინაარსისგან დაცლა.“ იოჰან ვოლფგანგ ფონ გოეთე ერთ-ერთ ლიტერატურულ

ღონისძიებაზე პუბლიკას ჰებელის ლექსებს მხოლოდ შინაარსის გადმოცემით გააცნობს; ასეთი რამ შეუძლებელია მოდერნისტულ პოეზიასთან მიმართებაში, რადგანაც მოდერნიზმში აღქმადი საგნები არ გამოხატავენ ბუნებრივ წესრიგს და ამიტომაც, შეუძლებელია, მაგალითად, სენ-ჟონ პერსის ან ელიოტის ლექსების შინაარსის სიტყვიერი გადმოცემა. ეს არ ნიშნავს იმას, თითქოს მოდერნისტული ლექსის ენობრივ ტექნიკასა და ლექსის სიუჟეტებს შორის არ არსებობდეს მძაფრი ურთიერთშეხება; გოტფრიდ ბენი მის საპროგრამო წერილში „თანამედროვე ლექსის პრობლემები“ აღნიშნავს, რომ ლირიკა ანაქრონული ხელოვნებაა.

მოდერნისტული ლექსის ფიქციაში ენობრივი მანიპულაციებითაა შეჭრილი კატეგორიები: ნორმალური და ჭეშმარიტი. ასეთ ლექსში გამოხატვის მანერასა და შინაარსს შორის წონასწორობა ირღვევა. მოდერნისტული ხელოვნებისათვის დამახასიათებელია შეუსაბამობის არსებობა პოეტურ ნიშნებსა და აღნიშვნებს შორის. მაგალითად, მოდერნისტულ პოეზიაში საათი კომკზე დასაშვებია იყოს ტყის ნიშანი, ხოლო ლურჯი ფერი კი დავიწყების ნიშნად წარმოდგეს.

ლექსში პოეტის ფანტაზიითაა შემოჭრილი და ტრანსფორმირებული ნარჩენები ობიექტური სამყაროდან. მაღარმეს პოეზია საგანთა სიმცირით გამოირჩევა; მაღარმეს ლექსიდან ერთგვარი უწონადობა გამოსჭვივის. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საგანთა სიმცირე მოდერნისტული პოეზიის აუცილებელ ნიშანს არ წარმოადგენს. ზოგიერთ მოდერნისტულ ლექსში ჭარბსაგნიანობა შეინიშნება, მაგრამ იქაც დაცულია მოდერნისტული პოეზიის ძირითადი პრინციპები, – საგანთა სიმრავლე ხედვის მოდერნისტულ კომბინაციებს ექვემდებარება.

მოდერნისტი ესპანელი პოეტის – ზალინას მრწამსით, მოდერნისტული ლირიკა „სუფთა“ ლირიკაა. ასეთი ლირიკის მთხვეული პოეტი „უგულებელყოფს რა საგნებს,

დაძირულია საკუთარსავე არსებაში“, რაც, თავის მხრივ, წარმოადგენს „სუფთა პოეზიის“ წინაპირობას. ამრიგად, „სუფთა“ – მოდერნისტული პოეზია არის თემებისა და საგნებისაგან დაცლილი; ეს ლირიკა ენას თავისუფალ სივრცეში კრეატიულად მოძრაობის საშუალებას ანიჭებს; მოდერნის ლირიკაში საგნები წარმოადგენენ ლექსიკურ საშუალებებს. „ფსიქოლოგიზმით გაჯერებულ მასალაში სუფევს – არაფერი.“

აღსანიშნავია, რომ მოდერნისტული პოეზიის სტილი ავლენს ე.წ. ლიტერატურულ პრეტენზიებს, – „ახალი ენის“ ძიება დრამატულ ხასიათს იძენს.

აპოლინერი ქადაგებს: „პოეტს ახალი ენა უნდა სწეუროდეს, რომელსაც გრამატიკასთან საერთო არაფერი ექნება“ (calligrammes). მაინც როგორია მოდერნისტული ლირიკის ახალი ენა? ეს ის ენაა, რასაც რემბო დაჟინებით იყენებს საკუთარ ლექსში. – მოდერნისტული პოეზიის ენა არის დისონანსური, ის ხშირად ხმოვანთა გარეშე აუღერებს თანხმოვნებს; ეს ენა არის ბრუტალური და ა. შ.

არაგონი მიიჩნევს [Yes Yeus d’Esa. 1924]: „მოდერნისტული პოეზია ოდენ ენის განგრძობითი ახალქმნადობის წყალობით არსებობს, რაც ენობრივი ქსოვილის რღვევას იწვევს, რის შედეგადაც გრამატიკული და სამეტყველო წესრიგი ერთმანეთს უთანაბრდება.“ პროგრამულად, სიახლის დანერგვის სურვილი ასახავს სიძველის რღვევას. უეტსი აღნიშნავს: „მე არ ვფლობ ენას; ხელთ მხოლოდ ხატები, ანალოგები, სიმბოლოები მიპყრია.“ ელიოტი აღიარებს: „უსიტყვო ენას, სიტყვას უენოდ.“ სენ-ჟონ პერსი კი იტყვის: „ჩვენ – მოდერნისტები ვჭედავთ ახალ ენას და მას ლექსში სიტყვებად ვანაწილებთ“. მოდერნისტი პოეტები ახალი ენით იძიებენ ახალ ტრანსცენდენტს, რაც ცარიელია და განუსაზღვრელია. პოეტს მაუწყებლური მისია ენიჭება ასეთ ტრანსცენდენტში.

კატეგორია – „ახალი ენა“ ზუსტია მაშინ, როცა ის თავის აგრესიულ განზრახვას ახორციელებს. „ახალი ენა“ შოკის მომგვრელია მკითხველისთვის. ბოდლერი მოულოდნელობის პრინციპებს ნერგავს, ხოლო ეს პრინციპი დროთა მანძილზე მოდერნისტული პოეზიის დარგის აღმნიშვნელ ფუნქციას შეიძენს. მოდერნისტული ლირიკის „ახალი ენა“ აგრესიულია, შოკის მომგვრელია მკითხველისთვის. ბრეტონის აზრით, მოდერნისტული პოეზიის „ახალი ენა“ წარმოადგენს „პროტესტის განვრცობას“. მოდერნისტი ავტორი, პროტესტითაა გამსჭვალული გარემოსადმი და თავს ესხმის მკითხველს, – შოკისმომგვრელი ეფექტები ავტორსა და მკითხველს შორის უფსკრულს შეავსებს.

საგულისხმოა, რომ ბოდლერი „ახალი ენისადმი“ მისი დამოკიდებულებიდან გამომდინარე, 1859 წელს წერდა: „რომანტიზმისგან დაცლილ რომანტიზმს წარმოადგენს მოდერნისტული პოეზია. სიცარიელე, დაფერფლილი რეალობა, სიმწარის განცდა – ესაა მოდერნისტული ნიშნები.“

მოდერნისტი ფრანსუა ვიიონი აღნიშნავს: „მე ვენდობი არაფერს, ვით საკუთარ არსებას“. ასეთ „არაფერში“ გაისმოდა შლის, რღვევის, კრიმინალურობის ინტონაციები, რაც „საინტერესო“-ს რანგში იყო აყვანილი.

აღსანიშნავია, რომ 1801 წელს მადამ დე სტალის მიერ ჩამოყალიბდა ლირიკის ფორმულა, რის მიხედვითაც, ლექსით საზოგადოებრივი ინტერესები უნდა გამოხატულიყო. ასეთი დებულება მოდერნისტულ გემოვნებას არ შეესიტყვება. მოდერნი ეგზოტიკურ ატმოსფეროს ეძიებს და ბიურგერული ატმოსფეროდან ცდილობს თავის დაღწევას. განმარტოება მოდერნისტული პოეზიის ერთ-ერთი მთავარი თემაა. მოდერნისტული ლექსის ატმოსფეროს ქმნის: სიზმარი, უძილობა, ოკეანე, ფერიები, ღამე...

მოდერნისტი ლირიკოსებისთვის მსოფლმხედველობის გამომხატველია სტილი, ხო-

ლო მოტივი კი ვარიაციის სავარჯიშო ელემენტს წარმოადგენს. ვალერის აზრით, ერთი და იგივე სიუჟეტით მოდერნისტმა ავტორმა უამრავი ვარიაცია უნდა აწარმოოს. მოდერნისტული ლირიკა უნდა გამოხატავდეს იდუმალს, საკვირველს. პოეტი თავგადასავალს უნდა ეძიებდეს მისთვის უცნობ ენობრივ სივრცეში.

გოტფრიდ ბენი 1951 წელს საპროგრამო ესეში – „ლირიკის პრობლემები“ სტილის და ფორმის საკითხებს წამოჭრის და აღნიშნავს, რომ სიმართლეს ლექსში სწორედ ზემოსხენებული კატეგორიები (სტილი, ფორმა) ამკვიდრებენ. ბენი აღნიშნავს: „მე ვარ პრიზმატიკოსი და მინაზე ვმუშაობ ლექსის თხზვისას.“ ვალერის მრწამსით, პოეტი ლექსში მეტრული ფორმებით სპირიტუალურ თამაშობებს აწარმოებს, – პოეტური ქაოსიდან ასე იძერწება ფორმა.

მოდერნისტი პოეტი კონტრასტის აგებით ლექსის მეტრული სიზუსტის განსაკუთრებულობას ავლენს. აი, ეს მრწამსია განაწმანურების პარადოქსი. იაკობ ბურკჰარტი ლექსის შინაარსებად აღიქვამდა საგნებს. საგნები – პური, სიგარეტი, სანთელი, – პონჟის პოეზიაში წარმოადგენენ ლექსის შინაარსებს.

ნაშრომში „ლირიკული ფენომენოლოგია“ სარტრი ფიქტიური „მე“-ს შესახებ საუბრობს, რომლის მარტივი, რეალიზმს მოშორებული ენა დეფორმაციის გამომწვევია. დიქტატორი „მე“ შეგრძნებებს ინადგურებს, მას თავისუფლება სწადია და ამიტომაც, სამყაროდან თავს განიდევნის. ასეთი თავისუფლება არის შიშისმომგვრელი. ამგვარი შიში იგრძნობა სენ-ჟონ პერსის პოეზიაში. შიშს აბსოლუტურ ტკივილს უწოდებს აუდენი. მოდერნისტული პოეზია ამგვარი შიშის გამო უუცხოვდება სანდოს, გაურბის მახლობლურს და სიშორეს ეტანება. შიში ადამიანთა შორის კონტაქტს არღვევს. „პოეტმა სიყვარულსა და მეგობრობაშიც ანტიპატიური უნდა დალანდოს, რაც პიროვნე-

ბათა შორის წარმოიქმნება.“ სიშორეა ადამიანური სიახლოვე, – ეს არის მოდერნისტული ლირიკის თემა. უნგარეტი აღნიშნავდა, რომ მოდერნისტ პოეტს „სიშორის სიახლოვე“ უნდა შეეგრძნო.

ალბერტი ორმხრივ დავალებას აძლევს ენას, – ენა ერთდროულად აზრის გამომხატველიც უნდა იყოს და დამფარველიც. „სიბნელე, ესთეტიკურ პრინციპად უნდა წარმოდგეს. მოდერნისტულ ლექსში ენას მაუწყებლური ფუნქცია არ უნდა გააჩნდეს. კატეგორიასთან „სიბნელე“ დაკავშირებულია გაგების ფენომენი.“

ესპანელი პოეტი სარინასი თხზვის მაღალ ფორმას უწოდებს ლექსს და ეს სიმაღლე, პოეტის აზრით, იმაში მდგომარეობს, რომ ლექსი არ მთავრდება დაწერისთანავე, მოდერნისტული ლექსი დუმილში, მკითხველში, ავტორში, საკუთარ არსებაში უნდა ეძიებდეს საკუთარ არსს. სენ-ჟონ პერსი მიიხსენებდა: „ღამის პირმშოა სიბნელე, პოეტური სიბნელე მისტერიიდან, სულიერი სიბნელიდან მომდინარეობს, რაშიც უნდა დაიძიროს პოეტის არსება.“ სიბნელე გარესამყაროს ნიღაბს წარმოადგენს, ის ხმაურს, მომაკვდინებელ ამქვეყნიურ ყაყანსაა გამოვლენილი; თავის მხრივ, სიბნელე შუქს წარმოქმნის, რაც რეალურის უგულვებელყოფით მიიღწევა. სიბნელის შუქში პოეზიის ვარდი აღმოცენდება და კოკორი ფურცვლობას იწყებს. საგულისხმოა, რომ ვარდი მაღარმესთან წარმოადგენს პოეტური სიტყვის სიმბოლოს.

უნგარეტი, მონტანე, კუაზიმოდო ე.წ. „ბნელი“ პოეზიის სიმბოლოდ მიიხსენებენ ჰერმეტიზმს. დ'ანურსოს მრწამსით, ე.წ. წმინდა პოეზიისათვის (poesie pure) „ენობრივი სიბნელის“ გარდა, მნიშვნელოვანია ფრაგმენტულობა; მოდერნისტულ პოეზიაში ე.წ. ტონალურ ფორმულებად წარმოდგებიან სიტყვის ფრაგმენტები. ისინი მოძრაობენ, იხსენებენ, გამოსცემენ შუქს, თრთიან, შემოაქვთ სიცხადე. სიტყვების ასეთი დინამი-

კა აბსტრაქტულია და გამოხატავს უმნიშვნელო მოვლენის იდუმალებას. ლექსის ფინალი ინარჩუნებს სიზუსტეს იმით, რომ არ ამჟღავნებს საიდუმლოს. ლექსის სიმშვიდე ფინალს გვაუწყებს. ენის სიბნელიდან იდუმალება მოედინება, რაც მკითხველმა უნდა შეიცნოს.

რილკე თავისი „ორფეოსის სონეტების“ შესახებ აღნიშნავდა, – „სონეტს ანუ უნდა იცნობდე ან უნდა ამოიცნო.“ მოდერნისტული ლექსის იდუმალება ენობრივი მაგიითა გამოწვეული. ანრი ბერგსონი [Les *donnes immediates de la conscience*. 1889] საუბრობს მოდერნისტული პოეზიის ენობრივ მაგიაზე. მკითხველზე ზემოქმედება სწორედ ენობრივი მაგიით წარმოებს, რაც მკითხველზე შესაბამის შთაბეჭდილებას ახდენს. ენობრივი მაგია მკითხველს წყვეტს რეალობიდან და „ბნელი თხზვით“ მას ახალ ტრანსცენდენტთან აზიარებს. ელიოტი, მაღარმე იყენენ ე. წ. „ბნელი თხზვის“ პოეტები. სალინასი წერდა: „პოეზია იმ მაღალ ფორმას ესწრაფვის, რაც გაუგებრობას იწვევს. უკვე დაწერილი ლექსი აღძრავს დაუსრულებლის შეგრძნებას, იგი არაა შემწყდარი; შეთხზული ლექსი საკუთარსავე წიაღში ეძიებს ახალ ლექსს. სიბნელე ახალი სიტყვებით, ანორმალური მეტაფორებით აიგება, რათა სიდრმისეული სამყარო გაიხსნას და გარე სამყარო წაიშალოს. ლექსის ფიქცია მოკვდინებას, ხმაურს აბათილებს და სიბნელეს აგებს, რეალურის არარსებობას შუქში აფიქსირებს. ლექსი სიბნელის შუქში გაფურჩქნის ვარდად ხარობს.“

ვალერის, გარსია ლორკას, ელიოტისა და სენ-ჟონ პერსისათვის ხელოვნებას სიტყვა წარმოადგენს, – მათთვის არსებობს მნიშვნელოვანი ლექსის ვერბალური ტრანსცენდენტი ანუ ის, რომ ლექსი, ვიდრე შეითხზვებოდეს, ითხზება მანამ.

ჰოფმანსტალი „კრეატიულ ინდივიდს“ უწოდებს პოეტს. რეალური სამყაროს ცვლილებას, იქამდე მის ნგრევას მოდერნისტი პოეტი მისი დიქტატორული ფანტაზიის მე-

ხებით აწარმოებს.

„მოდერნისტულ ლირიკაში თვალშისაცემია კონტრასტი არსებულსა და მოჩვენებითს შორის. მოდერნისტი ლირიკოსის კრეატიული ფანტაზია მტრულად განწყობილია რეალური სამყაროსადმი. დანაწევრებული წინადადებებით მოდერნისტი ავტორები სამყაროს დეფორმაციას გვიხატავენ. ლირიკოსთან სულიერება ბუნებრივ საგნებს შესწვდება, მაგრამ ეს საგნები რეალობიდან ნაწარმოები კი არ არის, არამედ ასახიერებენ ე.წ. ახალ ტრანსცენდენტს.“ დიეგო პოეზიას უწოდებს თხზვას იმისა, რასაც ვერასოდეს იხილავს ადამიანი. ორტეგა გასეტი მიიჩნევდა, რომ მეტაფორულობას არაფერი ესაქმება ჭეშმარიტებასთან. სამყაროსეული „ნეგატიური ხატ-სურათები“ მეტაფორათა „არაფერშია“ განდევნილი. მაგ.: ლასკერ შიულერი ღამის მეტაფორად გვიხატავს „შავ მტრედს“. „მოდერნისტული პოეზია ზღაპრულია. მის ბაღნარში ხარობენ ყვაილები; იქ ქვათა გროვასაც ვაწყდებით და გვწუხნავენ ქიმიური ფერიები. ნარკოტიკის შიშით ვთრთივართ, ნანგრევების მდელოზე ვეძლევი სიყვარულს ძალუმაღ.“

დასკვნა

მოდერნისტული ლირიკისათვის ნიშანდობლივია ის, რომ იგი ობიექტის აღწერას არ აწარმოებს; ეს ლირიკა უარყოფს თხრობას და ამდენადვე, არ გამოხატავს ობიექტურ სამყაროსა და მის შინაარსს. მოდერნიზმის ლირიკაში შედარებით უმნიშვნელო თემებია დამუშავებული და ლირიკულ სიტუაციებში შეინიშნება საგანთა სიმცირე. ზემოთქმული არის ზოგადად მოდერნისტული პოეზიის სტილის მსახდვრელი.

მოდერნისტული პოეზია – სიცარიელეს, დუმილს, ილუზიების მსხვრევას გამოხატავს, მაშინ, როდესაც განმანათლებლობის ეპოქაში ლირიკა – რწმენის, სიბრძნის, განმანათლებლური ელიტურობის გამომხატველი იყო.

ლიტერატურა

1. Baudelaire Ch. (1954): Oeuvres complètes. Ed. J.-G. Le Dantec (Bibl. de la Pleiade). Paris; ed. révisée par Cl. Pichois. Paris 1969
2. Rimbaud A. (1954): Oeuvres complètes. Ed. A. Rolland de Reneville et J. Mounquet (Bibliothèque de la Pleiade). 3. Aufl. Paris
3. Mallarmé St. (1965): Oeuvres complètes. Ed. H. Mondor et G. Jean-Aubry (Bibliothèque de la Pleiade), Paris 3
4. Valéry P., Ed. J. Hytier (1957–1960): (Bibliothèque de la Pleiade). Bände. Paris
5. Apollinaire G. (1962): Œuvres poétiques. Texte établi et annoté par M. Adema et M. Decaudin (Bibliothèque de la Pleiade), 2. Aufl. Paris
6. Saint-John Perse (1911): Oeuvre poétique. 2Bde., Paris 1953-60 (enthält u.a.: Éloges; Anabase, 1924; Exil, 1941; Vebts, 1946; Amers, 1957).

Структурные своеобразие европейской модернистической лирики

Тхилава Нато Отаровна
Грузинский гуманитарный университет
Департамент европейстики
пр. Чолокашвили №53, 0113, Тбилиси, Грузия
Тел.: 595 746 415
E-mail: meri.meri_001@yahoo.com

Резюме

Модернисты-лирики: Валери, Верлен, Рембо, Апполинер, Сен-Жон Перс, Гарсия Лорка и др. структуру своих стихов составляют новыми поэтическими шифрами: герметизм, темнота, разбивка слов и предложений и т. п.

Поэты-модернисты своей поэзией строили „новый“, трансцендент, где не реальность была возвышена поэтически, а показан был новый свободный свет, свободный от страха и от жизненных болей – свет тьмы, где „раскрывается цветок поэзии“.

Модернистская поэзия отрицает и не принимает грусть, а так же все то, что связано с человеческой болью. Она выражает безсодержательность, пустоту, потерю ценностей.

Ключевые слова:

трансцендент, поэтические знаки, мирозерцательные картины, модернистская лирика.

Structural Uniqueness of European Modernists Lyric Poetry

Nato Tkhilava
Georgian Humanitaria University
Department of European studies
53 Cholokashvili av., 0113, Tbilisi, Georgia
Tel.: 595 746 415
E-mail: meri.meri_001@yahoo.com

Abstract

The modernists lyric poetry: Valeri, Verlen, Rembo, Appoliner, Sen-John Pers, Garcia Lorca and other they compose the structure of their verses by the new poetic codes: hermetism, darkness, the divide words and sentences and etc.

Poetry modernists built a „new“ transcendent in their poems, and they elevated not reality, there had been shown a new free light, which had been free from the fear and life pains – light of darkness, where is revealed the flower of poetry“.

Modernist poetry denies and not accept melancholy and all what is linking with the human pain. It expresses insignificance, vacuum, loss of values.

Keywords:

transcendent, poetic signs, world view, modernist lyric poetry.

ენა, აზროვნება და სინამდვილე. ლინგვისტური ფარდობითობის თეორია ფემინისტური ლინგვისტიკის ჭრილში

თინათინ ფურცელაძე
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი
ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი
კოსტავას ქ. №77, 0175, თბილისი,
საქართველო
ტელ.: 593 954 733
E-mail: tinatinipurtseladze@mail.ru

რეზიუმე

თანამედროვე გერმანულენოვან სივრცეში ენის გამოყენების დონეზე შეიმჩნევა ცალკეული ცვლილებები პიროვნებათა აღმნიშვნელ სახელებთან მიმართებაში. ემპირიული მასალის ანალიზმა გვიჩვენა, რომ პიროვნებათა დესიგნაცია ხშირად უფრო მეტს ნიშნავს, ვიდრე მხოლოდ აღნიშნავს, მიმართვა ან მინიშნება-მითითება, ამასთან ახალი აღნიშვნების შემოტანა და დამკვიდრება ენაში საჭიროა ასახავდეს, ესმაურებოდეს, ეთანხმებოდეს, შეესაბამებოდეს და ემსახურებოდეს საზოგადოების განვითარების პროცესებსა და მის მოთხოვნებს. პიროვნებათა ენობრივი აღნიშვნები აუცილებელია საზოგადოებრივი ცვლილებებისამებრ გადასახედდეს, მაგრამ, მეორე მხრივ, ისმის კითხვა, შეუძლია კი გადასახელებას ჩვენი აზრების გადასხვაფერება ან გამოწვევა? არის თუნდაც ნეიტრალური ფორმა-*Studierende* გენერირებული მასკულინუმის ფორმით-(*Studenten*) გამოწვეული მამრობითი პიროვნებების ასოციაციის გადასხვაფერების გარანტი? რა კავშირია ენობრივი ერთეულების ფორმასა და სტრუქტურას და მათ შინაარსს შორის? ან ზოგადად, ძალუძს ენას, რომელზეც ჩვენ ვსაუბრობთ, აზროვნების შეცვლა? თუ აზროვნება ყოველთვის წინ უსწრებს ენას და ამიტომ ენის გავლენა მასზე შეუძლებელია?

საკვანძო სიტყვები:

დესიგნაცია, დესიგნატორი, ფემინინუმი, მასკულინუმი, გენერირებული მასკულინუმი

შესავალი

ენას, აზროვნებასა და სინამდვილეს შორის არსებულ მიმართებათა კვლევა პლატონის დროიდან მომდინარეობს და მას შემდეგ ექსპლიციტურად თუ იმპლიციტურად ენის ფილოსოფიის თემას წარმოადგენს (1). XX საუკუნის დასაწყისში ფილოსოფოსი ლუდვიგ ვიტგენშტაინი გვთავაზობს სამყაროს სურათული აღქმის მოდელს და მასთან მიმართებაში ანვითარებს ენის სურათულ თეორიას, რომლის თანახმადაც ენაში ყველა საგანს თავისი სახელი აქვს. ეს სახელები მნიშვნელობას მხოლოდ წინადადებაში ერთმანეთის გვერდით იძენენ. წინადადება სინამდვილის სურათია და თავის მხრივ, ისევე როგორც სინამდვილე, საგნებად და მათ სახელებად ნაწევრდება. აქედან გამომდინარე, ვიტგენშტაინისთვის ენა აზრების გამოხატვის საშუალებაა. მოგვიანებით, „ფილოსოფიურ გამოკვლევებში“ ის ენას „აზროვნების ეტლს“ („*das Vehikel des Denkens*“), ე.ი. აზრების ტრანსფორმირების / გავრცელების საშუალებას უწოდებს და აღნიშნავს, რომ სამყაროში ყველაფრის აღქმას საფუძვლად უდევს ლოგიკა, რომელიც ამავედროულად ცალკეული შემეცნების საზღვრებს შემოფარგლავს: „ჩემი ენის საზღვრები ჩემი სამყაროს საზღვრებს ნიშნავს“ („*die Grenzen meiner Sprache bedeuten die Grenzen meiner Welt*“, (თარგმანი ჩვენია, იხ. 2).

ძირითადი ნაწილი

ენის ფილოსოფიის პარალელურად ენის კვლევით დაკავებულია ენათმეცნიერება,

რომლის დამოკიდებულება საკითხისადმი „ენა-აზროვნება-სინამდვილე“ შედარებით პრაგმატულია. ამის ილუსტრირება შეგვიძლია ამერიკელი ენათმეცნიერის ბ. უორფის მაგალითზე. პროფესიით ქიმიის ინჟინერი, სწავლის დამთავრების შემდეგ, XX საუკუნის 1920-იან წლებში მუშაობდა ერთ-ერთ სადაზღვევო ორგანიზაციაში, რომელიც ხანძრის თავიდან აცილებისა და მის შედეგად გამოწვეული ზარალის პრევენციით იყო დაკავებული. ამ პერიოდში უორფს არაერთხელ ჰქონდა შეხება ისეთ (ზოგისთვის ანეკდოტურ) შემთხვევებთან, როგორცაა, მაგალითად, შემდეგი: „მეთილის ალკოჰოლის ერთ-ერთ სახეულში წარმოებდა დესტილირების (სითხის გამოსახდელი) კოლბების იზოლირება მასისგან, რომელიც კირქვისგან შედგებოდა. საიზოლაციო მასის მაღალი ტემპერატურისგან ან ცეცხლისგან დასაცავად სიფრთხილის არანაირ ზომებს არ მიმართავდნენ. ერთხელაც ერთ-ერთ ჭურჭელში იქ მომუშავეთა გასაოცრად „კირქვას“ ცეცხლი გაუჩნდა. წვის პროცესში კირქვა (იგივე კალციუმის კარბონატი) კალციუმის აცეტატად გარდაიქმნება, როდესაც ეს უკანასკნელი ცხელდება, იწვევს ძლიერ წვას მასში შემავალი აცეტონის გამო. გაუფრთხილებელმა ქცევამ არ დაეცვათ ცეცხლისგან საიზოლაციო მასა (რაც უპირველეს ყოვლისა განსაკუთრებული ინსტრუქციების ცოდნის ნაკლებობით იყო განპირობებული), გამოიწვია აღნიშვნამ „კირქვა“, რადგან ეს სახელი მთავრდება სიტყვით-„ქვა“ და ამით არაწვადს სუგერირებს“ (თარგმანი ჩვენია, იხ. 3).

ამგვარი ფაქტები გახდა უორფისთვის დასტური იმისა, რომ ენა ჩვენი სინამდვილის აღქმასა და ჩვენს აზროვნებაზე ახდენს გავლენას, თუ საერთოდ არ განსაზღვრავს: „ადამიანები ცხოვრობენ არა მხოლოდ სუბიექტურ სამყაროში, არამედ იმ სამყაროშიც, რომელსაც ჩვეულებრივ საზოგადოებას უწოდებენ. ამავდროულად ისინი ცხოვრო-

ბენ კონკრეტული ენის სამყაროში, რომელიც მათი საზოგადოებისთვის გამოხატვის მედიუმს წარმოადგენს. ილუზია იქნებოდა გვეფიქრა, რომ არსებითად სინამდვილეს ენის დახმარების გარეშე ვეწყობით და ენა სპეციფიკური პრობლემების გადმოცემისა და რეფლექსიის მხოლოდ შემთხვევითი დახმარების საშუალებაა. „რეალური სამყარო“ ჯგუფის ენობრივ ჩვევებზე ფაქტობრივად შეუცნობლად შენდება... ჩვენ ვხედავთ, გვესმის და ვქმნით ჩვენს გამოცდილებას ჩვენი ენობრივი საზოგადოების ენობრივ ჩვევებზე დაყრდნობით, რაც გარკვეულ ინტერპრეტაციას გვთავაზობს.“ (თარგმანი ჩვენია, 4).

აღსანიშნავია, რომ უორფი არ იყო პირველი, ვინც ენას, აზროვნებასა და სინამდვილეს შორის არსებულ მჭიდრო ურთიერთობებს იცავდა. თითქმის ერთი საუკუნით ადრე ვილჰელმ ფონ ჰუმბოლდტი აღნიშნავდა, რომ ენა მხოლოდ უბრალო ურთიერთგაგებინების საშუალებას კი არ წარმოადგენს, ის მეტყველის სულისა და მსოფლხედვის გამოვლენაცაა, რადგან ადამიანი აზროვნებს ისე, როგორც მეტყველებს და მეტყველებს ისე, როგორც აზროვნებს: „*Sprache sei....., durchaus kein blosses Verständigungsmittel, sondern der Abdruck des Geistes und der Weltansicht des Redenden.*“ (თარგმანი ჩვენია, 5).

ჰუმბოლდტმა განავითარა თეორია, რომლის თანახმადაც ცალკეული ენები ადამიანურ აზროვნებაზე ზემოქმედებენ და მათი მოსაუბრის კულტურას განსაზღვრავენ. ენის აკვანს, სამშობლოს და საცხოვრის ადამიანის გონება წარმოადგენს, სადაც ის შეუმჩნეველად არის ჩამალული და ახერხებს თავისი ანაბეჭდი დაასვას ადამიანურ აზროვნებას: „*Denn da das menschliche Gemüt die Wiege, Heimat und Wohnung der Sprache ist, so gehen unvermerkt, und ihm selbst verborgen, alle ihre Eigenschaften auf dasselbe über....*“, „*Insofern aber die Sprache, indem sie bezeichnet, eigentlich schafft, dem unbestimmten Denken ein Gepräge verleiht, dringt der Geist, durch das Wirken mehrerer*

unterstützt, auch auf neuen Wegen in das Wesen der Dinge selbst ein.“ (თარგმანი ჩვენია, 6).

შეიძლება ვთქვათ, რომ ლინგვისტური ფარდობითობის თეორია („სეპირ-უორფის ჰიპოთეზა“), რომელიც ამერიკელმა ლინგვისტებმა ედვარდ სეპირმა და ბენჯამინ ლი უორფმა განავითარეს, ასევე ჰუმბოლდტის თეორიის ერთგვარ განვრცობას წარმოადგენს.

სეპირ-უორფის ჰიპოთეზის ინტერესისა და კვლევის სფეროს შეადგენს კავშირი სინამდვილის შემეცნებას, ადამიანურ აზროვნებასა და ენას შორის. ამასთან შემეცნება გაიგება როგორც ინფორმაციების ორგანულ-აზრობრივი მიღება და კოგნიტიური გადაამუშავება. აზროვნება გაიგება არა როგორც ზოგადად აზროვნების/ფიქრის უნარი, არამედ როგორც ნააზრევის გამოყენება, რასაც ინდივიდი აზროვნების უნარის წყალობით აღწევს. საყურადღებოა ფაქტი, რომ უორფი არაფერს გვეუბნება ენის მიერ აზროვნების დეტერმინირების შესახებ. ის ამოდის აზროვნების რელაციური/ფარდობითი ზეგავლენიდან (7, 42).

სეპირ-უორფის ჰიპოთეზის თანახმად, სხვადასხვა ენაზე მეტყველ ადამიანთა ჯგუფები სხვადასხვაგვარად შეიმეცნებენ სამყაროს, რაც მშობლიური ენის კარნახით არის განპირობებული. ადამიანი მოვლენათა სამყაროს ანაწევრებს გარკვეულ კატეგორიებად არა ამ კატეგორიების რეალურად არსებობის საფუძველზე, არამედ მის ცნობიერებაში შენახული ენის სისტემის ზემოქმედების შედეგად. სეპირ-უორფის ჰიპოთეზა მოიცავს ორ ძირითად მტკიცებულებას:

სხვადასხვა ენებზე მოლაპარაკე ადამიანთა ჯგუფები სხვადასხვანაირად აღიქვამენ და შეიცნობენ სამყაროს. მაგ., ესკიმოსებს აქვთ უამრავი სიტყვა თოვლისა და ყინულის აღსანიშნად, რაც თბილ ქვეყნებში მცხოვრები ადამიანების ენებში არ არსებობს.

შემეცნებით პროცესში არის განსხვავებანი, რომლებიც ენობრივ განსხვავებულობა-

ზეა დამოკიდებული. არსებობს ცალმხრივი მიზეზობრივი კავშირი ენასა და შემეცნებით პროცესებს შორის. მაგალითად, ერთ-ერთმა მუშამ ანთებული სიგარეტი ჩააგდო კასრში, რომელიც ცარიელი ჩანდა, სინამდვილეში კი თვალით უხილავი გახით იყო სავსე. უორფისთვის ნათელი გახდა, რომ აღნიშნული შემთხვევისას მუშაზე გავლენა იქონია ენამ, რადგან მან სამყაროს ინტერპრეტაცია სიტყვიდან „ცარიელი“ გამომდინარე მოახდინა და კასრი, რომელიც სინამდვილეში სავსე იყო, „ცარიელად“ აღიქვა.

მაშასადამე, ადამიანური შემეცნება, იგივე სინამდვილის ინტერპრეტაცია და ადამიანური აზროვნება არა ობიექტური, არამედ ფარდობითია. ინდივიდის დაქვემდებარებაში არსებული ენობრივი სტრუქტურა (უორფის სიტყვებით „*linguistic backgrounds*“/ „ლინგვისტური საფუძვლები“) სხვა ფაქტორების გვერდით ამა თუ იმ კულტურის (როგორც სინამდვილის ნაწილის) გარემოცვით ფორმირდება. შედეგად ვიღებთ ე.წ. მიმოქცევის თეორიას: კულტურა (როგორც სინამდვილის ნაწილი) ფორმას აძლევს ენას→ენა ზეგავლენას ახდენს აზროვნებაზე→აზროვნება ცვლის კულტურას (როგორც სინამდვილის ნაწილს)→კულტურა (როგორც სინამდვილის ნაწილი) ფორმას აძლევს ენას... და ა.შ.

ფემინისტური ლინგვისტიკა მიიჩნევს, რომ ქალების ჩაგვრის ფსიქოლოგიური ფაქტორების ემპირიული კვლევა შესაძლებელია ლინგვისტური ფარდობითობის თეორიასთან მიმართებით. როდესაც საუბარია ან წერენ მხოლოდ სიტყვებს *Mathematiker, Linguisten, Wissenschaftler, Inhaber, Fahrer, Fußgänger, Polizisten* და ა.შ. შესახებ, კონსტიტუირდება მსოფლხედვა, რომელშიც ქალები არ ჩანან. ენა მუშაობს სურათებით. წინადადება „*Mechaniker reparieren Autos.*“, ჩვენს წარმოსახვაში მექანიკოსი კაცების სურათებს ქმნის და არა ქალებისას. სქესთა სენსიბილიზებული ფორმულირებით – „*MechanikerInnen wechseln Öl*“, ქალები ექსპლიციტურად

სახელდებიან და ჩვენს წარმოსახვაში ამოტივტივებული სურათებიც ქალებს ასახავენ და არა მამაკაცებს.

ყოველდღიურ მეტაფორებში, როგორებიცაა *den Schlips getreten fühlen (verletzt, gekränkt sein über j-s Reden oder Verhalten), vor jemand den Hut ziehen (vor j-m alle Achtung haben, seinen Respekt nicht versagen können), der kluge Mann baut vor (1. Vorsorge treffen, 2. vorbeugen), der Bart ist ab (eine Schwierigkeit überwinden, etw. bewältigen)* და ა.შ. მანიფესტირებულია დომინანტური სამყაროს სურათი და კონსტიტუირდება მსოფლხედვა, სადაც მამრობითი ნორმად მიიხნევა.

უამრავი მაგალითი გერმანული ან სხვა ენებიდან გვიჩვენებს რომ წყობაში, სადაც ელემენტები მრავალნაწილიან გამოსატყვევად ეწყობიან, ყველაზე მნიშვნელოვანი ელემენტი პირველ პოზიციას იკავებს: *Adam und Eva, Tristan und Izolde, Männer und Frauen, Brüder und Schwester, Mutter und Kind, Herr und Hund, Kind und Kegel* და ა.შ. ამგვარ გაყინულ გამოსატყვევებს ეფუძნება წარმოდგენები დომინანტური ჯგუფის ღირებულებებისა და ნორმის შესახებ და რადგან უმრავლეს შემთხვევაში პირველ პოზიციას მამრობითი ელემენტი იკავებს, კიდევ უფრო მყარდება ვარაუდი იმისა, რომ ენობრივ გამოსატყვევებში პატრიარქალური მსოფლხედვაა მანიფესტირებული. ალტერნატიული წყობა *Eva und Adam, Frau und Mann, Kind und Mutter*, როგორც წესი, უზგეულო გადახვევად მიიხნევა.

გენერირებული მასკულიუმის შესახებ მთელი რიგი გამოკვლევები ამტკიცებს, რომ ამგვარი ფორმების სქესობრივად ნეიტრალური ინტერპრეტაცია ფსიქოლოგიურ რეალობას მოკლებულია. აღნიშნული გამოსატყვევები ნეიტრალურად არ გაიგება და არ აღიქმება როგორც ქალების, ისე კაცების მხრიდან. ამასთან, მდებარეობითი სქესის წარმომადგენლები გენერირებული მასკულიუმის ფორმებში ვერ ახდენენ საკუთარი თავის იდენტიფიკაციას.

ზამელს (9, 83) წარმოდგენილი აქვს შეეღესა და გაულერის (1993) მიერ წარმოებული ემპირიული კვლევები, სადაც ისინი შეეცადნენ გამოეკვლიათ გრამატიკულ სქესსა და ბიოლოგიურ სქესს შორის არსებული მიმართებები პიროვნების აღმნიშვნელ სახელებთან. ლინგვისტური ფარდობითობის თეორიის თანახმად, გრამატიკულ და ბიოლოგიურ სქესს ისინი განიხილავენ როგორც გრამატიკის აზროვნებასთან ურთიერთკავშირს. კვლევებისას მათ მიზანს წარმოადგენდა არა მარტო გენერირებული მასკულიუმის დისკრიმინაციული ხასიათის დადგენა, არამედ ის ფაქტი, თუ რამდენად გამორიცხავდა ფემინისტი ლინგვისტების მიერ შემუშავებული ალტერნატიული ფორმები დისკრიმინაციას. პრობანდებს დაურიგდათ ტექსტები, სადაც გამოტოვებული ადგილები უნდა შეეღესოთ პიროვნების აღმნიშვნელი მამრობითი, მდებარეობითი ან ნეიტრალური ფორმებით. მიღებული შედეგების საფუძველზე შეეღესა და გაულერმა დაასკვნეს, რომ მრავლობითი რიცხვის ფორმები *Menschen* და *Individuen* მიუხედავად მათი ნეიტრალური შინაარსისა, პრობანდების უმრავლესობის მიერ დისკრიმინაციულ ვარიანტებად იქნა მიხნეული. მკვლევართა აზრით, გამორიცხული არ არის, რომ მიღებული შედეგი სიტყვების *Mensch* და *Individuum* ყოველდღიურ ნეგატიურ კონოტაციით გამოყენებას უკავშირდებოდეს. არადისკრიმინაციულ ვარიანტებად მიიხნიეს: წყვილი ფორმები (*Männer und Frauen*), მრავლობითი რიცხვის პირველი პირის ნაცვალსახელის *wir* გამოყენება, სიტყვების გადაფორმება აღნიშვნის *Person* გამოყენებით, წერილობით ენაში მდებარეობითი სქესის წარმოჩენისთვის ფემინისტი ლინგვისტების მიერ შემოთავაზებული **I** სიტყვის შუაში (*LehrerInnen, LeserInnen*). შეეღესა და გაულერის აზრით, წინადადება ბიოლოგიურ სქესზე ორიენტირებულ რაც უფრო ნაკლებ ინფორმაციას შეიცავს, მით უფრო წინა პლანზე დგება წინარე

ცოდნის ან მეტყველთა განწყობის კონტექსტუალური ფაქტორები. აქედან გამომდინარე, მდებარეობითი და მამრობითი სქესის წარმომადგენელთა სპეციფიკური დასახელება მხოლოდ ამცირებს ქალების დისკრიმინაციის ხარისხს, მთლიანად პრობლემას კი მაინც ვერ ჭრის, რაც შეეხება გრამატიკას (ამ შემთხვევაში გრამატიკულ სქესს), იგი ყოველდღიური აზროვნებისას გავლენას ახდენს შემეცნებაზე.

ფაქტი, რომ გენერირებული მასკულიზმში მამაკაცების ასოციაციას უფრო იწვევს, ვიდრე ქალებისას (ანუ გრამატიკული სქესი ზემოქმედებს აზროვნებაზე) დადგინდა იქნა ირმენისა და კონკეს (1996) ემპირიულ კვლევებშიც (10, 35).

დასკვნა

ადამიანური შემეცნება გარკვეულწილად მართლაც ფარდობითია. ადამიანი მოვლენათა სამყაროს ანაწევრებს გარკვეულ კატეგორიებად, მის ცნობიერებაში „შენახული“ ენის სისტემის ზემოქმედების შედეგად. ჩვენს მსოფლხედვასა და სამყაროს შესახებ წარმოდგენებზე დიდწილად ენა ახდენს ზეგავლენას. ენა ქმნის და ამავდროულად, ასახავს სინამდვილეს.

ანალიზი ლინგვისტური ფარდობითობის თეორიასთან კონტექსტში ცხადყოფს, რომ სწორედ ენის გავლენის შედეგად იძენს ადამიანი ბავშვობიდანვე დომინანტური სამყაროს სურათის ასპექტებს, რომლის თანახმადაც, მასკულიზმში პირველია და შესაბამისად, მაღალი სტატუსის/რანგის მატარებელი, ვიდრე ფემინინუმი.

ლიტერატურა

1. <http://www.zeno.org/Philosophie/M/Platon/Kratylos> (ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
2. http://de.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Wittgenstein (ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
- 3) http://www.uibk.ac.at/sprachenliteraturen/sprawi/pdf/Hajnal/Hajnal_Sprache_Denken_Wirklichkeit.pdf(ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
4. https://docs.google.com/viewer?a=v&q=cac&he:AY445BI91EcJ:files.adulteducation.at/uploads/sprache1.pdf+sprache,+denken,+wirklichkeit&hl=ka&gl=de&pid=bl&srcid=ADGEESiOraY6i96d59nsPNBXs1bQXzaFY6dV3LrMEiA87jCEr0hGul6NtaqdUaZiMa1qGf9MznrgwMEJNbPAGc-oufp_m9qxLqeA3HTCfd29XqfmIaAbtFqchLaji-WArW7C-aJkT4heg_&sig=AHIEtbRT1pKVZRr6r374Bb5UpFfrAX39qw:6 (ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
5. http://www.uibk.ac.at/sprachenliteraturen/sprawi/pdf/Hajnal/Hajnal_Sprache_Denken_Wirklichkeit.pdf: 2 (ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
6. http://de.wikipedia.org/wiki/Wilhelm_von_Humboldt(ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
7. Hellinger M.(1990): Kontrastive Feministische Linguistik. Max Hueber Verlag. München
8. http://www.uibk.ac.at/sprachenliteraturen/sprawi/pdf/Hajnal/Hajnal_Sprache_Denken_Wirklichkeit.pdf: 3 (ukanasknelad iqna gadamowmebuli 22. 02. 2013)
9. Samel I. (1995): Einführung in die feministische Sprachwissenschaft. Berlin
10. Stelzer, E. (2008): Feministische Theorie und Feministische Linguistik: problemtheoretische Erläuterungen. Universität Wien

**Language, thinking and reality.
Lingual Theory of Relativity from the
feminists linguistic point of view**

Tinatin Purtseladze
Georgian Technical University
Department of Liberal Sciences
77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia
Tel. : 593 954 733
E-mail: tinatinipurtseladze@mail.ru

Abstract

In the modern German-speaking space at the level of language usage are noted single changes according to the relation of the calling personalities names.

It is possible to see that designation of personalities means much more than definition, handling or indication.

The administration of new determinations and its introduction into the language must show the development processes of society and its needs also. The lingual determination of individuals requires to rename compulsorily according to the indices of public changes, but here raises the question: can renaming change our consciousness? What is connection between the forms of lingual units and structures and by their content. Can our language change thinking, or it always pass ahead of language, therefore its influence on the language is impossible.

Keywords:

designation, designator, feminine, masculine, generated masculine.

**Язык, мышление и реальность.
Теория лингвистической
относительности в разрезе
феминистической лингвистики**

Пурцеладзе Тинатин Гивиевна
Грузинский технический университет
Департамент либеральных наук
Ул. Костава, 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 593 954 733
E-mail: tinatinipurtseladze@gmail.com

Резюме

В современном немецкоязычном пространстве на уровне использования языка замечаются единичные изменения по отношению имен называющих личностей.

Исходя из рассмотренных предметов можно увидеть, что десигнация личностей означает часто больше, чем определение, обращение или указание.

Введение новых определений и их внедрение в язык должен показать процессы развития общества и его потребностей. Языковые определения индивидуумов требует переименовать обязательно по показателям общественных изменений, но тут возникает вопрос: может ли переименование изменить наше сознание? Какая связь между формами языковых единиц и структур, а также и их содержанием. Может ли наш язык изменить мышление, или же оно всегда опережает язык? Следовательно, влияние языка на мышление невозможно.

Ключевые слова:

десигнация, десигнатор, фемининум, маскулинум, генерированный маскулинум.

**სოციალური
მეცნიერებები**

Social Sciences

Социальные науки

ქართული სათვისტომო ქალაქ ხარბინში (გაზეთის „დამოუკიდებელი საქართველო“ მასალების მიხედვით)

თინათინ აფხაიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

სოციალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი

კოსტავას ქ. №77, 0175, თბილისი,

საქართველო

ტელ: 599 480 058

E-mail: T_apkhaidze@yahoo.com

რეზიუმე

XX საუკუნის დასაწყისში ჩინეთის პროვინცია – მანჯურია გახდა ერთ-ერთი საიმედო თავშესაფარი ქართველ ემიგრანტთათვის. სტატიაში განხილულია გაზეთ „დამოუკიდებელი საქართველო“ ფურცლებზე დაბეჭდილი საინტერესო მასალა. სწორედ ამ გაზეთის საშუალებით შევძელით აღგვედგინა მანჯურიაში ქართული სათვისტომოს საქმიანობის მნიშვნელოვანი მოვლენები.

საკვანძო სიტყვები:

ხარბინელი ქართველები, გაზეთი „დამოუკიდებელი საქართველო“, ქართული სათვისტომო, მანჯურია.

შესავალი

საქართველოში დემოკრატიული სახელმწიფოსა და სამოქალაქო საზოგადოების შენების პროცესში ქართული საზოგადოებისთვის ინტერესმოკლებული არ უნდა იყოს ქართველ ემიგრანტთა ცხოვრებისა და საქმიანობის, მათი ღვაწლის წარმოჩინების საკითხი. დღეს ჩვენი ვაღია შევისწავლოთ იმ ქართველ ემიგრანტთა ცხოვრება, რომლებიც არსებული რეჟიმის გამო გასული საუკუნის 20-იან წლებში ნებისთნეულად აღმოჩნდნენ სამშობლოსგან შორს და

თავიანთი ნიჭისა და შესაძლებლობის რეალიზებას უცხოეთში შეეცადნენ.

ქართველ ემიგრანტთა ცხოვრება-მოღვაწეობის შესწავლა შესაძლებელი გახდა ქართული ემიგრაციის მუზეუმის გახსნის შემდეგ, 1933 წლიდან. მანჯურიაში მცხოვრებ ქართველ ემიგრანტთა შესახებ მწირი ინფორმაცია არსებობს, რაც იმით აიხსნება, რომ დიდი ხნის მანძილზე ემიგრაციის თემა ტაბუდადებული იყო მკვლევართათვის, გარდა ამისა, მათი ცხოვრება და მოღვაწეობა, ხშირ შემთხვევაში, ხელმიუწვდომელია ჩვენთვის, ამიტომ საჭიროა მათ ოჯახებში დაცული წერილების შესწავლა-გაანალიზება, არსებული ფოტომასალის გამომხეურება, მათი ქველმოქმედების ამსახველი ფაქტების შესწავლა და მკითხველთათვის მიწოდება.

XX საუკუნის დასაწყისში ჩვენს ქვეყანაში განვითარებულმა პოლიტიკურმა პროცესებმა, საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციამ არაერთი ღირსეული შვილი აიძულა დაეტოვებინა სამშობლო და ემიგრანტთა მწარე ხვედრი უცხოეთში გაეზიარებინა.

ძირითადი ნაწილი

ერთ-ერთი თავშესაფარი ქართველებმა ჩინეთის პროვინციაში, მანჯურიის ქალაქ ხარბინში ჰპოვეს. ქალაქი ხარბინი 1898 წელს დააარსეს რუსებმა ჩინეთის ჩრდილოეთ პროვინციაში, აღმოსავლეთის რკინიგზის მშენებლობის დროს. ამ გრანდიოზულ მშენებლობაში მონაწილეობდნენ რუსეთის იმპერიის ყველა კუთხიდან ჩამოსული მშენებლები, ინჟინრები, მუშები, ასევე პოლიტიკატიმრები, რომლებსაც კატორღის მოხდისთანავე გზავნიდნენ მანჯურიაში მიმდინარე რკინიგზის მშენებლობაზე. 1905–1907

წლებში, რუსეთში მომხდარი რევოლუციის მარცხის შემდეგ, ხარბინში ჩავიდნენ რუსეთის რეაქციისგან დევნილი ქართველები და ხარბინი ჩინეთში ლტოლვილ ემიგრანტთა მთავარი ცენტრი გახდა. ხარბინში მრავლად აღმოჩნდნენ 1921 წლის საქართველოს ოკუპაციისა და 1922–24 წლების აჯანყების მარცხის შემდეგ რეპრესიებს თავდაღწეული ქართველებიც.

ხარბინელ ქართველთა შესახებ საინტერესო ინფორმაციებია დაცული გაზეთ „დამოუკიდებელი საქართველოს“ ფურცლებზე, რომელიც გამოდიოდა 1926 წლიდან პარიზში. ამ პუბლიკაციების წყალობით ჩვენ შეგძლია აღგვედგინა ქართული სათვისტომოს საქმიანობის საინტერესო ფაქტები. 1927 წლისთვის ხარბინში დაახლოებით 100-150 ქართული ოჯახი ცხოვრობდა, მათი დიდი ნაწილი ეწეოდა ვაჭრობას, ასევე ბევრი მათგანი დასაქმებული იყო რკინიგზაზე ინჟინრად, ექიმად და ა.შ. 1905 წელს ხარბინში დაარსდა შოთა რუსთაველის სახელობის უფასო ბიბლიოთეკა, რომელიც დაახლოებით 20 ათასამდე ძვირფას წიგნს მოიცავდა.

ხარბინში არსებობდა ქართველთა ურთიერთდახმარების საზოგადოება, რომელსაც ჰქონდა საკუთარი სახლი, სადაც მოთავსებული იყო თავად საზოგადოების ბინა, საზოგადოებას გააჩნდა თავისი გამგეობა და დამტკიცებული წესდება. გამგეობა უმთავრესად საზოგადოების წევრებს შორის ჩამოვარდნილ უთანხმოებებს აწესრიგებდა და ქონებრივ დახმარებას ეწეოდა, განსაკუთრებულ შემთხვევებში ხარბინელი ქართველები თვლიდნენ, რომ გამგეობას უფრო დიდი მოვალეობა ეკისრებოდა: „გამგეობის მოვალეობა უფრო დიდია... ჩვენ ყველანი მოწყვეტილი და მოშორებული ვართ ჩვენს საყვარელ სამშობლოს, რომელიც უკვე მუშვიდე წელიწადია კვნესს და გმინავს რუსეთის წითელი კლანჭების უღელქვეშ. გამგეობის მოვალეობაა ხელი შეუწყოს ხარბინის

ქართველებს შორის ეროვნული შეგნების ამადლებას, აუხსნას და განუმარტოს, თურას განიცდიან დღეს საქართველო და მისი საუკეთესო შვილები“ – ვკითხულობთ გაზეთის ფურცლებზე.

სწორედ ამ წერილის საპასუხოდ, ძალიან ძალზე გაზეთის ფურცლებზე იბეჭდება ახალი სტატია ქართული სკოლის გახსნის შესახებ: „25 ნოემბერი, 1928 წელი, ისტორიული დღეა შორეული აღმოსავლეთის ქართველების ცხოვრებაში. ამ დღეს საფუძველი ჩაეყარა ქართულ სკოლას, მოხდა ქართული საკვირაო სკოლის საზეიმო გახსნა.

ეროვნული დროშებითა და ჩვენი საზოგადო მოღვაწეთა სურათებით მორთულ ქართული საზოგადოების შენობის ერთ-ერთ დარბაზში შეიკრიბნენ განსაკუთრებული ბარათებით მოწვეული საზოგადოების წევრები, თავთავიანთი ბავშვებით. საზეიმო კრება გახსნა საზოგადოების თავმჯდომარემ – ივლიანე ხაინდრაყამ, რომელმაც მოკლე სიტყვით გააცნო დამსწრე საზოგადოებას შეკრების მიზეზი. ვრცელი სიტყვა წარმოთქვა ამავე სკოლის მომავალმა მასწავლებელმა – კირილე კედიამ. მან რუსულ ენაზე განუმარტა დამსწრე საზოგადოებას ქართული ენის სიდიადე, მისი შესწავლის მნიშვნელობა...“ სკოლის დამაარსებლები ვარაუდობდნენ, რომ მოსწავლეთა რიცხვი კიდევ გაიზრდებოდა.

სტატიას თან ერთვის სკოლის ანგარიშზე თანხების შემომწირავ ადამიანთა ვრცელი სია, ეს თანხები სრულიად მოულოდნელად შეგროვდა და საკმაოდ სოლიდურ ოდენობამდე ავიდა.

ხარბინელი ქართველები თითქმის ყოველ წელს განსაკუთრებულად აღნიშნავდნენ საქართველოს დამოუკიდებლობის დღეს. ამას მოწმობს გაზეთიდან ამონარიდი სტატიის ნაწილი, კერძოდ: „დღესასწაული დიდი ზეიმით იქნა გადახდილი და დაესწრო აუარებელი ხალხი, როგორც ქართველები,

ისე უცხოელებიც. ლამაზად მორთულ დარბაზს ამშვენებდა როგორც საქართველოს, ასევე იმ ერების დროშებიც, რომელთაც ცნეს საქართველოს დამოუკიდებლობა. საზოგადოების თავჯდომარემ ივ. ხაინდრავამ ფარდა ახადა ნოე ჟორდანიას სურათს. შესრულდა ქართული ჰიმნი... წაიკითხეს მოხსენებები საქართველოს დიდებულ წარსულზე, ამას მოჰყვა ლექსების წაკითხვა და რომანსები ქართულ, რუსულ და ფრანგულ ენებზე. დამსწრე საზოგადოება მადლიერი იყო... მსგავსი ღონისძიებების ჩატარებით ისინი თავს სამშობლოსთან ახლოს გრძნობდნენ“.

ხარბინში განსაკუთრებული ზეიმითა და ბრწყინვალე ვახშით აღნიშნავდნენ თამარობას, ნინობას, აღდგომის დღესასწაულებს, იქაური ყველა ქართველი თავს იყრიდა ივერიის ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიაში.

ხარბინელი ქართველები ყოველთვის დიდი მწუხარებით აღნიშნავდნენ ქართველი საერო და სასულიერო მოღვაწეების გარდაცვალებას, უხდიდნენ მათ პარაკლისს, რასაც არა მხოლოდ ქართველები, არამედ ხარბინში მყოფი სხვა ერების წარმომადგენლებიც ესწრებოდნენ. 1931 წელს სპეციალური პანაშვიდი გადაიხადეს ცნობილი ქართველი პოლიტიკური მოღვაწის, ტრაგიკულად დაღუპული ნოე რამიშვილის ხსოვნის უკვდავსაყოფად.

აღსანიშნავია, რომ ხარბინელ ქართველთა შესახებ ვრცელი ინფორმაციები იბეჭდებოდა ქალაქში გამომავალი რუსული გაზეთის „ხარბინსკოე ვრემიას“ ფურცლებზეც. საყურადღებოა ისიც, რომ ქართველთა მიერ ჩატარებულ ღონისძიებებს სისტემატურად ესწრებოდნენ პოლონეთის, დანიის, ლატვიის კონსულები, სტუმრები ჩინეთიდან, იაპონიიდან და სხვა ქვეყნიდან.

გაზეთ „დამოუკიდებელი საქართველოს“ რედაქციას ეკუთვნის 1936 წელს გამოქვეყნებული საკმაოდ ვრცელი წერილი მიძღვნი-

ლი შორეულ აღმოსავლეთში მცხოვრები ქართველებისადმი. წერილში ხაზგასმულია, რომ უცხოეთში არსად არ მოეპოვებათ ისეთი მტკიცე ორგანიზაცია, როგორცაა ხარბინის ქართველთა ორგანიზაცია. იგი ძლიერია ქონებრივადაც და ეს ქონება მას შექმნილი აქვს არა ქველმოქმედების წყალობით, არამედ ერთსულლოვანი დახმარებით და მუშაობით.

დასკვნა

ქართველებმა შორეულ აღმოსავლეთში შექმნეს ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული და ძლიერი სათვისტომო. ხარბინელი ქართველები უანგაროდ ესმარებოდნენ არა მხოლოდ მანჯურიაში მცხოვრებ ქართველებს, არამედ სხვა ეროვნების ხელმოკლე ადამიანებსაც და ასევე აქტიურ ფინანსურ დახმარებას უწევდნენ დასავლეთ და აღმოსავლეთ ევროპის, ლათინური ამერიკის ქვეყნებში მცხოვრებ შეჭირვებულ თანამოძემებს.

სათვისტომო ფართოდ აწარმოებდა ეროვნულ-კულტურულ მოღვაწეობას და ქართული სკოლისა და სამკითხველოს შექმნით თუ მოხსენებების, სადამოების ჩატარებით, პრინციპულად იცავდა ქართველობას გადაგვარებისაგან. მას ყოველთვის და ყველასთან მადლა ჰქონდა აღმართული ქართული დამოუკიდებლობის დროშა, იგი არასოდეს ივიწყებდა თავის სამშობლოს, პირიქით ცდილობდა „უცხოეთის ცის ქვეშ“, უცხო მიწაზე შეექმნა პატარა საქართველო...

ლიტერატურა

1. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1927 წ. №20 გვ. 4

2. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1929 წ. №41 გვ. 14
3. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1929 წ. №46 გვ. 16
4. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1929 წ. №38 გვ. 15–16
5. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1932 წ. №87. გვ. 15
6. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1933 წ. №79 გვ. 15
7. გაზ. „დამოუკიდებელი საქართველო“ 1936 წ. №122 გვ. 14/

The Georgians of Harbin (newspaper „Independent Georgia“)

Tinatin Apkhaidze
Georgian Technical University
Department of Social Sciences
77 Kostava str., 0175, Tbilisi, Georgia
Tel.: 599 480 058
 E-mail: T_apkhaidze@yahoo.com

Abstract

Manchuria was one of the asylum for Georgian emigrants at the beginning of XX century. The article deals with the interesting facts that are published on the papers of „Independent Georgia“ covering

interesting events of Georgian communities activity in Manchuria.

Keywords:

The Georgians in Harbin, newspaper „Independent Georgia“, Georgian community, Manchuria.

Грузины в Харбине (газета „Независимая Грузия“)

Апхаидзе Тинатин Нугзаровна
Грузинский технический университет
Департамент социальных наук
ул.Костава 77, 0175, Тбилиси, Грузия
Тел.: 599 480 058
 E-mail: T_apkhaidze@yahoo.com

Резюме

Маньчжурия в начале XX века являлась одним из убежищ для грузинских эмигрантов. Статья посвящена материалам, напечатанным на страницах газеты „Независимая Грузия“, которая освещает значительные факты деятельности Грузинской общины в Маньчжурии.

Ключевые слова:

Грузины в Харбине, газета „Независимая Грузия“, грузинская община, Маньчжурия.

ქრისტიანული სახისმეტყველება

როგორც პოლისემიის სამოტივაციო მოვლენა ქართულ ენაში

თამარ ვითოლენდია
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ა. პოლიტკოვსკაიას ქ. №9, 0186, თბილისი,
საქართველო
ტელ.: 558 449 355
E-mail: tamargitolendia@gmail.com

რეზიუმე

წინამდებარე სტატიაში განხილულია ქართულ ენაში სემანტიკის ცვლის ერთ-ერთი მიზეზი - **ქრისტიანული სახისმეტყველება**. ქრისტიანული რელიგია ქართულ ენობრივ სამყაროში სიტყვის ახალი მნიშვნელობების გაჩენის სამოტივაციო მოვლენად იქცა.

ქრისტიანული რელიგია მისი გავრცელების დროისათვის სრულიად ახალი კულტურულ-ისტორიული მოვლენა იყო. მან მალევე მოახდინა დიდი გავლენა ქართველი ერის ცხოვრების სხვადასხვა სფეროზე, მათ შორის ქართულ ენაზეც. სწორედ ქრისტიანობის გავლენით სიტყვათა საკმაოდ დიდმა ჯგუფმა შეიძინა ახალი სემანტიკა, ამის შედეგია ის, რომ ქართული ენის ლექსიკაში წარმოიქმნა პოლისემიურ სიტყვათა მთელი კლასი. ამ კლასის ლექსიკის რელიგიური სემანტიკით დატვირთვა მოხდა შედარების, ანალოგიის, სიმბოლიზების ნიადაგზე, რაც ყველა რელიგიას ახასიათებს. წარმართობისდროინდელი მნიშვნელობების მქონე სიტყვებს რელიგიური შინაარსით დატვირთვის შედეგად, ზოგ შემთხვევაში, ძველი მნიშვნელობები დაეკარგა, ზოგ შემთხვევაში კი სიტყვებს შეუნარჩუნდა კომპონენტური კავშირი წარმართობისდროინდელ მნიშვნელობებთან. მაგალითისათვის განვიხილავთ **წარმართი; მწყესა/დამწყესნა, მწყემსი** პოლისემიურ ლექსიკურ ერთეულებს ქართულ ენაში.

ანალიზი ემყარება ქართული ენის განვითარების სხვადასხვა ისტორიული ეტაპის ამსახველ სალექსიკონო მონაცემებს.

საკვანძო სიტყვები:

პოლისემია, ქრისტიანული სახისმეტყველება, სემანტიკა, მნიშვნელობის ცვლა, წარმართული მნიშვნელობა, თეოლოგიური შინაარსი.

შესავალი

სემანტიკის ცვლის ერთ-ერთი მიზეზია **ქრისტიანული სახისმეტყველება**. როგორც ცნობილია, ლექსიკური მნიშვნელობა იცვლება კულტურულ-ისტორიული, ფსიქოლოგიური და სხვა ფაქტორების ზეგავლენით [გამყრელიძე, 2003:358]. მითოლოგიური და წარმართული კულტურული არეალიდან ახალ კულტურულ არეალში გადასვლის დროს შეიცვალა ქართველი ხალხის შეხედულებები. შესაბამისად, ენაში ახლებური აზრი შეიძინა წარმართობისდროინდელმა სახეებმა თუ ლექსიკამ. ქრისტიანულ კულტურულ არეალში ლექსიკის წარმართობისდროინდელ სემანტიკას ენაცვლება ქრისტიანული რელიგიისათვის მისაღები ახალი მნიშვნელობები.

ძველი ქართული ტექსტები და ლექსიკონები საშუალებას იძლევა დავინახოთ ცალკეულ ლექსიკურ ერთეულთა დღეისათვის გამქრალი თუ შენარჩუნებული კონკრეტული სემანტიკა, თანამედროვე ქართულთან შეპირისპირებით, სიტყვის სემანტიკური განვითარების ისტორიაზე დაკვირვებით, თვალი მივადევნოთ ერის მატერიალური და სულიერი კულტურის, აზროვნების განვითარების ისტორიას, აქედან გამომდინარე ენის ლექსიკის სემანტიკური განვითარების ისტორიასაც.

ძირითადი ნაწილი

წარმართი//წარმართული//წარმართობა ძველ ქართულშივე პოლისემიური სიტყვები იყო. მათში იგულისხმებოდა ყველაფერი, რაც დაკავშირებულია ქრისტიანობამდელ, არაქრისტიანულ რწმენა-წარმოდგენებთან. სპეციალისტთა განმარტებით, წარმართობა არის სხვადასხვა მითო-რელიგიურ სისტემათა მონაცვლეობის ხანა, რომელშიც ჩაისახა და განვითარდა ქრისტიანობა [4, გვ. 3].

ილია აბულაძის „ძველი ქართული ენის ლექსიკონში“ **წარმართი** განმარტება როგორც: 1. ურწმუნო, კერპთმსახური; 2. უცხო თესლტომი, „ბარბაროზი“, „თესლი“ „ნათესავი“; 3. უმჯულოებით მავალნი [1, 1973].

სულხან-საბას „სიტყვის კონასა“ და თანამედროვე ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში **წარმართი** მონოსემიური სიტყვაა და ეწოდება „ყოველთა უსჯულოებით მავალთა“. **წარმართ-ი** (წარმართისა) 1. წარმართობის მიმდევარი, - კერპთაყვანისმცემელი (ან მნათობთა თაყვანისმცემელი) [5]; **წარმართობა** - კერპთაყვანისმცემლობა; რელიგია, რომელიც დაფუძნებულია ბევრი ღმერთის თაყვანისცემაზე; **წარმართ-ი** - წარმართობის მიმდევარი, კერპთაყვანისმცემელი, ან მნათობთა თაყვანისმცემელი [7].

საანალიზო **წარმართ** სახელისათვის ამოსავალი ზმნური ფუძე **წარმართვა** ძველ ქართულში პოლისემიურია. მისი ამოსავალი სემანტიკური ბირთვია **სვლა**; ხოლო მეორეულია დანარჩენი მნიშვნელობები: სვლა რაიმე მიმართულებით; კეთილად მოსვლა; სწორ გზაზე დადგომა; საქმის წაყვანა/გაძლოლა; გამარჯვება; გაძლოლა; ხელის მომართვა; განგება... იხ. წარმართება - [1]; [3]; [5]; [7].

ზმნური ფუძიდან მომდინარე **წარმართ** სახელის პირვანდელ სემანტიკად მოჩანს გარკვეული მიმართულებით (მოლაპარაკისაგან იქით) სვლა... მაგალითად, „შუ-

შანიკის წამებაში“ ამ სახელის ამოსავალი ზმნა **წარმართება** გამოიყენება ამჟამინდელი **გაემართა** „იქითკენ წავიდა“ სინონიმის მაგიერ: „იყო მერვესა წელსა სპარსთა მეფისასა კარად სამეფოდ წარემართა ვარსკენ პიტიახში... [8] სახელი **წარმართი**, ჩვენი აზრით, სწორ გზაზე მავალს, სწორ გზაზე მდგარს აღნიშნავდა თავდაპირველად, რაზეც უნდა მიანიშნებდეს მისი **მართ** ძირის მატერიალური კავშირი **მართალ**, **მართლ** ვარიანტებთან და მათ მნიშვნელობებთან. შდრ.: აღნიშნავს მიმართულებას: აღმართ, გამომართ, უკუმართ, შედმართ... ხოლო **მართალ** - წრფელი, სწორი, ნამდვილი; **მართლ** - პირისპირ, სწორად, ნამდვილად. ამდენად **წარმართი** ძველ ქართულში ნიშნავდა სწორ რელიგიურ პოზიციაზე მდგომს, ჭეშმარიტ მორწმუნეს, ჭეშმარიტების გზაზე მყოფს, მართლმადიდებელს.

ამ კონტექსტში ყურადღებას იპყრობს **წარმართი** და **მართლმადიდებელი** სიტყვების სემანტიკური სინონიმია. პირველი მათგანი გამოიყენებოდა ქრისტიანობამდელი მორწმუნის აღსანიშნავად, ქრისტიანობის სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ კი, ორაზროვნების თავიდან ასაცილებლად, ახალი რელიგიის აღმსარებლის, ქრისტიანის აღმნიშვნელად ენამ შექმნა ახალი სიტყვა **მართლმადიდებელი**: ბუნებრივია, ქრისტიანი ახალ ეტაპზე ჭეშმარიტი რწმენის მიმდევრის მარკერი იქნებოდა, ისევე როგორც მანამდე **წარმართი** იყო ამავე სემანტიკის მატარებელი. რაკი სიტყვა **წარმართმა** შეინარჩუნა ძველი სემანტიკა და შეირჩინა ქრისტიანობამდელი რწმენის მიმდევრის აღნიშვნის ფუნქცია, გაჩნდა აუცილებლობა, ქრისტიანის როგორც ახალი და ჭეშმარიტი სარწმუნოების მიმდევრის აღმნიშვნელი ნეოლოგიზმის შექმნისა. სწორედ ამ ფუნქციით გაჩნდა ენაში ტერმინები **მართლმადიდებლობა** და **მართლმადიდებელი**, რომლებიც ბერძნული **ორთოდოქსია** და **ორთოდოქსი** სახელების

ქართული კალკები: **ორთოდოქსია** „სწორ აზროვნებას, რაიმე მოძღვრების განუხრელ მიმდევრობას, რაიმე შეხედულებათა ურყევ თანმიმდევრობას ნიშნავს“ (უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989), **ორთოდოქსი** კი ის პირია, ვინც ამ თვისებებით ხასიათდება; შდრ.: **მართლმადიდებლობა** – ქრისტიანული რელიგიის ერთ-ერთი მთავარი მიმდინარეობა, რომელიც გაგრძელებული იყო ბიზანტიაში, საქართველოში, რუსეთსა და ზოგიერთ სხვა ქვეყანაში [7]; იესო ქრისტესა და მოციქულების მოძღვრება, ჩამოყალიბებული ძველი რწმენის სიმბოლოებში და გადმოცემული ეკლესიის მამების და მასწავლებლების მიერ [6]; **მართლმადიდებელი** კი ზედმიწევნით ნიშნავს „ჭეშმარიტების, სიმართლის მადიდებელს“. შდრ. **მართლმავლობა** – სწორად სვლა; შეუმცდარობა; **მართლმდგომარება** – სწორად დგომა; **მართლმეცნიერება** – ჭეშმარიტი ცოდნა [3].

ამრიგად, საქართველოში ახალი რელიგიის გაგრძელებამ და მისმა ერთადერთ ოფიციალურ რელიგიად გადაქცევის აუცილებლობამ გამოიწვია ენაში უკვე მყარად დამკვიდრებული ტერმინების – **წარმართისა** და **წარმართობის** შენარჩუნება უფრო ვიწრო მნიშვნელობით, ვიდრე ადრე ჰქონდათ: ქრისტიანობამდელი რელიგიისა და მისი აღმსარებლისა. შეიცვალა რელიგია, მაგრამ ძველი სარწმუნოების სახელი დარჩა, ახალ რელიგიას კი ბერძნული ტერმინების კალკირების გზით შექმნილი ახალი სახელი დაერქვა.

მწესა//დამწესა ზმნური ლექსიკური ერთეულები ძველ ქართულშივე პოლისემიური იყო. ილია აბულაძის ლექსიკონში, რომელშიც შესულია V-XI საუკუნეების ტექსტების ლექსიკური მასალა, საანალიზო ფორმები წარმოდგენილია რამდენიმე მნიშვნელობით: **მწესა** აღნიშნავს ძოვნას, ხოლო მისი მორფოლოგიური ვარიანტი „**დამწესა**“ განმარტებულია შემდეგნაირად: 1. დაძოვე-

ბა, 2. პოვნა, 3. დამორჩილება, 4. ცოხნა [1]. იმავე ლექსიკონში განმარტებების გვერდით დამოწმებულია ფრაზები ძველი ქართული ტექსტებიდან, რომელთა კონტექსტი უფრო ნათელს ხდის სემანტიკის გაგებას:

„**მწესიდა** რაჲ ცხოვართა ლაბანისათა“;
 „**გმწესიდი** მე საცხოვართა მამისა ჩემისათა“;

„უშიშად თავთა თუსთა **მწესიან**“;
 „**დამწესენ** კრავნი ჩემნი“ - იმავე ტექსტის სხვა რედაქციაში: „**დააძოვენ** კრავნი ჩემნი“;
 „რომელმან **დამწესოს** ერი ჩემი“ მათ. 2.6;
 „ყოველი ბუნებაჲ მკვეცთაჲ... **დაიმწყესების**“ იაკ. 3.7;

„ვითარცა რკინამან დააწულილის და **დაამწესის** ყოველი“ (იქვე).

ქართული ენის განვითარების შემდგომი პერიოდისათვის **მწესა//დამწესა** ფორმას ფონეტიკური ცვლილება განუცდია. იგი სულხან-საბას ლექსიკონში წარმოდგენილია **მწყეს** გაუხმოვანებელი ფორმით და უდასტურდება ერთადერთი, მოვლა-პატრონობის მნიშვნელობა. ზმნა **გმწყესი** სულხან-საბას განმარტებული აქვს შემდეგნაირად: „მწყემსად უვლი, მწყესად უარ“; **მწყესის** „დამწყესოს“.

მაშასადამე, სალექსიკონო მასალის მიხედვით, ძველი ქართული პოლისემიური **მწესა//დამწესა** ფორმები XVIII საუკუნისათვის მონოსემიური გამხდარა.

ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში **მწყემსვა** ფორმას მოვლა-პატრონობის სემანტიკა აქვს: **მწყემსავს** - მწყემსია რისამე, უვლის, პატრონობს (საძოვარზე გაშვებულ პირუტყვს) [7].

ამრიგად, ძველი და თანამედროვე სალექსიკონო მასალის მიხედვით **მწესა//დამწესა** ზმნის სემანტიკური განვითარების ისტორია ასეთია:

1. ძოვა/დაძოვება;
2. პოვნა;
3. დამორჩილება;
4. ცოხნა (V-XI სს.);

5. მწყემსვა (მოვლა-პატრონობის სემანტიკა) (XI-XVII სს.);

6. რისამე მოვლა-პატრონობა (XIX-XX სს.).

საანალიზო ზმნის ძველი ქართული მნიშვნელობები – ძოვა, პოვნა, დამორჩილება – ერთიანდება მოვლა-პატრონობის სემანტიკაში, ე.ი. დასახელებული სემების საერთო სემანტიკური კომპონენტია – მოვლა-პატრონობა, ზრუნვა. ვფიქრობთ, რომ მოვლა-პატრონობის სემანტიკა მწყესა/დამწყესა ზმნურ ფორმებს ძველ ქართულშიც უნდა ჰქონოდა. ამას გვაგვარაუდებინებს ილია აბულაძის მიერ დამოწმებული „მათეს სახარებისეული“ ფრაზა: „რომელმან დამწყესოს ერი ჩემი“, მათე 2,6. [1].

ლექსიკონებში არ ასახულა კიდევ ერთი კონკრეტული მნიშვნელობა, რომელიც მწყესა ფორმას უნდა ჰქონოდა - მწყემსვა, საქონლის მოვლა-პატრონობა. ამ სემანტიკის არსებობას ადასტურებს ძველ ქართულში ფართოდ გამოყენებული მწყემსი სიტყვა „მენახირის“ მნიშვნელობით.

ჩვენი ვარაუდი რომ უფრო ნათელი იყოს, დავიმოწმებთ ვრცელ მონაკვეთს, რომელშიც ჩანს, რომ აღნიშნულ ზმნას ჰქონდა მოვლა-პატრონობის ზოგადი მნიშვნელობაც: „ხოლო მათ ჰრქუეს მას: ბეთლემს ჰურიასტანისასა, რამეთუ ესრე წერილ არს წინასწარმეტყუელისა მიერ: და შენ, ბეთლემ, ქუეყანად ესე იუდაისი, არასადა უმრწემეს ხარ მთავართა შორის იუდაისათა, რამეთუ შენგან გამოვიდეს წინამძღუარი, რომელმან დამწყესოსერი ჩემი ისრაჲლი (მათე 2,6)“.

პოლისემიური სიტყვაა ასევე მწყესა ზმნური ფორმიდან წარმოქმნილი სახელი მწყემსი. ის ილია აბულაძის ლექსიკონში განმარტებულია, როგორც „მენახირე“.

წყემსი ფორმის მორფოლოგიური ვარიანტი მწყსელი პოლისემიურადაა წარმოდგენილი ზურაბ სარჯველაძის ძველი ქართული ენის ლექსიკონში: მწყსელი - მწყემსი; გამხედნელი; გამწვრთნელი, ხოლო მწყსი-

ლი - მრევლი [6]. რაკი მწყსილი ნიშნავდა მრევლს, ლოგიკურად უნდა ვივარაუდოთ, რომ მწყემსი/მწყსელი მღვდლის მნიშვნელობითაც უნდა ყოფილიყო ცოცხალ მეტყველებაში, თუმცა ეს ძველი ქართულის ლექსიკონებში დაფიქსირებული არ არის.

მწყემსი სულხან-საბა ორბელიანს შემდეგნაირად აქვს განმარტებული: მეცხვარე, მწყემსი, მღვდელი (მღვრდელი). მწყემსი არს მეცხვარე, ხოლო კაცთა მწყემსი – მღვდელი.

მწყემსი ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში სამი მნიშვნელობით არის დამოწმებული:

1. ვინც მწყემსავს (მეცხვარე, მენახირე, მეჯოგე) „მწყემსი ქალი ვარ... ამ მთის კალთებზე ცხვარს ვაძოვებდი მამიჩემისას“;
2. ეკლესიის მოძღვარი, მღვდელი.
3. გადატანითი მნიშვნელობით მწყემსი ჰქვია უფალს - „მწყემსო კეთილო, შენს წმინდა სამწყსოს შემოვაგედრებ ჩემსა სამეფოს“.

საანალიზო მწყემს ფორმის სემანტიკური განვითარების ისტორია ასეთია: მენახირე, მწყემსი; გამხედნელი; გამწვრთნელი (V-XI სს.)> მეცხვარე, ხოლო კაცთა მწყემსი - მღვდელი (XI-XVII სს.)> ვინც მწყემსავს (მეცხვარე, მენახირე, მეჯოგე), 2. ეკლესიის მოძღვარი, მღვდელი; 3. უფალი.

მწყესა/დამწყესა ფორმების ძველი ქართული მნიშვნელობები – „ძოვა“ „პოვნა“ „დამორჩილება“, „ცოხნა“, რომლებიც ერთიანდება მოვლა-პატრონობისა და მზრუნველობის უფრო ფართო სემანტიკაში, დროთა განმავლობაში მიიჩქმალა. განვითარდა, გაფართოვდა და დამკვიდრდა მოვლა-პატრონობის მნიშვნელობა. მოვლა-პატრონობის სემანტიკის განვითარების მიზეზი უნდა იყოს ქრისტიანული სახისმეტყველება. მწყესა ფორმის ძირითადმა მნიშვნელობამ, კულტურულ-ისტორიული ფაქტორის გავლენით, ასოციაციური კავშირის საფუძველზე შეიძინა რელიგიური სემანტიკური კომპონენტი. რე-

ლიგიური დატვირთვა მოხდა შედარების, ანალოგიის, სიმბოლიზების ნიადაგზე, რაც ყველა რელიგიას ახასიათებს.

ფვიქრობთ, „ძოვა/დაძოვება“, „პონა“, „დამორჩილება“, „ცონა“ - მწყსა//დამწყსა ზმნის წარმართობისდროინდელი მნიშვნელობები იყო. თეოლოგიური შინაარსით დატვირთვის შედეგად ძველი მნიშვნელობები გაქრა. დღეისათვის მწყსა//დამწყსა ფორმას შემორჩენილი აქვს პირუტყვის ან სხვა რისამე მოვლა-პატრონობის, ზედამხედველობის მნიშვნელობა.

დასკვნა

ამრიგად, სტატიაში განხილული კონკრეტული ენობრივი მასალა და მისი სხვა ანალოგები საშუალებას იძლევა დაგასკვნათ, რომ ქართულ ენაში ძირითადი ლექსიკური ფონდის ერთ ნაწილში მომხდარია სერიოზული სემანტიკური ცვლილებები, რაც გამოწვეული ყოფილა ქვეყანაში რელიგიური სიტუაციის რადიკალური ცვლით, წარმართობის ნაცვლად ქრისტიანობის საყოველთაო გავრცელებით, ქრისტიანული სახისმეტყველების მძლავრი ზეგავლენით ქართულ ენაზე. ქართული ენის ლექსიკაში მომხდარი ეს ცვლილებები ქართველთა კონფესიური მსოფლხედველობის გამოვლინებისა და ისტორიული გამოცდილების შედეგია. ქრისტიანულმა რელიგიამ თავისი წვლილი შეიტანა ენაში, რომელშიც თანდათანობით მკვიდრდებოდა ქრისტიანული პლასტი და სიტყვათა წარმართობისდროინდელი სემანტიკა ტრანსფორმაციას განიცდიდა.

ლიტერატურა:

1. აბულაძე ი. (1973): ძველი ქართული ენის ლექსიკონი. გამომც. „მეცნიერება“. თბილისი
2. გამყრელიძე, თ., კიკნაძე ზ., შადური ი., შენგელია ნ. (2003): თეორიული ენათმეც-

ნიერების კურსი. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი

3. სარჯველაძე ზ. (1995): ძველი ქართული ენის ლექსიკონი (მასალები). თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი

4. სურგულაძე ი. (2003): მითოსი, კულტი, რიტუალი საქართველოში. თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა. თბილისი

5. ორბელიანი ს. (1991): ლექსიკონი ქართული. გამომცემლობა „მერანი“. თბილისი

6. პაპუაშვილი ნ. (2002): მსოფლიო რელიგიები საქართველოში. თავისუფლების ინსტიტუტი. თბილისი

7. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. (1963): 8 ტომეული. VIII ტ. გამომც. „მეცნიერება“. თბილისი

8. ცურტაველი ი. (1990): შუშანიკის წამება. გამომცემლობა „განათლება“. თბილისი

Христианская образность как явление, мотивирующее развитие полисемии в грузинском языке

Гитолендия Тамар Геннадиевна

Сухумский государственный университет

Факультет гуманитарных наук

Ул. А. Политковской №9, 0186,

Тбилиси, Грузия

Тел.: 558 449 355

E-mail: tamargitolendia@gmail.com

Резюме

В статье рассматривается одна из причин семантических изменений в грузинском языке – христианская образность. Христианская религия стала явлением, мотивирующим возникновение новых значений у слов грузинского языка.

Под воздействием христианской религии, под влиянием новых культурно-исторических факторов, некоторые слова грузинского языка приобрели религиозно-семантический компонент, что

обусловило образование в лексике грузинского языка новых полисемантических групп слов. Слова приобрели новые семантические значения на основании сходства, аналогии и сравнения, чем характерны все религии. В результате появления теологического значения, у слов, происхождение которых относится к языческим временам, в некоторых случаях старые значения были утрачены, а в других случаях значения сохранили тематическую связь с компонентами значения, относящимися к языческой эпохе. Анализ опирается на лексикографические данные, отражающие различные исторические этапы развития грузинского языка.

Ключевые слова:

полисемия, христианская образность, семантика, изменение значения, языческое значение, теологическое содержание.

**Christian Facial Language, as a Fact
of Motivation of Polysemy in the
Georgian Language**

Tamar Gitolendia

Sokhumi State University

Faculty of Humanitarian Science

9 A. Politkovskaia Str., 0186, Tbilisi, Georgia

Tel: 558 449 355

E-mail: tamargitolendia@gmail.com

Abstract

The article deals with the one of the reasons of the semantic change, Christian Facial Language, in the Georgian Language. Christianity appeared as a motivation of the birth of new meanings of the words in the Georgian Language.

Christian religion, as a new cultural-historical fact influenced on some words and made them get religious semantic components, which supported the appearance of new polysemy groups of words. Com-

paring, analogy and symbolism, which are characteristic of all religion, became the main bases of words having semantic meanings. The pagan time words, after getting the theological contests lost their old meanings or in some cases they preserved the links with their old meanings.

The analysis is based on the vocabulary data of the different development stages of the Georgian Language.

Keywords:

Polysemy, Christian Facial Language, Semantic, change of the meaning, pagan meaning, theological contest.

ავტორები

- ციური ახვლედიანი** – თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, რომანული ფილოლოგია, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, ემერიტუს-პროფესორი
- თინათინ აფხაიძე** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, სოციალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტის დოქტორანტი
- ქეთევან გაბუნია** – თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, რომანული ფილოლოგიის მიმართულების ხელმძღვანელი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, სრული პროფესორი
- რუსუდან გოცირიძე** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ-მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, სრული პროფესორი, ოქსფორდის საუნივერსიტეტო საზოგადოების ასოცირებული წევრი
- ლიანა გედევანიშვილი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტის დოქტორანტი
- თამარ გითოლენდია** – სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი
- თამილა დავითაძე** – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ევროპეისტიკის დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
- ლამზირა კობაიძე** – სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი
- ნანა ლომია** – ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი, იტალიური კულტურის ცენტრი, დოქტორანტი
- მარინა ზორანიანი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ლიბერალურ-მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- ნატო თხილავა** – თბილისის ჰუმანიტარული უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, მთარგმნელი
- ლოლიტა თაბუაშვილი** – თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი
- ნატალია საღუჭვაძე** – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ევროპეისტიკის დეპარტამენტის დოქტორანტი
- ქეთევან სურგულაძე** – თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ენების ცენტრის უფროსი მასწავლებელი
- ნატალია სურგულაძე** – ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ევროპეისტიკის დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- ნანა ჩხეიძე** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, სოციალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტის სრული პროფესორი
- თინათინ ფურცელაძე** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ-მეცნიერებათა დეპარტამენტის დოქტორანტი
- თამარ ქაცანაშვილი** – თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
- თინათინ სინჯიაშვილი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ლიბერალურ-მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- მანანა ივანისელი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი
- ალა მიშენკო** – კიროვოგრადის ვლ. ვინჩენკოს სახ. სახელმწიფო პედაგოგიური უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი, უფროსი მასწავლებელი

ჟურნალის რედკოლეგია

- მაია ჩხეიძე** – საქართველოს უნივერსიტეტი, ენების დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, სრული პროფესორი
- რუსუდან თაბუკაშვილი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, სრული პროფესორი
- გიოლა ფურცელაძე** – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
- ია ჩიქვინიძე** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- ჰანს რუდიგერ ფლუკი** – ბოხუმის უნივერსიტეტის პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი
- კულპაშ ბეიბიტოვა** – გუმილიოვის სახ. ევრაზიის ნაციონალური უნივერსიტეტის პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი (ქ. ასტანა)
- ტანია გრისჰამერი** – ფილოლოგიის მაგისტრი (DAAD)
- ქეთევან გაბუნია** – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, რომანული ფილოლოგიის მიმართულების ხელმძღვანელი, სრული პროფესორი
- ია ბურდული** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასისტენტ-პროფესორი
- მარია მიხაილოვა** – მოსკოვის ლომონოსოვის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სრული პროფესორი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, რუსეთის საბუნებისმეტყველო აკადემიის აკადემიკოსი
- სილვია ბოტევა** – სოფიის წმინდა კლემენტ ოპრიდელის სახელობის უნივერსიტეტი, რომანული ფილოლოგიის დეპარტამენტის ხელმძღვანელი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
- ტატიანა მეგრელიშვილი** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- ალბა გრაციანო** – იტალიის ქ. ტუსციას უნივერსიტეტი, ენების ცენტრის დირექტორი, ფილოლოგიის დოქტორი, პროფესორი
- ალესანდრა სპადაფორა** – იტალიის ქ. ტუსციას უნივერსიტეტი, ენების ცენტრი, ფილოლოგიის დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- გიორგი ყუფარაძე** – თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, ასოცირებული პროფესორი
- რუსუდან გოცირიძე** – საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, ბიზნეს-ინჟინერინგის ფაკულტეტი, ლიბერალურ-მეცნიერებათა დეპარტამენტი, ფილოლოგიის აკადემიური დოქტორი, სრული პროფესორი, ოქსფორდის საუნივერსიტეტო საზოგადოების ასოცირებული წევრი

Редколлегия журнала

Майя Чхеидзе – Грузинский университет, руководитель департамента языков, доктор филологических наук, фулл-профессор

Русудан Табукашвили – Грузинский технический университет, факультет бизнес-инженеринга, департамент либеральных наук, академический доктор филологии, фулл-профессор

Виола Пурцеладзе – Тбилисский Государственный Университет, доктор филологических наук, профессор

Ия Чиквинидзе – Грузинский технический университет, факультет бизнес-инженеринга, департамент либеральных наук, академический доктор филологии, ассоциированный профессор.

Ганс Руддигер Флук – Профессор Бохумского университета, доктор филологических наук, профессор

Кульпаш Бейбитова – Профессор национального университета Евразии им. Гумилева (г. Астана), доктор филологических наук

Таня Грисхаммер – Магистр филологии (DAAD)

Кетеван Габуня – Тбилисский государственный университет, факультет гуманитарных наук, академический доктор филологии, руководитель направления романской филологии, фулл-профессор

Ия Бурдули – Грузинский технический университет, факультет бизнес-инженеринга, департамент либеральных наук, академический доктор филологии, ассистент-профессор

Мария Михайлова – Московский государственный университет им. М. Ломоносова, доктор филологических наук, профессор, академик Российской Академии Естественных Наук (РАЕН)

Сильвия Ботева – Софийский университет им. Святого Клементя Охридского, руководитель департамента романской филологии, профессор

Татьяна Мегрелишвили – Грузинский технический университет, факультет бизнес-инженеринга, департамент либеральных наук, доктор филологических наук, ассоциированный профессор

Альба Грациано – Университет г. Тусция (Италия), директор центра языков, профессор

Алессандра Спадафора – Университет г. Тусция (Италия), доктор филологии, ассоциированный профессор центра языков

Георгий Купарадзе – Тбилисский государственный университет, факультет гуманитарных наук, академический доктор филологии, ассоциированный профессор

Русудан Гоциридзе – Грузинский технический университет, факультет бизнес-инженеринга, департамент либеральных наук, академический доктор филологии, фулл-профессор, ассоциированный член оксфордского университета общества

Editorial board

Maia Chkheidze – Head of the Languages Department of Georgian University, Doctor of Philological Science, Full Professor

Rusudan Tabukashvili – Georgian Technical University, Business-Engineering Faculty, Department of Liberal Sciences, Academic Doctor of Philology, Full professor

Viola Purzeladze – Tbilisis' State University, Doctor of Philological Science, Professor

Ia Chikvinidze – Georgian Technical University, Business-Engineering Faculty, Department of Liberal Sciences, Academic Doctor of Philology, Assosiated Professor

Hans Rudiger Fluck – Professor of the Bokhums' University, Doctor of Philological Science

Kulpash Beibitova – Gumilev's National Eurasian University (Astana), Doctor of Philological Science, Professor

Tanya Griskhamer – Master of Philology (DAAD)

Ketevan Gabunia – Tbilisis' State University, Faculty of Humanitarian Sciences, Head of the Dirrection in Romanian Philology, Academic Doctor of Philology, Full-Professor

Ia Burduli – Georgian Technical University, Business-Engineering Faculty, Department of Liberal Sciences, Doctor of Philology, Assistant Professor

Maria Mikhailova – Moscow's State University, doctor of Philological Science, the academician of Russian Academy on the Nature Study (RANS)

Sylvia Boteva – Sofia's Uniersity of Holy Klement Okhridsky, the leader of the romanian philology department, professor

Tatiana Megrelishvili – Georgian Technical University, Business-Engineering Faculty, Department of Liberal Sciences, Doctor of Philological Science, Assosiated Professor

Alba Graziano – University of Tuscia, Italy, Language Center Director, Professor

Alessandra Spadafora – University of Tuscia, Italy, Language Center, Doctor of Philology

Georgi Kuparadze – Tbilisis' State University, Faculty of Humanitarian Sciences, Academic Doctor of Philology, Assosiated Professor

Rusudan Gotsiridze – Georgian Technical University, Business-Engineering Faculty, Department of Liberal Sciences, Academic Doctor of Philology, Full professor, the member of Oxford Society